AHMED CAVİD

Hazırlayanlar SEYİT ALİ KAHRAMAN-PRISCILLA MARY IŞIN

TERCÜME-İ KENZÜ'L-İŞTİHÂ

15. Yüzyıldan Bir Mutfak Sözlüğü

Kitap YAYINEVİ

KİTAP YAYINEVİ – 125
Sahaflar Çarşısı Dizisi – 6

Tercüme-i Kenzü'l-iştihâ; 15. YüzyıldanBir Mutfak Sözlüğü / Ahmed Cavid

Hazırlayan ve Sunan
Seyit Ali Kahraman, Priscilla Mary Işın

Düzelti
Nurettin Pirim

Kitap Tasarımı
Yetkin Başarır, BEK

Tasarım Danışmanlığı
BEK

Kapak
Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ'dan Bir Tezhip, Fotoğraf Hadiye Cangökçe

Grafik Uygulama ve Baskı
Mas Matbaacılık A.Ş.
Dereboyu Caddesi, Zağra İş Merkezi B Blok 1
Maslak-İstanbul
T: (0212) 285 11 96
E: Info@Masmat.com.tr

1. Basım
Ekim 2006, İstanbul

ISBN 975-6051-35-3

Yayın Yönetmeni
Çağatay Anadol

Kitap Yayınevi Ltd.
Cihangir Caddesi, Özoğul Sokağı 20/1-B
Beyoğlu 34433 İstanbul
T: 212 292 62 86 F: 212 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANGİR CADDESİ, ÖZOĞUL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ

15. Yüzyıldan Bir Mutfak Sözlüğü

Ahmed Cavid

Hazırlayan ve Sunan

Seyit Ali Kahraman-Priscilla Mary Işın

Kitap Yayınevi

İÇİNDEKİLER

Giriş

Seyit Ali Kahraman-Priscilla Mary Işın

Bushak ve Eserleri

Ahmed Cavid'in *Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ* adlı kitabı, İranlı şair Mevlânâ Ebû İshak Hallâc-ı Şirâzî'nin (ö. 1423 veya 1427) *Kenzü'l-İştihâ* (İştah Hazinesi) şiirinde bulunan yemekle ilgili tâbirlerden oluşan bir lügatçedir.

Kısaca Bushak diye anılan bu XV. yüzyıl şairinin eserlerinde yiyecekler çok önemli bir yer kapsadığından dolayı ona Bushâk-ı Et'ime (Yiyecekler Bushak'ı) deniliyordu. Sonraları sadece Et'ime olarak tanınmıştır. "Okur, seni eğlendirse de, sıksa da, dönüp dolaşıp daima yemekten bahsedeceğim" sözünü sürekli tekrarlayan Bushak bir hiciv şairiydi ve çağdaşlarının şiirlerinin alaycı taklitlerini yazmıştı. Mevlânâ ve Ömer Hayyam bile onun sivri dilinden kurtulamamıştı. Bushak'ın *Dîvân-ı Et'ime*'sinde *Kenzü'l-İştihâ*'dan başka, safranlı pilav ile buğra[1] yemeği arasındaki mücadeleyi anlatan *Dâsitân-ı Muza'fer ve Buğra* (Zerde[2] ve Buğra Destanı), kendisini en sevdiği nefis yemeklerden inşâ edilmiş bir türbe içinde gördüğü rüyayı anlatan *Risâle-i Hâb-nâme*, tutmaç yemeğini tasavvufî ve mizahî şekilde yorumlayan *Esrâr-ı Çengel* ve yemekleri tanımlayan *Ferheng-i Dîvân-ı Et'ime* adlı eserleri vardır. Bir de *Dîvân*'a dahil olmayan ve ekmekle helva arasındaki rekabeti anlatan *Münâzara* şiiri vardır. Divan ilk kez tam olarak 1880 yılında İstanbul'da basılmıştı. *Kenzü'l-İştihâ*'nın yazılış hikâyesi kısaca şöyledir:

Bushak'ın hâmîsi Şah Seyfeddin Ebû Nasr hazımsızlıktan şikâyet eder. Bushak da Şah'ın iştihasını artırmak için 105 beyitlik bir şiir yazıp ona sunar.

Orhan Şaik Gökyay'a göre bu şiirde adı geçen yemekler ve mutfakla ilgili diğer terimlerin çoğu günümüzde İran'da artık hafızalardan silinmiştir. Ancak Orta Asya'da bunlardan bir kısmı yaşamaktadır. Bushak

dönemi mutfağına eğilen Ayla Algar, daha önceki Sasanî ve sonraki Safevî mutfaklarından farklı olarak, bu devir İran mutfağında yoğun biçimde Orta Asya Türk etkisinin göründüğünü (hamur ve sakatat yemeklerinin çokluğunu örnek olarak veriyor) ve o devirde mutfak terimlerinin yarısına yakınının Türkçe kökenli olduklarını söylüyor.

Bushak'ın şiirleri, XV. yüzyılda İran ve Orta Asya yemekleri için önemli bir kaynak iken, Ahmed Cavid'in sözlüğünde verdiği kendi zamanına ait bilgiler ayrı değer taşıyor. Ayla Algar, aradan geçen 350 yılda mutfak terimleri değişimlere uğradığından, Ahmed Cavid'in verdiği tanımların Bushak dönemi İran'daki durumu her zaman yansıtmadığını söylüyor. Mutfakla ilgili kavramlar zaman ve mekâna paralel olarak büyük değişikliklere uğrayabiliyor. Bunun çarpıcı bir örneği buğradır. Bushak zamanında meşhur bir hamurlu yemek olduğu anlaşılan buğra yüzyıllar içerisinde o kadar farklı tür yemeklere atalık yapmıştır ki orijinal halini tespit etmek ciddi bir meseledir. Buğra yemeğinin, Milâdî 994 yılında ölen Doğu Türkistan hükümdarı Buğra Han'ın icadı olduğu rivayet edilir. Hikâyeye göre, Han un getirterek bir hamur hazırlattı ve sonra kendi elleriyle parçalara ayırarak "Bu yemek buğrahânî olarak bilinsin," diyerek kazana attı. XVI. yüzyıla ait bir Farsça yemek kitabındaki buğra tarifi, iki yüzyılda bile bu yemeğin tanınmaz hale geldiğini göstermektedir: Burada buğra pancar, nar suyu ve taze nane ile yapılan bir yemek olmuş.[3] Ayla Algar bu konuya değinip değişik dönemlere ait birkaç örnek veriyor ve hem boranı, hem de böreğin buğra ile etimolojik bağlantıları olduğunu belirtiyor.

Divan'da görülen Türk mutfağının İran mutfağı üzerindeki etkisine hem Algar, hem de Charles Perry işaret ediyorlar. Perry şiirlerdeki Türk yemek adlarına örnek olarak *açar, börek, çelpek, güllaç, kömeç, mantı, katık, cacık, kavut, kıyma, tutmaç, tuzluk, oğmaç* ve *buğra*'yı veriyor.[4]

Ahmed Cavid Kimdir?

III. Selim devri tarihçilerinden olan Ahmed Cavid (ö. 1803) bir timarlı sipahisi olan Mustafa Bey'in oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur, ancak doğum tarihi belli değildir. 1787 yılında saraya hazine muhafızı olarak girdi, kabiliyeti görülünce Hane-i Hassa'ya alındı, Sultan III. Selim tahta

geçince onun yakınlarından oldu.[5] Padişahın Göksu ve İncili kasırlarına yaptığı gezilerine katılmış, bir seferinde padişahın tüfeğini Ahmed Cavid doldurmuş, hedefe isabet edince Ahmed Cavid'e "yine öyle doldur" diyerek espri yapmıştı. 15 Mart 1791 tarihinde sırkâtibi Kemankeş Ahmed Ağa, onu padişahın yeni kütüphanesini düzenlemekle görevlendirince kitapların muhafazası için yeni bir kayıt sistemi oluşturmak gibi tedbirler aldı. Adnan Baycar, Ahmed Cavid'in en önemli eserlerinden olan *Müntehabât*'ı yazarken bu zengin kütüphaneden faydalandığını tahmin ediyor. Diğer büyük eseri, 15 Mayıs 1790 ile 27 Şubat 1791 tarihleri arasında Enderun'da geçen olayları anlatan *Hadîka-i Vekâyi*'i bizzat III. Selim'in emriyle yazınca kendisine vak'anüvis-i Enderun unvanı verildi. 1794 yılında şehremini oldu ve 1800 yılına kadar bu görevde kaldı. Bu yıllarda Beylerbeyi, Sıra Yalılar ve Emirgan'da oturduğu biliniyor. Hayatının son üç yılını Anadolu muhasebecisi ve III. Mustafa'nın kızı Beyhan Sultan kethüdası olarak geçirmiştir. 1803 yılında öldüğü zaman ikisi erkek üç çocuğu hayattaydı.[6] Mezarı Beşiktaş'ta Yahya Efendi Tekkesi'ndedir.

Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ'yı, önsözünde anlattığına göre, kardeşinin evinde kardan dolayı bir yere gidemez durumdayken kaleme almıştır. Önce 1621'den 1790'a kadar kadar Osmanlı devleti ile Ruslar arasında yapılan savaşların tarihini[7] ve *Hadîkatü'l-Vüzerâ*'ya yaptığı ekleri yazmakla meşgul olur.[8] Bu işleri tamamlayıp boş kalınca "nasıl vakit geçirilir ve ne vesile ile bahar günlerine ulaşılır" diye kara kara düşünürken, eski bir dostu Bushak'ın divanını hediye eder. Okuduktan sonra dostlarını şiirlerde geçen terimleri sözlüklerde aramak zahmetinden kurtarmak amacıyla bu esere özel bir Farsça-Türkçe sözlük yazmaya girişir. Bu şekilde kendi ifadesiyle "kış günlerini bahara çevirir." Eserini bitirdiğinde "erdem ve bilgi sahibi" dostlara hediye eder. Yazılış tarihini belirtmiyor, ancak önsözdeki 1204 (1789-90) tarihinden eserin bu tarihle ölüm yılı olan 1803 yılları arasında yazıldığını biliyoruz.[9] *Berbân-ı muhallâ* tanımında dişsiz olduğunu söylemesi, yazdığı zaman yaşlı olduğuna işarettir: "Benim gibi dişsiz adamlara kebaba bedel olur."

Lûgatçesinde Ahmed Cavid bazen kendi fikirleri ve hayatından bahsediyor, yemek yemeğe ve pişirmeğe meraklı olduğu, bahçesinde sebze yetiştirdiği, sohbetten hoşlandığı gibi kişiliğine ve özel hayatının bazı yönlerine ilişkin bilgiler veriyor. Önsözünü, konuk olduğu bir evden dört şey beklediğini söylerek bitiriyor:

Soğuk su, sıcak yemek, hoş sohbet, taze meyve.

Nükteli sözlerinden espriden hoşlanan bir insan olduğu belli olan Ahmed Cavid'in sözlüğünü okudukça onu sevip yakından tanımış gibi oluyoruz. Bushak'ın şiirlerini sevmesi, hem yemek konusunda olmalarından, hem de Orhan Şaik Gökyay'ın dediği gibi mizah unsurlarının yoğunluğundan kaynaklanıyor olmalıdır.

Ahmed Cavid'in yemek pişirmekle uğraştığını "Âsitâne'de köşe başlarında yufka furuşlar mâlum ekmek dediği yufkadır. Fakir bundan börek tabh ederim" (*nân-ı müşevveş* maddesi) gibi ifadelerinden biliyoruz. Sadece alelâde yemekler değil egzotik olanları da pişirmeye kalkacak kadar usta bir aşçı olduğu da anlaşılıyor. İstanbul'da o sırada bulamadığından mı yoksa deneme merakından mı bilemeyiz, Hindistan'dan ithal edilen ve XV. yüzyıldan itibaren Türkiye'de beğenilerek yenilen zencefil murabbasını, kuru zencefil kullanarak kendi pişirmeye kalkışıp: "Taze zencefilin murabbasıdır. Hind'den gelir, ancak tedbir ile kuru zencefili nemlendirip aynı Hind'den gelen gibi işlemden geçirip pişirdim" (*edrek*) diye yazar. Ayrıca kendi bahçesinde yedi tür kıvırcık salata yetiştirmişti (*terheşkûn*).

Ölümünün veremden olduğunu tahmin edebiliriz. Kaplumbağa yemeğinin vereme iyi geldiğini duyunca bunu yiyor, fakat hiç faydasını göremediğini söylüyor (*çilçile*).

Ahmed Cavid'in Sözlüğünün Osmanlı Mutfak Araştırmaları için Önemi

Osmanlı mutfak tarihi araştırmalarının babası sayılan Prof. Süheyl Ünver, Ahmed Cavid'in eserini tanıtan ilk kişidir. Elli altmış kadar maddeyi 1952 yılında yayınlanan *Fatih Devri Yemekleri* kitabında vermişti. Son-

radan Orhan Şaik Gökyay, Günay Kut ve Turgut Kut çeşitli kongre ve yayınlarda bu eser hakkında bilgiler verdiler.

Mukaddimesinde Ahmed Cavid, yemekle ilgili kelimelerinin açıklamaları için XVII. yüzyıla ait Farsça *Burhân-ı Katı Lugatı*'ndan faydalandığını, bu arada bazı yemeklerin Arapça isimlerini de bildirdiğini söylüyor. Faydalandığı bir diğer eser olan *Müfredât*'tan da *berhiyâ* maddesinde bahsediyor. Orhan Şaik Gökyay, yaptığı incelemesinde *Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ* ve Mütercim Âsım Efendi'nin *Burhân-ı Kâtı Tercümesi*'ndeki bazı tanımlarını karşılaştırarak, Ahmed Cavid'in bu sözlükten aldığı bilgiler dışında kendi yaptığı katkıların önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Ahmed Cavid'in bizim için asıl önemi, eski İran mutfağı ve bu mutfak ile Türk mutfağı arasındaki bağlantılar değil, kendi zamanına ait gözlemleridir. Cavid bize, XVIII. yüzyılda İstanbul'un yemekleri, yemek gelenekleri, satıcıları ve gıda maddelerinin fiyatları gibi çeşitli konularda bilgiler veriyor.

Çavuş aşı'nın çok karışık bir yemek olduğunu ve kendisinin de hiç beğenmediğini mizahî bir dille anlatıyor:

> Çavuş aşıdır ki köfter, kuyruk yağı, sebze, soğan, buğday, pirinç, nohut, mercimek, börülce, bakla, şalgam, pırasa ve havuç ile pişirilir. Özelliklerinden bellidir, yiyenlere aşk olsun. Birbirine aykırı şeyleri bir araya getirmekle nefis yemek olmaz, mâlum. (*mukliya*)

Fincan böreğinin hem tatlı hem de tuzlu türlerini anlatıyor:

> Bir nev'i dahi ufak fincan ile kat' olunup fincan böreği derler. Ya'ni yağlı hamurdan ince yufkalar açıp içini fıstık ve badem ve şeker ile dahi doldurup yağda kızartırlar. Ve latif Mudurnu peyniri ile ve mağdanos ve dereotu ile tabh olunanı pek severim (*burek*).

Birçok Osmanlı erkeği gibi kendi de yemek yapmaya meraklıdır; kendi börek tarifini veriyor (*nân-ı müşevveş*).

Detaylı tarifini verdiği bir başka yemek de rafadan yumurtadır. Bu tarif ayrıca kavramların nasıl değiştiğini gösteren iyi bir örnektir, çünkü bugün rafadan yumurta, kabuğu ile kaynar suda az pişirilmiş yumurta

olarak biliyoruz. Halbuki Ahmed Cavid bunu çılbır yumurtası gibi suyun içine kırılarak yapılan yumurta olarak anlatıyor. Ayrıca bu yemeği ve hafif yemekler yiyenlerin erkek çocuğu olduğunu, kendisinin bunu deneyip faydasını gördüğünü söylüyor:

> Yarı pişmiş yumurtadır ki rafadan derler. İyi bir gıdadır. Bugün çıkan (günlük) yumurtadan beş tanesini hazırladıktan sonra tavaya su konacak, sonra fıkır fıkır kaynar iken beş yumurtanın beyazlarının yarısı ki koyudur, çıkarıp ince beyaz ile sarısını bozmayarak fokurdayan suya konacak, üzeri örümcek ağı gibi perde bağladığında indirip suyunu süzüp lâyıkıyla tuz, biber, tarçın ve havlıcan ekip kış mevsiminde kırk gün yenecektir. Usulüne uyulur ise ve mukadder ise genellikle erkek çocuğun gelmesine delildir. Tanrı bilir, kendimde denedim, gayet etkili buldum (*kivâze*).

Cavid gıda maddeleri ticareti konusunda da ilginç bilgiler veriyor. İstanbul'a tulum peynirinin (*sibâğ*) Mengen ve Bolu'dan geldiğini, hazır makarnanın (*mâhîce*) Venedik'ten ithal edilip en fakir evlerde bile kışın pişirildiğini anlatıyor. Bu, gıda sanayii ürünü olarak makarnanın bu devirde nasıl uluslararası ticaret malı haline geldiğini gösteren önemli bir bilgidir. Ahmed Cavid'in yazdığı sırada İtaya'da fabrikasyon makarna üretimi yeni bir olgu idi. Napoli'de geliştirilen *l'ingegno* denilen burgulu tulumba makinesi sayesinde büyük çapta üretim mümkün olmuş ve makarna ihraç malı haline gelmişti. 1835 yılı civarında da Türkiye'nin makinelerle donatılmış ilk makarna fabrikası Ahmed Paşa tarafından bir askeri tesis olarak İstanbul, Selimiye'de kurdurulacaktı. Makinaları İtalya'dan gelmiş olması gereken bu fabrikada ordu için makarna üretilmekteydi.[10]

Yazar, İstanbul'da satılan yiyeceklerle ilgili olarak da birçok bilgi veriyor: Galata semtinde yapılan müdeccel helvası (*kavred*), çeşitli meyvalardan yapılan dondurma (*lehşek*), sokakta bir Arap tarafından satılan külünbe (*külünbe*), yine sokakta Araplar tarafından satılan ballı kamış helvası (*paniz*) gibi.

Ahmed Cavid, sadece kendi mensup olduğu saray çevresinin yemek kültürü ile ilgilenmeyip, toplumun çeşitli kesimleri tarafından hangi ye-

mek ve yiyeceklerin yenildiğini de bildiriyor. Frenklerin kaplumbağa yedikleri, fakir Türklerin burçaktan ekmek (*burcâf*) yaptıkları, bir tür kuru hurma (*berşum*) yedikleri ve Kurban Bayramında şirden dolması (*mentu*) yedikleri, Ermenilerin yaban kerevizi ve Ermeni hıyarı denilen sebzeleri (*berk-i kazrûnî, bergestu*) çok sevdiklerini söylüyor.

Diğer taraftan kibarların kahvaltıda menekşe (*benefşe*) hamuru ile lor peyniri yediklerini ve böğürtlen şurubu (*bâtis*) içtiklerini, III. Mustafa'nın arpa ekmeğinden başka ekmek yemediğini öğreniyoruz.

Cavid, Ramazan'a özgü yemeklerden de bahsediyor: vezir kapısında yeniçeri ağasına verilen yemekte sunulan ve yağ ördeği denilen bir tür bağırsak dolmasıyla, tavuk dolmasından, yürek (*cuhudane*) ve keçi bağırsağından yapılan bumbardan (*burendâf*) söz ediyor.

Yemekle ilgili çeşitli gelenekleri de anlatıyor, örneğin çocukların dişleri çıkınca yapılan diş buğdayı (*dânek*), çörek otunun nazar olarak çocuklara takılması (*buğnec*) ve dostların arası açılınca barıştırmak için verilen yemek (*âştî huvare*) bunlar arasında.

Ahmed Cavid, pişirme usulü ve sofra eşyası hakkında da birçok açıklamada bulunuyor, örneğin, seferî sofra (*kendure*) ve Osmanlıca kaynaklarında sık sık adı geçen üsküre (*uskere*).

Tıp Tarihi Açısından Önemi

Ahmed Cavid sözlüğünde, başta bitkiler olmak üzere birçok yiyeceğin tıbbî faydalarını anlatıyor. Örneğin devedikeni basura (*uştur hâr*), karnıyarık humma ateşine (*bergosî*), karnıyarık peltesi öksürüğe (*buşuliyon*), kırmızı gül nezleye (*hevcem*), kimyonlu yahni istiskâ-yı zıkkîye hastalığına iyi geldiklerini, kuşdilinin (*bincuşk*) kadınlarda şehveti artırdığını söylüyor.

O devirdeki tıbbî inançlar ile ilgili ilginç bir anekdot da anlatıyor. Annesinin siğillerini tedavi için iyi geldiği söylenen tatlı su yengecini pişiriyor. Müslümanlar genellikle balık dışındaki deniz hayvanlarını mekruh gördüklerinden annesi iğrenmesin diye tavuk çorbası olduğunu söyleyerek içiriyor, ancak kadıncağız hiç faydasını görmüyor:

Tatlı su yengecini siğil rahatsızlığına tutulanlara kaynatarak içirirler, bunun ismine kerevit derler. Ama bu fakirin annesi bu rahatsızlığa yakalanmış idi, her tanesini üçer guruşa değin alıp bîçareye piliç suyu diyerek içirdim, zerre kadar yararı olmadı. (*pencpâ*)

Ayrıca, Ahmed Cavid'in hayatıyla ilgili bölümde daha önce gördüğümüz gibi, kaplumbağa yemenin vereme iyi geldiği, rafadan yumurta ve hafif yemeklerin erkek çocuğu isteyenler için faydalı olduğunu yazıyor.

Ahmed Cavid'in Dili

Bu konuda sözü Orhan Şaik Gökyay'a bırakıyoruz:[11]

Yazarın dili ve üslûbu mizaha ve nükteye yatkındır. Ebû İshak'ın mizâhî manzumelerinden hoşlanması ve onu başkalarına tanıtmak ve onların da kolayca okuyup zevk almalarını sağlamak için yardımcı olmak üzere böyle bir sözlük hazırlamasını da onun bu özelliğine bağlayabiliriz. Sözlüğünün birçok yerlerinde, kelimelerin karşılıklarına ve yiyeceklerin nasıl hazırlanacağına dair bilgiler verdikten sonra, sözünü bir nükte veya şaka ile bitirdiğini görüyoruz. Bunun tanıkları, aşağıda bu karşılıkları verdiğimizde apaçık ortaya çıkacaktır. Onun dili de külfetten ve gösterişten uzak ve çağına göre tabiî ve rahat bir Türkçedir. Belli ki o yalnızca adından ibaret bir kişi değil, türlü alanlarda kalem oynatmış, Türkçeye ve onunla birlikte Farsça ve Arapçaya hâkim bir yazardır.

Ahmed Cavid'in ince mizahı birçok yerde görülüyor. Örneğin *bünkerân* maddesinde, "Çömlek ve tencere dibine yapışan pilâv ve diğer yemekler lezzetli olur. Hane sahibine kısmet olmayıp hizmetçiler mideye indirirler" diyor. *Terîne* maddesinde de "Buna bazıları yağgöle diyorlar, ismi güzel, yemesi ağır bir yemek olsa gerek" ifadesi var.

Yazmanın Özellikleri

Yazma, Topkapı Sarayı Kütüphanesinde (H 1186) bulunmaktadır. Doksan altı varaktan oluşan yazmanın kahverengi deri kaplı cildi yaldız-

lı şemselidir. Varaklar 12 x 22,5 cm ebadındadır. Fihrist ile mukaddemenin başlarında (1b ve 9b) bu sayfaların üçte birini kaplayan rokoko etkisini gösteren kıvrım dallı ve çiçek motifli çok renkli tezhip panoları var. Nesih hatla yazılan metin, altın cetvelle çevrili 17 satırlık sayfalar olarak düzenlenmiştir. Kelimeler, baş harflerinden başka ayrıca ikinci harflerine göre de bölümlere ayrılmıştır. Kenarlarda çıkma olarak bazı Türkçe ve Farsça beyitler yazılmıştır.

Yazmada bulunan bazı yazım hatalarını ve (---) olarak işaretlenen atlamalarını Ahmed Cavid'in birincil kaynağı olan *Burhân-ı Kâtı*'daki tanımlara dayanarak düzeltme imkânını bulduk.

Eserin hazırlanışı

Bu eseri yayına hazırlarken orijinal dili korunarak transkripsiyon alfabesi kullanılmadı, sadece basit bir çeviriyazı kullanıldı. Ayn (') ve hemze (') ile gösterilip bunların dışında diğer harfler belirtilmedi. Metin içinde /é/ (kapalı /e/)'ler /e/, /ñ/ (geniz /n/)'leri bazen /n/ bazen /g/ olarak okundu. Bizim tarafımızdan yapılan ilaveler [ ] ile gösterildi.

Günümüz Türkçesine aktarılırken de bilgi dışlanmasına gidilmedi, kısaltılmadı, mümkün olduğu kadar üslubunu koruyarak bütün kelimelerin metne kattığı özellikler korunmaya çalışıldı. Ancak orijinal metinde bazı yerlerde aynı anlama gelen kelimelerin birkaçı birden kullanılmıştır. Bu durumda, eğer günümüzde karşılayacak kelime varsa yine karşılıkları verildi, karşılıkları yoksa diğerleri verildi. Metin, tarihi olması dolayısıyla, elden geldiğince zamanının üslubu yansıtılmaya çalışıldı. Buna rağmen, eksikliklerin okuyucu tarafından hoş karşılanacağını ümit ederiz. Eserde geçen Farsça ibare ve şiirler orijinal metinde aynen korunmuş, günümüz Türkçesi kısmında ise dilimize çevrilmiştir. Bu konuda yardımda bulunan Dr. Mustafa Çiçekler ile Ümmühani Cerrahi'ye ve eserin yayınlanması için gayretlerini ve teşviklerini bizden esirgemeyen Çağatay Anadol'a da teşekkür ederiz.

İstanbul, Nisan 2006

Bazı İşaretler

(---) Metinde atlanmış kelime olan yerlerde kullanılmıştır.
(?) Okunuşundan emin olunmayan yerlerde kullanılmıştır.
[ ] Hazırlayanlar tarafından ilave ve açıklama yapılan yerlerde kullanılmıştır.
( ) Hazırlayanlar tarafından fazlalığı görülen veya düzeltilen yerlerde kullanılmıştır.
{ } Derkenarları belirtmek için kullanılmıştır.
[20a] Varak numaralarını görmek için kullanılmıştır.
ʿ Gerekli hallerde Ayn (ʿ) harfini göstermek için kullanılmıştır.
Gerekli hallerde hemze (ʾ) harfini göstermek için kullanılmıştır.
Özel isimlerde kesme işareti (') için kullanılmıştır.

Not: Kitabın orijinalinde bulunan ve kelimelerin nasıl okunacağına dair yol gösteren Cîm-i Fârisî'ye Muttasıl Elif-i Memdûde [Cîm-i Fârisî (ç) harfine bitişik uzun okunan elif (â)] Sîn'e Muttasıl Elif-i Meftûha [Sin harfine bitişik üstün okunan elif (a, e)], Mîm'e Muttasıl Tâ-yı Meksûre [Mim harfine bitişik kesreli (ı, i) t], Mîm'e Muttasıl Hâ-yı Mazmûme [Mim harfine bitişik zammeli (o, ö, u, ü) h] gibi ifadeler, orijinal metinde aynen korunmuştur. Ancak metin günümüz Türkçesine çevrilirken yazılmamıştır. Eski kaynaklarda bilinmeyen kelimelerin doğru okunması için buna benzer kelimenin okunuşunu tanımlayan ifadeler bulunmakta idi.

Kaynakça

Ahmed Câvid, Hadîka-i Vekâyi', haz: Adnan Baycar, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.

Ahmed Câvid, Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmet Câvid Bey'in Müntehabâtı), haz: Adnan Baycar, İstanbul: Yeditepe, 2004.

Algar, Ayla, 'Bushaq of Shiraz: Poet, Parasite and Gastronome,' Petits Propos Culinaire, sayı 31, s. 9-20, Londra: Prospect Books Ltd., Mart 1989.

Âsım Efendi, Mütercim, Burhân-ı Katı, haz. M. Öztürk D. Örs, TDK 2000.

Babinger, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, çev. Prof. Dr. Coşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982, s. 341-343. [Die Geschichtschreiber der Osmahen und ihre Werke, Leipzig, 1927]

Barkan, Lütfi Ömer, 'Saray Mutfağının 894-895 (1489-1490) yılına ait Muhasebe Bilançosu,' İktisat Fakültesi Mecmuası, 23. cilt, Ekim 1962-Şubat 1963, No. 1-2, pp 380-398.

Baytop, Turhan, Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1994.

Baytop, Turhan, Türkiye'de Bitkilerle Tedavi, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2. baskı, 1999.

Baytop, Turhan, Türkiye'nin Tıbbî ve Zehirli Bitkileri, İstanbul 1963.

Bedevian, Armenag K., Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names, Cairo 1936, 2 cilt.

Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa), Müntahab-ı Şifâ, haz. Zafer Önler, Ankara 1990; ve bu eser için sözlük, haz. Zafer Önler, İstanbul: Simurg, 1999.

Davidson, Alan, The Oxford Companion to Food, Oxford University Press, 1999.

Gökyay, Orhan Şaik, 'Divan-ı Et'ime', III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, V. cilt, Maddî Kültür, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986, s. 121-137.

İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı, 2001, 2. cilt s. 821-2, 'Bushak' maddesi.

Koşay, Hâmit Z. ve Ülkücan, Akile, Anadolu Yemekleri ve Türk Mutfağı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1961

Kut, Günay, "Türklerde Yeme-İçme Geleneği ve Kaynakları", Eskimeyen Tatlar, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı, 1996, s. 38-71.

Kut, Turgut, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Hazırlanmış Bir Yemek Lûgatı", Birinci Milletlerarasi Yemek Kongresi, Eylül 1986 s.181-185.

Mahmud Nedim bin Tosun, Aşçıbaşı, haz. Priscilla Mary Işın, Yapı Kredi Yayınları, 1998 (ilk baskı 1900)

Mevlânâ Ebu İshâk Hallâcı Şirâzî, Divânı Et'imei, Ebüzziya matbaası, 1302 (1885), yayına hazırlayan: Habib-i İsfani. Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, hazırlayan heyet: Abdullah Yeğin, Abdulkadir Badıllı, Hekimoğlu İsmail, İlham Çalım, İstanbul: TÜRDAV, 1993.

Mütercim Âsım Efendi, Burhân-ı Katı, haz: Prof Dr. Mürsel Öztürk ve Dr. Derya Örs, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2000

Önler, Zafer, Müntahab-ı Şifa II Sözlük, İstanbul: Simurg, 1999
Pardoe, Julia, The City of the Sultan and Domestic Manners of the Turks in 1836, Londra 1838.
Perry, Charles "Early Turkish Influence on Arab and Iranian Cuisine", Dördüncu Milletlerarası Yemek Kongresi, Türkiye 3-6 Eylül 1992, Konya Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları 1993, s. 241-4.
Redhouse, Sir James W., A Turkish and English Lexicon, Constantinople 1890.
Shaida, Margaret, 'Bushaq' maddesi, Culinary Biographies, Yes Press, Texas 2006, haz. Alice Arndt.
Şükûn, Ziya, Farsça-Türkçe Lûgat, Gencinei Güftar Ferhengi Ziya, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996
Ünver, Süheyl, Fatih Devri Yemekleri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü, 1952, s. 31-42.

Notlar

Hamurlu bir yemek. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. s. viii.

Muzafer kelimesi, bazı kaynaklarda safranlı pilav olarak yorumlanmışsa da, *birinc şimâle* maddesinde Ahmed Cavid, zerde olarak tanımlıyor.

3 Ayla Algar 1989 s. 17.

4 Perry 1993 s. 241.

5 Adnan Baycar 1998 s. XIX-XXXVII ve 2004 s. 39-41. Ahmed Cavid'in hayatıyla ilgili verdiğimiz bilgilerin çoğu bu eserlerden alınmıştır. Baycar, birçok basılı kaynak dışında, arşiv belgelerini araştırarak çok geniş ve detaylı bilgiler vermektedir.

6 Mehmed Samed, İbrahim Nâşid ve Emine Fitnat, bkz. Adnan Baycar 1998 s. XX.

7 *Müntehabât* veya *Tarih-i Ahmed Câvid* olarak bilinen bu geniş çaplı eser, Adnan Baycar tarafından 2004 yılında yayına hazırlandı.

8 Osman-zâde Tâ'ib Ahmed Efendi'nin yazdığı bu esere yaptığı ekler, Ragıp Mehmed Paşa'dan başlayarak yirmi dört sadrazamın biyografisinden oluşmaktadır, bkz. Adnan Baycar s. XXXVI.

9 Diğer eserlerinin yazılış tarihi bilinmediğinden *Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ*'nın tarihi tespit edilemiyor.

10 Pardoe s. 265-6.

Gökyay 1986, s. 125.

Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ

SADELEŞTİRİLMİŞ METİN

Hamd o Allah'a layıktır ki, yokluktan insan cinsini yaratıp bütün ihtiyaçlarını bol bol karşılayarak yiyecek ve içecekler ile nimetlendirmiştir. Selam, Peygamber hazretlerine, övgü onun ailesi ve arkadaşlarına olsun. Bu fakir kul sevinç ve huzur yurdu olan İstanbul'da karar ettim. Beyt:

Her tâze nahl-i gülşeni pîr-i sefîd eden
Berdü'l-acûz mevsiminin koca karıdır.

diyerek yola çıkılmış idi. Kar ve kış, dostların birbirlerine geliş gidişine engel olduğundan kardeşimizin kulübesinde garip kalıp dost ve düşmandan ayrı düştük. Rubâî:

Kimse karı şu şekilde tasvir etmemiştir:
Sanki dünya karın ağzında bir lokmadır.
Pamuğun içindeki pamuk tohumları gibidir.
Dağların dorukları kar altında kalmış gibidir.

sözü uyarınca düşünerek zaman geçirip biraz edebi kitaplar okuyarak vakit geçirdim. Bir müddet de bin otuz (1621) tarihinden bin iki yüz dört (1790) tarihine gelinceye değin Osmanlı devleti ile Rusyalı arasında çıkan savaşların anlatılmasıyla (meşgul oldum. Bu da) başkaca bir tarih oldu. Bu zamana gelinceye kadar lügat az olduğundan müstakil bir lügat yazıp o tarihten bu kutlu zamana gelinceye kadar *Hadîkatü'l-Vüzerâ*'yı da genişletip tamamladık.

Yeni bir eser de yüz göstermediğinden,

"Eyâ nasıl vakit geçirilir ve ne vesile ile bahar günlerine ulaşılır" diye başımızı göğsümüze eğip düşünürken eski dost ve gönülden sevdiklerimizden bir ahbabımız edebiyattan *Et'ime-i Bû Sehâk* adındaki Farsça divanı hediye edince hemen kaside ve gazellerine göz atıldı. Hikmet sahibi, bilgin ve edip Şah Seyfeddin Ebu Nasr mide rahatsızlığı sebebiyle sindirim zorluğu yaşadığından dolayı iştihasını açar düşüncesiyle yiyecekleri

ve içecekleri düzgün bir şekilde hayal tenceresinde pişirip ve kotarıp *Kenzü'l-İştihâ* adıyla arz edince şah tarafından beğenilmişti.

Akl-ı külle sahip olmama, sanat ve hünerde benden alıntı yapmalarına rağmen / Talihim rızık için derbeder bir halde koşuşturup durmaktadır.

Bunun üzerine *Kenzü'l-İştihâ Tercümesi* adıyla isimlendirildi. Ancak adı geçen divanı okuyan dostları lügat kitabı okumaktan kurtarmak için divanda olmayan yiyecek, içecek ve bunlara gerekli malzeme ile eğlence ve zevk malzemesi de toplanarak müstakil ve özel bir lügat düzenlendi, erdem ve bilgi sahiplerine hediye edildi. Bu fakir Ahmed Câvid kış günlerini bahara çevirerek Tanrı'ya hamd olsun bitirmek nasip oldu.

Bu lügat *Burhân-ı Kâtı*'dan derlenmiş şirin bir yeni eser olup harf sırasına göre düzenlendi. Bu münasebetle Arapça'da olan yemek isimleri Farsça'ya eklendi.

Bizi misafirliğe götüreceksen, şu dört şartın yerine getirilmesi gerekir:
Soğuk su, sıcak çorba, kuru çerez, taze meyve

Bismillahirrahmânirrahîm.

âb Su.

âb-ı âteş Kırmızı şarabın rengidir.

âb-ı âteş-zây Ateş doğurucu su ki kasıt içkidir.

âb-ı âteş-nümây ve âb-ı âteş-reng ve âb-ı âzersâ, âb-ı erguvânî, âb-ı telh Beşi de içkidir.

âb-beste Buz manasınadır.

âb-câme Tas, bardak ve maşrapa gibi şeylerdir.

âb-çerâ Kahvealtı denilen yemektir ki az ve öz bir yiyecektir. Midenin boş hâlinde su içmemek için yenilir. Farsça'da hafifletilmiş söylenişi nehârîdir.

âb-ı harâbât Üzüm içkisinden (şarap) dolayıdır.

âb-ı hufte Buz manasınadır.

âb-hor Nasip, kısmet ve mutlak su içecek tas, maşrapa ve bardak türleridir.

âb-dâr Sulu meyve.

âb der-ciğerdâşten Yani ciğerde su tutmak ki kastedilen sarhoş olmaktır.

âb-destân İbrik, güğüm, mutahhara[1] ve buna benzer diğer su konacak nesnelere derler.

âb-destân-dâr ve âb-destdân ve âb-desdân Afitâbedâr demektir. Türkçe'de ibrikdârdır ki leğen ve ibrik hizmetindedir.

âb-dendân Bir tür armuttur, bir tür tatlı nardır ve bir çeşit helvadır. Bu helvayı bazıları dolayısıyla benzetirler.[2]

âb-rûd Nilüferdir, gayet iyi şerbeti olur. Suyu damıtılır, hoşafa güzel lezzet verir ve dimağa kuvvet verir. Yararları, tıp kitaplarına başvurularak öğrenilir.

âb-rûn Emir-i âşık ve bey böreği dedikleri çiçektir. İçki ile yenilmesi mide soğukluğunu giderir. Mutlaka çiçek anılır ise gül çeşididir.

âb-ı zehre Şaraptan dolayıdır.

âb-sâlân Bağ ve bahçeden dolayıdır.

âb-ı siyâh Siyah şaraptan dolayıdır, Rumeli'nde Edirne'nin papazkarası gibi.

âbişhor Nasip, rızık ve mutlak kısmet, su alacak ve su içecek ne kadar kap var ise tamamını kapsar.

âb-ı şengerfî Gül renkli içkidir.

âb-ı tareb ve âb-ı işret Üzüm şarabından dolayıdır.

âb-ı kâr Saka ve şarap için ve şarap satan kimsedir.

âb-kâme Bir tür katıktır. Isfahan'da bilinir. Yoğurt, süt, kuru ekmek, üzerlik tohumu ve sirke ile yaparlar. Arapça'da mürrî derler. Bağdad'da ve Kürtlerde birkaç türü olur, bir türüne yalnız kâme derler. Arapça söylenişi kâmuhtur. Dere otundan, yarpuz ve fesleğenden yaparlar. Türkler reybaz derler, bunsuz yemek yemezler. Ve bir tür ekşi ayran ve meneviş ağacının taze yapraklarından (sürgünlerinden),

[1] Matara. Bkz. metâre maddesi.
[2] Burhân-ı Katı: "Bu helvâyı bazılar elmasiye ile beyan ettiler."

tarhun ve diğer hoş kokulu otlardan karıştırırlar. Sanki sofralarında, yemeklerinde salata, salamura ve turşu yerindedir, yardımcı yemektir, derler. Ve buna bezirgân aşı da derler. İstanbul'da mizaçları uygun otlarla, kuzu, kabak, patlıcan ve koruk ile yaptıkları türlü dedikleri güveçtir. Ancak ekşi yoğurt, nar ve otları karıştırarak yiyenlere âfiyet olsun. Bu yazılan türlü güveci bizlere yeter.

âb-gûn Bilinen nişastadır. Ondan olan helvaya da nişasta helvası derler, meşhurdur.

âb-ı gûşt Et suyudur.

Et suyundan turuncu renkli
elbisesini giyer
Pirinç ve mercimekten de aba dikerim.

âblûc Beyaz şeker yani nebat şekeridir.

âb-ı müncemid ve âb-ı mün'akid Buz ve doludan dolayıdır.

âbû Nilüfer çiçeği.

âb-vend Her tür su içecek kaba derler.

âbî Bihî ve bih de derler, ayva demektir.

âteş-efrûz Körüktür. Kava da derler ve kava-sûhte de derler.

âteş-efrûzne Ateş tutuşturacak çıra, çalı çırpı ve kav yakacak çakmak manasına da gelir.

âteş-i pür-âb Üzüm şarabı, şarap ile dolu yaldızlı ve yakut ile süslü meliklere yakışır kadeh ve piyaleden dolayıdır.

âteş-berk Çakmak ki, onunla taştan ateş çıkar ve kav yakarlar.

âteş-i bî-bâd ve âteş-i bî-zebâne Şaraptan dolayıdır.

âteş-i ter Al renkli şarap.

âteş-i tevbe-sûz Fesat anası, neş'e veren içkidir.

âteş-i zer Üzüm şarabından dolayıdır.

âteş-zene Çakmaktır, bilinen.

âteş-i serd Kızıl renkli şaraptan dolayıdır.

âteş-i seyyâl Oynayan ışık ki, al renkli şaraptır.

âteş-i şecer Taze içki, yani üç aylık şıradır.

âteş-kâr Aşçıya denir.

âteş-gîre Maşa, körük ve ateş yakacak çer çöp türü şeylerdir.

âçâr Mutlaka turşu, reçel, tarator ve salatadır, gerek meyveden ve gerek sebzeden olsun.[3]

âdîş Ateş manasınadır.

âzer Ateştir.

âzer-âbâdgün Mutlaka mutfak, her türlü ocak ve külhan gibi.

âzîn Yayık ki, onunla yoğurttan yağ çıkarırlar.

ârd Un manasınadır. Gerek buğday ve gerekse diğer tahılların unu olsun.

ardtûle, ardule, ardhâle Bulamaç aşıdır.[4]

erden Süzek ki yağ ve bal süzerler. Turşu pala da derler. Kepçe ve kevgir manasına ve kaşığa kaşık ve Arabça da mil'aka derler.

erez Pirinçtir.

erjen Acıbadem amberiye olur, güçlendiricidir.

erzen-i zerrîn Kadeh dibinde kalan şaraptır.

erzenîn Darı unuyla pişmiş ekmek.

âzâd mîve Tatlı türünden bâdemli,

fıstıklı ve nohut ile pişirilerek türlü şekerle meze denir. İstanbul'da, Avrupa'da olanlardan daha fazla toplantıların süsü olmuştur.[5]

âs-bân Değirmenciye derler.

âstîm Kap kacak ağzına derler.

âstîne Yumurta ki kuş tohumudur. Her yemeğe çeşni verir. Özellikle henüz çıkan (taze) yumurtayı yarı pişmiş olarak yemek güçlendiricidir.

âsmâr Mersinağacı ki Arapça'da as denir, meyvesinden iyi hoşaf olur.

âse Türkçe'de meyankökü derler. Özsuyundan güzel şerbet yaparlar.

âsyâ Değirmen türünü anlatır.

âsyâb Su değirmeni.

âşâm Az yemektir ki ölmeyecek kadar yiyecektir.

âştî-hore Arkadaşlar arasında kırgınlık olduğunda dostları barış yemeği yaparlar, helva pişirirler, ikisini de çağırıp yemek yedirip barıştırırlar, buna aştî-hor derler.

âştîne Astine gibi yumurtadır.

âş-ı halîl Mercimek çorbasıdır.

âşmîd Su ile şarap içmek.

ağâl Bir lokmayı çiğnemeksizin yutmaya derler.

ağuz Türkçe'de ağız dedikleri süttür.

âfitâb Üzüm şarabı benzetmesidir.

âfrûşe Un helvasıdır. Kıvamı geldiğinde bir tepsiye koyup el ile ovulur. Tane tane olduktan sonra üzerine bal döküp tekrar pişirirler. Sertleşip kurumaya yüz tuttuğunda indirirler. Arapça'da hubîs derler. Bazıları buna gaziler helvası, kimileri ise Gilan'a mahsus bir helvadır demişlerdir. İlk başta bir miktar yumurta sarısını çiğ iken gereği gibi bulayıp daha sonra ateş üzerine koyup dolma gibi pişince üzerine kesilmiş şeker veya bal döküp ekmek doğrarlar. Veya yağsız lapa döküp kaşıkla yerler. Bulgura ve badem helvasına da efruşe derler ki yalnız İstanbul'da bizim bildiğimiz şekercilerin sattıkları badem ezmesi olmalıdır.

agec Buz kopardıkları kancadır.

akenc Mumbar dolmasıdır. Her tür dolmaya, besili ve semiz hayvana da derler.

âlec Alıç meyvesidir.

âl Köpekbalığıdır. Vücudu kırdığı için seherde şarap içmeye ve içilen şaraba da derler.

âlas Kömür ve mangal kömürü demektir.

âlâve Tencere koyacak yere ve ocağa da derler.

âlenc Aluca manasınadır ki erik türlerinden güvem (göğem) dedikleri ekşi eriktir. Gayet lezzetli hoşafı olur. Yoklukta meyve yerine geçer.

3 "Bu kelime anahtar, turşu ve salata manasına esasen Türkçe ise de İranlılar katılmış manasına kendilerine mal edip açared, meyaçar suretinde tasrif etmişler" –Şükûn.

4 Bushak: "O bulamaç yiyen ve bana lezzetli yemekler yiyici diyen kimse yoğurt aşını yiyince benden özürler diledi."

5 Burhân-ı Katı'da daha detaylı ve açık ifade edilmiştir: "âzâd-mîve Haleviyyat nevinden bademli şeker dedikleridir. Şeker, badem ve bazı fıstık ve mukaşşer nohutla tertip ederler. İnde'lba'z nohut, fıstık ve bademle rengareng ve tane tane yaptıkları şekerlemedir ki nukl tabir olunur."

âlû Mutlak eriktir. Türünü belli etmek için siyah alu, Buhara alusu denir.

âmruğ Zahire ve maya manasınadır.

âmüle Şifalı bir meyvedir, emlec derler. Terbiye edilmişi Hind'den gelir.

âmene ve âme Kesilmiş ve yarılmış odun yığınına ve bir arka yükü oduna da derler.

ân Şaraptır.

ânec Halıc (alıç) dedikleri yabani meyvedir

âvend Kap kacak demektir.

âvendî Özel şarap konacak kaba derler.

âvije Saf şaraptır.

âhâr Kısacası yemek yani kahvealtıdır. Nitekim nâhâr aç durmaya derler.

âhû Ceylandır. Kebabı ve başka yemekleri olur.

âhûrî Hardal tanesidir. Şurup yapıp mumbar ile yerler. İştah açar.

eb Aş ve yemek manasına gelir, her ne yemeği olur ise olsun.

ebrekühen ve ebremürde Sini, tepsi ve tabak sildikleri süngerdir.

ebist Ağaçkavununun etidir. Reçeli olur, âlem düşkündür. Sinirlere rahatlık verir, hazmı ağırdır.

ebul Küçük kakuledir ki şifalı baharattır, pilava gayet lezzet verir.

ebluc Mükerrer beyaz nebat şekeridir. Beyaz kelle ve toz şekerine de derler.

ebyâri Bir tür güvercindir. Kebabı iyi olur.

ibre Turfanda meyveye derler ve toy kuşuna derler. Kebabı olur, hazmı ağırdır. Hubre de derler.

ütrüc Turunçdur ki ağaçkavunu derler. Kabuğundan imbik ile su çıkarırlar, ilaçtandır ve hoşafa korlar, hoşluk verir. Etinden reçel ve içinde olan ekşiden şeker ile meşrubat yaparlar. Safra gidericidir. Çekirdeğini soğuk alan hastaya hap yapıp içirirler, ter söktürür, herkesçe bilinir. Netice bir mübarek meyvedir, bir yeri boşa gitmez. Türkçe'de turunc dediğimiz meyveye Farsça'da nârenc denir. Üç kısım olur; biri tatlı, biri ekşi ve birisi mayhoş olur. Portakal derler, İstanbul'da şekerden lezzetli zuhur etmeye başladı. Hatta yeni çıkma Frenk hekimleri Âsitâne (İstanbul) deniz kıyısı ve halkı çeşitli yemeklere düşkün olup kan bozulması yüzünden iskorpit hastalığına yakalanmışlardır. Elbette her gün bir adet portakal yemeleri gereklidir ve şarttır, derler. Bununla birlikte kendilerinin Frenk memleketinde portakalı ancak zenginleri ve ileri gelenleri görebildiğinden İstanbul'daki portakal bolluğu kendilerini hayran eylediğinden bol bol saçmalarlar. Bunun yanında hastalıklı yapıya sahip olan dostlara zararlı olma ihtimali vardır. İstanbul'un mizacı Frenklere benzetilemez.
Azıcık düşününce bu belli olur sultanım.

ec Mutlak kabak ve diğer türlerine denir.

ecmud Kerevizdir. Sevdâyı artırır ve cinsel gücü artıran sebzedir.

ahsüme Boza dedikleri içecek ismidir. Arpa ve darı unuyla yaparlar. Arnavutlar mırmırık bozası, İstanbul halkı Arnavud bozası ve Tatar kavmi talkay derler. Eğer kısrak sütünden olur ise Tatarca'da kımız derler.

ahker Koru dökülmüş ahkerdir, yani közdür.

edrek Taze zencefilin murabbasıdır. Hind'den gelir, ancak tedbir ile kuru zencefili nemlendirip aynı Hind'den gelen gibi işlemden geçirip pişirdim.

edmen Gerçek misktir. İçeceklere, ilaçlara ve soğuk yiyeceklere, yani pelte gibi yemeklere çeşni katar, lezzet verir. Fazlası beyne zararlıdır.

idrek Göğem eriğidir. Hoşafı olur. Yukarıda yazıldı. Farsça'da kili eriği, dağ eriği ve geşte eriği de derler. Tabiatı soğuk ve rutubetlidir, safrayı artırır ve susuzluğu giderir.

erbû Armut dedikleri meyvenin bir türüdür.

erbucenbiyâ Kavun dedikleri meyvedir.

erdule Bulamaç aşıdır.

erz Pirinçdir.

erzen Darıdır.

erjen Acıbademdir.

erzen-i rezzîn Yukarıda yazıldığı üzere kadehte kalan yuduma ve şarap yüzünde olan kabarcığa da denir.

erzenîn Darı ekmeğidir.

erzîr Kalaydır ki kap ve kacak kalaylarlar, öylesine yazıldı.

erguvan Kırmızı çiçek verir meşhur bir ağaçtır. Çiçeği soğuk ve kuru ve şerbeti sersemliği ve başağrısını gidermede benzersizdir. Salatası ve şekerlemesi kadeh ve kâsede dururken seyretmesi ruha gıda verir. Hatta erguvan şarabı bu çiçeğe nisbet olunur, maksat renginin hoşluğudur.

ezâzdem Gûbiya ve lubiyadır ki, börülce derler. Gürcüler lubya derler. Güçlendirici bir tanedir.

ezrenk Hıyar türüdür ki şenhıyar derler. Ucu eğri bir tür büyük hıyardır. [acur. bkz. şinkiyâr maddesi]

üzdür Acıbâdem zamkıdır. Ondan helva olur.

esbânc Ispanaktır.

isfirâc Marçupedir ki Türkçe kuşkonmaz derler, yemeği olur.

ispânec Bilinen ıspanaktır.

isperğam Fesleğenin her türünü kapsar. Her türlü yemeği, salatası ve sultanîsinin çok iyi dolması olur. Frenc-müşk de bu türdendir.[6]

isperk Ala cehridir.[7] Aşçılar safranı sineye çekip bununla sarı aş, zerde ve diğer sarı olacak yemeği boyarlar. Yiyen hasta olmuş, mâni değildir. Zararları tıp kitaplarından öğrenilmelidir. İstanbul'da aşçılar zorlamayla ve güçle safran yerine zerde-çav kor oldular. Hatta odundan kısmak (odunu az kullanmak) için eti

6 Filiskin veya yarpuz denilen nane türü, *Mentha pulegium*.

7 Rhamnus çalısı. Meyveleri sarı boya olarak kullanılır –Baytop.

çürütmek için latron korlar, büyükler bilir.[8]

ismâr Mersinağacı yemişinden reçel ve hoşaf olur.

üskere Eski maden ve bütün topraktan olan su içecek bardak türlerini kapsar.

üslûb Bir tür yemektir ve ölmeyecek kadar geçinmektir.

üşbû Kömürlüktür.

üşnû Kömür ve kömürlüktür.

üşne Kavun ve karpuzun keleğidir.

işkâr Avlanmaktır.

işkere Mutlak av kuşlardır, şahin gibi.

işkine Tirit dedikleri yemektir. Hakkında hadis-i şerif vardır.

üştür-hâr Devedikeni yemeği, hoş olur. Basura yararlıdır, hem yemek ve hem ilaçtır.

üştü ve üştüvâ Mutlak yenen ve yenmeyen bütün yeşillik ve sebzeye derler.

etriye Erişte. Şehriye ve erişte aşına da derler ki hamuru kesip ince ince iplik gibi edip pişirirler. Mengür [mangır] çorbası ve kulak çorbasına da denir.

ağlikî Nârdenktir, pilav ile yenir, şerbeti de olur.

efrâh Mahpuslar için pişirilen yemektir.

efzâr Sıcak ilaç ve baharat manasına gelir. Karanfil, kimyon, tarçın ve biber gibi şeylerdir ki kilerin tamamlayıcısı ve yemeklerin ihtiyaç duyulan bir unsurudur.

akşe Bulgurdur.

ekâris Mantar demektir, çürük ve bozuk yerlerde biter. Yumurta ve sadeyağ ile pişirip yerler. Zarar vermekten başka bir faydası yoktur.

ekâme Mumbardır.

ekec Alıç ve halıç denilen yabani meyvedir.

ekrefis Kerevizdir. Erkek ve kadınlarda şehveti güçlendiricidir.

ek Zend[9]-pâzend[10] dilinde buğday manasınadır.

ekserâ Bir tür yemektir, un ile pişirirler. Bazıları erişte çorbasıdır, derler.

elbâ Zend-pâzend dilinde süt manasınadır.

elred İçine sebze koyup beygirin arkasına yüklerler ve pazarlarda satarlar. İstanbul'da arkasında yiyecek satanlara arka küfecisi derler.

elsâ Nahve-i Hindîdir (Hint çörekotudur).[11]

elgancâr Erik cinsidir ki ufacık mayhoş sarıca erikdir. Türkçe'de siyahına gövem, sarısına ve yeşiline çakal eriği derler. Hoşafları lezzetli olur.

ulbâ Ciğer dolması ve ciğer kavurması ki kalye-i pûtî de derler. Ciğer ve yüreği kıyıp kendi yağıyla kavururlar, bir yemektir.

emrâ Zend-pâzend dilinde şarap manasınadır.

emrût ve emrûd Armut manasınadır.

em'âsîn Koruk suyudur. Limon yerine yemeğe ve salataya korlar.

emne Odun yığını manasınadır.

emûs Nânhâhdır ki nahve-i Hindî ve kimyon-ı mülûkî dedikleri

tohumdur. Yukarıda defalarca anılmıştır.

emîle Emlec-i Hindî'dir. Reçeli olur, güçlendiricidir, ileri gelenlere mahsustur ve değerlidir.[12]

omac Bilinen bir çeşit yemektir. Yani hamuru elinde şehriye gibi tel tel edip çorba yaparlar ve süt ilâve ederler.

eneb Patlıcandır. Çok yenmesi kan bozukluğu ve baş ağrısı yapar. Ne kadar lezzetli ise o kadar zararlıdır, derler. Ancak İstanbul'da dededen babadan beri yenilegelip doğan çocukların nutfesi [döl suyu] de bu gibi şeyler ile doğduğundan doğal olup o kadar zarar vermez sanılır, ama sevdavi mizaçlara zararlıdır. Her ne şekilde ise yemesi hoş olur.

enberût Armut dedikleri meyvedir.

enimen Zend-pâzend dilinde üzüm manasınadır.

enbûs Nahve-i Hindî'dir.

encîr Türkçe'de incirdir.

enje Mercimektir.

entonya Yunanca'da Şam kasnisinin ismidir ki bostan hindibası cinsindendir. Salata dediğimiz de bu türdendir. Yaprağı büyük ve gösterişli olur. Soğuk, rutubetli ve yanmış ciğere yararlıdır.

engübîn Bal manasınadır.

engübîne Bal helvasıdır ki beyaz helvadır. Ve bazı diyarda mâfiş helvasıdır, derler. Musannife göre akidedir ki balı veya şekeri kıvama getirip bir tabak içine dökerler ve üzerine yer yer bâdem, fıstık ve bazen ceviz korlar, donduktan sonra da bıçak ile kesip yerler. İstanbul'da bunların hepsine koz helvası derler. Asitâne akidesi bilinir, koz helvası sultanların sevdiği bir helvadır.

engerûh Neferiyye denen bağ bozumunda bulunur. Üçer beşer taneli salkım kalır. Üzümün, dökülmüş tanelerine de derler.

engejvâ Koyun.

engeşt Kömürdür.

engüşt-i arûs Bir çeşit helvadır. Hamuru önce yağ ile yoğurup parmak şeklinde keserler. Sonra kızartıp üzerine kıvamlı şeker veya bal ile bularlar. Hâlâ İstanbul'da bazı düğünlerde, özellikle bir mesireye gidildiğinde kahvealtı olarak sadesini ve ballısını yol tası ile götürürler. Yağlı lokum veya ballı lokum derler.

engüşt-i arûs Parmak üzümü ve gelin parmağı denen üzüme de denir.

engüştû Çengâlî dedikleri ileri gelenlerin sevdikleri yağ ile ve bal ile ezilmiş sıcak ekmektir.

enkiştvâ Poğaça ve gözlemedir.

enkûpâ Zend-pâzend dilinde kâsnîdir, Arapça'da hindibadır. Bizim salata dediğimiz bostanîsidir.

8 Latron veya natron, doğal yataklar halinde bulunan sönmüş sodyum karbonattır.

9 Eski Persler'in Zerdüşt'e atfedilen kutsal kitapları –Misalli Büyük Türkçe Sözlük.

10 Farsî.

11 Mısır anasonu, *Carum copticum*.

12 Hindistan'da yetişen bir meyve, *Phyllanthus emblica*; âmule maddesinde Ahmed Cavid başka bilgiler veriyor.

enkûtîn Zend-pâzend lûgatinde dağ öküzüdür. Birkaç türü vardır, sığın, geyik ve çopur gibi eti yenir.[13]
engûr-i zeytûnî Zeytunî renk üzümdür.
engîr Üzümdür.
enûşe Üzüm şarabıdır.
enfâk Ham zeytin yağı ve torba yağıdır ki su yağı derler.
evâ ve ebâ Yemek manasınadır.
evbârîden İster insan ve ister hayvan olsun, bir şeyi çiğnemeksizin yutmak manasınadır.
evz Kaz denen su kuşudur.
evzâr Yemek ihtiyaçlarına derler, baharat türleridir.
evend Kap kacak demektir.
evîje Şarap manasınadır.
ûr Çürümüş ve bozulmuş meyveye derler.
umac Un çorbası.
ehrem Keşkek ve herise döğecek tokmaktır.
eyâğ Ayaklı şarap kadehine denir.
bâ Yemek muzaf olur. Mesela yoğurt aşına mâst-bâ ve kabak aşına da kedû-bâ denir, kedû kabak demektir.
bâ-ûş Tohumluk hıyara ve üzüm salkımının küçüklerine de derler.
bâbzen Kebap şişine denir.
bâbûte Su ile dolu bardaktır.
bâtire Turna kuşudur. Külünk manasına.
bâtis Şebânkâre lûgatinde turunç manasınadır ki ağaçkavunudur.
bâtûme Paça, su dolu testidir.
bâdencîr Çiçek inciridir. Meyvesi boş ve süleymanîdir, yani rüzgâr dolmasıdır. Bazıları erkek incir derler.
bâdireng Acur dedikleri hıyardır. Halep'te çoktur. Günümüzde İstanbul'da da çoğaldı. Ağaçkavununa da derler.
bâdirengbûye Oğulotudur. Bâdrûne de derler.
bâdrîs Ateş üfleyecek, sıcak günlerde kullanılan yelpaze ve mirveha manasınadır.
bâd-i zen veyâ bâdzen Yelpazedir.
bâdinc Hindistancevizidir.
bâdingân Patlıcandır. Arapça hadak denir. Frenk patlıcanına ve kavataya da Arapça hadak derler.[14]
bâr Meyve, çiçek, safran, kâfûr, müşk ve yemek malzemesi konulan yer, ocak, kokulu yer, tabak dolusu yemek ile pirinç ve darıya denir ki boza yapmak için hazır olup henüz süzülmemiş ola ve yemeye uygun nesne ola.
bârdân Sürahiye denir.
bâ-rûze Günlük gıda manasınadır.
bâreh Boza ve şaraptır. Arapça'da nebiz denir.
bâz Mecusîlerin yıkanmak ve yemek vaktine mutat olan zümreleri ve ardından uyguladıkları suskunluk manasınadır.
bâzdâr Ekinciye, padişaha ve avcı kuş besleyen kuşcubaşıya da derler. Hâlâ İstanbul'da çakırcıbaşı, şahinci, doğancıbaşı ve av ağaları derler.
bâjen Kösem dedikleri koyundur.
bâzbâr Avcıbaşıya derler.
bâşenk Henüz asma üzerinde olan neferiyye üzüme ve tohumluk hıyara derler.
bâşe Atmaca kuşu.

bâtis Farsça'da tut-segül, Yunanca'da bukertekin ve Arapça'da semeretü'l-alîk derler. Türkçe'de de bölürtegin derler. Özsuyunun şeker ile şurubu olur. Nardenk yerine ileri gelenlere mahsustur. Tanesi toplantılarda meze ve özsuyu çıkmaz boya olur.

bâğah Ben düşmüş üzümdür.

bağıl Koyun ve keçi ağılıdır. Mandıraya da derler.

bakılı Üç dilde (Arapça, Farsça, Türkçe) de kullanılmaktadır. Arapça'da baklâ ve Türkçe'de bakla derler. Birkaç çeşit yemeği yapılır. Gerek zeytinyağı, gerek sadeyağ ve gerekse sadece su ile haşlanıp salatası olur. Çeşitleri İstanbul'da pişirilir. Hatta nohut topuna kadar bilinir. Çiçeğini kalay havan içinde ezip güneşte kurutsalar iyi boya olur, derler.

bâgel Abdest alacak, el yıkayacak ve her nesne için hazır olan ılık sudur.

bâlâver Su ile dolu bardak manasınadır.

bâliğ Her tür hayvan boynuzundan olan şarap kadehidir. Ağaçtan da olur. Gürcistan'da meşhurdur. Türkçe çamçaç derler.

bâleng Bir tür ağaçkavunudur ki gayet de lezzetli olur. Ekşisi de tatlıdır. Kabuğundan reçel yaparlar. Direng manasınadır ki zikr olundu.

bâlengû Arapça'da bakla-yı etrecine ve Türkçe'de oğulotu ve kovanotu derler. Lezzetli salatası, esansı olur ve suyunu imbikten damıtırlar. Baharat olarak çok tüketilmesi beyne buhar çıkmasına sebep olur.

pâlûde Bilinen, paluze derler.

bâle Çuval ve camadana derler.

bânû Bibi ve hanenin hanımefendisine denir ki bizim ıstılahımızda hanım, kadın ve tutî yani evin kethüdasıdır. Buhurdân ve gülabdâna da derler. Ziyafetlerde misâfiri tütsülerler. Yemekler de eskiden evin harem kısmında pişirildiğinden bu münasebetle yazıldı.

Un, benim hayalimdeki gül
bahçesidir. Bu bahçenin içinde de,
Lalesi badem ezmesi olan, paluzesi
göze hoş gelen yüzlerce bahçe vardır.

bâverdî Baverd şehrine mensup bir çeşit un aşıdır. İstanbul'da samsa dediklerinin sadesidir, yani şeker ve balsız olandır.

bâhâr Kap kacak manasınadır.

bebâ Meneviş denilen tane ile kuzudur, pişirilen yemeğe derler.

Tesadüfen feleğin eli kuzunun ayağını
öyle bir kırdı ki,
Acısından paçaları perişan oldu.

beber Yağda kızarmış ekmeğe derler. Tarhana çorbasıyla gayet hoş olur. Özellikle kaymak veya iyi tulum peyniri katılmış ola.

bîlus Bir türlü tirittir ki yağla pekmezi karıştırıp ve içine ekmek doğrayıp yerler. İleri gelenler çok sever. Buna yörük Türkleri omaç derler.

13 Sıgın veya alageyik *Cervus dama*; geyik Cervus elaphus; çopur veya karaca, *Capreolus capreolus*.

14 Frenk patlıcanı, domatestir, kavata da bir tür yeşil domatestir.

beytek Hurma ve üzüm salkımının küçüğüne derler.

beyken Yemekten geri çekilmek ve doygun olmaktan kinayedir.

betâ Pirinç çorbası ve bazılarınca lapa denen yemektir, dediler. Arapça'da behta denir.

betkûp Bir türlü taratordur ki ceviz içi, süt ve dereotu ile olur. Pek iyisi İstanbul'da olan taratordur, âlem bilir.

betû Gülsuyunu ve şarabı şişeye dolduracak teneke ve billur huniye derler. Havan eline, su kovasına, yağ ve bal debbesine de derler.

betûk Bakkal tablasıdır.

bete Havan eli ki her nesneyi onunla döverler. Lapa yemeğine de derler.

tibîğ Berberîler lûgatinde bir türlü şarap ismidir. Taze hurmadan yaparlar imiş.

bitkenden Gayet tokluk ve şişkinlik sebebiyle yemekten bıkmak hâline denir. Bir çeşit yemeğe karşı iştahsızlık manasınadır.

bitû İlaç ezilecek taş havan eline, yağ ve bal güğümüne de derler.

bec Su, şarap ve her nesnenin sızıntısı ve Engürüs (Avusturya) kralının taht merkezi olan şehrin ismidir.

bic Hububat türünden pirinç ismidir. Arapça'da erz derler.

biceşk Serçe kuşudur. Arapça'da usfurdur.

büc Keçidir.

bühâl Kömür ve ateş koruna denir.

bidûzeh O yemeğin ismidir ki peştemala sarılıp bir yere veya bir mesire yerine götürürler, zelle de derler.

bide Hasta için yağsız ve tuzsuz pişirdikleri çorba ve lapaya denir.

ber Meyve demektir, ister yenen ister yenmeyen olsun.

bereh Balık manasınadır.

berdî Hurmadır.

bersân Karamtırak ve hoş kolulu bir çeşit elmadan ve misket üzümünden olur.[15]

bersûle Baharat ile terkip olunur yuvarlak tanedir, amber hapı zannolunur. Bizim zannımız beng[16] dedikleri İran'dan çıkıp İstanbul'a da bulaşıp yayılmıştır.

berşûm Necidliler [iç Arabistan] lûgatinde bir çeşit kuru hurmaya denir ki İstanbul'a adalardan gelir ve yoksul yemeğidir.

bergastû Ermeni hıyarıdır[17] ki dere kenarında biter. Yemeği ve salatası olur. Veya tatlısu kenarında meydana gelen ince telli yosundur. Tanrı yemeye muhtaç eylemeye, âmin. Bahar başlarında yetişmekle genellikle göçebe Araplar ve Ermeniler çaresiz pişirerek yerler.

bergandân O eğlence, içki, sohbet ve toplantıya denir ki Ramazan-ı Şerif yaklaşınca kurulur. Eğlence ve içki erbabı bol bol içerek eğlenip, bıçak silme, fıtır bozma, defter bozma, defter kapama, İstanbul'da Regaib gecesi ve Şaban-ı şerifin on beşinde selâtin camilerine mahya ipi çekmek ve bazan da şek günü (Ramazanın şüphe duyulan günü) diyerek vakit geçirirler imiş. Defter

kapaması Şaban-ı şerifin son gününün ismidir.

Ramazan olup olmadığı belirsiz
günde dostlar şıra sıkarken
Ramazan ayı zabıtası gelip
sıkboğaz etti

bergosî Karnıyarık tohumudur. Arapça'da bezir katuna, Şiraz'da bengu ve Yunanca'da fesliyun derler. Sıtma ateşini kesmeye yararlıdır. Özellikle gülsuyu ile rutubetini alarak şeker ile paludesi, salebi ve şurubu olur, hem yiyecek ve hem ilaçtır.

bergûl Un helvası ki efruşte derler. Bulgura ve bulgurla pişirdikleri yemeğe de derler.

berfâb Kar suyu ve mecaz olarak soğuk suya da denir. Yemeğe çok düşkün olup ağzı sulanan adama da derler.

berk-i kâzrûnî Şifalı bir ottur. Şiraz'da âhû dustek, Arapça'da hızad, Türkçe'de yaban kerevisi ve yaban dereotu derler, çördük[18] de derler. Yemeğine Ermeniler düşkündür. Bazı yörelerde delüce genc derler. İstanbul'da harap mahallerde biten yaban kerevisi budur.

bergene Hoş kokulu şeylere derler. İleri gelenlerin toplantıları sonlarında ıtır, gülsuyu ve tütsü ile ikram ederler.

bermer Bal arısına derler.

berendâf Bağırsak manasına gelir.

bernî Küçük mertebanî kavanoz ve tabağa derler.

bervâze O yemeğe denir ki dostlar gezintiye gittiklerinde arkalarından tabla veya yol tasıyla götürülen yiyecektir.

bere Kuzu manasınadır.

Bir kuzunun tesadüfen feleğin
elinden ayağı kırılsa
Acıdan öyle büzülür ki paçaları
darmadağınık olur

berhiyâ Yunanca'da râziyânenin ismidir ki halk rezene derler. *Müfredât*'ta garip faydalarını yazarlar. Ve güzel yemeği olur. Hıyar turşusuna layıkı üzere konur ise hem lezzet verir, hoş kokulu yapar ve zararlarını giderir.

berhûh Sabun manasınadır ki üç dilde de sabun denir.

berbân Bilinen kuzu kebabıdır.

berbân-ı muhallâ Bir türlü kebaptır. Tere, tarhun, yarpuz, ekmek ve soğan ile yaparlar. İstanbul'da talaş kebabı derler. Benim gibi dişsiz adamlara kebaba bedel olur.

Kızarmış kuzunun ve keşkekteki
kuyruk yağının güzelliği
Türklerin yağma ziyafeti gibi
gönülden sabrı alıp götürdü.

bericen Ekmek pişirecek ocağa denir. Arapça'da fırın ve halk da furun derler.

15 Karamtık ve hoş kokulu bir nevi pekmez adıdır - Burhân-ı Kâtı sözlüğü.

16 Ban otu, bengilik otu denilen *Hyoscyamus niger*; aynı zamanda esrar gibi başka uyuşturucu etkisi olan bitkilerin hepsine de denir –Baytop ve Redhouse.

17 *Chenopodium bonus-Henricus*. Türkçe'de çeşitli adları var. Ermeni tuyarından başka sülüklü pancar, bıcın, yabani ıspanak, tel pancarı da denilir.

18 Baytop'ta çördük *Echinophora tenuifolia subsp. sibthorpiana* ve yaban kerevizi *Smyrnium* türleri olarak tanımlanırken Redhouse'a göre çördük zulfa otudur, *Hyssopus officinalis*.

birzen Toprak tavaya denir ki üzerinde ekmek, yufka ve kadayıf dahi pişirirler. İstanbul'-da midye çömleği ve midye tavası derler.

birincâr Pirinç ekilen tarladır, bilinir.

Sarı ve sabunî renkli pirincin varsa, ganimet bil
Keza Rüknâbâd suyu ve Musalla gül bahçesinin kenarında bulunmayı da

birinc şimâle Müzafer dedikleri yemeğin ismidir. Türkçe'de zerde derler, bilinir. Anlatırlar ki Şiraz'da bir işçi var idi, her akşam başlarında oturup önünde bir fanus yakar, yüksek sesle bu beyti okuyarak "beyâ pirinç şimâle" diye zerde satar idi. Beyt

Gönülden İshak'a satılan bu mumlar
Geçerken pirincin ışığından şimâle oldu.

Bu beyt bu lûgatin sebebi olan Ebû İshak'ındır.

birîzen Elek manasınadır ki, un ve nesne eleyecek alettir. Arapça'da gırbal ve halhal derler. Geniş gözlüsüne kalbur, gayet geniş gözlüsüne gözer ve incesine elek denir. Süzeği ve süzek de denen alete de denir. Yağ ve bal süzecek kaptır. Toprak ve taştan yapılmış tavaya da denir.

birîğ Üzüm salkımı manasınadır.

birîn Ocak deliği ve bacasına derler.

burendâf Mutlak bağırsaktır. Hayvanda olan bağırsaktan mumbar pişirirler. Ancak Asitâne'de keçi bağırsağından olan gevrek mumbar olur. Büyük küçük herkes için Ramazan'a mahsus gibi bir nefis yemektir.

burcâf Burçak denen tahıldır. Arapça'da milk ve celban da derler. Türkler el değirmeninde un edip çaresizler ekmek yaparlar, hâl malum.

burûz Mutlak meyve veren ağaca denir.

bürîn Kavun ve karpuz dilimi manasınadır.

bezbâz Arapça'da besbase denir. Türkçe'de de bu isim ile bilinir.

bezrek Keten tohumudur ki yağını çıkarırlar. Yoksullar bununla yemeklerini pişirirler.

bezirkâr Ekinci manasınadır.

bezim İçki, eğlence, sohbet ve ziyafet meclisine denir, meşhurdur.

bezmâverd Kadılokması, kadınbudu ve halifelokması denilen yemeğe denir. Kavrulmuş et, tere ve yumurta ile tertip ederler, meşhur yemektir.

bezmgâh İçki, eğlence, sohbet ve dostluk meclisine derler.

bezme Meclisin bir köşesine denir.

bezen Ekincilerin sürgü dedikleri tahtaya denir ki tarlayı onunla düzeltirler.

biz Arı manasınadır.

büz Keçidir. Arapça'da teys derler.

Rahş'ın karşısında savaşçı fil gibi olan vücudun, akbaba gibi kalır.
Erkek aslanla kavga eden keçi yavrusundan daha kötüdür durumun.

büzsek Mercimek ismidir.

büziçe Keçi oğlağı manasınadır. Arapça'da halâm ve halân derler. Kasap çengeline de derler.

büzîşe Tahindir ki bilinir. Pekmez veya bal veyahut şeker ile karıştırıp kış günlerinde yerler. Susamdan yaparlar. Posasına ve küspesine de denir.

bestû Toprak kavanoza ve yayık denen ağaca da derler, onunla yoğurttan yağ çıkarırlar.

besdek Biçilmiş buğday ve arpa destesine denir.

besle Burçaktır, buna huller denir.

besyâ Zend-pâzend dilinde şarap ve içki manasınadır.

besîle Yabanî bakla türündendir, yemeği hoştur. Kadınlar yerlerse sütlerini çoğaltır. Türkçe'de bezelye dedikleridir. Taneleri zeytinyağı ile pişirilirse gayet lezzetli olur. Taratoru da olur ve her türlü yemeği olur.

bistir-âheng İçki erbâbı, eğlence düşkünleri ve diğer konuklar için hazırlanan konaklama gereçleridir ki yatak ve takımı dediğimiz mefruşattır.

bisir Pâzend lûgatinde et manasınadır.

bismil Boğulmuş manasınadır.

beşem Hazmı ağır olan yemek ve şaraptır.

beşneze Çengalîdir ki tahin ve hurma ile veya sıcak ekmek, yağ ve pekmez ile yapılır. Türkler yağımcur derler.

biştâlem, biştâm Ziyafete davetsiz dadanıp giden dalkavuk zümresine derler.

bişkerd Av, av mahalli ve avlak manalarınadır. Dal (d) harfinin kaldırılmasıyla da kullanılır.

bişkûfe Kusmak manasınadır.

büşhûr Yemek ve su artığı ki kapta kalan artıktır.

buşuliyon Yunanca'da bezir-katuna ve besyuş da derler. Türkçe'de karnıyarık ve bağa yaprağı tohumu dedikleridir. İlaç ve yiyeceklerdendir. Bunun özsuyundan salep ve diğer ilaçlar olur. Özellikle paludesi [pelte] öksürüğe yararlıdır. Süzüldükten sonra elmasiyyesi olur ki palude cinsindendir.

bat Kaz şeklinde olan içi boş şarap sürahisi ve sehpaya bat mey derler, Arapça'da kâze derler.

betresalyon Yunanca bir kelimedir, Makedon kerevizi derler. Sonra halk bu kelimeyi bozup kimi madenos, kimi mağdanos ve bazıları zariflik olsun diye midenüvâz derler. Her yemeğe ve salatalara katılması lezzetli olmasına sebep olur.

bat-ı serhayzâr Gam dağıtan sürahidir.

bağdâd Mecaz olarak karın manasınadır. Açlıktan da dolayıdır. Bağdâd-ı hâlî ve bağdâd-ı harâb yani karın boş demektir ki kasıt açlıktır. Boş kadehe de benzetilir.

bağrâ Bir çeşit un hamurundan pişme yiyecektir ki börek de derler.

bûğrâ Acem yahnisi ve bazı diyarda salmaaşı dedikleri yemektir. Bazıları boranı derler. Ve buğrânî, buğrâhânînin bozulmuş söyleyişidir.[19]

19 Rivayete göre Türkistan hanlarından Buğra hanın icat ettiği yahut çok sevdiği yemektir –Nizâm'dan, Şükûn.

Baş ve butun yanına, buğday
ve böğür etinden yapılmış Acem
yahnisi iyi gider.
Çünkü kızarmış et kendisi, kıyma
kalkan, kuyruk yağı zırh, ekmek de
siper oldu.
Kayınpeder "Acem yahnisi nerede?
diye bağırıyordu.
Çünkü zavallıyı, helva yoğurt gibi
olmuş, diye öldürdüler.

bekârâb bûden Gece ve gündüz içki ile uğraşmaktan dolayı olur, yani devamlı içki ile uğraşan insana derler.

bekrâyî Portakal denen meyvedir ki limon ile turunç arasındadır tatlı olur. Bazılarına göre bekrâyî turunç ağacına aşılanan limondur ki mürekkep limonu derler.

beksimât Türkçe'de peksimet derler.

bekûk Şarap içecek kaba ve bir tür hayvan şeklinde yapılmış sürahiye derler.

bik Kömürdür.

bikr-i pûşîde-i rûy Ağzı açılmamış şarap küpüne derler. Ve dolaylı olarak devamlı içki ile uğraşanlara da denir. Özellikle o içkiye denir ki henüz şaraba dönüşmemiş taze içki ola.

bük Şarap ve su konan yayıktır.[20]

bükrân Tencere ve çömlek dibine yapışıp kalan yemeğin çeşitleridir. Özellikle tereyağıyla pişmiş pilav olup ve dört saat kadar dakda bırakıp içine bir şey koymayıp baharat ile pirinç lezzeti kaybolmayan pilavı bükran edip yemesi, cennet yemeğidir.

bükse Et parçası manasınadır.

begmâz İçki, şarap, kadeh, bardak, ziyafet ve konukluk manasınadır.

begmâz gerden İçki toplantısı tertip etmekten dolayıdır.

begnî Boza dedikleri içkiye denir. Yukarıda yazıldığı üzere Arapça'da nebiz dediler.

belbeke Tereyağı manasınadır.

belbele Emzikli bardağa denir ki kumkuma da derler. Sürahi sesine de derler.

belben Semizotu dedikleri bitkidir. Bazı bölgelerde pirpirim, Arapça'da ferkanc ve baklatü'l-hamkâ derler.

belenc Şarap kapağı.

belgede Meyve ve diğer yiyeceklerin, hatta yumurtaya varıncaya kadar bütün taze meyvelerin küflenmiş olanına derler.

bilek Turfanda meyveye derler.

bilkek Abdest ve el yıkamak için hazır olan ılık suya derler.

bülbülî Şarap ve kadehe derler.

bülsen Mercimektir. Arapça'da ades derler.

bulgur Genellikle bir uğurdan kırılmış veya değirmenden geçirilip döğülen buğdaydır ki Türkçe'de de bulgurdur. Ufaklarına yarma ve simit derler. Bulgur aşına da derler.

bulmac Bulamaç aşına denir. Sade undan cıvık ve etsiz yaparlar. Yoksul yemeğidir ve Türkçe'dir.

bulûk İçki içmeye özgü olan kaba denir, her ne şekilde olur ise olsun.

bulûn Genç, taze köle ki mecliste kadehkâr ola.

ben Çitlembik dedikleri meyvedir. Bu meyveyi ceviz ile ezip karışınca bir tepsiye yayıp sıkıştırırlar, sonra baklava gibi keserler. Sivas halkı arasında sanki gayet hoş bir helva olur, İstanbul'da fakirler çitlembik düşürüp bir miktar ceviz bulup birbirine karıştırırlar imiş ve lûgatte yoktur.

benbâ Bu da çitlembiktir.

benbel Genellikle ekşi nesne ve özellikle ekşi elmaya denir.

benefşe [menekşe] Benzersiz şerbeti, hamuru, salatası ve şurubu olur. Hem yiyecek ve hem ilaçtır. Özellikle hamuru elde edilince üzerine bir miktar limon sıkıp sabahleyin lor peyniri ile kahvealtı gayet hoş olur imiş. İleri gelenlere mahsustur.

Bahar geldi ve Nevruz menekşeyi yeşertti, açtırdı
Onu (menekşeyi) çiğneyince sıkıntın gider, huzura erersin.

beneka Burçak türündendir. Türkçe'de hürle denen tahıldır. Kuvvet yönünden mercimeğe benzer.[21]

benek Çitlenbiktir.

benkû İsbugul manasınadır. Karnıyarık dedikleri şifalı tanedir, yukarıda yazıldı.

bengûher Dağ menevişi[22] demektir. Gayetle lezzetli bir ottur, ondan yemek yaparlar.

benûsiyâh Maş denen bitkiye denir. Şehvete zararlı ve dişleri zayıflatıcıdır.[23]

benûmâş Benûsiyâh manasınadır. Ve maş türünden meng dedikleri bitkiye de denir. Maştan küçük ve siyah olur.

binceşk Serçe kuşudur. Arapça'da usfûr denir.

bincüşk Kuşdili denen şifalı, güçlendirici ve kadınların şehvetlerini tahrik eden bir meyvedir. Arapça'da lisânü'l-asâfîr derler. Dişbudak ağacının meyvesidir.

bün Hurma salkımına denir.

bunduk Fındık manasınadır ki meşhur meyvedir. Tarator, baklava ve yiyeceklere katarlar. Tazesi ve kurusu daima yenir ve şehveti artırır. Hatta İstanbul'da kurusunu tertip ederler. Ve kuyu fındığı derler ve besleyiciliği vardır. Arapça'da bındık derler. Yemekten sonra incir ve sedefotu ile yenmesi gıda yellerine (gazlarına) ve bal ile öksürüğe yararlıdır.

bünkerân Çömlek ve tencere dibine yapışan pilav ve diğer yemekler

20 Yazım hatası, yatık olacak. Şükûn'de bük - ağzı dar, boğazı kısa, karnı geniş surahi = yatık; Burhân-ı Kâtı'da "Türkîde yatık tabir ettikleridir."
Âsım lügatına göre küre şeklinde ve Türkçe hürle ve kileçeri denilir. Derleme Sözlüğü'ne göre Lapseki'de hürle, öküz yemidir. Yusyuvarlak olması açısından maş olabilir.

22 Menengiç. Bu ad veya çitlembik adıyla bilinen *Pistacia terebinthus* veya *Pistacia atlantica* olabilir veya yine çitlembik denilen *Celtis* türlerinden biri. Baytop'a göre *Pistacia atlantica*'nın genç sürgünleri sebze olarak kullanılmakta, belki bu yüzden Ahmed Cavid "ot" olarak tarif ediyor.

23 Maş, bilimsel adı *Phaseolus aureus* veya *Vigna radiata* olan yeşil yuvarlak bir fasulye çeşididir. Güneydoğu Anadolu mutfağında yaygın kullanılır. Maşın biraz daha küçük ve siyah olan cinsi *Phaseolus mungo*'dur. Bkz. sonraki madde, benûmâş.

lezzetli olur. Hane sahibine kısmet olmayıp hizmetçiler mideye indirirler.

bünküşten Lokmayı yutmak manasınadır.

bevzek Buz manasınadır.

bevn Hisse ve pay, gerek yemekte ve gerek diğer nesnelerde. Hatta ziyafetlerde cüce payı diye mevcut yemekten hisse çıkarırlar.

bivârid Ekşilik manasınadır.

bû Koku ve dağ keçisinin etine derler.

bûbâ Dağ keçisinin etiyle pişirilen yemeğe derler.

bûte Sapı kısa ve yaprakları yere yayılan asma, kabak, kavun ve karpuz, hıyar ve bunlara benzer bitkilere denir. Türkçe teğek, oyum ve devek denir. Ve deve yavrusuna da derler.

bûhul ve bûhle Semiz otudur ki hurfe de derler.

bûdene Çil kuşuna denir. Tihu da derler. Bir başka söylentide bıldırcın kuşu ismidir. Arapça'da selvâ denir.

bûr Süğlün ve kılkuyruğa derler.

bûrek Bir türlü yemektir. Bazıları buğra aşıdır derler, Türkçe'de Acem yahnisi derler. Ve bir söyleyişte senbusedir ki kelime bozularak samsa denen börektir ki İstanbul'da baklava ve börek kenarından kesilen yufkalardan pişirirler, herkes bilir. Bazıları kutab demişlerdir. Hâlâ tavaya aldığı kadar yufka döşeyip, aralarına kıyma yahut peynir ve dereotu döşerler. Bir çeşidi de ufak fincan ile kesilir, fincan böreği derler. Yani yağlı hamurdan ince yufkalar açıp içini fıstık, badem ve şeker ile doldurup yağda kızartırlar. İyi Mudurnu peyniri ile maydanos ve dereotu ile pişirilenini pek severim.

bûre Nebat şekeridir.[24]

bûzâr Sıcak ilaçlara ve baharata denir ki yemeklere ekerler, karanfil, biber, kimyon ve tarçın gibi.

boza Bilinir, pirinç unu ve darı unuyla yapıp boza derler.

bûrîdân Semizlik otu ve koç otu derler. Kadınlar semirmek için koyun sütü ve pirinç unuyla helvasını yapıp yerler.[25]

bûşâd Yunanca'da ham şalgamdır.

buğlaten Yunanca'da sığırdili manasınadır ki öküzdili demektir.[26] Yapraklarından yemek, yani dolma yapılır, yeşilliği her mizaca faydalıdır. Çiçekleri şifalıdır.

boğanc Çörek otudur, şunin de derler. Arapça'da habbetü's-sevdâ denir. Yoğurt ve tulum peynirine ekerler. Ve nazar için çocukların bir yerine asarlar. Yararları çoktur.

bukân Kiltân ma'nâsınadır.[27]

büklük Meneviş ve çitlembiktir. Arapça'da habbetü'l-hadra ve Türkistan'da çıtlakuc derler.

bûn Temizlenmemiş bağırsaktır. Rakip bunbarı denir.

bûy-ı ifrâz Baharattır ki yemeğe ekerler.

bûy-ı reng Gül denilen çiçektir. Gül ile şekeri gereği gibi karıştırıp seherlerde yerler. Hem yemek ve hem şifadır. Toplantıların güzel süsüdür.

behet Bir çeşit yemektir. Bazıları sütlü aşı derler ki süt ve pirinç ile meşhurdur. Bir başka söyleyişte mehlebiyye denir, yani kelimenin bozulmasıyla muhallebidir ki firni de derler. Bazıları da behet, pirinç unu ile pişirilen helvadır, derler. Me'muniyye denir. Arapça söylenişi bahttır.

bih ve bî Ayvadır. Arapça'da sefercel derler.

beyâre Sapsız olan ağaç ve otlara denir, üzüm ve kavun ve karpuz ve kabak gibi. Türkçe'de teğek, devek ve ocak denir. Daha önce yazıldı.

beyt-i ferâğ Edebhane, memşa, kademgâh, ayakyolu ve hela denen keneftir.

beyza-i der-âb O yumurtadır ki içinde henüz civciv oluşmamış ola, yani pek taze yumurtadır.

beyûgân Toy ve düğün manasınadır. Arapça'da velîme denir.

beyûn Tiryak ve afyondur.

bîhîle Semizotudur.

bîrezen Taş tavadır ki üzerinde ekmek pişirirler. Rumeli'nde topraktan yaparlar.

bîvâre Oklavadır.

biyûyârîden Teklifsiz yutmaya derler.

biyûbürd Yuttu demektir.

biyûr O meyve ve yiyecektir ki içleri küflenmiş ve acımış ola.

pânû Saryun ve petek denen kaba denir ki çamurdan yapılan küp çeşitleridir. Daima kullanılır.

pâtîle Mutlak tencereye, helvacı tenceresine ve büyük kazana derler.

pâşenk Çıngıl ve çirnik denen küçük üzüm salkımıdır ki İstanbul'da çitmik derler.

pâşenge Asma üzerinde kuruyup kalan üzümdür.

pâlâ Pirinç yıkayıp vesair nesne süzecek süzgeçtir. Ancak birleştirmelerle açıklamaya muhtaçtır; turşu pâlâ, mey pâlâ, pirinç pâlâ gibi.

pâlâpâl Pek katılanmış paludeye derler.

palavân ve palâven Süzgü ve süzektir, onunla bal, yağ ve diğer sıvı nesne süzerler.

pâlûden Süzmek ve saf etmek.

pâlûde Paluze dedikleri yemektir. Arapça söylenişi falûzectir.

pâlîde Süzülmüş ve tasfiye olunmuş nesnedir.

pâlîmez Genelde bağ, bostan ve ekili yerler, özelde kavun ve karpuz bostanına denir.

pânîz Beyaz şekerdir ki nebat şekeridir. Bir söylenişte pânîz şekerin ismidir ki kalem şekeri de denir. İki tarafı eşit kalıba konan şekerlemedir ve parmak şeker denir. Bazıları akide şekeri ve bazıları da peynir şekeri diye

24 Nebat şekeri, Türkçe'de bozulmuş haliyle nöbet şekeridir. "Bitki şekeri" anlamında nebat şekeri belki ilkin kamış şekerini, palmiye şekeri, bal, kudret helvası gibi diğer şekerli maddelerinden ayırmak için kullanılmıştır.

25 *Portulaca oleraceae*. Semiz otunun yabanî türüdür. Baytop'un bitki sözlüğünde koç otu *Astragalus subrobustus* bitkisi olarak geçiyor.

26 *Ancbusa officinalis* ve hodan da denilen *Borago officinalis*. Her iki tür Türkçe'de lisanü'l-sevr olarak da biliniyordu.

27 Rahim, döl yatağı –Şükûn.

yorumlarlar. Bir çeşit helvaya da denir ki şeker ile arpa unundan ve saf terencübin[28] ile de yaparlar. İstanbul'da fellah Araplar ballı yapıp kamış helvası diye satarlar. Fânîz Arapça söylenişidir.

pây pîl Bir tür kadehtir, bir okka şarap alır. Çok içenler, kabaca deyim ile, devetabanı derler.

pâtûle Tezpişti derler helva türünden, Yenişehirlilere özgüdür. Tatlılardan yemesi hoş bir yiyecektir.

pâye-i havz Meyhaneden dolayıdır.

peylüs Ekmek, yağ ve pekmez ile yapılan tiride derler.

piltik Hurma ve üzüm salkımının küçüğüne derler. İstanbul'da çitmik derler.

petkîr Elektir, Arapça'da menhal denir.

perpehîn Semizotudur ki hurfe de derler. Arapça'da ferfeh, yol üzerinde bittiği için baklatü'l-hamkâ da derler. Ferfîn Arapça söylenişidir.

perhû Kiler, bodrum, mağara ve ambar denilen yerlerdir ki evlerde tahıl ve yiyecek türünden şeyler korlar.

persüm O una denir ki hamur tahtası üzere hamuru kesip yumak edildikten sonra yapışmamak için üstüne ve altına ekerler. Dilimizde ora denir.

pergûl Burgul manasınadır ki bulgura ve bulgur pilavına da denir. Ve efrûşe manasınadır ki un helvasıdır. Maddesinde anlatıldı.

pernec Pirinç dedikleri tahıldır.

perhâze Kav manasınadır.

pezûl Fındık denen yemişe derler.

pes şâm Temcit yemeğidir, Arapça'da sahur denir.

pist Genel olarak un ve özel olarak kavrulmuş una denir. Gerek buğday ve gerek diğer tahıl unu olsun, Arapça'da sevik ve Türkçe'de kavut denir. Buğday kavutuna sevîkü'l-hınta derler ki sac üzerinde unu kavururlar. Yoksullar ceplerine doldurup gerektiğinde yerler. Özellikle sefere giden adamlar zorda kaldıklarında bununla yetinirler.

peşmek Peşmanî [pişmaniye] dedikleri helvaya denir. Keten helvası nizâmından çıkıp yoluna girmeyince yün gibi tepsiye yayıp öylece yerler. Yine bir lezzetlice helva olur.

pele Feledir ki ağız ve süt manasınadır ki yeni doğurmuş koyun ve keçi sütünden çalınır.

pelîdî Bir tür gayet lezzetli kavundur, ama İstanbul'da görülmedi.

pille Terazi kefesidir.

pülpül Fülfül ölçüsünde kasıt fiydir ki baharat türünden biber denen acı ilaçtır, fülfül Arapça söylenişidir.

pencpâ Yengeçtir, Arapça'da seretan derler. Denizde ve nehirde olur, ilaçlardandır. Ancak zeytinyağı, limon, maydanoz ve nane ile yahni gibi pişirirler, gayet güçlendiricidir. Özellikle içki içenlere pek uygundur. İstanbul'da bunların kötü yemeklerine papaz yahnisi ve

pilaki derler, kefere yasaklı günlerinde denizden çıkan canavarları mizaçlarınca pişirirler. Tatlı su yengecini siğil rahatsızlığına tutulanlara kaynatarak içirirler, bunun ismine kerevit derler. Ama bu fakirin annesi bu rahatsızlığa yakalanmış idi, her tanesini üçer guruşa değin alıp bîçareye piliç suyu diyerek içirdim, zerre kadar yararı olmadı.

pençe Balık manasınadır. Ve balık ağına ve zıpkın dedikleri alete denir. Balığa ve balık ağına pençe denmesinin sebebi budur ki balığa Arapça'da nûn denir. Nûn harfi ebced hesabına göre elli sayısına denk gelir. Yine balık ağına Farsça'da şast derler. Ve şast altmış sayısıdır ki pençe kelimesinin harf karşılığıdır.

penik Zend-pâzend dilinde alıç manasınadır ki göğem dedikleri eriktir, derler.

penîrek Ebegümecidir. Arapça'da mülukiyye derler. Bu bitkinin çiçeği güneş ne tarafa döner ise o tarafa döndüğünden âfitâb-ı gerdek de derler. Bazılarına göre penîrek nilüfer ismidir.

pinkek Genel olarak kadeh, kâse, bakır tas ve fincan demektir. Pinkek Arapça söylenişidir. Hâlâ kahve fincanı bundan alınmadır.

pût Koyun ciğerine ve ciğer kavurmasına kalye-i pûtî derler. Ve yemek manasına gelir ki her türlü yiyecek ve içeceği içine alır. Cins ismidir, yiyecek ve içecek denir. Ve bir tür kavun ismidir.

pûk Ol zahireye denir ki kuyu ve ambar içine konur. Rumeli'nde de gizli zahire ambarı vardır. Kav ve ateş tutuşturucu manasınadır.

pûlânî Bir çeşit yemektir, un ile yaparlar. Bazı sözlüklerde bu kelime Türkçe'dir, derler. Ve bir çeşit yemektir ki soğuk günlerde pişirirler. Türklerin bulama dedikleri yemektir. İstanbul'da kutu balı diye ufacık kutuyla bakkallar çocuklara satarlar.

pûle Hışır kavun ve karpuza ve diğer geçmiş meyveye derler.

pehâne Yağlı kiliceye ve gözlemeye denir.

peyreze Mesire yerine giden seyir yemeğidir ki bilinir.

peyğâle Şaraba özgü kadehe derler.

piğûr Ağzı dar küçük kavanozdur.

peyker-i gâv Öküz şeklinde olan kadehtir.

peymâne Kile ve ölçektir.

piye İçyağıdır. Arapça'da şahm denir.

pîcpâ Bilinen yengeç türüdür.

pîr-i dihkân Yıllanmış şaraptan dolayıdır.

pîr-i sâlhorde Bu da yıllanmış şaraptır.

pîr-i rûc Özelliğine göre Hint tavuğu [hindi] erkeği olmak gerek, fîl-i murğ da derler.

pîşpâre Bir çeşit helvadır, Arapça'da şefârec ve Türkçe'de gaziler helvasıdır derler.

pîş-hûrd O az yemektir ki çeşni bilmek içindir, bir iki lokma

28 Devedikeni üzerinde oluşan kudret helvası.

yerler. Hatta Osmanlı devletinde bu güruhun kadri yüce imiş ve hâlâ vardır. Ancak gözden düşüp yalnız divan günlerinde Kubbealtı'nda yemek hizmetinde olurlar. Halen padişaha pişirilen yemekten silahdar ağaya ve dârüssaade ağasına örnek birer tabla yemek gelip tadına bakarlar.

emrûd Bir tür iri armuttur. Bazı bölgelerde katırbaşı derler. İstanbul'da bozdoğan armudu olsa gerek.

pîlpâ Çok içenler arasında büyük kadehtir.

pîlgûş Nilüfer çiçeğine denir. Şeker ile şerbeti gayet hoştur. Damıtılmış suyu serinleticidir ve şifadır, hoşafa çok güzel yakışır.

pîlmurg Pîruc manasınadır, yani erkek hindidir.

pîlvâ İspençiyar, aktar ve baharatçıdır.

pînû Keşk manasınadır ki Türkçe'de keş derler. Pişirip donduktan sonra süzüp kuruturlar. Arapça'da ıktır denir, garip yemeğidir. Ve masil dediklerine de denir ki Türkistan'da kurut derler, yoğurdun süzülmüş suyunu bozulunca bir defa daha kaynatırlar. Gayetle ekşi olur, pek ağır şeydir.

pînûvâ Pinu yemeğidir ki keş ile yapılan makarna gibi yemektir.

tâba Meşhurdur, mutfaklarda kullanılan tavadır, türleri bilinir. Hatta ekmek pişirecek sahana da derler.

tâba-i biryân Tava kebabıdır. Önce eti bir tencerede kızartıp sonra tava içine korlar. Sirke, taze sarmısak, mevsimi ise patlıcan, kabak, bamya ve koruk ile pişirirler. İstanbul'da kabakbastı ve türlü derler. Bir araya gelip uyuşması mümkün olmayan sebzeler karıştırıldıktan sonra sonra toprak tencere ile fırında pişirirler, gayet hoş yemek olur. İstanbul'da çömlek çatlatan ve türlü kebabı derler, herkes bilir.

tâtilî Peşkir, yani havlu ve sofraya denir.

tâğ Yumurta manasınadır.

tâl Tabak ve tepsi ki altın, gümüş ve bakırdan yapılmış ola.

tâlânek Şeftaliye yakın bir meyvedir. Şeftali ile kayısı ağacını birbirine aşılayınca meydana gelir. Bir kısmı elma eriği ve bazıları da tüysüz şeftalidir, dediler. [Nektarin]

tâhû Rakı ve içki manasınadır.

tavek Sığır danasına derler.

tebâhce Yumuşak pişmiş ettir. Yani sade ve gerek yağ içinde yumuşak, hoş ve güzel pişmiş ettir. Arapça söylenişi tabâhîcedir. Türkçe'de İstanbul'da kavurma derler. Çok yerlerde kurban bayramında kurban etinden pişirirler.

tebâhe Tebâhîce manasınadır, patlıcan kebabı ve kavurma, ki pek çok çeşidi vardır. Silkme, musakka ve diğerlerini içine alır. Patlıcan kızartmasına, yumurta ile pişirilen kaygana ve mezeye de derler.

teberhûn Ünnap [hünnap] dedikleri meyvedir. Ve tarhun ki tarhun dedikleri sebzedir. Birleşmeye zararlıdır, derler.

teberzed Nebat şekeridir. Ve şeffaf olan tuza da derler.

tebşî Türkçe'de tepsi denen sinidir. Değerine göre altın, gümüş ve bakırdan olur.

tebnegû Zembil, sepet, dağar, çanak, tabla, sandık ve aktar kutusudur. Tebnegûy da bu manalaradır.

tetem, tutum, tezi Bilinen ekşi tanedir, halk sumak derler. Şam böreğine ve diğer yemeklere ekerler, ekşiliği ile lezzet verir ve sertlik verir.

tecer Ocaklı kış odasıdır. Helva sohbetlerinde ve kış günlerinde dinlenme mekânıdır.

tahtdâr Uyku yeridir, dilimizde yatak ve döşek denir. Dahdâr Arapça söylenişidir.

tahle Kadın ve erkekler mutfakta ve hamamda giyerler, na'lîn ve hafif söylenişi nalindir.

tohum Yumurtadır.

tuhgân Semizotudur.

tedvü Sülün kuşudur. Kılkuyruk, terzu, tezruh ve suna da derler.

terâşe Kavun ve karpuz dilimlerine derler.

terâhî Turfanda meyveye denir.

terbere Bir tür üzümdür.

terbuz Kavun ve karpuza, hıyara ve acura da derler.

terpek Turptur. Çökeleğe de derler.

terh Ağaçkavunudur.

terhân Tarhun dedikleri sebzeye derler.

terhâne Türkçe'de tarhana dedikleridir. Kış günlerinde çorba yaparlar. Pişirdikten sonra kavrulmuş ekmek, kaymak veya iyi tulum peyniri ile çorba yapıp tereyağıyla kavrulmuş ekmek ile sabahları yerler. Üç türlü olur, birisi bir miktar ufak bulguru bazı baharat ile suda gereği gibi kaynatıp tam kıvamını bulduktan sonra üzerine biraz koruk suyu veya süt döküp yoğururlar. Küçük yumaklar keserler, gerektikçe kaynatıp yerler. Ve bir türlüsü de budur ki dövme denen kaynamış buğdayı yoğurt ile gereği gibi yoğurup hallolduktan sonra tarhun, nane ve maydanoz gibi sebzeler kattıktan sonra küçük küçük yuvarlak kesip kuruturlar. Gerektikçe haşlayıp et ile veya kıyma ile çorba yapıp yerler. Ancak bunların en iyisi semiz bir koyunu kazanda vücudu mahvoluncaya kadar kaynatıp kemiklerini çıkardıktan sonra temiz süzgeçten süzüp o suya yeteri kadar dolma kabağını rendeleyip tekrar halloluncaya kadar kaynatırlar, sonra hamuru katıp bu su ile yoğurduktan sonra gerektiği kadar süt de eklenir, bunu kurutup saklarlar. Yiyecekleri zaman kaymak ilave ederler. Tarçın, biber ve kavrulmuş ekmek koyarak yapılanı en sevdiğim çorbadır.

terhîne Tarhanadır ki çeşitleri yazıldı.

terğîş Bir çeşit zerdalidir.

terf Çökeleğe, keşe ve tulum peynirine de derler.

terfîna Terf ile yapılan yemektir ki peynirli börek aşı ve makarna. Peynir, keş ve çökelek ile olan yemektir.

terfîne Keş ile yapılan yemek ve çorbaya denir.

terek Bir çeşit helvadır, sükker, nişasta ve fesleğen tohumu ile pişirirler. Ter helva dedikleridir.

termus Mayhoş bir ottur, yemeğe korlar. Bazıları ayrık der ve bazılarının da sakal otu[29] ve kuduz otu[30] dedikleridir. Mısır baklası, acı bakla, delice, Yahudi baklası ve termiye dedikleri bakladır.

terme Turptur, bilinir.

ternâne Mutlaka ekmeğe katık olan yiyeceğe denir. Arapça'da idâm derler.

tervend Turfanda meyveye denir.

tere Genel olarak sebzevata denir ki yemek ile yenilir. Ve özel olarak pırasaya denir, gerdenâ [pırasa] da derler.

tere-i horasânî Kuzukulağı türündendir. Horasan'da sâk-ı terşek ve Arapça'da bakla-i hâmıza denir, soğuk, kuru ve tutucudur.[31]

tere-i şîr Tarhuna benzer bir tür teredir, acı olur. İstanbul'da da tere derler.

tere-i kürbe Oğulotudur.

terît Mutlaka ekmek doğramaktır. İster et suyuna, isteniyorsa yoğurt ayranına, veya süt, şerbet veya çorbaya olsun, ancak et suyuna olanı daha bilinir.

terîd, terît Tirit manasınadır. Arapça'da sürid denir.

terîne Bir tür katıktır. İranlılar ve Kürtler yaparlar. Yapılışı, az pişmiş ekmek kurusunu ufalayıp, zencefil, çörekotu ve kimyonu hafifçe döverler, şalgam, pancar, havuç, nane ve tarhun gibi sebzeleri ufak ufak koyup doğradıktan sonra tamamını bir kap içine korlar. Üzerine bir miktar sirke ve pekmez akıtıp olunca yoğururlar, ondan sonra güneşe korlar. Kırk gün bu şekilde her gün sirke ve pekmez korlar ve yoğurarak yine güneşe korlar. Hatta kıvam bulduktan sonra top top ederek dizip kuruturlar. Gerektikçe su ile yumuşatıp un çorbası veya bulamaç vesair un ile yaptıkları yemeklere koyup yerler. Buna bazıları yağgöle diyorlar, ismi güzel, yemesi ağır bir yemek olsa gerek. Mutlak sebzevat kısmına da terine derler. Bir tür yemeğe de derler ki, et, buğday ve sirke ile pişirirler. Arapça'da avîşe derler. Türkçe'de de avişe aşı derler, keşkek aşı türündendir.

tiryâk-i rûstâyî Sarmısaktır. Arapça'da sûm ve fûm da derler.

turâc Duraç ve turaç dedikleri kuştur.

turb ve turbez Turptur, Arapça'da fahl denir.

turbek Bir çeşit üzümdür, iri ve yuvarlak olur.

turnek Keklik kuşuna derler.

turş-i kiyâ Genel olarak ekşi otlardır. Özel olarak ekşi bakladır ki kuzukulağı denen ota denir.

turşi pâlâ Süzek ve süzeğidir ki yağ ve bal süzerler.

turşinek Kuzukulağı denen ottur.

turfâs Mantar cinsindendir, ama ayçiçeği gibi boy uzatır ve sarı çiçek açar. Enginara ilave edilerek yalnız zeytinyağı ve soğan ile pişirilir. Soğuğu güzel olur, şehveti artırır. İstanbul'da yerelması dedikleridir.[32]

turunç Ağaçkavununa denir.

turuncân Badrencbuyedir ki oğulotudur.

turnek Keklik, devekuşu ve bazılarına göre sülün kuşudur ki tezeri ve ebd de derler.

tezuf Tarator ve salataya derler ki yoğurt ile ve diğer uygun sebzeler ile yapılır, çeşitleri vardır. Hıyar ve yoğurt ile olur ise cacık derler.

tezleb Kavrulmuş kuyruktur ki kıkırdak denir.

teşhâne Yatak ve yatak konacak yerdir. Kilere ve ibrikdâr odasına denir. Eftâncıhâne de derler. Edep yoluyla helaya da denir. Arapça'da mîrez derler.

teşe Yağ ölçecek kaptır.

tiş Susuzluk, susamak ve ateş manasınadır.

tegâr Degar dedikleridir ve yiyecek manasınadır. Mutlak ölçek ve kadeh manasınadır.

tügtuğ Tahıl ölçeği şinik manasınadır.

tefşele Bir tür kavurmadır. Et, yumurta, havuç ve bal ile ve pırasa, kuşüzümü ve kişniş ile de kavururlar, yemek olur. Taze ve kınk mercimeğe derler ki Türkçe afe derler.[33]

tifâğ Şarap içecek kadehtir. Nifağ da denir.

takde Berberî'de keşniz, Arapça'da kenevir ve Türkçe'de kişniş dedikleri tohumdur.

takre Berberî'de isim zîre-i Rumî, Farsça'da nânhâh ve Türkçe'de nahve-i hindî ve kimyon-ı mülûkî dedikleridir.

tuklî Türkçe'de toklu derler, altı aylık koyuna ve kuzuya denir. Gayet güzel kebabı olur.

tekû Yağlı ekmeğe denir, gözleme ve çörek gibi.

tekvek Altından, gümüşten ve fağfurdan heykel şeklindeki sürahilere derler.

tekâb Hunidir ki şey süzerler.

telhî Hindiba ismidir ki bilinen ottur.

telek Börülcedir.

timtim Bildiğimiz sumaktır.[34]

tenge-i buğrâ Buğra yaprağıdır ki buğra aşına koymak için mayasız hamurdan açılan yufkadan para gibi küçük küçük doğranan parçalardır.

29 *Baytop*'a göre dereotu.

30 Deniz börülcesi *Salicornia europaea.*

31 *Oxalis acetosella*, Türkçesi küçük kuzukulağı veya ekşi yoncadır –Bedevian, Baytop.

32 Yerelmasının çiçekleri Ahmed Câvid'in anlattığı gibidir. Ancak Amerika kökenli ve 17. yüzyılda Avrupa'ya getirilmiş olduğundan, turfâs'ın orjinal anlamı yeraltında yetişen keme veya domalan denilen mantar cinsi olmalı. Neticede Burhân-ı Katı tanımında "Türkîde domalan derler. Hâlen İstanbul'da yer elması dedikleri budur" yazıyor. Ahmed Câvid'in semârûh ve semâruğ maddelerinde bu mantara da yerelması denildiği anlaşılır. Aynı adın kullanılması, birbirine benzediklerinden dolayı olabilir. Yine Amerika kökenli olan patates için de yerelması tabiri kullanılmıştır.

33 Burhân-ı Katı kırık yerine firik yazıyor, kırık yazım hatası olabilir.

34 Tetem maddesinde Ahmed Câvid daha geniş bilgi veriyor.

tenek Şarap konulan yatıktır.
tevâha Patlıcan kebabına, silkme, musakka ve diğer çeşitlerine denir. Yumurta kayganasına ve mutlaka iyi pişmiş ete ve kebaba da derler.
tû Katmerli kaymak manasınadır.
tûbâ Zend-pâzend dilinde elmaya derler.
tut Dut dedikleri meyvedir, beyaz renklisi özellikte incir dengidir. Siyah renklisi ki Şam dutu derler, ekşi olur, kurusu sumağa bedel olur. Tut, Arapça söylenişidir. Tatlısına tut-ı hulv [tatlı dut] ve siyahına ki ekşi olur, tut-ı hâmız [ekşi dut] denir.
tût-ı se-gül Böğürtlen yemişidir ki Arapça'da semertü'l-alîk derler, çilek denilen meyvedir. Şiraz'da tût-ı segül ve tût-ı vahşî de derler.
tûtek Kazvin'e mahsus bir kısım ekmektir.
tûc Ayvaya denir, Arapça'da sefercel derler.
tûdrî Sumaktır, tudrec Arapça söylenişidir.
tûde Mayhoş bir ottur, yemeğe korlar. Bu ota gelinotu[35] diyorlar. Ayrıca davet ve ziyafet manasınadır.
tûrâ Zend-pâzend dilinde öküze ve sığıra denir, Arapça'da bakar derler.
tûrek Semizotudur.
tûrenk Yaban horozudur ki sülün ve kılkuyruk kuşudur.
tûşî Çocukların ve esnafın ârifane ziyafetleridir. Arapça'da tevzî, Horasan'da dengâne ve İstanbul'da erfana derler.
tûle Ebegümecidir. Nân-ı külâğ ve hubbazî derler.
teyûr Kızılca üveyiktir, yenir.
tiyân Ağzı açık büyük tenceredir. Çamurdan olana kavurma çömleği ve kül değarı derler.
tîb Elmadır.
tîrek O kabarcıklara denir ki tencerede etin pişmesi sebebiyle yer yer suyunda ve kabaran yağın yüzünde oluşur. Aşçılar arasında tirelenme denir. O buğuya ve buhara denir ki keşkek ve lapa gibi yemekler ocakta kaynar iken yer yer patlayıp yarılmasından ortaya çıkar.
tîr-i mâhî Bir üzüm türüdür ve hayic denen sebzedir, havec [havuç] derler.
tîrekil Tortu ile bulanık şarap ve telve ile bulanık kahveye de derler.
tîzî Zencefildir.
sâmir Börülcedir.
seğâr Destenbûye ki Şamlılar şemmâme derler. Türkçe'de yaylağıç denir, küçük kavun şeklindedir. İstanbul'da şemame derler. [Bkz. dest-enbûye.]
câdî Safrandır.
cârgûn Bezbazdır, Arapça'da besbâsedir, küçük hindistance-vizinin dış kabuğudur.
cârü'n-nehr Supazısı dedikleri ottur. Arapça'da selka'l-mâ' derler, soğuk ve yaştır. Yemeği de olur.
câset Şırayı çiğnedikleri havuza ve tekneye, yani üzüm salına derler.
câğır Tavuk ve kuş kursağıdır ki Türkçe taşlık derler. Pencviş yemeğinin malzemesinden biri de budur.

câliz Mutlak bostan manasınadır, her tür sebze bahçesine derler.
câlinos Kadeh ve ayna manasına gelir.
câm-ı pür ez-şîrmey Âb-ı kevser ile dolu kadehe işarettir. Sevgilinin dudaklarından dolayı da söylenir.
câm ber seng zeden İçmekten tövbe edip vazgeçmekten dolayı benzetmedir.
câme Mısır baklasıdır.[36]
câm-ı şehriyâr Büyük kadehe denir.
câm-ı gevherî Billur kadehtir.
câmkî Kadehtir.
câmkî-hâr Gece gündüz içki içenlere denir.
câme Şarap koyacak kabak, testi, sürahi ve kadeh gibi nesnelere derler.
cân beryân Safve zevk veren içkiden dolayıdır.
câncân Çömlek dibine yapışmış yemeğe ve ekmeğe denir.
cândâr Tiryak, afyon ve keyif vericilerden olan macun türlerine derler.
cân-ı hayvân Mutlak hayvan kısmından yenmeye uygun olan süt, yoğurt, yağ, bal ve et gibilere derler.
cebe Turunç, portakal, ağaçkavunu, kebbad limonu,[37] Mısır ve Finike gibi meyvelerin murabbasına, yani reçeline derler.
çerganad Cigerekende (mumbar) manasınadır ki Arapça'da asîb ve Türkçe'de mumbar derler. Ramazan'a mahsus gibi bir yemektir.
cezder ve ciz ve cezğâl ve cezğâle Dördü de kavrulmuş kuyruktur. Türkçe kakırdaktır.
cesâd Safrandır. Şuûrü's-sakalya derler.
çeşin Bayram gibi dostların toplanması, içmek ve eğlenmektir.
çeşin bezk Nevruzdur.
çeşe ve çeğaş ve çeğâz Bir tür teredir, diğer türlerden evvel turfanda biter.
cağâz Darı ekmeğine derler.
cağale Olgunlaşmamış, ham meyvedir, kelimeyi bozarak çağla derler. Mesela çağla bademi gibi.
cağrât Semerkand dilinde mast, yani yoğurttur.
cigerekende Mumbardır.
celû çûb Ağaçtan olan kebap şişidir.
celuz Fındıktır. Ve acıbademe de derler.
cilenk Denizde olur, teke ve kerevit derler. Güçlendiricidir.
cülcelân Kişniş ve susamdır.
cengâr Yengeç dedikleri canavardır. Hastalar ilaç olarak, cinsî arzu düşkünleri ve içki içenler zeytinyağı ile yemek olarak yerler, güçlendiricidir dediler. Lakin fakire uygun gelmedi.
cevzâğand Şeftali kakına (kurusuna) denir ki ceviz ile doldurup kurutup meze ederler.
cevzîne Levzinedir gevzine Arapça söylenişidir. Ceviz ve bâdem helvasına derler.
cevşek Testidir, Arapça'da bülbüle denir. Her çeşit su ve şarap korlar.
cevşîr Arpa çorbasıdır.

35 Gelincik.
36 Acıbakla, *Lupinus albus.*
37 Sarı renkli, portakaldan biraz büyük, tadı limon ekşiliğinde turunçgillerden bir meyvedir. –Tokuz.

cevâbî Nânhâhdır ki nahve-i hindî ve kimyon-ı mülûkîdır [Mısır anasonu]. Ekmek yüzüne saçarlar, İstanbul'da kimyonlu gevrek ve çörek dedikleridir.

cüreb Dıracdır ve Türkçe'de turaç dedikleri kuştur.

cür'adân Arta kalan içkidir.

cüre Yabani hayvan ve kuşların yenmesidir.

çeşe Yağ ölçecek şeydir.

çeşîre Ak çorbadır ki un ve yoğurt ile yaparlar.

cûce ve cûje Tavuk pilici manasınadır. Ancak küçüğüne denir.

cûrbûr Sülün kuşudur.

cûşâk ve cûş Kaynamak manasınadır.

cûşbereh Kulak çorbası, börek çorbası ve tutmac çorbasına da denir.

cûlegâh Çayır, çimen ve kuşların bol olduğu yer manasına da gelir.

cûve Öküz boyunduruğu.

cûher ve cûybâr Akarsuyu bol olan mesire yerlerdir.

ceğûrât Yoğurttur.

ceğâla Kuş sürüsüdür. Ham meyve ve Türkçe çağla derler.

ceğâze Darı ekmeği ve turfanda çıkan teredir.

ceğaş Kendi cinslerinden önce yetişen teredir.

cühûdâne Göçebe Arapların yemeklerinden bir tür yemektir, aralarında tefânuk derler. Bağırsağı pençeviş ile doldurup yağda kızartırlar. Kaba Türkçe'de yağ ördeği ve İstanbul'da şirden dolması derler. Hatta Ramazan-ı şerifte Bâb-ı Âsafî'de [Vezir Kapısında] Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası gelişinde tavuk dolması ve börek tertip ederler ve onlar da tam iştahla yerler, bu herkesin bildiğidir.

çek Yağ çıkarılan yayık türleridir.

çekâk İşe yaramasından ümit kesilen bağ üzümüdür.

çekîce Davardan yağ çıkaracak yayıktır.

ciğer egende Mumbardır.

çiltâk Anadolu dilinde celimo ki dağ otudur, yani labada denen otun köküdür.

çelgûze Çam fıstığı.

çelmâsâ Süryanîce'de hıyara denir.

çelû Kebap şişi demektir.

çelûz Fındık ve acı bâdeme derler.

çelûnk Kavun, karpuz, hıyar ve bütün bostan ocaklarının ismidir.

çülbân Türkçe fig dedikleri tahıldır.

çülcân Kişniştir veya susamdır.

çülle Mantar dedikleri ottur, yağ ve bal konan kaba da denir.

cemâru'n-nehr Su pazısıdır.[38]

cem-i isperem Sultanî fesleğendir, salatası gayet güzel olur.

cemhûrî Eski şaraptır.

cend Süryanîce'de gül ve Arapça'da verd derler, kurusu, gülbeşekeri ve diğerleri, özellikle gül esansı ve gülsuyu bilinir. Esansı beyne zararlıdır.

cev Arpadır.

cev câzû Arpa tarzında ince uzun bir habbedir.

cevder Çavdardır.

cevzâgand Şeftali kakıdır, dövülmüş badem ile doldururlar, çerez olur.

cevzîne Ceviz ve badem helvasına derler.

civânî Nânhâh ismidir ki nahve-i

hindî ve kimyon-u mülûkî derler. Ekmek üzerine saçarlar.

cüvâze Küçük havan ve dibek manasınadır.

cûce ve cûje Tavuk pilici.

cûrbûr Sülün kuşuna denir.

cûş ve cûşâk Kaynamak manasınadır.

cûşbere Kulak çorbası ve tutmaç çorbasıdır.

çâpâti Mayasız hamurdan sac üzerinde pişirirler. Türkçe bazlama ekmeğidir.

çârmağz Meşhur cevizdir.

çâşnigîr Aşçıbaşına, vekilharca, mutfak eminine ve yemeğe bakanların (çeşnicilerin) hepsinin başlarına derler.

çâkûç Bir tür balıktır. Ve keklik kuşuna denir.

çâmyûn İşemektir.

çâmîn İşemek ve büyük aptest yapmak manasınadır.

çâvuk Toygar kuşudur.

çepâğ Yayın balığıdır.

cünûk Serçe kuşudur.

çehmâk Çakmaktır.

çerîş İçyağıdır.

çerbük Kaymak ve yağlı yufkadır.

çerbû Şîruğandır ki kelimeyi bozarak şırlağan yağı derler. Onunla lokma ve zülbiye yemeği pişirirler. Ve kandili de yakarlar. Devlet adamları katında küçümsenmiştir, gariplere terk olunmuştur.

çirye Kaymak manasınadır.

çirbî İçyağından dolayıdır.

çerh Şıra sıkacak tekne ve türleridir. İstanbul'da üzüm salı derler.

çerh Mutlaka dönüş hareketi olan kebap saatı, kebap tandırı ve diğerlerine denir. Hatta değirmen, elemeye[39] ve diğerleri de İstanbul'da kullanılır ve bilinir.

çerhist Mengenedir ki üzüm ve şeker kamışı sıkarlar. Üzüm salına da derler.

çerz Toy kuşu, bilinir, Arapça'da hubârî, Türkistan'da tukadri derler ve çağırgan toy derler. Kumda yattığı içine hâk-i hasbe de derler. Türkçe'de çahrak, çahşark, turgay ve bir söyleyişte ankıt kuşudur. Ördek türündendir, bilinir.

çeres Üzüm salı, çayır, otlak, koru ve ağaç gölgesidir, bazan dostlar birbirine ziyafet ederler.

çerğ Çakır ve doğandır ki bilinir.[40]

çevgend Mumbar dolmasına derler ve kandil türüdür.

çerger İçki meclisinde koşuşturan çalgıcı ve okuyuculara derler, meclisin tamamlayıcısıdır.

çerendu Kıymadan pişirilen yemeğe denir. Ete de denir.

çervek Mutlak ekmek manasınadır. Özel olarak da o ekmeğe denir ki yola çıkanlar için dağarcığa konulur. Bazılarına göre tirit için doğranılan ekmeğe denir.

çervende Fener türleridir ki ışığı rüzgârdan koruyan her ne ise ona denir.

çirâbe Kaymak manasınadır.

çirâhâre Kandildir ki içinde çıra yakarlar. Arapça'da meşkeve derler ve kandil kodukları odaya da derler.

38 Bir tür yabani pancar olan *Beta silvestris*.

39 İplik sarmaya yarayan alet, çıkrık.

40 Bozdoğan da denilen *Falco columbarius*.

çirâğ-ı mu'ân Erguvan içkisidir.
çüzdere Kavrulmuş kuyruk yağına derler.
çeşte Az yemektir.
çeşm-i hurûşân Erguvan içkisidir.
çeğ Yayıktır.
çeğit Döşek ve yorgana da derler. Bezm gereçlerinden demek daha uygundur.
çeğel Hela ibriğidir.
çuğuk Serçe kuşudur.
çuğundur Pancardır ki çüğündür derler.
çuğne Serçe kuşudur.
çuğâle Kuş sürüsü, koyun kellesi ve üzüm tarlasıdır [bağıdır].
çuğtek Çağırgan, toy ve kervan kuşuna derler.
çek Yayıktır ki yağ çıkarırlar.
çegânî Gayet iyi ve lezzetli bir tür kavundur.
çekik Serçe kuşudur.
çekender ve çünder Pancara derler.
çelâs Çeşnigir manasınadır ve yemeği sofraya götürmezden önce her çeşidinin tadına bakmak için birer lokma alırlar. Arapça'da levvâs derler.
çelbek Yağda kavrulmuş yufkadır. Yani gözleme ve pişi gibi.
çelûçûp Ağaçtan olan kebap şişi.
çilçile Kablumbağadır, Allah korusun verem olanlara ilacını içirirler. Ancak bin kadarını yedirdim, zerre kadar yararını göremedim. Ve Frenkler yemek yaparlar imiş.
çülek Kefcedir ki kepçe derler. Ve kaşığa da derler.
çeluc Değirmen taşı dişini açacak dişneğidir.
çengâr Yengeç manasınadır. Ve yağ ve bal ile ezilmiş ekmektir. İstanbul'da şekerli gevrek derler, çengâlî ve çengâl-i hûş da derler. Gemicilerin ve gemilerin büyükleri ancak bulur.
çurâk Yağda pişmiş gözleme ve İstanbul'da çörek ve poğaça denir.
çupdâne Üvezdir ki Arapça'da gubeyra ve Türkçe'de iğde derler.
çûpek-uşnân Arapça'da şecere-i ebîmâlik, Türkçe'de Şam çevğanı, donuz arşağı ve köpügen derler. Yemekte veya mürekkep için kırmız dediklerini bununla pişirirler.
çûpe Oklavadır ki onunla yufka açarlar.
çûr ve çûz Sülün kuşudur.
çûje Tavuk pilici manasınadır.
çevşek Emzikli bardaktır.
çeylân Hünnap dedikleri hoş meyvedir, kanı temizler.
hâc Devedikeni, kudret helvası onun üzerine iner.
habek-i terencânî Balengü derler. Türkçe'de oğulotu ve Arapça'da bakla-i utruciye derler.
habek-i Horasânî Horasan teresidir ki kuzukulağı türündendir. Hatta Mısır'da bundan hummas şerbeti yaparlar. Arapça'da bakla-i hâmıza denir.
habek-i karanfîlî Yabanî misk ismidir, yemeği olur. Miskotu ve piliskindir.[41]
habek-ı Kirmânî ve hebek-i sakrâ Şahseferemdir, reyhan ve zamirandır. Türkçe'de sultanî fesleğen derler. Gayet iyi dolması olur.

harşef Kenger denen enginardır. Arapça'da da enginardır.

hasu Omaç aşıdır.

hasîbek Arapların çok sevdikleridir. Kuzu bağırsağını birer karış uzunluğunda doğrayıp, beşer beşer birbirine sarıp yoğurt çorbasının içinde pişirirler. Karılar birbirine hediye edeler.

huseyn Telâtinden yapılan su matarası ve türleridir.

halâl Mastaki, yani sakızdır.

halâm Kuzudur ve Arapça'da mefresdir.

halıkcı Zülbiye ismidir ki Arapça'da zelâbîye ve Türkçe'de zülbiye dedikleri helvadır.

halîfe Yabanî dereotudur.

humât İncir ismidir ki bilinen meyvedir. Arapça'da tîn denir.

humhum Arapça'da ve Türkçe'de lisânü's-sevrdir [sığırdili].

hancer Boğazda yemek ve şarap geçecek yoldur. Türkçe'de gırtlak derler.

havârî İki defa elenmiş kepeksiz has una derler.

havcem Kırmızı gül ismidir. Hamur yaparlar, hem yemek ve hem ilaçtır. Ancak yatılacak yere tazesinin serilmesi nezleye sebep olur ve şehveti keser.

hân ve hâfrân Tarhundur. Yemesi tat almayı değiştirir ve şehveti artırır. İstanbul'da Ermeniler pek düşkündür.

havz-ı tersâ Üzüm şırası sıktıkları teknedir.

haysal Mağrip dilinde patlıcanın bilinen ismidir.

hayz-ı arûs İçkiden dolayıdır.

hâr-ı üştür Devedikenidir.

hâjgân Gayet büyük bakır tenceredir ki bizlerde kazan derler ve Arapça'da mercel derler.

hâsip Elma manasınadır.

hâk ve hâkiye Yumurta ile pişirilen kayganaya ve çeşitlerine derler.

hâle bibi Pirinçli bulamaç aşına denir.

hâm Pişmemiş yemeğe, Farsça'da meyveye ve bir tür şaraba da derler.

hâye dîs Mantarın yenenidir. Türkçe'de göbelek denir.[42]

hâye rîz Kayganadır ki bilinir, hâye kîne de derler. Arapça'da acce denir.

hâyiden Çiğnemek manasınadır.

hubbâzî Hatmi çiçeği türünden ebegümecidir. Şiraz'da küçük hatmi derler. Yapraklarından yemek ve çiçeklerinden reçel olur. Ferahlık verici ve şifadır.

harâb Baştan kara sarhoşa derler.

harîz Kavun ve karpuz manasına gelir. Arapça'da râbûğa denir.

hartut Kara duttur ki benzetmeyle böğürtlen yemişine de derler.

harset Ayyaşa derler. Arapça'da tâfih denir.

harnûb Keçiboynuzudur. Ve meyve türü, esansı ve şarabı olur imiş.

hırâmîn Yulaftır.

hurde-i mînâ İçkiden dolayıdır.

hurfe Semizotudur.

horûs Horozdur.

has Arapça'da maruldur.

41 Baytop'a göre bunlar farklı bitkiler: miskotu *Calamintha officinalis* (Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi s 371), piliskin ise filiskin veya yarpuz denilen ve bir nane çeşidi olan *Mentha pulegium*'dir (Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, "nane" maddesi).

42 Kuzugöbeği de denilen *Morchella* türleri.

hasir Buzdur ki Arapça'da yah derler.
hasef Ceviz dedikleri Türk meyvesidir.
hasîden Diş ile bir şeyi çiğnemek manasınadır.
hıyârze Uzun hıyardır. Arapça'da şe'ârîr derler, bir tür uzun hıyardır. Türkçe acur ve acir de derler. Farsça'da hıyar-ı kebir (büyük hıyar) dedikleri ve Mısır'da abdüllâvî dedikleri kuyruğu eğri kavun gibi bir meyvedir.
hîrlevâ Küçük kakuledir.[43]
hîrû Hatmi çiçeğidir veya ebegümecidir.
hîm Bağırsak ve işkembe kazıntısıdır.
dârzerd Zerde çupe derler, halk zerdeçav [zerdeçal] derler. Arapça'da urukü's-safr derler. Selâtin imaretleri aşçıbaşıları zerde için ayrılan safranı kendileri alıp zerdeyi zerdeçav ile sarı ederler.
dârink Et yıkayacak tabağa denir. Türkçe tağar derler.
dânce Mercimek manasınadır.
dânek Mutlak tane manasınadır, buğday olsun, diğerleri olsun. N (nun) harfinin eklenmesiyle çocukların dişleri bitecek vakitte valideleri pişirirler ve ismine diş buğdayı derler. Hatta bu fakir şehzadelerin dişleri çıkmaya başladığında diş buğdayı diye pişirip teşekküren akrabaya, çevredekilere ve fakirlere ikram ederler. Güya kadınların inanışında işte hem evlat yetiştirdim ve hem de dişi çıktı, diye ilan etmeye ve övünmeye sebeptir. Ancak keyf ehline göre yanık şekerle pişirilse esrar ve afyon üzerine gayet lezzetli çerez olur.
dângâne Arifane ile yemeğe derler ki her sakaldan bir tel ile bir yere biraz akçe biriktirirler ve dinlenme yerlerinden bir mahalle varıp iç rahatlığı ile birkaç gün dinlenirler.
dânkû Aşure aşına derler ki hefdane de derler.[44]
dânedân Buğday ambarıdır.
debbâ ve dübbâ B harfinin ikilenmesiyle kabak manasınadır. Arapça'da kar' denir.
debâl ve debâle Ağaçkavununa denir.
debûkî Ebegümecine denir.
dibis Hurma pekmezine denir. Arapça'da müferrestir.
decir Börülcedir, lûbya da derler. Pişirilmişi hayız kanını sökmede etkilidir.
duhter-i âfitâb ve duhter-i rez Şaraptan dolayıdır.
der Kara tavuk ve bozbakkal dedikleri kuştur. Kebabı lezzetli olur.
derâzhân Sofra peşkiri manasınadır.
derâz-dünbâl Sığır cinsleridir.
derâfis, derâfuk Şam dilinde şeftaliye denir. Arapça'da hûh derler.
derâpîne nakş-ı peri dîden Billur kadehte içki görmek ve içki sunanın (sakinin) yüzünü görmekten dolayıdır.
derperîs Çanak, bardak ve kase manasına da gelir.
derbîd Kıyas ve benzer kabul etmeyen lezzetli şaraptır.

dertâc Mehliye derler, Irak'ta tevellüh ve ebegümecinin bostanı türüdür.
derdâb Destenbûyedir ki şemmâme derler ve Türkçe'de yiylağic (yaylağıç) derler.
dereş Bir tür hıyar ki ince ve uzun olur imiş.
dergam Bir vilayet ismidir. Orada benzersiz Dergam şarabı çıkar, meşhurdur ve musikîde bir nağmedir. Beyt:

Öyle kederliyim ki, mutrip,
Dergam makamından çalacak olsa
üzüntüm daha da artar.

derğîş Bir tür zerdali ismidir.
derkâle Buz manasınadır.
derkeşîden Her ne ise kâse ve bardak ile içip dip göstermekten dolayıdır.
dermâ Tavşan manasınadır. Farsça'da hargûş ve Arapça'da erneb derler.
dervâze-i nûş Ağızdan dolayıdır.
derre İşkembeye derler.
deryâk Mutlak afyondur.
deryâ-keş, deryâ-nûş Geç sarhoş olan havsala sahibi dostlara denir.
deryâ-yı Basra Şarapla dolu büyük kadehten dolayıdır.
deryâ-yı sâ'ile Şaraptır.
deryâ-yı la'l Şarapla dolu kaba denir.
dürmül Taze buğday ve nohut gibi tahıllardır. Ateşte ütüleyip pilavını pişirirler, gayet lezzetli olur. Türkçe'de firik ve ütme de derler.
dijkâme Mahmura denir.
düjen Yemeğin sertliği manasına gelir, acılık arasında bir lezzettir. Meselâ tarçın gibi.
destârce Peşkir, yağlık ve yemeni manasınadır.
destâr-hân Uzun peşkir, sofra, nevale ve zelle manasına gelir ki bir mesire yerine giderken peştemal ile gönderilen yemektir.
dest-âsen El değirmenidir.
dest-enbûye ve destenbûy ve desnübûye Mutlak kokulardan bir araya getirilmiş şemame. Desthoş da derler. Elde kullanılıp ara ara koklarlar. Kokusu hoş olan meyveye de denir. Elma, turunç ve şemame gibi. Hatta kudreti olmayan ladinden top gibi yaparlar ve koklarlar.
dest-i pâk Yağlık ve yemeniye de derler.
dest-hân Peşkir ve yemenidir.
destî Bildiğimiz testidir.
desverde Yufka açacak oklavadır.
deke Dağ keçisinin erkeğidir. Türkçe'de teke derler.
delmek Delmedir, kelimenin bozulmasıyla telmedir ki taze sütten peynir türünden bir çeşit tatsız yiyecektir.
delnek Hevenk manasınadır ki üzüm, nar ve diğer meyvelerin avize gibi bir mahalle asılan halidir.
delîde Bulgur ve yarmadır ki ondan pilav ve tarhana gibi yemek yaparlar.
delînes İstiridye dedikleri midye türünden kefere yiyeceğidir.

43 En yaygın kullanılan kakule türü olan yeşil kakule, *Elettaria cardamomum.*
44 Heft dane "yedi tane," yani yedi çeşit tahıl veya baklagil.

dilker Yekran yemek manasınadır. Yani tencere dibine yapışan pilav vesaireye denir.

dülmül Taze ekindir ki henüz kabuğunda olan nohut ve özellikle ütülmüş ve ateşte kavrulmuş buğdaya derler ki firik ve ütme derler. Pek nazik pilavı olur. İstanbul'da fevk derler.

demâğ Arapça'da beyin manasınadır. Konuşan ve konuşmayan bütün canlıların beynidir.

dend Mutlaka eğe kemiğidir, üstühân-ı pehlû ve kaburga manasına ve kekremiş dili buruşturur narın kabuğu gibi şeylere derler.

dendân-ı epriz, dendân-ı epriş, dendân-ı efriz, dendân-ı efriş, dendân-ı periz, dendân-ı periş, dendân-ı feriş, dendân-ı ked Sekizi da diş karıştıracak çöpe denir.

dendân-ı mej Yemekten sonra içilen şerbet, hoşaf ve yenen meyve gibi şeylere denir.

dendân-ı mürd Diş kirasıdır ki yemekten sonra ileri gelen efendilerimiz uygun bir şekilde fakirlere bağış ve hediye olarak diş kirası verirler imiş.

dendekâle Yaylalarda donan berrak buz ve kar manasınadır.

dibek Meşhur pirinç ve buğday dövdükleri soku dedikleri tokmaktır.

dünb ve dünbâl Kuyruk manasınadır.

dünbe güdâz Kuyruk yağı eritecek tavaya derler.

devâc Yorgan manasınadır.

devir Şarap kadehidir.

devr-i girân Safa erbabı ve içki içenlerdir.

devre İçki kadehidir.

dûbâ Kırmız dedikleri kurttur ki ondan kırmızı mürekkep yaparlar, ipek ve diğer şeyleri boyarlar. Hatta akide şekerini, tatlıları ve şekerlemeyi de bunun ile kırmızı ederler, ancak haramdır.

dûrâğ Davar doğurduğunda ilk gün sağılan sütüne ağız ve ikinci günü çıkan süte gölemez derler, kesilmiş süt gibi bir yoğurt şeklinde yenmeye uygun bir şey değildir. Ancak çobanlar pek severler.

dostkâm ve dostkâmî İyiliğini isteyen dostlar ve hoş gençlerle şarap içmek ve filanın aşkına diye içki içmek manasınadır.

dostgân İçki meclisinde kendi nöbetini ve kendi dolusunu dostlara aşk ve hediye eylemeye, dolu kadehe ve batiyeye de denir.

dûşâ Sütü sağılır sağmal dedikleri hayvandır.

düşne ve düşe Süt sağdıkları Türkçe bakraç ve helke dedikleridir.

dûğbâ Yoğurt aşıdır ki bozca aş ve tuğa da derler.

düğü Her nesnenin yağı alındıktan sonra dibinde kalan posasına ve tencere dibinde yapışıp kalan yemek artığına denir.

dûkus Mağrip dilinde soğandır, Arapça'da basal derler.

dûkuşu İki kulplu testi ve bardaktır.

dol Kuyudan su çekilen kovadır.

dolâ Testi manasınadır.

dolâbe Özel su dolabına, küçük mahzen ve duvar dolabına da derler.

dolâne Acem ülkesine özgü kırmızı ve mayhoş bir tür eriktir. Çakal eriği olduğunu zannederiz. Hoşafı güzel olur.

dûle İşkembe ve karın manasınadır.

dihkân pîr Yıllanmış şaraptan dolayıdır.

dinyârî Bir tür kırmızı şaraptır. Hekimler arasında meşhurdur.

züfker Maydanoz.

zürrâk Bir tür yemektir ki buğday unuyla pişirirler, bulamaçtır.

râfe Sarmısağa benzer bir ottur, pişirip yerler. Bunu yanık otu ile yorumlarlar.

râk Koç olmuş koyuna denir.

râviz Devedikenidir. Köküne yakın yerinden tazelerini kesip ve soyup salata, tarator ve tuz ile sadece hıyar gibi yerler. Basura gayet yararlıdır.

râhî Yufka ekmeğine denir. Lavaş ekmeği manasına.

rabeysâ Süryanîce'de bir tür balık ismidir. Hürmüz denizinde çıkar, güzel salamurası olur. Cinsel gücü artırır. Eşne balığı dahi denir.

recle Mantar ismidir ki mantarın yenen türüdür. Türkçe'de köylük derler.

raht Bir kişilik yemektir, yani bir adama yetecek kadar bir yiyecek miktarıdır.

rahbîn Keş ve çökelek dedikleri yoğurttan olan tatsız yiyecektir.

resmû Bal arısına derler.

rüs Hırslı, obur ve abdülbatın, Türkçe'de inhan derler.

rüste Peynir şekerine denir. Arapça'da ka'bü'l-gazâl derler ve kamış helvası tabîr ederler. Ve nâbit ve ruyende [yetişen] manasına gelir.

rüstî Rızık, günlük gıda, nasip hazır yemek ve az gıda manasınadır.

reş Bir tür siyah uzunca gayet iyi hurmadır ve bir cins iyi incirdir. Pişmiş ete de derler.

ratb-ı nûş-dâden Çok rahatlık ve aşırı neşeyle dostlara kadeh sunmaktan dolayı denmiştir.

ratl gerân Büyük kadehtir.

rikâb Sekiz haneli ve uzun boylu kadehtir. İran'da padişahların içki takımı teslim olunan adama da rikabdar derler.

rikâbî Kadeh, meze ve nevale konacak küçük tabak ki içki içmeye mahsus ola.

rukkâl Kömür manasınadır.

remmâs Mastakidir, Türkçe'de sakız derler.

rend Hoş kokulu, hazmı kolay, biraz ekşi ve meyvesinden hoşaf olan mersindir. Arapça'da âs derler.

renk Hisse, nasip, avlamaya layık ve yemeye uygun yabani çarpa [dört ayaklı] hayvana da denir.

renger gülgûn İçki satan ki meyhaneci denir. Arapça'da humâr denir.

rengînâ Şeftreng manasınadır ki kayısı ağacıyla şeftaliyi birbirine aşılamaktan meydana gelir bir meyvedir. Gerçi bu diyarda bu meyve bilinmez. Ancak bazıları buna elma eriği derler.[45]

45 Tüysüz şeftali, nektarin.

rûgan Yağ, sonuçta gerek hayvandan ve gerek tahıldan çıkarılan yağdır.

rûgan-ı hûş Revgan-ı şîr-i puht da derler. Türkçe simsim yağı demektir, değiştirilerek susam yağı, şirugan ve kelimenin bozulmuşu ile şırluğan yağı derler, zehirlenmelere yararlıdır.

rûganî Hamuru yağla yoğrulmuş ekmeğe denir. Çörek, poğaça ve gözleme gibi.

rûganîne Kadı lokması, namaz lokması ve kadın budu dedikleri hamur aşı yiyecektir. Ve yağlı peksimete, poğaçaya ve katmer denilen kat kat yağlı ekmeğe dahi denir.

rûnec Mumbar dolmasına denir ve Arapça'da asib derler. Bazılarının yağyağır dedikleri bedevi yemeğidir.

rûd ve rûde Yağda kızarmış kuzu ve bağırsak ki mumbar pişirirler.

rûs İçki kadehine denir.

rehşe ve rehişî Tahindir ki pekmez ile karıştırılıp yenir.

rîbâs Bilinen, tadı mayhoş dikenli bir ağaçtır. Yapraklarının özsuyundan şerbet yaparlar, harareti keser.

rîçâr Mutlak reçel türü tatlılara denir. Özel olarak pekmez ile yapılan türüne derler. Reçel rîçârdan bozulmadır. Özelde turşu türlerine de derler.

rîhbîn Kürtlerin yaptıkları cacığa derler ki yoğurda maydanos, tarhun ve tere gibi sebze katıp, biraz da un koyup yerler.

rîs O koyu çorbaya denir ki yoğurt ile yapıp lapa ve keşkek gibi koyu yemek üzerine dökerler. Herise ve keşkek denen yemeklere henüz çorba iken yani koyulmazdan önce denir.

rîsî Bir tür üzümdür.

rîş-i kadı zâlim Şarap şişesi ağzına bağlanan tülbende derler.

zârec Zirişk ismidir ki anberbâris de denir. Türkçe'de kadıntuzluğu dedikleri bilinen meyvedir.[46]

zâzil Her şey süzecek süzgüdür.

zâhirî Hoş kokulu nesne. Zâ yerine râ ile de kullanılır.

zebân terkerden Ağıza lokma koymaktan dolayıdır, yani ağzımı ıslatayım demek ola.

zebân-ı gâv Türkçe sığırdili denir. Arapça'da lisânü's-sevr derler bir ottur. Yaprağından dolma, çiçeğinden reçel ve çiçeklerinin suyu imbikten geçirilerek hastalara içirilir. İstanbul'da da bu isimle bilinmektedir.

zeber-kelûyed Çömlek ve tencere manasınadır.

züc Yoğurdu kaynatıp sıkarlar, koyu kısmını keş yapıp suyunu koyulaşınca tekrar kaynatırlar, gayet ekşi olur. Araplar masl derler.

zahm-ı biryân Kuyrukla pişirilen bir yemektir.

zenbelec Rîvas ismidir ki bilinen ribastır. Türkçe'de işhun kelimesinin hafifletilmişi olarak ışkındır.

zernek Zirişk ve anberbâris manasınadır ki kadıntuzluğu dedikleri meyvedir. Zerdeçûpe ismidir ki halk zerdeçav [zerdeçal]

derler. Türkçe'de san ağaç dedikleri köktür ki imâretlerde zerde aşını bununla sarı ederler. Ve hardal manasına da gelir.

za'feran Meşhurdur, ikincide sıcak ve kurudur.

zeğâr Bir çeşit yemektir.

zeğâre Darı ekmeğidir.

zeğar ve zeğir Yenecek bir yemektir.

zekenc Büyük çanağa denir.

zükâl Kömürdür.

zelibyâ Arapça'da zülâbiye ve Türkçe'de zülbiye dedikleri helvadır.

zemârûğ Mantardır.

zend Üveyik kuşudur.

zinyân Çörekotudur ki kimyon-ı mülûkî denen tanedir. Fırıncılar hamura ekerler.

zünnâc Mumbar dolmasına denir, Arapça'da asib derler.

zünnâr-ı sâğari Şarap kadehidir.

zevâle Hamur yuvalığı ki sonra ondan yufka açarlar, yumak denir. Buğra aşı için el ile ufaklanıp ufak ufak kesilen hamur parçalarına da denir. Buğra da zevâle mahsus bir yemek adıdır ki Arapça'da ferezdeka ve Türkçe'de ekmek aşı dedikleri yemektir.

zevnec Mumbar dolmasına denir. Sucuk denilen şeklini baharat ile doldurup kuruturlar, bilinir.

zevâh Mahpuslara mahsus yemektir.

zihmet Çiğ et ve balık kurusuna denir.

zihek Arapça'da laba, Türkçe'de ağızdır ki yeni doğurmuş hayvan sütünden pişirilir.

zîc Bir çeşit üzümdür.

zîçek Sucuk dedikleri bağırsak kakıdır ki doldurup kuruturlar. Kış mevsiminde pişirerek veya çiğ olarak yerler. Bazılarına göre emlik kuzunun bağırsağından olan kebaptır. Önce bağırsakları gereği gibi yıkadıktan sonra kıyma ve pirinçle karıştırıp biribirine sararlar. Daha sonra şişte kebap edip yerler. Araplar ona biryânü'l-fukarâ ve Türkler yağ ördeği derler. İstanbul'da aşçı dükkânlarında gariplere satarlar. Sarma denir, hatta kokusunu örtmek için üzerine soğan ekerler.

zîrebâ Zîre kimyon, bâ aş manasınadır. Kimyonlu yahni dedikleridir. Semiz kuzu etiyle, kimyon ve sirke ile karıştırıp yaparlar. Mebtûn yani istiskâ-yı zıkkîye[47] tutulan kimseye yararlıdır. Hâlâ bu diyarlarda halis incik etiyle pişirirler. Eti çömleğe koyup ağzını hamurlayıp öylece kaynatırlar. Gayet de hoş ve nazik olur, hem gıda ve hem şifadır.

zîre-i rûmî ve zînyân Nahve-i Hindîdir ki kimyon-ı mülûkî de derler.[48]

zîfâl Büyük kadeh manasınadır.

jaj Bazılarına göre mutlak tereduğ manasınadır ki yoğurttan ve

46 Karamuk, *Berberis crataegina.*

47 Dizanteri.

48 Zire-i rûmî, bazı kaynaklara göre Karaman kimyonu, Ermeni kimyonu, Frenk kimyonu veya keraviya denilen *Carum carvi*, nahve-i Hindî veya kimyon-ı mülûkî ise *Carum copticum*'dur. Her iki tohum benzediği için karıştırılır. Ahmed Cavid bu tanımı Burhân-ı Katı'dan aynen almıştır.

yeşillik ve otlardan yaparlar, Türkçe cacık derler.

jajûmek Börülcedir, Arapça'da laba derler.

jerd Çok yemek yemek.

jeğâre Darı ekmeğine denir.

jekkâl Kömür manasınadır.

sâtekni Büyük kadehe denir.

sâtil Üzerinde yufka pişirecek demir tavaya denir ki Türkçe'de de sac derler. Sac ekmeği meşhurdur.

sâr ve sârec ve sârek Sığırcık kuşudur, pilavı lezzetli olur. Şöyle ki önce sığırcığı kaynatıp suyuna pirinç salarlar.

sârûne Üzüm asmasıdır.

sâsim Nânhahdır [anason].

satrayûn Arapça'da husyetü's-sa'leb[49] derler, Türkçe'de saleptir ki İstanbul'da şıra veya pekmez ve bal ile pişirip sabah erken saatte satarlar. Devlet büyükleri kış günlerinde şeker ile pişirip içerler. Şehveti güçlendirir.

salâr-ı hân Kelime yer değiştirerek hânsâlârdır ki sofracıbaşı demektir. Hindistan'da ve Osmanlı devletinde çâşnigirbaşı derler.

sâliyûn Kerefisdir ki kelimenin bozulmasıyla kereviz derler.

sâyegî Kadeh manasınadır.

sâye ber-virân-ı hum Küpe basılmış üzümdür.

sebârûk Kebûter yani güvercin manasınadır.

sebedçîn O üzüm ve diğer meyvedir ki yer yer ağaçta kalmış ola. Türkçe'de başak ve Farsça'da besâçîn de derler.

sebz-i bâl ve sebz-i bâlî ve sebz-i hâl Bir üzüm türüdür.

sebzî Yâ'ya nisbetle yeşile mensup ki ahdar manasınadır. Sebzelere de denir. Nane, tarhun, maydanoz ve diğer yenebilen otların tamamına denir. İçki şişesi, güzellik, hoşluk ve tazelikten de dolayıdır.

seb'a elvân Yedi türlü yemektir ve Firavun tarafından bulunmuştur.

sibâğ Katık manasınadır. Bazıları sebâğ o katıktır ki süzülmüş yoğurdu kaymak ile karıştırıp kararınca tuz korlar ve çörek otu saçıp koyun tulumu içine koyup kuruturlar, ihtiyaç duyulduğu vakit de yerler. Sebâğ bunun Arapça söylenişidir. Zannımca Mengen ve Bolu'dan İstanbul'a gelen tulum peyniri budur. Mudurnu'dan gelen tulum peynirinin yağı alınmasa böyle olur.

sibah Tuz manasınadır.

sibyûş İsbeğul tohumunun ismidir ki Arapça'da bezir katuna ve Türkçe'de karnıyarık derler. Ezilmişinden palude ve elmasiye pişirirler ve şifadır.

sipâr Ev gereçlerine, üzüm salına, mutlak kap kacak ve üzüm küfesine de derler.

sipârî Eğir, arpa ve buğday başağına da denir. Hint dilinde fûfel manasınadır ki filfilek dedikleri tanelerdir. Hintliler pan dedikleri yaprakla yerler.

sipânâh Ispanaktır ki bilinen sebzedir. Halk ıspanak derler.

siperğam Tür ismidir, çiçeklerin ve reyhanların tamamını kapsar.

Özelde reyhan ismidir ki fesleğendir, kokusu uyku verir. Küçük yapraklılarından salata, büyük yapraklılarından çok iyi pirinç ve kıyma ile dolması gayet hoş olur.

sipice Küpteki sirke ve şarap yüzünde top top olan köpüktür.

sipîdbâ Mast-bâ manasınadır yani bozca aş derler.

seccâde-i nân Sofra ve peşkirden dolayıdır.

secânîden Sıcak ve kızgın nesne ve yemeği soğutmak manasınadır.

suhtû Mumbar dolmasına denir.

seder Trabzonhurmasıdır.

sedî Hurma koruğudur.

serângûştî Basma aşı denen yemektir, undan yaparlar.

serpûşne Kap ve kacak kapaklarıdır.

serçûş Yemek tencerede ilk başta kaynayınca aşçılar çeşniye bakarlar. Ve yahni kaynar iken üzerine gelen yağa da derler.

serhoş Mest ü mesrurdur. Gerek içkiden ve gerek makam ve koltuk sarhoşluğundan olsun.

serdestî Hazır yemek ve rahat bulmaya denir.

serde Beş manası vardır. Şarap kadehi, içki meclisinde başlık, saki, bir tür kavun ve turfanda meyveye derler.

serğac Ağaç çanağa denir ki kersen ve kavata derler.

serim Kenger dedikleri ottur. Tazesini yoğurt ile cacık yaparlar. Arapça'da harşef derler. Hâlen enginar denen sebzenin bostan cinsidir. Anadolu dilindendir. Ama her türlü yemeğini gördük, lakin cacık ne veçhile olur, meğer gereği gibi haşlayıp acılığı giderilmeli.

sermeç ve sermek Arapça'da sermak derler, ıspanaktır.

sermeş Zerdali kakına derler ki badem içi ile karıştırılmalıdır.

sirşik Anberbâris ki kadıntuzluğu dedikleri meyvedir. Ve kıvılcım manasınadır.

sirişk engübîn Sirke ve bal ile pişirirler. Değiştirerek serkencebin derler. İlaç şeklinde çıkarırlar. İstanbul'da sirkeyi imbikten geçirip şeker ile şurubunu pişirirler. Sıcak günlerde büyük efendiler yemez, ancak içerler, *afiyet olsun.*

siriş Çiriş dedikleri ottur. Taze iken yoğurt ile pişirip yerler. İhtilamı gidericidir.

sür Boza denen içecektir. Ve kılıçbalığına da derler.

surhbâl Çil kuşudur. Kebabı tatlı olur.

surhpây Kuzukulağı dedikleri tirşimen ottur, yemeği olur. Arapça'da hummas denir. Mısır'da hums şerbeti bundan yapılır. Yabanisine Türkçe'de labada denir, bostanîsi hâlen İstanbul'da da yenilmektedir.

sürhuk Kızılcık meyvesi manasınadır.

sürvü Kadeh manasınadır.

süflî Ağzı açık büyük tencereye denir ki kazan derler. İstanbul'da helvacı kazanı denir.

sekbe Bir tür yemektir, yağlı keşke de denir. Ayranı pişirerek

49 Tilkitaşağı.

koyulduktan sonra süzüp kuruturlar, ara sıra yağla hafifletip yerler.

sig Sirkedir ki Arapça'da (---) [hall]

sikâr Kömür manasınadır.

sikengebîn Sikencebin Arapça söylenişidir, sirke engebindir. Bal ile sirkeden pişirirler. Balgam ve safrayı sökücüdür. Serinletici olanı daha önce yazılmıştır.

sikne-i kânûn Ateş korudur, kömürden de dolayıdır.

sükkâr-ı âhenc Çengel şeklinde ucu eğri bir demirdir. Onunla tencereden et ve ekmek çıkarırlar. Arapça'da müteşâl ve Türkçe'de ağiş [aniş] ve eyeş de derler.

sukârû Ateş koru üzere pişirdikleri et, ekmek ve diğer yiyeceklerdir. Gözleme ve külbastı denir ve çengalî manasınadır. Arapça'da besîse denir. Yağ ve bal içinde ezilmiş sıcak ekmektir.

sükürge Bozadır ki darı unundan yaparlar.

sükre Toprak çanağa denir, isterse eski maden olsun.

selk Türkçe'de pazı dedikleri ottur, pancar dedikleridir malum. Yaprağı şarabı sirkeye ve sirkeyi şaraba çevirir.

salît Yunanca'da zeytin yahnisine denir.

selûr Türkçe'de yayınbalığı derler, tatlı ulu nehirlerde olur.

sülk Erkek keklik yavrusuna denir.

semârûh Mantardır. Hâye-i dîs, külâh-ı dîvân ve çetr-i mâh da derler. Kırlarda biteni yenir. Ancak fakir hiç sevmem, yerelması da bu türdendir. Bazı bölgelerde ona domalan mantarı derler.

semârûğ Mantarın türlerindendir. Bizim diyarda bu bitkiye ve özellikle yerelmasına kemah bozulmuşu kemeh derler. Kemah, Arapça'da mantar ismidir.

sumârûk Güvercin kuşuna denir. Hamâm derler.

semârîş Bir tür balık adıdır. Türkçe'de şur denilen balıktır. [Bkz. sur maddesi]

semâkîl Sumak derler, bilinen ekşi tanedir.

semâkâr ve semâkâre Meyhane miçosuna derler.

semâne Bıldırcın kuşudur, gerek de denir.

semânî Yelve dedikleri av kuşudur. Gayet lezzetli kebabı olur. Bir söylenişte selvadır ki bıldırcın kuşudur.

semek balıktır.

semnûr Bir tür yemektir. Önce buğdayı ıslatıp yeşillenirken köklerinin usaresini boza yaparlar. Bazı Türkler buna here aşı derler.

semû Kır teresi, yani yaban teresidir, yemekle birlikte yerler.

simâk Sumaktır, ekşice bir yiyecektir. Şam böreğine ekerler ve diğer yemeklere de korlar.

simne Türkçe'de yaban şahdanesi derler. Abdülazîz ve habbe'l-lezîz dedikleri tanenin küçük türüdür. Gayet de semirticidir. Simyon da derler.

senbût Yunanca'da zire ismidir ki kimyon denen tanedir. İyisi

kirmânîdir, dana yahnisine ve diğer et yemeklerine ilave ederler. Kimyonlu yahni meşhurdur.

senbûse Samsa denen böreğe derler. Arapça'da katab derler. Ve samsa, senbusenin bozulmuşudur.

senh Tuz manasına.

senk eşken Burçak, ebûcehil hurması ve âsî hurma denir, eşkinek de derler.[50]

senk-endâz O ziyafettir ki büyük topluluklara da denir. Şaban ayının sonlarında dostlar dinlendirici mesirelerde içip eğlenir, zevk u safa ederler. Istılahımızda bıçak silme ve defter kapama denilir, çok içme manasınadır.

senk ber-şişe zeden, senk ber-karaye zeden İçkiden vaz geçip içmemeye tövbe eylemekten dolayı denir.

senk-bostan Bir tür balıktır.

senkle Darı ekmeğidir.

sengûr Bozacı, şerbetçi ve salepçi sepeti ve pişgunudur.

seni sini Büyük yemek tepsisidir. Türkçe'de de kullanılır.

sünbüle-i zer Mangaldır, içine ateş korlar.

sünbe Üzüm demektir. Arapça'da ineb denir.

sünüz Çörekotudur. Fırıncılar ekmek üzerine ekerler. Yoğurt üzerine de ekerler.

sünnî Bir balık adıdır. Moltan diyarında çıkar, eti gayet lezzetli olur.

sünîz Çörekotuna denir, siyah tane de derler.

sevin Kap kacak manasınadır, Arapça'da ene denir, tencere, sahan, tas ve bardak gibi. Ve köpeğin su içeceği kabı manasınadır ki yalak denir.

suveydî Sığırcık kuşudur, pilavı gayet lezzetli olur. Arapça'da zerzur denir.

şûh Soğandır, Arapça'da basal denir.

sûrân Sığırcık kuşuna denir.

sûsen Çam fıstığı. Türkçe'de çilguze ve günar da derler.

sûfâr ve sûfâl Mutlak sifalden [topraktan] yapılan kap kacak manasınadır. Testi, bardak ve tağar gibi.

sihkâne Işık, sâkî ve kadehtir.

sihgül Böğürtlen dedikleri dağî meyvedir. Hoş mezedir ve basura da yararlıdır. Bazıları sihgül, çilektir demişler, bu da eğlence meclisi yiyeceği olmaya layık meyvedir.

seyre İspinoz dedikleri kuştur. Kebabı ve pilavı güzel olur.

siyâr Keşkine ismidir ki bir çeşit ekmektir. Arpa, bakla ve iri darı unlarından yaparlar.

sîhak Bir türlü kebaptır. Bir kuzuyu beş on parça edip şişte kebap ederler. İstanbul'da orman kebabı derler.

sîr Sarmısaktır ki soğanın kardeşidir. Arapça'da sûm derler.

sîr şoden Doymak, usanmak ve bıkmak manasınadır.

sîgî Şiraz dilinde şarap ve kadeh manalarınadır. Neteki ve

50 Mısır'da yetişen *Hyphaene thebaica* palmiye ağacının meyvesi. Türkçe devm veya dum ağacı denilir.

müselles manasınadır ki üzüm şırasından iki üçte biri kaynatıp üçte biri kalan bilinen şaraptır. Aslı se-yekî idi.

sîlân Hurma şarabına ve pekmezine de derler.

sîlâne Hünnaptır.

sîm-ned-âb Sudan ve saf şaraptan dolayı da derler.

siyû Sib manasınadır ki elmadır, Arapça'da tüffâh denir.

şâh Kadeh manasınadır. Ve gülsuyu ile karıştırılmış şaraba da derler.

şâhıl Bir tür tahıldır, unundan ekmek yaparlar. Bazıları bunu mısır buğdayı ile yorumladılar. Ha'nın ötüresiyle (u, o) de kullanılır.

şâd İçki ve şarap manasınadır, şâd-hâr içki içen demektir.

şâd isperim ve şâh perim Sultanî fesleğen, hoş isperim de derler. Kavrulmuş kıyma ve pirinç ile güzel dolması ve salatası olur, meşhurdur.[51]

şâd-gûne Döşek ve minderdir, yatıp istirahat ederler. Yastığa, gerçek ve mecazi dayanacak şeye de denir.

şâdîce Yorgan manasınadır.

şâsperem İspergam manasınadır ki fesleğendir.

şâh-incir Lop inciri ve vezir inciri denen büyük ve gayet lezzetli incirdir.

şâh-belüt Kestanedir. Arapça'da belûtü'l-melik ve Anadolu'da kastal derler. Zehirlenmelere ve mesaneye yararlıdır, ancak gaz yapar.

şâh-bûy Ambere denir.

şâhdârû Gönül alan içkidir.[52]

şâhzîre Keraviyadır ki[53] kimyon-i mülûkî ve nahve-i Hindî denen tanedir. Zire-i rûmî de derler. Nahve-i Hindî imbikten geçirilip layıkıyla içmek, çok içki içmekten dolayı meydana gelen hastalıklara yararlıdır. Özellikle içki içenin midesine güç verir.

şâh-lûh Can eriği ve böğrek eriği dedikleri sarıca küçük eriğe denir. Arapça'da icâs-ı asfer derler. Alukerde dedikleri budur, çakal eriği değildir.

şâye Meyve manasınadır. Arapça'da semer ve Türkçe'de yemiş denir.

şebâlenk Nahcir manasınadır ki mutlaka avdır, ceylan ve dağ koçu ki ayrık koçu denir, dağ keçisi ve kolan gibi.

şeber Ateş alevi manasınadır. Türkçe'de yalın denir.

şebğâ, şebğâr ve şebğâre ve şebğâvâ Ağıl ve mandıraya derler.

şebgarîb O helva ekmeğidir ki ölünün ilk gecesinde pişirip ruhu için yoksullara dağıtılır.

şebût Kalkan balığına derler. Etinin güzelliğinden geçtik safrası göze şifadır denir.

şebîne Bundan kasıt geceden kalmış yemek ve şarap artığıdır. Türkçe'de bayad bozulmuşu bayattır.

şibet Dereotuna derler, salataya ve diğer yemeklere çeşni verir, yoğurt ile cacığı güzel olur. Şiraz'da yaparlar.

şetrenc Birbirine karışmış birkaç türlü tahıla denir ki ondan ekmek yaparlar ve yemek

pişirirler, şetrenci aşı bilinir. Türkçe'de o aşa çavuş aşı derler.

şete Üzüm manasınadır. Ve geceden kalmış yemek artığına da denir.

şetî Yemek tepsisine denir ki sini de derler.

şitâ Nâşitâ ve nâhâr manasınadır yani sabahtan kahvealtı eylemeyip sofrası üzere duran kimesnedir. Nâhârî sofralık ve kahvealtı manasınadır.

şecrûr Kara tavuk, bozbakkal ve kekliktir, dediler.

şerbetî Su içecek kase ve maşrapaya denir.

şirzedek Alıçtır. Arapça'da tüffâhü'l-berrî ve Mağripliler arûr derler.

şurâhî Tava kebabı ve güveç denen kebaptır ki fırında pişirirler.

şeğ Mutlak boynuzdur ki öküz ve gergedan olsun, ondan kadeh yapıp şarap içerler. İstanbul'da çok, ancak görünüşü çirkin olduğundan kullanılmamaktadır.

şeftâlû Bu isimle bilinen meyvedir. Ah el-aman efendim, hatta öpücükten de dolayıdır.

şefterek ve şiker Şeftaliye benzer bir meyvedir, sarıya meyilli beyaz ve kırmızı olur. Şeftaliye zerdali ve kayısıyı aşılamakla meydana gelir, yine şeftali cinsindendir.

şifâdâr Zehir içkisi kastedilmektedir.

şeker-i bâdem Zerdali kakıdır ki badem ile karıştırıla. Ve bademli şekerlemeye ve dilberdudağına da denir.

şeker-berk Menekşe ve gül hamuruna, parmak şekerine ve şeker kamışına da derler. Arapça'da kuttâ' denir.

şeker-bûre Şeker börek denilen bilinen börektir. Şeker, badem ve fıstık ile yapılır.

şeker-bûze, şekerbûre, şeker bîze Şekerbuze manasınadır.

şeker-rîz Şekerci manasınadır. Arapça'da kanad denir ve mecaz olarak sevgilinin dudağına da denir.

şeker-i atîk Sevgilinin dudağının renginden dolayıdır.

şekerîne Pişmaniye helvasına derler ve kırma helva da derler. Arapça'da nâtıf denir.

şekîş Pirinç sepetidir.

şekîne Mancanadır ki fıçı derler, içki, su ve diğer tahıllar konur. Topraktan olana penk ve sarpun denir.

şiker Av ve avcı manasınadır.

şikerden, şikerû Avlamak manasınadır.

şikesten Yemek ve yutmak manasınadır.

şikele Kavun ve karpuz dilimine denir ve Arapça'da kurâtü'l-batîh derler.

şikem cihâr behlû kerden Karnı aşırı derecede yemekle doldurmakla Yahudi mezartaşı gibi oturmaktan dolayıdır.

şikem-hâr Aç ve çok yiyen kimselere denir.

şikemî Bütün gayreti karnına ve boğazına olan obur ve hırslı adama denir.

51 Şahisperim, Bedevian'a göre küçük fesleğen denilen *Ocimum minimum*, Redhouse'a göre ise fesleğen denilen *Ocimum basilicum*'dır. Ancak *Ocimum minimum*'un yaprakları küçüktür. Dolma yapıldığına göre büyük yapraklı bir fesleğen cinsi olmalı.

52 Cemşid'in şaraba verdiği ilk isim, aslı şahi dâruyi şâh, padişahın ilacı. –Şükûn.

53 Bkz. dipnot 48.

şiken Yemek manasına kök ismidir.
şikûfe Meyve veren dalın çiçeği ve kusma manasınadır.
şükûh Arapça'da henüz süt emer kuzu derisinden olan tulumdur ki su ve şarap korlar.
şikkâr Bir şey yemek manasınadır.
şükkâl Kömür manasınadır ki Türkçe'de geviş derler. Hayvan yedikten sonra geviş getirir.
şükkâliyû Ateş koru üzere ızgarada pişirilen külbastıya denir.
şeltûk Kabuklu pirinçtir.
şelmâye Suda haşlanmış şalgama denir. Hem yemek ve hem ilaçtır.
şelme Lapa dedikleri suluca pilava denir ve lahana turşusu ile yaparlar.
şemâle Mutlak mum manasınadır. Ve bir kısım pirinç ismidir ki Şîraz'a mahsustur, şemâle pirinci meşhurdur.
şemâniye Susuzluktan sulamaktır.
şemiz Beyaz ve nazik ekmeğe denir ki hâlâ Reisülküttab Reşid Mustafa Efendi hazretlerinin mutfağının özel tandırında pişirilir. Katığa ihtiyacı yoktur.
şemer Kaymak manasınadır.
şem'-i Yahûdî-i veş Şamata teli gibi berrak ve saf olan içkidir, renge derler. Galata'da İsferanca adındaki meyhanede satarlar imiş.
şemlah ve şemlağ Şalgam manasınadır.
şeme Ağız dedikleri süttür.
şimâr Rezene dedikleri tohumdur.
şimşeder Zend-pâzend dilinde sarmısak ismidir, Arapça'da sûm denir.
şimşek Zend-pâzend dilinde genced manasınadır ki Türkçe'de simsim bozulmuşu susam ve bazı bölgelerde gencu dedikleri tanedir.
şeme Kaymağa denir, sütten pişirirler. Yağlı süte ve peynire de derler.
şenş Tohumluk hıyara derler.
şenk-bîz ve şenkle Hurma şarabıdır ve Pehlevî dilinde zencefilin ismidir, halk zencefil derler.
şenkle Salkım manasınadır.
şenî Yemek tepsisine derler.
şink Burçaktır ve bir tür ucu eğri hıyardır. Ve bir tür ot adıdır ki sirke ile katık yapıp yerler. İleri gelenlerin çok sevdikleri yemek cinsindendir.
şinkiyâr Hıyar dedikleri bitkidir, uzun, beyaz ve eğri olur, bunu acur ile yorumladılar. Şam'dan İstanbul'a çekirdeği getirtilip Tanrı'ya hamd olsun İstanbul İrem bağıdır, bahçelerimizde mevcuttur.
şûnîz ve şînîr Şuniz kelimesinin hafif söylenişidir ki çörekotu denir, siyah tane de derler.
şevvâ Arapça'da kebap ve kebapçı manasınadır.
şûr Tuzluktur. Türkçe şoran ve çorak derler.
şûrbâc Kaynamış ve pişmiş et suyuna denir. Sonra onunla yapılan bilinen çorba yemeğine isim oldu.
şûşek Çil kuşudur ve yenir.
şûşmîr Hil manasınadır, ki kakule Arapça'da hîrbuva denir.
şûşû Darı manasınadır.
şe Tok manasınadır.

şehd Bal manasınadır.

şelhe Gayet semiz ve yağlı et manasınadır.

şehî Mutlak tatlı ve şirin nesne ve özel olarak bir tür şekerli helvaya denir ki nişasta ve yumurta ile yaparlar, herhalde güllaçtır. Bazıları yumurta helvası diye yorumladılar.

şîb-i pâlâ Turşu pâlâ yani bal ve yağ süzecek kaptır ki süzeği ve süzek derler.

şidân Üzerinde yemek yenecek tepsi ve sofradır.

şîrâz Kürtler ve Ahtam taifesi arasında bir tür katıktır. Dereotunu ufakça doğrayıp süzme yoğurda kattıktan sonra üzerine bir miktar süt dökerler, bir bez torba veya bir başka kaba koyup yoğurt ekşiyinceye kadar bekletirler, daha sonra yerler. Bazıları bunu yarpuzdan ve fesleğenden de ederler. Her hâlde ekşi hamurdan boza mayası gibi salat dedikleri maya koyup sonra üzerine taze süt doldururlar, beş altı günde bir tekrar süt koyup yirmi günden sonra yerler. Türkler buna durak ve bazı yerde dipyaz derler, bunsuz yemek yemezler. Ve reçele ve murabbaya da şarap derler.

şîrbâ Sütlü aştır ki süt ile pirinçten pişirilir, bilinir. Şîr süt ve bâ aş manasınadır. Ve bazılarına göre şîrbâd yaprak ismidir ki şiraz türünden bir katıktır, Türkler dipyaz derler.

şîrah Şiruğan bozulmuş söylenişiyle şırlağan yağıdır. Revgan-ı kenced yani susam yağıdır. Arapça'da dühnü'l-hâl denir, bilinir.

şîrzene Yoğurttan yağ çıkarılan yayıktır.

şîr-lu'âb Yani bal, Arapça'da asel denir.

şîr-mâhî Sahurî dedikleri balıktır ki İstanbul'da kayabalığı derler, tatlılığı belli.

şîsû Çil kuşu yani sığırcıktır.

şîlân Hünnaptır ve meşhur meyvedir.

şîm Yunusbalığıdır, ama İstanbul'da olan donuz [domuz] balığıdır.

şüyûşe Kavun ve karpuz dilimine de derler.

sâb İsfahan dilinde sîb manasınadır ki elmadır. Arapça'da tüffâh denir.

sâbûn Üç dilde de bu isimle bilinir.

sahnât Salamura balığı. İstanbul'da saldalya [sardalya] balığıdır ki güçlendiricidir. İçki meclislerinin tuzudur.

sadefgûn Billur kadehe benzetilmekten dolayıdır.

sıref-i bîçâre reng Safran şarabı ki parlak şaraba derler.

salâ Kış mevsiminde ısınmak için ateş yakmak, yoksulları doyurmak ve Arapça'da sad harfinin esre okunması ile kavurma ve kebap derler.

sûtla Pazı dedikleri ottur ve beş tür olur.

senğbûş Henüz olgunlaşmamış kavun ve karpuza derler ki kelek ve pek küçüğüne düvelek denir.

tâk-ı şeker bûre Kıttab şekeridir. Yani şekerli tava böreği ki yağlı hamurdan ince küçük yufkalar açıp badem, fıstık ve şeker ile veya kıyma ile doldurduktan

sonra tekrar yağda kızartırlar. Şeker börek denen güzel helvaya da denir. Şekerli samsaya da derler.

tabâhce Yumuşak et manasınadır ve kaygana denen yemektir. Yumurta ve şeker ile pişirilir.

taberhûn Unnâb manasınadır.

tabka Anadolu'da bir tür küçük buğday ismidir. Farsça'da kâkel denir, Türkçe kızılca buğdaydır. Zarardan hâlî değildir.

tabkarî Küçük tabak ve tepsi gibi şeylere denir.

tıbâr Bir cins büyük ve kızıla dönük incirdir. Galiba buralarda patlıcan inciridir.

tarhaşkûn Hindiba otudur. Türkçe salata derler, birine hindiba salatası ve diğerine belhiye denir ki Türkçe kıvırcık salata derler. Ziraatçiler terbiye ve ıslah ile türlü türlü cinslerini yetiştirmişlerdir. Hatta fakirin bahçesinde yedi çeşidi mevcut idi. Birisi dahi iki sınıftır, biri yer sakızı dedikleridir, zamk ondan elde edilir, birine Türkçe güneyik derler.

tarhun Tohumu olmayıp kökünden biter sebze cinsinden bir ottur. İstanbul'da genellikle Ermeniler çok severler. Ancak az miktarda yendiğinde cinsel isteği artırır. Kökü âkırkarhâ denilen ilaç cinsindendir.[54]

tarstûc Tekir balığıdır ki İstanbul'da tekir derler. Yenmesi uykusuzluk rahatsızlığını giderir.

tarîh Şâhî balık dedikleri ki İstanbul'da mezgit balığı olmak üzere kaydı görülmüştür.

taştker İbrikdâr ağaya derler. Taşt, leğen demektir, teşt Arapça söylenişidir. Farsça'da abdest aldıkları ve çamaşır yıkadıkları leğene, şamdan ve micmereye de denir.

tafle Yabani kimyondur ki Arapça'da kimmûnü'l-berrî derler. İşbu kimmuna halk kimyon derler. Mutlak zikr olunsa kasıt Kirman kimyonudur ki bilinir. Bostanisi ve kara kimyonu tutulanıdır. Habeş kimyonuna Türkçe Kefe kimyonu derler.[55]

tifşil Mercimek çorbasına denir ki soyulmuş mercimek ile ve sirkeden yaparlar, eski besinlerdendir.

tıfl-ı meşîme Üzüm şarabından dolayıdır.

talk-ı devân Erguvan şarabıdır.

talya Bir cins helezondur. Pastırma edip yerler. Hâlâ Şam diyarında yaygındır. Helezon, istiridye türü her hayvanın ismidir.

tılâ Yalnız Arapça'da içki ve şarap isimlerindendir. Yani müselles dedikleri kaynamış şaraptır.

tavâf-ı serkeş İstanbul'da tablacı ve sokak satıcısı, pazarlarda yeni yetme meyve satıcılara derler.

tuhef Türkçe mısır buğdayı, Arapça'da bundan olan ekmek ve yemeğe de derler.

tayse Bister ü balin, yani yatak takımı derler.

tayfûr Tür ismidir, bütün kuşları içine alır.

âşıkbâ Bir tür yemektir, sirke ile yahut limon suyuyla pişirirler. Bunu kalye-i suğdî derler ki

Arapça'da bakile dedikleri yemektir.

âkûl Keçiboynuzunun büyüğüdür. Türkçe'de kebere derler.[56]

idde dâri bikr Henüz el değmemiş içki ve küpüne de denir,

idde dârân rezân da derler.

asel-i taberzed Nebat şekerinin şırasıdır. Teberzed Arapça söylenişidir ki nebat şekeridir. Gayet muhkem olduğundan sanki nacak balta ile kırılmakla giderek bu şekere sembol olmuştur. Biline ki asıl şeker dedikleri kamıştan olandır ki şeker kamışı meşhurdur. Bunun özsuyunu pişirerek katılaştırırlar, tasfiyesiz olursa kırmızı şeker derler. Tekrar pişirip temizlenerek posasından ayrılır. Bir kaba dökerler ise ona süleymanî derler ve bir daha pişirip kozalak (koni) şeklinde kalıba dökerler ise faniz derler. Memleketimizde kelle şekeri denir. Ve bu üçüncü pişirmede aşınlığa kaçılır ise ebluc ve kand-ı mükerrer derler. İki tarafı eşit dikdörtgen kalıba dökerler ise kalem derler. Ve bir defa daha pişirip süzerek şişeye dökerler ise nebat-fezar derler. Ve eğer su ile pişirildiğinde donunca kepçe ile birbirine vurulup uzun ipler gibi çekilir ise fâniz-i haza'ini ve fâniz-i senceri derler. Eğer üçüncü pişirmede onda biri kadar taze süt katılıp kaynatılır ise teberzed derler.

amlec Kış kavunudur.

unnâb [hünnap] Bilinen meyvedir. İshalde ve kanın temizlenmesinde benzersizdir.

îsî hurd Üzüm salkımından dolayıdır.

îsî dehkân Erguvan içkisidir.

îsî şeş-mâhe Olgunlaşan meyvelere, özellikle üzüme denir.

îsî-i nüh-mâhe Üzüm salkımıdır.

îsî-i her-derd Gül renkli içkiden dolayıdır. Beyt:

Kimi esrarkeş bu halkın kimi
tiryâkîdir ama,
Benim sakin tabiatım gül renkli
içkiye meyillidir.

gârec Sabuh manasınadır ki sabah vakti içilen şaraptır. Ve mutlak şaraba da denir. Sabuh olsun gubuk olsun cim-i Farisî (ç) ile de, za-i mu'ce (z) ile de görülür. Nitekim beyt:

De ki; insanoğlu ancak sabah
içkisiyle uykudan kalkabilir.
Elinde yay yoksa ey peri yüzlü,
güneş düşmanındır.

gârci Sabuh manasınadır ki sabah vakti içilen şaraptır. Mutlak şaraba da, sakiye de ve sabuhu kullanan ehl-i keyfe de denir.

gâz Kazdır, bilinir. Ve kıtlık, iştah ve lezzet ile yemek yemek manalarına gelir.

54 Âkırkarha, tarhun değil, nezleotu veya pireotu denilen *Anacyclus pyrethum*'dur.

55 Baytop'a göre Kefe kimyonu *Laser trilobum*'dur, Bedevian'a göre de Habeş kimyonu *Carum copticum*'dur, diğer adları nahve, anason-ı berri, emmus ve Mısır anasonu olarak veriyor.

56 Kebere küçüktür. Ahmed Cavid, Burhan-ı Katı'daki "Keçiboynuzu nevinden keberdir ki Türkî'de kebere dedikleri dikenliktir" tanımlamasını yanlış anlayarak "Keçiboynuzun ekberidir," yani büyüğüdür diye yazmıştır.

gâş Koruk salkımı ve tohumluk hıyar manasına da gelir.
gâvüş Tohumluk hıyara ve büyük üzüm salkımına derler.
gâvşu Yine tohumluk hıyara ve koruk salkımına da derler.
germâsenk Gözleme türü yufkaya da derler, yağda kızartıp yerler, geryâsenk de derler.
germânûş Tarhun dedikleri sebzedir.
gırmic Çörekotudur.
gurum Yaban koyunu ve koç koyuna da derler.
gızlulâver Pirinç ve bakırdan olan debbedir ki içine sefere çıkanlar bal, yağ ve reçel korlar.
gujib Tanelenmiş taze üzüme denir.
gasâ Hurma koruğuna derler. Arapça'da büleh denir.
gezân Yemek artığıdır.
gulûl O yemeğe denir ki boğazda durup zahmetle aşıp gide, ham muşmula gibi.
gule Ağzı dar küçük bardağa denir.
gamâm Ebr-i mürde ismidir ki sünger dedikleri nesnedir.
gancâl Mutlaka ekşi meyveye denir.
gonçe-i erguvân Ateş kıvılcımı manasınadır.
gundumâş Börülceye denir ki lubya ve fasülyeye de derler.
gunde Hamur yoğurmaya denir.
goc Boynuzlu koç manasınadır.
fâyiş Yunanca'da bakladır.
fânîd Panidin Arapça söylenişidir ki kamış helvası dedikleri helvadır ve beyaz şeker manasına gelir. Buna bazıları peynir şekeri veya akide şekeri dediler. Ayrıntısı teberzed balı [asel-i teberzed maddesi] anlatılırken yazıldı.
fettât Ufak ekmek ve diğer ufantı manasınadır.
fahfara Kepek manasınadır.
ferh Tavuk pilicine derler.
ferrüc Tavuk pilici ve güvercin palazına denir.
ferhâk Farsça kâf ile o kalye ve kavurma cinsi yemeğe denir ki üzeri yumurtalı ola, bu manaya göre karışık olur. Fer yemek ve hâk yumurta manasınadır.
ferhaşte Tava böreğine denir. Yağlı hamurdan ince ve küçük yufkalar açıp içini badem, fıstık ve şeker ile doldurduktan sonra yağda kızartırlar ve üzerine şeker veya bal dökerler. Arapça'da katayif derler. Meşhûr kadayife Araplar künefe derler.
ferhaşe Tava böreği, tel kadayifi ve ekmek kadayifine de derler.
ferhâk Üzerine yumurta gezdirilmiş kavurma, kebap ve kalye çeşitlerine denir.
ferğ Tavuk ve güvercin palazına derler.
fergânîden Gereği gibi ezilmiş hamur manasınadır.
ferfûr Çil kuşuna, bıldırcına ve semiz kuzuya derler.
ferfe Hurfe ki semizotudur, pirpirim de derler. Arapça'da baklatü'l-hamka derler.
ferkâmeh Yemek üzerine dökülen süt ve doğrusu yemek üzerine dökülen sarmısak demek olur.
fermûhend Menekşe çiçeğidir. Hamuru ve şerbeti olur, bilinir.
ferûşek Bulgur manasınadır.
ferûşe Un helvasıdır, yani gaziler helvası ve badem helvasına denir.

ferûk Henüz yumurtlamamış genç kuşa denir. Türkçe'de ferik derler.

fervîş Kebap manasınadır. Zâhir perviş kebabı dedikleri bundan alınmadır.

ferîz Pastırma ve sucuktur.

ferîvek Kavuna derler, Arapça'da bıttih derler.

ferîsek Şeftalidir, Arapça'da hûh derler.

firsâd Beyaz ve tatlı duta derler, siyah ve ekşi olana şamî derler.

firâte Üzüm şırasını kaynatıp bir miktar nişasta katıp kıvama getirirler ki İstanbul'da yufka köfteri derler. Badem, fıstık ve fındık ve ceviz ile yerler. Ve köfter sucuğu da budur.

fürûz Kavrulmuş ve pişmiş manasınadır.

fürûşe Yarma buğdaydır ki yemek pişirirler.

füsûcen Gilan'a mahsus bir çeşit yemektir.

fetîr Mayasız ekmeğe denir, yani kül poğaçasıdır.

fikâ' Şerbet tasıdır.

filerz Zelle manasınadır ki ziyafeti yemekten sonra çıkı yapıp götürdükleri yemektir. Kibar kimseler hûn-bürden derler.

füle Ağızdır ki yeni doğurmuş hayvan doğurduğunda çıkan süttür.

fülâte Meyde ismidir ki bir çeşit helvadır. Maddesinde yazılır. [Bkz. meyde maddesi]

fül Nilüfer çiçeği derler. Çok iyi şerbeti olur, hem ilaçtır.

funduk Türkçe'de fındık ve Arapça'da bunduk derler. Güçlendirici meyvedir.

fûkân Darı unundan yapılan bozadır ki Arapça'da fukkâ derler.

fûl Bakladır, yemeği olur. Arapça'da cercir derler.

fûm Buğday manasınadır.

kârasiyâ Alûbâlû dedikleri meyvedir. Bütün herkesin birleşmesiyle kirazdır, ekşi cinsine vişne ve kekremtırak cinsine vişne eriği derler. Kiraz ve vişne ağacının zamkı sıcak, kuru, cıvık ve öksürüğü keser, denenmiştir. Ve çekirdeğinin içi idrar yakıcılığına ve mesane iltihabına yararlıdır.

kaz Bilinir, yine kazdır.

kazkan Büyük tenceredir.

kakûs Hububattan mercimeğe denir.

kavred Sakız helvası gibi bir helvadır. Şekeri sahife gibi yaparlar, donduğunda gevrek gibi kırılır. Hâlen Galata semtinde yaparlar, müdeccel helvası diye satarlar.

kuh Koç koyuna denir.

kuhkâr Kurbanlık koyuna derler.

kayd Pastırmadır ki denklenmiş ettir. İstiskâya (vücudun su toplaması) faydalıdır, özellikle sirkede pişirilmiş ola.

karhâk Köfterli çorba manasınadır.

kırt Pırasa cinsindendir. Kış sonunda ve ilkbaharda olur, yeneni hâlâ pırasadır. Soğan gibi başlı olanına şamî derler.

kutâbî Samsa gibi bir gıdadır. Türkçe tava böreği derler. Yağlı hamurdan ince küçük yufkalar açıp içine badem, fıstık ve şeker ile veya kıyma veya iyi Mudurnu peyniri veya bakile dereotu koyup iyi sadeyağ ile tavada

pişirip hemen sofraya gelir ise gayet lezzetli olur. Fakir yalnız peynir ile olanı severim.

kal'a-i suğdî Bir çeşit kalye ve kavurmadır ki ondan yağlı mumbar ve yumurta ile yaparlar.

kulârî Bir tür incirdir ki değmesi sarı olur.

kanbît Anadolu'da ve Arapça'da kelem-i Rûmî'ye derler ki Türkçe'de karnabit (karnabahar) ve çiçek lahanası derler.

kâbek Tavuk, güvercin ve her türlü kuş yuvasına da denir.

kâbîle Hububat dövülecek dibek ve bütün maddelerde kullanılan havana derler. Arapça'da mihras denir.

kât Şuşter vilayetine mahsus bir çeşit pirinçtir. Yedi sene ömrü var, tekrarına eker, yani bir kere ekilip yedi sene ürününü alırlar.

kârâb Aşırı derecede içmek manasınadır.

kârıncık Badrenk manasınadır ki şenhıyar dedikleridir. Gayet yeşil ve büyük olur. Bunu hıyar çeşitlerinden acur ile de yorumlarlar.

kâsek Küçük kâse ve kadehe derler.

kâsnî Hindibadır ki kırlarda olanına Türkçe'de güneyik derler. Bostanisi de birkaç türdür. Biri hindiba-yı bakl ve biri belhiyedir ki hâlâ salata dedikleridir. Ve Arapça'da hindibaya Yahudi baklası derler ve bazılarına göre de ebegümecidir. Ve bir görüşe göre de kâsni, ebegümeci çiçeğidir.

kâse gücâ perem Tufeyliye denir ki davetsiz dostlara arkadaş olup ziyafet yerine varan dalkavuğa derler.

kâselîs Çanak yalayıcı, obur, dilenci ve dalkavuğa da denir.

kâl Ham meyve ve pırasa dedikleri sebzeye denir.

kâlâ-şiken Bir çeşit helvadır. Kelâşken de derler.

kâlcûş Kolay hazırlanan ve fakir yemeğidir. Birkaç ekmeği doğrayıp bir çömleğe korlar, üzerine ezilmiş [kurut ve][57] bir miktar sadeyağ korlar, biber ve kimyon ve ceviz döküp hafifçe ateş üzerinde biraz kaynatıp indirirler.

kâlınca Fâhte ismidir ki üveyik dedikleri yenen av kuşudur. Ancak avlamayı uğursuz saymışlardır. Şiraz'da kâlınca ve Arapça'da salsal denir.

kâlûc Güvercin kuşudur.

kâlûsek Bakla ismidir.

kâlûşe Tencere ve çömlek manasınadır. Deylem halkına mahsus bir çeşit yemek ismidir, pirinç, nohut, pancar ve sirke ile pişirirler, daha sonra taze kişniş ile naneyi yağda kavurup üzerine gezdirirler.

kâle Genelde kabak ve özel olarak şarap kabağına denir. Ve ham kavun ve karpuza da derler.

kâme Ayran ile karışık süte derler.

kâned Kand manasınadır ki mükerrer şekerdir.[58] Halk nebat şekeri ve nöbet derler.

kânûn Ocak manasınadır.

kâvrek Büyük meyve ismidir. Büyük hıyar da derler. Sirke ile turşu yapıp yerler. Hâlâ İstanbul'da

kebere (gebre) turşusu budur sanırım. Halep'te kebar derler hanâzir (domuz) hastalığına yararlıdır.

kâvûl Sofracı başına ve çâşnigire derler. Türkistan'da tuşmal derler.

kâhû Maruldur, malum.

kebâbe Bu isimle bilinen bir çeşit baharattır.

kebter ve kebûter Güvercin kuşudur.

kebçe Kevgirin kardeşidir.

kebre-bâ Kebere aşıdır, bâ aş manasınadır. Mastı-bâ yoğurt aşıdır ki bozca aş dedikleri.

kebkân bezm Sakilere, tavşana, çengi çocuklara ve mahbup içağalarına derler.

kepk-ker Duraçtır ki bozularak turaç olmuş.

kebûter-dem Mahbupla ağız ağıza ve dudak dudağa olup çekinmeden arzu ettiği gibi emmek ve dürrakî şeftaliler[59] almaktan dolayıdır.

kebîtâ Bir çeşit helvadır. Arapça'da nâtıf denir. Ceviz, badem ve fıstık ile yaparlar. Türkçe'de bunun birkaç ismi vardır. Ak helva ve pişmani helva, ceviz, badem ve fıstık ile yaparlar. Bazıları kebîtânın Arapça söylenişi olan kebîtâyı bozup kaya helva derler. Ve bir görüşe göre kebtiyâ bir çeşit külçedir ki ununu şeker ve susam ile terbiye ederler. Ekmek kadayifine derler. Araplar buna katâyif derler. Tel kadayifine künefe derler.

kebîde Arapların sevik dedikleridir, kavrulmuş undur. Türkçe kavrulmuş taneye kavurga ve ununa kavut derler. Ve mutlak pirinç, nohut ve arpa ununa da, bulgura ve yarmasına da derler.

kiçîn Her yemek ki yağlı undan yapılmış ola kiçîn derler.

kedûbâ Kabak aşı.

kedûh Kaplıca ve ılıca manasına gelir, ayrıca cam ve kadeh manasınadır.

kercefû Bıldırcın kuşudur. Arapça'da selvâ derler.

kersân Kavata denen ağaçtan kaba denir.

kerseb Kerevize derler.

kerek Bıldırcın kuşudur.

kerkefîz Kepçedir ki delik deliktir, kevgir derler.

kerem Kelem manasınadır ki lahana derler. Ve kerneb de derler.

kermek Bakla ile pişirilen yemeğe derler.

kerenbâ Lahana aşına derler. Bâ aş manasınadır.

kerinc Çörekotudur.

kerenkânî Bir çeşit hoş üzümdür.

kereh Meske manasınadır ki Türkçe'de tereyağıdır. Yiyeceklerin küflenmesine de derler.

kirâvüş Yağcı mengenesine denir.

kirkir Bir çeşit bakladır. Arapçası cercerdir.

kirinc Çörekotudur.

kür Pirinçtir ki Arapça'da erz derler.

kürârâ Yola gidenler taşır, mataraya derler.

57 Burada atlama var. Osmanlı ve Anadolu mutfağında kalacoş diye bilinen bu yemeğin özelliği, ezilerek ayran haline getirilen kurut [keş] konulmasıdır. Bkz. Burhân-ı Katı, Mahmud Nedim ve Koşay- Ülkücan.

58 Tasfiye edilmiş beyaz şeker.

59 Tüysüz şeftali, nektarin.

kürc Kavun ve karpuz dilimine derler.
kürkürü kurcen Kıkırdak dedikleri yumuşak yenen kemiktir. Dişi olan yer.
kürki Turna kuşudur. Kelenk de derler.
kürûş İşkembe manasınadır.
küryân Tanrı'ya şükür için kurban kesmektir. Araplar fikâke derler.
kizvân Türkçe oğulotudur.
küzbere Kişnizdir ki Türkçe kişniş derler. Birinci derece sonunda soğuk ve yaştır. Özsuyunun kırk dirhem kadarı öldürücüdür.
kejdüm-i bahrî İskorpit dedikleri balıktır. Uykusuzluk hastalığına yararlıdır. Özellikle bunun çorbası gayet lezzetli olur. Fakir pek severim.
kejgân Hafifletilerek kazan manasınadır.
kesek Et kavurmasıdır.
kesnâc Hindibadır. Türkçe'de güneyik derler. Kırlarda yetişeni ve bostanîsi malum.
küsbere Kişnizdir ki Türkçe kişnişdir. Tazesini azıcık lezzet verecek kadar yemeğe koyup kurusunu şeker ile yerler. İdrar kaçırma hastalığına yararlı ve meniyi koyulaştırıcıdır.
keştû Farsça'da olgunlaşan üzüme denir.
keştî-i zer Mutlak gemi resminde yapılmış kadehe denir.
keşmeş Çekirdeksiz üzümdür. Kuşüzümüne de denir.
keşef Karlıktır ki su soğuturlar.
keşk Yoğurt kurusuna denir. Türkler kurut derler. Hâlâ keş dedikleridir ki bilinir. Bazılarına göre bir çeşit yemektir ki yoğurt ile pişirirler, keşkek derler. Ve arpa çorbasına keşk denir. Fark için keşk dediğimiz yemeğe de keşk denir. Arapça'da herîse derler. Eğer kaz etiyle olur ise Bu-Sehâk'ın ruhu şâd olur.
keşkâb Arpa çorbasıdır. Keşkâv da derler.
keşkbâ Halim aşıdır ki bunu da süzülmüş yoğurt ile pişirirler. Un aşı da derler.
keşkîn ve keşkîne Arpa ekmeğine denir ki buğday, arpa, nohut ve bakla unundan yaparlar. Sade arpadan pek güzel olur. Hatta merhum Sultan III. Mustafa Han yalnız arpa ununun ekmeğini yerler idi.
keşkîne Bir tür katıktır ki önce kavrulmuş unu bir kaba koyup üzerine balık salamurası, çiğ soğan, pancar ve semizotu tohumu döküp karıştırdıktan sonra güneşte ekşitip yerler. İsmi güzel yalancı yemektir.
keşnec Yerelmasıdır.
kişte Elma ve armut gibi meyve kurusuna denir. Hoşafı güzel olur.
küşkûfe Serçe kuşudur.
ka'bü'l-gazâl Peynir şekerine derler. Ve bir tür helvadır ki arpa unu ve terencübin ile yaparlar ve şarapta da kullanılır. L harfinin kaldırılması ile ka'b gazâ şeklinde de kullanılır.
kef Semizotudur.
kefter Güvercin, Arapça'da hamâme manasınadır.
kefc ve kefce Kepçedir. Aşçılar bilir.
kefçelîz Yemek kurtardıkları büyük

çömçedir ki kefgîre, kelimenin bozulması ile kevgir derler.

kek Kâk [kek] ve peksimete denir, Şam keki meşhurdur.

kekej Suteresidir. Salatası olur, şifalı bir ottur. Sultaniye'de dere kenarlarında çoktur.

kuk O tavuktur ki yumurtadan henüz kalıp mest ve sersem ola.

kelâcû Kadehtir. İçki, şerbet ve kahve içecek kaba denir.

kelâşken Bir tür helvadır.

kelem Lahanadır.

kelemâ Zend-pâzend dilinde üzüm asmasına denir.

kelinceri Bir çeşit kara üzümdür. Herat vilayetine mahsustur, gayet de hoş olur. Her salkımı beş (---)[59] ve her tanesi beşer dirhem tartılır.

kelûc ve külîc O ekmeğe denir ki hamuru fırın duvarından kor üzerine düşüp öylece pişmiş ola. Bu tarife göre kirde kebapçılarının fırında pişirdikleri yufkadır.

kelvend Hıyardır ve meyveyi ipe dizmeğe de derler. İncir, kayısı, armut, alıç ve diğerleri gibi.

kelvende Mutlak hıyara denir ve urus hıyarı gibi bir cins ufak ve ince hıyara da denir. Ve tohumluk hıyara, ham kavun ve karpuza dahi derler.

kilencâr Yengeç dedikleri deniz hayvanıdır, şifadır. Ve yemeği bile gayet güçlendiricidir. Eti gayet beyazdır. Pişirme şekli: evvela haşlayıp sonra kabuğunu açıp etini çıkarıp fağfûr tabağa dizip üzerine limon suyu ve zeytinyağı döküp ve bir miktar maydanoz doğrayıp akşam yemeğini yalnız böyle yiyerek yetinse beş on gün sonra yiğitçe kuvvet verir ki muhtaç olup yiyen bilir, meğer iktidarsız ola.

kilîkân Tarhundur.

kilîkerden Bostan hardalıdır. Ramazan-ı şerife mahsus gibidir. Özellikle özsuyu ekşi nar ağacı dibine dökülse tatlı olur.

külâl Çömlekçi manasınadır.

külbenk Harman bekçisidir.

kölünbe Yağlı külçedir ki içini helva, fıstık ve bademle terbiye ederler. Gözleme ve börek cinsindendir. Fakir otuz sene önce İstanbul'da kölünbe satan bir Arap görmüştüm. Hâlen kayıptır.

külû ve külûc Yağlı büyük yufkaya derler.

külûh Ahlat armudu.

külûh-endâz Şaban ayı sonunda içki içenler birbirlerine ziyafet çekip bayrama kadar gül renkli içkiden el çekerler. Türkçe bıçak silme ve defter kapama derler.

külî Kaya balığına denir, eti gayet de güçlendiricidir. Arapça'da semek razrâzî derler. Ve yağlı büyük yufkaya da denir.

külîçe Küçük yağlı çörektir.

kemâ Ekmekçilerin fırın temizledikleri bez ve paçavraya derler.

kemâs Şarap yatığına derler.

kümân cule Kurbanlık koyun manasınadır.

kümküm Safran manasınadır.

59 Burada atlamış kelimelir: "beş men-i Tebrizî". –Burhan-ı Katı.
Men-i Tebrizî 3 kiloluk ölçüdür –Kürkman.

kümeyt Koyu kırmızı şaraba derler.
kümeyt neşât İçkiden dolayıdır.
kenâd Yabani güvercin yani cami güvercini ve ilahi kuş da derler. Arapça'da varşan derler.
kenah Keş dedikleri yoğurt kurusudur. Tarifesiz olmadığından pişirilme şekli yazılmadı.
kend Nebat şekeridir. Kand Arapçasıdır.
gendenâ Pırasadır.
kendû Su ve diğer şeyler konan küpe derler.
kendûre Yolculuk sofrasına denir ki meşinden, telatinden ve köseleden yaparlar. Yemek peşkirine de derler.
keştû ve kenşû Koruk manasınadır.
kenger Bu isimle bilinen ottur. Yoğurt ile cacığı cimaı güçlendiricidir. Ve enginara da derler.
kin bihen Çitlembik dedikleri meyvedir.
künbeze Bir tür hıyardır. Ham iken gayet lezzetli olur. Bazıları ham kavun ve karpuza derler.
kündû Ak günlüktür.
kündek Ekmek ufağıdır.
kevâre Üzüm küfesidir.
kevâz Yatık denen kaptır. İstersek bade ve dilersek su konur malum.
kevâje Yarı pişmiş ekmek ve yemek manasınadır ki tatarî pişmiş denir. Ve yarı pişmiş yumurtaya denir ki rafadan derler.
kevter Güvercindir, Arapça'da hamâm derler.
kevhak Neferiye denen ufak üzüm salkımına denir, Arapça'da hasla denir.
kevrebâ Kebere aşına denir ki Araplar keberiyye derler.
kevrigiyâh Keçiboynuzu dedikleri kuru meyvedir.
kevsek Hepimizin bildiği bakladır.
kevlem Karabibere derler ki bilinir, yemek ihtiyaçlarındandır.
keven Muharrem'in on ikinci günü pişirip yoksulları doyurmak için hazırlanan aşura yemeğidir.
kevinc Çörekotudur.
kevende Ham kavun ve karpuza denir.
kevîz Alıç ve halıç dedikleri meyvedir, Arapça'da zü'rûr derler.
kevîş Yoğurt ve ayran koyacak kaba denir. Türkçe'de külek ve sumak[60] derler.
kivj Alıç ve halıç dedikleri meyvedir.
kivâr Üzüm küfesine denir.
kivâre Çanak, çömlek, testi, kavanoz ve saksı gibi çamurdan yapılan kaba denir.
kivâze Yarı pişmiş yumurtadır ki rafadan derler. İyi bir gıdadır. Bugün çıkan [günlük] yumurtadan beş tanesini hazırladıktan sonra tavaya su konacak, sonra fıkır fıkır kaynar iken beş yumurtanın beyazlarının yarısı ki koyudur, çıkarıp ince beyaz ile sarısını bozmayarak fokurdayan suya konacak, üzeri örümcek ağı gibi perde bağladığında indirip suyunu süzüp layıkıyla tuz, biber, tarçın ve havlıcan ekip kış mevsiminde kırk gün yenecektir. Usulüne uyulur ise ve mukadder ise genellikle erkek çocuğun gelmesine delildir. Tanrı bilir, kendimde denedim,

gayet etkili buldum. Arapçası cevâzektir.

kûpe Yayığa derler, mutlak şey dövecek havan ve dibektir.

kûpîn Hububattan yağ çıkarırlar. Arapça'da mu'del ve Türkçe'de yağhane sepeti derler.

kûtâh pâ Sığın geyiği ve tavşana da derler.

kâşâseb Uykudur. Baharatlı yemek düş azmasına sebep olur, malum. Ve seçkin mahbuba da denir.

kûfte Dövülmüş ve ezilmiş demektir. Köfter dedikleri kebaba da denir. Ondan yuvarlak yuvarlak yapıp bazı sade ve bazı köfteli çorba ve ekşili yahni gibi yemek içinde pişirip yerler.

kûfte biryân Kıyma denen kavurmadır ki lapa vesair pilav üzerine dökerler.

kûk Marul dedikleri salata türündendir. Arapça'da has denir.

kûkû Yumurtanın ismidir.

kûken Firik dedikleri yarı olmuş buğdayı ateşte ütüleyip pilavını yaparlar. Mısır'dan gelen daha iyidir.

kûlânic Baklava denen yiyecektir, tatlıdır, malum.

kûleh Mangal manasınadır ki içine ateş korlar, kûlenc de derler.

kûmer Armuda denir, bilinen meyvedir. Arapça'da kemserî derler.

kûhî Alıç dedikleri tatsız meyvedir, malum.

kehberek Bâdıncân ismidir ki tahrifle patlıcan derler. Kanın bozulmasına sebep olur, ama gayet lezzetlidir, kırk türlü yemeği olur. Sevdayı artırır. Ancak feda olunur otlardan değildir, herkes bilir.

kehzek Hardal dedikleri tohumdur.

kehzel Su teresidir. Eşsizdir ve salatası da iyi olur.

kehneze Esnemek ve gerinmek manasınadır.

kehir, kiyl ve kîlek Alıç ve halıç manasınadır.

kühiste Su ile dolu bardak.

keyfer Mutlak yoğurt ve süt koyacak kaba denir.

keymak Kaymaktır ki sütten olur.

keylûs Gıdaların pişirilenlerinden ibarettir.

keymûs İkinci mertebede karaciğerde pişmesinden ve kıvam bulmasından ibarettir. İkinci hazım [sindirim] denir. Çünkü birinci sindirim, gıdanın incesi mideden masarika dedikleri damarlara girip parçalanır. Ve masarika ince damarlardır ki bir tarafı mideye ulaşır ve diğer tarafı mi'kara gider, yani karaciğerin çukur tarafına ulaşır. Pes gıdanın incesi masarikadan gide, ulaşacak gider de tekrar pişip kıvama ulaşarak bir hazım daha olur. Bu mertebede ahlât-ı erba'a [dört unsur] belirginleşir ve oluşur.

keyû Maruldur, Arapça'da has denir.

keyve Maruldur.

kîmyâyi cân Erguvan içkisidir.

kiyâ Sakızdır, kızlar düşkündür.

kinyâl Mest olmuş kimseye denir.

kâşâk Şirden dolmasına derler.

60 Deriden yapılmış su kabı.

kâkâ Kuru yemişe derler ki çerez-çemen denir.
kâl Horozdur, tavuğun erkeğidir.
gâvgûn-kerden Doğal ihtiyacı gidermekten dolayıdır.
gâvû Dağ öküzüdür Arapça'da bakarü'l-vahş ve Türkçe'de sığır denir.
kâvis Süt sağacak kaptır.
kedek Şirden dolmasıdır.
kerâs Lokma ve nevale manasınadır.
kerdân Bir tür kebaptır. Kuş ve kuzu her ne ise önce suda haşlayıp sonra içini doldurup sonra pişirirler, piryan kebabı ve çevirme kebabı derler, çeşitleri malum.
kirâncân Paluzeye derler, hâlâ pelte dedikleri yemektir.
kirânhâr Obur adama denir.
kerdnâ Kebap şişine derler.
kerdnâc Biryan kebabı ve çevirme kebaba derler.
kerker Bakladır, Arapça'da çerçer derler.
kerîkâh Biryan çömleğinde koyunun boynu gelen yerdir.
kürâz Yatık dedikleri şeydir malum, ister içki koy ve ister su.
kürde âlû Yani âlû-kürde ki zerdaliye benzer küçük ve yuvarlak eriktir, can eriği ve bir çeşidine sarıca erik derler.
kûr sine-çeşim Aç gözlü adama derler.
kürkün Türkçe'de firik derler, buğday başağı iyice olgunlaşmadan ateşte ütüp ondan bulgur gibi pilav yaparlar, malum.
kürenc beşîr Sütlü aş denen yemektir.
kürûhe Gerek şeker ve gerek helva topu olsun mutlak her yuvarlağa denir.
kürîçe Kireç manasınadır. Peynir şekerine de derler Arapça'da ka'bü'l-gazâl.
kezer Havuç dedikleri sebzedir.
kezek Meze manasınadır.
kişnîr-i hasram Üzüm şarabıdır.
gülâc Bir tür helvadır, İstanbul'da güllaç baklavası dedikleri meşhurdur.
külâgîn kerden Kadehi gül renkli içki ile doldurmaktır.
külhac Hamur yoğurmağa derler.
gülneşât Üzüm şarabından dolayıdır.
gülengübîn Gülengebin'in başka söylenişidir. Halk gülbeşeker der, meşhurdur, gül ve şeker ile yaparlar ve gülkand derler, ballısı daha güçlüdür.
külîçe Yağlı çörek manasınadır.
gendümbâ Buğday aşı ki bizim diyarlarımızda dövme aşı derler, halîm aşı budur. Heriseden farkı budur ki heriseyi et ile beraber pişirirler. Bunu öylece koyup içine et parçaları ve nohut korlar.
gendenâ Pırasa dedikleri meşhur sebzedir.
gevzâb Bir tür yemektir, pirinç, et, ceviz ve nohut ile pişirirler.
gevzâkend İçi ceviz ile doldurulmuş şeftali kakına derler.
gevzîne Ceviz helvasıdır, İstanbul'da kozhelvası meşhurdur.
güvâred Yemeği sindirmek manasınadır.
güvâreş Tabipler arasında güçlendirici ve mideyi ıslah edici olan macunlara derler.
gûr İçki ve içmek manasınadır.

gûrî Şarabı içip edep ve haya unutularak yaban eşeği gibi sıçrayarak toplantılarda şaklabanlık eden dostlara denir.

koz Ceviz dedikleri meyvedir.

kûşân Üzüm şırasına derler.

gûş hârek Kulak kaşıyacak alete denir.

gûştâhüc Yahni keş manasınadır, yani çömlekten et çıkaracak ucu eğri demir şişe derler. Arapça'da minşâl denir.

gûlâc Lâberlâ, yani kat kat ve katmer demek olur. Bu ilgi ile baklavaya alem olmuştur, ismidir ki baklava denir.

gûlanc Güllaç ve bazılarınca güllaç baklavasıdır.

kûleh ve külhan Külhan manasınadır.

kûnâ Zend-pâzend dilinde kuzuya derler.

kîre Küçük üzüm sepetidir.

lâberlâ Yukarıda yazıldı.

lâcî Kakuleye denir ki bilinen sıcak ilaçlardandır. Hâl ve hîl de derler. Bütün özelliklerinden başka pilava lezzet verir.

lâhişte ve lâhişe Tutmaç aşıdır. Yani tutmaç çorbasıdır. Rahatsız olanlar için pişirirler.

lâr Çiçek manasınadır ki süstür.

lâkçe Tutmaç aşıdır, malum.

lâlkâ Lâlek ve lâkeng manasınadır ki azık ve nevale manasınadır. Ziyafette yemekten sonra peştemala sarılıp götürülen yemeklerdir. Ve dilencilik manasınadır.

lâmâc Zend-pâzend dilinde ekmek manasınadır.

lâvek Ekmek teknesine derler ve lavaş manasınadır ki yufka denen ekmektir.

lâhûre Kavun ve karpuz dilimi manasına, Türkler kaş derler.

leb çerâ Çerez-çemen meze ve nevaledir ki dostlar sohbet meclislerinde ortaya döküp sohbet ederek yerler. Ve mutlak yiyecek manasınadır.

leb ü eçşime-i hazrâ sâhten Aralıksız harıl harıl içki içmekten dolayıdır.

leblebü Çiftçilere mahsus pancar aşıdır. Önce pancarı sıcak suda haşlayıp sonra üzerine sarmısaklı yoğurt döküp yerler. İstanbul'da pancar taratoru derler.

libâ Ağız dedikleri süttür.

lep Büyük lokmaya denir.

letenbân Obur, açgözlü ve inek karınlı kimseye denir. Araplar abdü'l-batın derler.

leter Bir tür şaraba mahsus sürahi türüdür. Rıtl bundan Arapça'ya geçmiştir.

lahıt Kasap satırına derler.

lahşek Bir tür yemektir, un ile pişirirler. Bunu erişte aşıyla ve helva türüyle yorumladılar. Bazıları da kar helvasıdır, dediler. Dondurmadır. İstanbul'da sıcak günlerde meyve çeşitleri şeklinde yaparlar, malum.

lur Kuzu manasınadır.

la'l-i revân ve la'l-i süfte ve la'l-i kabâ İçkiden dolayıdır.

la'l-i kabâyî Sarhoşluktan dolayıdır.

lu'âb la'l-i sân Erguvan içkisidir.

lefet Şalgam dedikleri sebzedir.

lefec ve lefce Kebap olmuş koyun ve kuzu kellesine denir.

lokma-i halîfe Kadı lokması denen helvadır.

lekâme ve lekâme Munbar dolmasına denir. Arapça'da asîb derler.

leken Taşt manasınadır. Türkçe'de de leğen derler. Şamdana, buhurdana, mangal, fener camına ve örtüsüne de denir. Lakan Arapça söylenişidir.

likek Ekşi eriktir, hoşaf yaparlar, küçük türüne uryanî derler.

likel Armuttur. Meşhur meyvedir, Arapça'da kemserî derler.

limsik Süt ve tuz katılmış yoğurttur ki çökelek derler. Sıcak günlerde bunun içine yeteri kadar sarmısak korlar, buz ilave ettikten sonra hıyarı derin soyup içine doğrarlar. Öğle vaktinde yemek iyi olur.

lev Bir tür helvadır ki Mücirüddin Bilkalâ'nın bu mısraından anlaşılan ilgiye göre bâdem helvasına denir. Mısra:

Ona badem helvası hazırladım;
Onu işret uykusundan uyandırdım

levâş Bilinen yufka ekmeğidir.

levze Hoş ve güzel yemeğe derler.

levzine Badem helvasına denir.

leviz Bademe derler ve içi geçmiş kavun ve karpuza derler.

levin Bir tür kötü hurmadır.

levend Ayyaş manasınadır.

levîd Bakır kazana derler.

lûbere Yaban koyunu manasınadır, azem de derler. Türkçe'de ayrık koyunu ve ayrık koçu derler. Ve susığırıdır, tonbay denir.

lûbiyâ Börülce ismidir, luvyâ ve lubâ da kullanılır, lûbye lubya manasınadır.

lût Lezzetli yemeklere ve büyük lokmaya da denir.

lûkî Obur adama ve yufkaya sarılmış yemeğe de denir.

lûr Bir tür peynir ismidir ki Türkçe'de de lor ve süzülmüş yoğurda derler.

lûrâ Delme ki teleme peynirine derler.

lûşâbe Güzel yemeğe derler.

lûğîden Süt sağmak ve içmek manasınadır.

lûke Un ve kavrulmuş un manasınadır.

lulânec Lâberlâdır, baklava derler.

leh Üzüm şarabına derler.

leher Meyhane manasınadır.

leyçâr Mutlak murabbadır [reçeldir], özellikle pekmez ile terbiye olunan murabbadır. Halk leçel derler. Ballı ve şekerli yaparlar. Meyve türlerinden pişirirler, malum. Yoğurt ve süt ile yapılan murabbaya da denir, cacık ve salata ve tarator gibi.

mâhûr Harabat yani meyhane ve türlerine derler.

mârçûbe Bir bitki ismidir ki helyun da derler. Türkçe'de kuşkonmaz derler.

mâj İçmek, eğlenmek ve rahat manasınadır.

mâzbâre Bir tür helvadır. Mazyarıc Arapça söylenişidir. Bu helvayı bazıları kurabiye türünden şeker börek ve bazıları da kete ile açıkladı.

mâast Yoğurttur. Süzülmüş yoğurt ve bir söyleyişte süte çalınacak mayaya denir ki damızlık derler.

mâsîden Sütü yoğurt çalmak manasınadır.
mâşû ve mâşûb ve mâşve Kıldan dokunmuş un eleğidir. Yağ ve bal süzeğisine de derler.
mâkût ve mâkûtî Acem [İran] halkı arasında gayet beğenilen ve değerli helvadır. Hatta aralarında "Makutiye helvası yakut mücevheridir" diye söylenir.
mâkiyân Evcil kuştur ki tavuk derler. Arapça'da dücâcedir.
mâlikâne Gilan diyarında bilinen ve yaygın bir helvadır. Katı ve kuru olur. Badem, ceviz, fıstık, çitlembik, fındık, kayısı ve şeftali kakı katarak yaparlar. Onun için "yedi iç" de derler. Hâlâ iki bayramda Helvahane-i hümâyûn'da pişirilip padişah huzuruna tabla tabla helvacıbaşılar, bu kitapta yazılan helva çeşitlerini arz eder, fakirin gözüne ilişmiştir.
mânûrek ve mânûk Toygar kuşudur, Arapça'da ebü'l-melîh derler ve bir söyleyişte ankıt kuşudur.
mâhiyâbe ve mâhyâne Salamuradır ki balıktan yapılır malum. İstanbul'da sardarya ve sardelye derler, sıcak ve kurudur. Arapça'da sahnâ ve Şiraz'da aşne derler.
mâhîce Bir çeşit yemektir. Hamurdan erişte gibi ve bazısını pul gibi kesip pişirirler. Acem halkı Ramazan bayramında elbette bu yemeği sofrada bulundururlar. Aralarında mâhîce aşı bilinir. İstanbul'da Kıbrıs adasından çeşitleri, Venedik'ten ve Girit'ten ufalanmış olarak gelir. Kış günlerinde *elhamdülillah* en yoksul evlerde de vardır.
mâhî-i rebyân Deniz mahsülleridir ki teke, kerevit ve benzeri su haşeratlarıdır. Arapça'da cerâdü'l-bahr denir.
mâ'ide-i sâlâr Yani sâlâr-ı sofra, bundan kasıt sofracıbaşıdır. Hintliler çâşnigir derler. Halkın çeşniyir dedikleri bundan bozmadır.
mâ'idebih Sofra kurucu manasınadır, kasıt sofracıbaşı ve çâşnigirdir.
mebâr Mumbar dolmasına denir.
metâre İbrik manasınadır ve telatinden olan ibriğe denir. Arapça'da mutahhara ve halk matara derler.
metek Ağaçkavununa denir.
metîl İçyağı manasınadır, yani yakacak don yağı mumu ki bal mumunun üvey kardeşidir.
meclis-i efrûz İçki ve şamdandan dolayıdır.
micmer-i âteş Mangaldır.
meçek Mercimek ve acıbademe de derler.
mihrâb şeker-bûre Şekerbörek denen helvadır ki şeker ile terbiye oluna.
meh Ateş manasınadır.
muhallâ Patlıcan silkmesine derler.
muhlif Güvercin palazına denir.
mertekû Serçe kuşudur. Eti güçlendirici imiş.
mercân-ı perverde Üzüm şarabından ve sakinin dudağından dolayıdır.
mercimek Türkçe'de de bu isimle tanınır, Arapça'da ades denir.
merv Çakmaktaşıdır.

mirrîh Yanmış kömür korundan dolayıdır.
mirrîh ve kîv ân dîden Mangal içre yanmış koru görmekten dolayıdır.
mürûd Armut manasınadır.
mezer Boza denen içeceğe denir, Arapça'da nebiz derler.
mezek Acıbadem ağacına denir.
mezkû Bir çeşit yemektir.
meju Fırında yanan talaşa denir, Arapça'da şeres derler. Mercimeğe de derler.
mesîr Buz ve yahçe [buz sarkıtı, dolu] manasınadır.
meşkûfe Bir tür şeker ile pişirilen badem helvasına denir. Meşkufî de derler.
meşkûl Müşekkel manasınadır ki su ve gerek diğer nesne doldurdukları tulumdur.
mağad Alıç ve halıç dedikleri meyvedir. Patlıcana ve yenen mantarın küçük türüne derler.
mağzîn İlik helvasına derler. Ceviz, badem, fındık, fıstık ve çam fıstığı içini gereği gibi ezip karıştırdıktan sonra şeker ile veya bal ile pişirirler. Helvahanede pek güzel yaparlar, şehirde o kadar yoktur.
mağiz ve mağzîne Beyin manasınadır. Ve her nesnenin içine derler.
mıkrâza Bir tür helvadır. Hamuru makas gibi kesip yağda kızarttıktan sonra üzerine tatlı dökerler. Sade samsadır.
mukîl Aşura aşına denir, heftdâne de derler. Özellikleri bildiğimiz gibi olduğundan yazıldı.
mukliyâ Bushâk'tan beyt:

Gönülden İshak'a satılan bu şemler (mumlar)
Geçerken pirincin ışığından şimâle oldu.

Çavuş aşıdır ki köfter, kuyruk yağı, sebze, soğan, buğday, pirinç, nohut, mercimek,börülce, bakla, şalgam, pırasa ve havuç ile pişirilir. Özelliklerinden bellidir, yiyenlere aşk olsun. Birbirine aykırı şeyleri bir araya getirmekle nefis yemek olmaz, malum.
kemîden Ekmek manasınadır.
meleh-i âbî Teke, kerevit, ıstakoz ve türlü su mahluklarının hepsidir.
mel'aka Demir kepçeye denir. Horasan'da melâka derler. Kaşığa da denir.
mil Ekmeği veya eti pişirmek için küle gömmek.
mül Armuttur ve özellikle ahlat armududur. İçkiye de derler.
mültenk O dar kafalı adamdır ki iki kadeh içki ile değişe.
mentû Şirden manasınadır ki hayvan sakatatından mumbar gibi doldurup yerler. İstanbul'da yoksullar kurban bayramında yerler.
menbek Süpürgeye derler.
müngar Büyük kadehe ve içkiye de derler.
münkal Kömürlüğe derler.
mevz [muz] Mısır'a ve Arabistan'a mahsus bir tür tatsız ve urus hıyarı kadar olur.
mevze Bir tür şekerli helvadır. Muz biçiminde yapıldığından ismi ona benzetilmiştir.

mûş Fare ve sıçan manasınadır.
mehyâve Balık salamurası, sardarya derler, palamud balığından olur ise lakerda derler.
mihrâs Dibek ve havandır, Arapça'da (---) (---).[61]
mih-i merd Esnaf kethüdasına, şeyhine ve pazarbaşı gibilere denir.
mühred-i hân Oruç tutmaktan dolayıdır.
mey Üzüm şarabına, gülsuyuna ve kadehe denir.
mey-i puhte Pekmez manasınadır. Özellikle Arapça'da afîdetü'l-ineb ve Türkçe'de nardenk derler.
mey-perest Çok içki içmekten dolayıdır.
meyhoş Türkçe'de de kullanılır. Tatlılıkla ekşilik arasında bir hoş tattır. Araplar mez derler.
meydân İçinde içki olan kaptır.
meydân küşâde yâften Rahatsız ve serbestlikle içip eğlenmekten dolayıdır.
meyde İki defa elenmiş saf undan pişirilen halis ekmeğe denir. Hâlâ İstanbul'da pide dedikleri bundan bozmadır. Arapça'da hubzü's-simid denir. Ve bir tür helvadır ki şeker ile pişirilir. Ve bir görüşte birkaç türlü meyveyi şeker ile karıştırıp pişirirler. İran Türkçesinde basdık, Türkçe'de sucuk denen şeydir ki kaynamış üzüm şırasına nişasta çalıp katılaşınca ipliğe dizilmiş fıstık, badem veya cevizi boydan boya batırıp kurutturlar, işte âlemin bildiği köfter sucuğudur, *vesselam*.
meyde-sâlâr Ekmekcibaşıya derler.
meydene Sofracıbaşıdır.
meyzed İçki ve eğlence meclisine denir.
meyzede Çok içmekten dolayı hali perişan olup oturup kalkmaya gücü kalmamış kimseye denir.
miyân-serâyî Bir tür üzümdür, Horasan'da boldur.
mîrâş Halkı yemeğe çağıran kimsedir.
mîz Konuk manasınadır. Ziyafete de denir. Yemek tepsisi konan iskemleye de denir. Ve temiz hafif söylenişi olur, pak ve temiz manasınadır.
mîzbân Konuk sahibi ve ziyafet sahibi manasınadır.
mîzed İçki meclisine denir.
mîgezed İçki meclisi manasınadır.
mîm Saf şarap manasınadır.
mîmîz Kuru üzümdür.
nâ Su manasınadır.
nâcûd Büyük kadehtir.
nâhun bura Tırnak bıçağıdır, çakıya da derler.
nâr Enarın basit söylenişidir. Arapça'da rummân derler.
nâr-bâ Yani nar ile olan yemektir. Hoşafı pek güzel olur.
nâr-dân ve nâr-ı rubâb Ekşi nar tanelerine Türkçe lüffân narı denir. Mangala da denir.
nâr-ı şîrîn Bilinen nar.
nârkend Nar bahçesidir.
nârkök Nârhuk manasınadır ki afyondur. Bunun neşesi keyif vericilerin hepsinden üstündür.
nâştâ Nâhâr manasınadır ki sabahtan beri bir şey yemeyip sofra üzere

61 Mihrâs'ın Burhan-ı Katı tanımı şöyle: "Arabide şol içi oyulmuş taşa denir ki içinde buğday döverler".

durmaktır. Nâhârî, sofralık ve kahvealtı denen az yemektir.

nâştâb Nâştâ ma'nasınadır.

nâştâ-şikesten Kahvealtı etmektir.

nâgevâr ve güvârd Midede sindirilmeyen ve sindirimi zor olan şeylere denir. Tohma ve doygunluk manasına gelir, yani yemeğin sindirilememesinden dolayı bedende ortaya çıkan ağırlıktır.

nân-ı telh Bayat, kuru, küflü, kurtlu ve çiçekli yenmeyen kepektir.

nân-ı dihkân Padişah ekmeğidir.

nân şîrîn bûden Ekmeğin tatlı olması ki, itibar ve kıymet kazanmasıdır, kıtlık demek olur.

nân-hûriş hâne Sirkedir, Arapça'da edâmü'l-beyt denir.

nân-ı firûz hânî Acem'de bir kısım ekmektir, tam bir batman [8 kilo] ağırlığında olur. Hâlâ dirhem hesabı üzere yedi yüz elli dirhemdir.

nânkiş Çitlembik ve meneviş dedikleri.

nân-ı keşkîn Bir çeşit ekmektir. Bakla, darı, arpa ve buğday unundan olur.

nân-ı gûlâc Arapların katâyıf dedikleri helvadır. Hâlâ yaygın olan ve bilinen tel kadayif değildir, Araplar ona künefe derler. Katâyif dedikleri ekmek kadayifidir ki, bilinir. Defalarca yazıldı. Ve güllaç baklavasına da denir.

nân-ı kelâğ Ebegümecidir.

nân-ı müşevveş Gayet de yufka ve ince ekmektir ki piştikten sonra pekmez veya bal veya şeker ile yumurta akını gereği gibi karıştırıp kıvamına geldiğinde yufkanın yüzüne sürerler. Genellikle iki bayramda pişirirler. İstanbul'da köşe başlarında yufka satanların ekmek dediği yufkadır. Fakir bundan börek pişiririm. Şöyle ki: iyi Mudurnu peynirini, dereotu ve maydanozu layıkı üzere yumurta ile karıştırıp üç yufka ve bu karışımdan bölerek on yedi adet yufka da hazır. Kenarlı tepsi içinde kabul edeceği kadar tereyağı eklenip hafif ateşte birkaç defa çevirerek yavaş yavaş pişirilir. Ve devlethanelerde yapılan yufka her ne kadar da iyi ise bunda olan lezzet olamaz. Zira hamuru mayalıdır.

nân-vâ Ekmekçi ki Arapça'da habbâz denir.

nânûhiyye Çörekotu manasınadır.

nâve Eski çarşaf.

nâhâr Kereste manasınadır ve kahvealtı etmemiş adama derler. Nâ ile âhârdan oluşmuştur. Nâ olumsuzluk edatıdır. Ve âhâr yemektir.

nersek Mercimek manasınadır.

nesek-bâ Mercimek aşına denir.

nişâ Nişastadır, buğdaydan olur.

na'nâ Nanedir, Arapça'da na'nâ denir.

nefrûc Oklavaya derler ki hamur açarlar.

nefser-âbâd Akciğere denir, eski Türkçe'de öyken derler, soğan ile kavurma koca ve yoksul kadınlar mumbar ve şirden dolmasına korlar.

nilk, nemtek, nemnek Alıç ve halıç demektir. Arapça'da zü'rûr denir ve nemtek Türkçe'de vişnedir. Kirasa da denir.
nemkeri Bir çeşit helvadır. Un ve şeker veya bal ve pekmez ile pişirirler, ceviz, badem ve fıstık da korlar. Ezilmiş şeker, misk ve gülsuyu saçarlar. Bir başka tarifte kuru meyveler korlar.
nemeksûd Genelde tuzlanmış nesne ve özelde pastırmaya denir.
nemekîne Arapların milhiyye dedikleri yemektir ki tuzlu yoğurda kimyon ve kişniş koyup yerler.
nimşik O süttür ki yoğurt üzerine sağıp gölemez ederler, gölemeze, kaymağa ve tereyağına denir.
nevâle-bür Bıçağa derler, Arapça'da sikkîn derler.
nevyâve, nevyer Turfanda meyvedir.
nûşîden İçmek manasına ve âfiyet olsun manasına da kullanılır. Arapça'da henleben ve merî'en ile karşılarlar.
nûşîn bâde Lezzetli içkidir.
neysûk Göğem dedikleri eriktir.
niyâz İştahla yemek yemeye denir.
nîm eşkini Nimşekeri demekle bilinen helvadır. Tarifi yoktur.
niyûsûm Yemeğe karşı olan aşırı düşkünlük manasınadır.
vâ Yemek cinsine denir
vâdânik Turunç manasınadır ki ağaçkavunudur. Portakalın kız kardeşidir. Bizim turunç dediğimize Farsça'da nârenc denir.
vâdyân Rezenedir.
vârdan Oklavadır.
vânc Mercimektir.
tek Verdic ve süğül dedikleri bıldırcın kuşudur.
verhîn Buğday ve arpa unuyla karışık pişirilen ekmektir. Arapça'da alis derler.
vezîr Zerdeçava derler.
vezîrî Bir tür sultani incirdir ki hâlâ lop inciri derler.
veşfenk Semizotuna denir. Arapça'da ferfah derler.
veşenk Manav dükkânıdır.
veşkel Koça derler.
veğaz Patlıcan ismidir.
vel Genel olarak baharda açılan çiçektir.
velec Bıldırcın kuşudur.
levlâlî Semerkand dilinde mumbar dolmasına denir.
vülânî Taze şaraba derler.
veylanec Mutlaka helva manasınadır.
hâk Zend-pâzend dilinde yumurta manasınadır.
hâven İçinde bir şeyler döverler, havan diğer söylenişidir.
hediyye-i dendân Diş kirasıdır ki yoksullara yemek sonrası verilen hediyedir.
herkâre Taş ve toprak tencereye denir. Ve bir söylenişte helvacı kazanıdır. Ve mutlak içinde yemek pişirilen kaba derler.
heft elvân Hâlâ türlü dediğimiz yemektir Mesela bamya, patlıcan ve diğer güzel ve hoş kokulu sebzelerle.
heft meyve Yedi türlü meyvedir ki bunlardır: Kişmiş ki kuş üzümüdür, aslı Taif'ten her ülkeye dağılmıştır. Kuru incir, kuru kayısı ki iyi hoşafı olur. Ve

şeftali kakı, hurma ve eriktir. Arapça'da eccâs denir.

hefûş Bir çeşit yemek ismidir, pirinçten pişirilir. Hazırlanışı şöyledir: Bir miktar yıkanmış pirinci pak torbaya koyup bir dibi delik kap içine sarkıtıp o kabın ağzını gereği gibi kapadıktan sonra su konmuş bir çömlek üzerine sağlamca oturtup altından ateş yakarlar. Hatta o pirinç, suyun buharından meydana gelen sıcaklıkla pişer. Bundan iyi pilav olmaz.

helheliyûn Alıç manasınadır.

hem-dem Şarap kadehine denir.

hem-neşîn Beraber oturup kalkan evdeki dostlara derler.

hincimek Ermeni hıyarı dedikleri bitkidir. Ispanak gibi yemeği olur. Arapça'da amlûl denir.

hindibâ Bu isimle bilinen bitkidir. Fârisî'de kâsni derler. İki türü olur, yabani ve bostanî (ekip yetiştirilen), birkaç türdür. Birine hindiba-i bakl derler. Türkçe'de hindiba salatası ve kıvırcık salata dedikleridir. Ve biri belhiyyedir ki Türkçe'de salata derler, yabani lazım değildir.

hûd Paçavradan yapılan kava denir.

hîme Köfterli çorbaya denir ki gûştâbe de derler. Araplar matbaha derler. Odun manasına da gelir.

yâkût-ı revân Şarap renginden dolayıdır.

yah der bihişt Karhelvasıdır, derler.[62] Yapılışı budur ki, otuz dirhem pirinç ununu biraz kavurup bir tencereye koyduktan sonra yetmiş beş dirhem şekeri az su ile karıştırıp altı yüz miskal su ile kısık ateş üzerinde pelte kıvamına gelinceye kadar kaynatalar. Sindirimi kolay ve oldukça besleyicidir.

yağlâ ve yağlâvî Saplı tavaya derler.

yük Uzun ve kalın kebap şişine derler.

Kenzü'l-İştihâ Tercümesi tamamlandı, *vesselam*.

62 "Cennet buzu" anlamına gelen yah der bihişt ismine rağmen, bu tatlı, kar helvası değil bir pelte türüdür. Charles Perry'e göre gülsuyu ve fıstık da konulmakta olup ismi, cennette buzun tatlı lezzetli ve hoş kıvamlı olduğu inancına dayanmaktadır.

Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ
Özgün Metin

[9b]

Hamd ol Vâcibü'l-vücûda lâyık ve sezâdır ki ketm-i ademden benî nev'-i insânı îcâd ve mâ-yahtâcını bâliğan mâbelağ ihsân ve envâ'-ı me'kûlât u meşrûbât ile mütena'im eylemişdir. Ve salât ü selâm şâhid-i festakim hazretlerine sezâdır ve tahiyyât ü teslîmât âl ü ashâb-ı müstakim hazerâtlarına lâyık ve revâdır. Emmâ-ba'd bu fakîr kalîlü'l-bizâ'a dârü's-sürûr-ı süver-i Âsitâne-i aliyyede ârâm ve karâra ber-mekân deverân-ı imkân ve şîve-i felek devvâre-i bî-ihtiyâr hengâm-ı şitâda külbe-i sayfiyyemize azîmete bâ'is ve bâdî oldu. Beyt:

Her tâze nahl-i gülşeni pîr-i sefîd eden
Berdü'l-acûz mevsiminin koca karıdır.

[10a] diyerek kâdime-cünbân-ı azîmet olunmuş idi. Ve berf-i tigrek yah-bârân mâni'-i âmed-reft-i yârân olmağla garîbü'd-diyâr külbe-i ihvânımızda ârâm ve yâr [u] ağyârdan mehcûr sefer der-vatạn kılup rubâ'î:

Hergiz kesî ne-dâd bedânsân nişân-ı berf
Goftî ki lokma-îst cihân der dehân-ı berf
Mânend-i penbe dâne ki der nehbe ta'biye est
Ecrâm-ı kûhhâ şode pinhân miyân-ı berf

vetîresince gavta-hûr-ı deryâ-yı efkâr olarak imrâr-ı evkât ve gâhîce kütüb-i edebiyye mütâla'ası ve biraz müddet dahi bin otuz târîhinden bin iki yüz dört târîhine resîde oluncaya değin devlet-i ebed müddet ile Rusyalu beynehümâlarında zuhûr eden harb ü musâfâtın best ve küşâdı başkaca bir târîh olup ve bu evâna gelince bî-nukat lûgat nâ-dîde olmağla müstakil bir lûgat tahrîr ve tekmîl ve sene (—) târihinden bu eyyâm-ı sa'd-iktirâna gelince ***[10b]*** *Hadîkatü'l-Vüzerâ*'yı dahi zeyl ile itmâma resîde lâkin bahâr-ı huceste-âsârdan bir eser dahi rû-nümû olmamağla,

"Eyâ ne gûne imrâr-ı evkât ve ne vesîle ile eyyâm-ı bahâra mülâkât

müyesser olur" deyü ser-be-ceyb-i zânû-yı fikret iken ahibbâ-yı kadîm ve muhibb-i müstakîmimizden bir zât-ı lebîb-i huceste-vifâk edebiyâtdan *Et'ime-i Bû Sehâk* nâm Fârisî dîvânı ihdâ buyurmalarıyla der-ân ân kasîde ve gazelleri imrâr-ı peyk-i nazar kılınıp ol hakîm-i zû-fünûn-ı edîb veliyyü'n-ni'meti Şâh Seyfeddîn Ebâ Nasr sû'-i mi'de sebebiyle kuvve-i hâzımasına noksân terettüb eylediğinden nâşî bâdî-i küşâdegî-i iştihâ olur, mülâhazasıyla me'kûlât u meşrûbâtı edâ-yı selîs ile dîg-i hayâlde pişirüp ve kotarüp *Kenzü'l-İştihâ* nâmıyla memdûhuna arz ile memdûh-ı nezd-i şâhî olmuş idi.

Ger berî mâ râ be mihmân vâcib âyed çâr şart
Âb-ı serd u âş-ı germ u nokl-i hoşk u mîve ter

Binâberîn *Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ* nâmıyla be-nâm kılındı. Lâkin dîvân-ı mezkûru mutâla'a eden yârân kütüb-i lügat ***[11a]*** tetebbu'undan müstağnî olmak içün hâric ez-derûn-ı dîvân külliyen et'ime vü eşribe ve mâ lezimehû ve esbâb-ı bezm-i tarab ve mâ yüte'allık bihâ derc olunarak cem' ve müstakil ve mahsûs bir lügat tertîb ve nemek-i meclis insâ-ins ashâb-ı dâniş ü irfâna ihdâ ve bu fakîr kem-bidâ'a Ahmed Câvid hod behod hengâm-ı şitâyı resîde-i bahâr ile bi-hamdillahi ta'âlâ ihtitâm müyesser oldu ve billahi't-tevfîk.

Ba'dehu bu lügat-ı nâdîde *Bürhân-ı Kâtı*'dan çîde bir nev-bâde-i şîrîn olup hurûf-ı teheccî üzere tertîb olundu. Ve bi'l-münâsebe Arabî'de olan esâmî-i ta'âm dahi Fârisî'ye redîf kılındı. Maksad-ı aslî Fârisî olmağla meselâ bâ'ya muttasıl harf-i elif-i memdûde-i meftûha ve meksûre ve mazmûme siyâk u sibâkı vetîresince tahrîr olundu.

Ger berî mâ râ be-mihmân vâcib âyed çâr şart
Âb-ı serd ü âş-ı germ ü nokl-i huşk ü meyve-ter

Ve kassa aleyhi'l-bâkî hüvallâh, bismillahirrahmânirrahîm.

İçindekiler

Bâ'ya Muttasıl Elif-i Memdûde

âb Su.

âb-ı âteş Reng-i bâde-i ahmerdir.

âb-ı âteş-zây *[11b]* Ateş doğurucu su ki murâd bâdedir.

âb-ı âteş-nümây ve âb-ı âteş-reng ve âb-ı âzersâ, âb-ı erguvânî, âb-ı telh Beşi dahi bâdedir.

âb-beste Buz ma'nâsınadır.

âb-câme Tas ve bardak ve meşrebe gibi şeylerdir.

âb-çerâ Kahvealtı ta'bîr olunan ta'âmdır ki gıdâ-yı muhtasardır, huluvv-ı mi'de üzere su içmemek içün tenâvül olunur. Fârisî'de nâhârî muhaffefi nehârîdir.

âb-ı harâbât Bâde-i engûrden kinâyedir.

âb-ı hufte Buz ma'nâsınadır.

âb-hor Nasîb ve kısmet ve mutlak su içecek tas ve meşrebe ve bardak envâ'ı.

âb-dâr Sulu meyve.

âb der-ciğerdâşten Ya'nî ciğerde su tutmak ki murâd sarhoş olmakdır.

âb-destân İbrik ve güğüm ve mutahhara ve sâ'ir bu makûle su konacak nesnelere derler.

âb-destân-dâr ve âb-destdân ve âb-desdân Âfitâbedâr ki Türkî'de ibrîkdârdır ki leğen ve ibrîk hizmetindedir.

âb-dendân Bir nev' armuddur ve bir nev' latîf nârdır ve bir gûne helvâdır. Bu helvâyı *[12a]* ba'zılar bi'l-münâsebedir, derler.

âb-rûd Nilüferdir, gâyet a'lâ şerbeti ve suyu taktîr olunur hoşâba güzel lezzet verir ve dimâğa kuvvet verir menâfi'i kütüb-i tıbba mürâca'at ile ma'lûm olur.

âb-rûn Emîr-i âşık ve beğ böreği dedikleri çiçekdir. Bâde ile tenâvülü bürûdet-i mi'deyi müzîldir, mutlak çiçek zikr olur ise envâ'-ı güldür.

âb-ı zehre Şarâbdan kinâyedir.

âb-sâlân Bâğ ve bağçeden kinâyedir.

âb-ı siyâh Siyâh şarâbdan kinâyedir Rûmili'nde Edirne'nin papazkarası gibi.

âbişhor Nasîb ve rızk ve kısmet-i mutlak, nâtık ve gayr-ı nâtık su alacak ve su içecek ne kadar kap var ise cümlesini şâmildir.

âb-ı şengerfî Bâde-i gülgûndur.

âb-ı tareb ve âb-ı işret Bâde-i engûrdan kinâyedir.

âb-ı kâr Sakkâ ve şarâb için ve şarâb satan kimsedir.

âb-kâme Bir nev' katıkdır. Isfahân'da ma'rûfdur, yoğurt ve süd ve nân-ı huşk ve üzerlik tohumu ve sirke ile tertîb ederler. Arabî'de mürrî derler. *[12b]* Ve Bağdâd ve Kürdistân'da bir kaç nev' olur, bir nev'ine yalnız kâme derler. Kâmuh mu'arrebidir, dere otundan ve yarpuz ve fesleğenden yaparlar. Türkler reybaz derler, bunsuz ta'âm etmezler. Ve bir nev' ekşi ayran ve meneviş ağacının tâze şâhlarından ve tarhûn ve sâ'ir hoşbû nebâtlardan tertîb ederler, gûyâ ki ta'âm-

larında salata ve salamura ve turşu menzilesindedir, mu'în ta'âmdır derler. Ve buna bâzârgân aşı dahi derler. Âsitâne'de mizâcları mutâbık nebâtâta ve kuzu ve kabak ve bâdıncan ve koruk ile dürlü ta'bîr eyledikleri güvecdir. Lâkin ekşi yoğurt ve nâr ve nebâtı halt ile ekl edegelenlere âfiyet olsun. Tahrîr olunan dürlü güveci bizlere kâfîdir.

âb-gûn Nişâsta-i ma'rûfdur. Andan olan helvâya dahi nişasta helvâsı derler, meşhûrdur.

âb-ı gûşt Et suyudur.

Câme-i sâbûriyeş der ber konem ez âbgûşt
V'ez birinc ü mâş-i âbyârî be-dûzem kabâ

âblûc Kand-ı sefîd ya'nî nebât şekeridir.

âb-ı müncemid ve âb-ı mün'akid Buz ve doludan kinâyedir.

âbû Nilüfer çiçeği.

âb-vend *[13a]* Her nev' su içecek kaba derler.

âbî Bihî ve bih dahi derler. Ayvadır.

Tâ'ya Muttasıl Elif-i Memdûde

âteş-efrûz Körükdür. Kava dahi derler ve kava sûhte dahi derler.

âteş-efrûzne Ateş tutuşduracak çıra ve çalı çırpı ve kav yakacak çakmak ma'nâsına da gelir.

âteş-i pür-âb Şarab-ı engûr ve şarâb ile memlû mutallâ ve yâkut ile murassa' mülûkâne kadeh ve piyâleden kinâyedir.

âteş-berk Çakmak ki onunla taşdan âteş çıkar ve kav yakarlar.

âteş-i bî-bâd ve âteş-i bî-zebâne Şarâbdan kinâyedir.

âteş-i ter Bâde-i la'l-i perver.

âteş-i tevbe-sûz Ümmü'l-fesâd bâde-i neşât-efrûzdur.

âteş-i zer Bâde-i engûrdan kinâyedir.

âteş-zene Çakmak, ma'lûm.

âteş-i serd Şarâb-ı gülgûndan kinâyedir.

âteş-i seyyâl Ya'nî şu'le-i cevvâl ki şarâb-ı aldır.

âteş-i şecer Bâde-i terdir, ya'nî üç aylık şıradır.

âteş-kâr Aşçıya denir.

âteş-gîre Maşa ve körük ve ateş yakacak has u haşâk makûlesidir.

Cîm-i Fârisî'ye Muttasıl Elif-i Memdûde

âçâr Mutlaka turşu ve reçel ve tarator ve salatadır, *[13b]* gerek meyveden ve gerek sebzeden olsun.

Dal'a Muttasıl Elif-i Memdûde

âdîş Âteş ma'nâsınadır.

âzer Âteşdir.

Zel'e Muttasıl Elif-i Memdûde

âzer-âbâdgün Mutlaka matbah ve cümle ocak ve külhan gibi.

âzîn Yayık ki onunla yoğurtdan yağ çıkarırlar.

Ra'ya Muttasıl Elif-i Memdûde

ârd Un ve dakîk ma'nâsınadır. Buğday ve gerek sâ'ir gılâl unu olsun

ardtûle, ardule, ardhâle Bulamaç aşıdır.

erden Süzeği ve süzek ki yağ ve bal süzerler. Turşu pala dahi derler ve kepçe ve kefgir ma'nâsına ve

kaşuğa kaşuk ve dahi Arabca mil'aka derler.
{Kefgir, kepçe taba, ta'n çömleğe dedik}
erez Pirinçdir.
erjen Acı badem anberiyye olur, mukavvîdir.
erzen-i zerrîn Kadeh dibinde kalan şarâb.
erzenîn Tarı unuyla pişmiş ekmek.

Zâ'ya Muttasıl Elif-i Memdûde

âzâd mîve Hulviyât nev'inden bâdemli ve fıstıklı ve nohud ile puhte envâ'-ı şekerle ki nukl ve meze ta'bîr olunur. Âsitâne'de, Frengistân'da olanlardan ziyâde revnak-ı meclis-i resm *[14a]* olmuşdur.

Sîn'e Muttasıl Elif-i Memdûde

âs-bân Değirmenciye derler.
âstîm Kap kacak ağzına derler.
âstîne Yumurta ki tohum-ı murgdur, her ta'âma çaşni verir. Bâ-husûs henüz doğan yumurtayı nîm-pereşt olarak ekl mukavvîdir.
âsmâr Mersin ağacı ki Arabî'de as denür, meyvesinden a'lâ hoşâb olur.
âse Türkî'de meyân kökü derler. Usâresinden nâzik şerbet yaparlar.
âsyâ Değirmen envâ'ını,
âsyâb Su değirmeni.

Şin'e Muttasıl Elif-i Memdûde

âşâm Ta'âm-ı kalîledir ki ölmeyecek kadar yiyecekdir.
âştî hore İhvân şeker-âb oldukda ahibbâları barışık ta'âmı yapup ve helvâ pişirüp ikisini dahi da'vet ve it'âm edip barışdırırlar, buna aştî hor derler.
âştîne Âstîne gibi yumurtadır.
âş-ı halîl Mercimek çorbasıdır.
âşmîd Su ile şarâb içmek.

Gayn'a Muttasıl Elif-i Memdûde

ağâl Bir lokmayı çiğnemeksizin yutmaya derler.
ağuz Türkî'de ağız dedikleri *[14b]* süddür.

Fâ'ya Muttasıl Elif-i Memdûde

âfitâb Şarâb-ı engûrden kinâyedir.
âfrûşe Un helvâsıdır. Miyânesi geldikde bir tepsiye koyup el ile oğup dâne dâne oldukdan sonra üzerine bal döküp tekrâr tabh ederler. Saht olup kurumaya yüz tutdukda indirirler. Arabî'de hubîs derler. Ba'zılar bunu gâzîler helvâsı ile beyân eylemiş ve ba'zılar efrûşe, bir nev' Gîlân'a mahsûs helvâdır. İbtidâ bir mikdâr yumurta sarısını çiğ iken gereği gibi bulayıp ba'dehu âteş üzerine koyup dolma gibi mün'akid oldukda üzerine kesilmiş şeker veyâ asel döküp ve ekmek doğrarlar veyâhûd yağsız lapa döküp kaşıkla tenâvül ederler. Ve bulgura ve bâdem helvâsına dahi efrûşte derler ki yalnız Âsitâne'de ma'lûmumuz olan şekerciler fürûht eylediği bâdem ezmesi olmak gerekdir.

Kâf'a Muttasıl Elif-i Memdûde

âkec Buz kopardıkları kancadır.
âkenc Mumbar dolmasıdır. Ve her nev' dolmaya *[15a]* ve dolu ve semiz hayvâna da derler.

Lâm'a Muttasıl Elif-i Memdûde

âlec Halıc dedikleri meyvedir.

âl Köpek balığıdır. Ve seherî şarâb içmek ve içilen şarâba dahi derler, vücûdu hurd eylediği için.

âlas Kömür ve züğâl ma'nâsınadır.

âlâve Tencere ve taba koyacak yer ve ocağa dahi derler.

âlenc Aluca ma'nâsınadır ki erik envâ'ından gövem dedikleri ekşi erikdir. Gâyet lezîz hoşâbı olur, zarûretde meyvedir.

âlû Mutlak erikdir. Ta'yîn sûretinde âlû-yı siyâh ve âlû-yı Buhârâ ve sâ'ir nev'i.

Mîm'e Muttasıl Elif-i Memdûde

âmruğ Zahîre ve mâye ma'nâsınadır.

âmüle Devâyî bir meyvedir, emlec derler. Murabbâsı Hind'den gelür.

âmene ve âme Kesilmiş ve yarılmış odun yığınına ve bir okka yükü oduna dahi derler.

Nûn'a Muttasıl Elif-i Memdûde

ân Şarâbdır.

ânec Halıc dedikleri dağî meyvedir

Vâv'a Muttasıl Elif-i Memdûde

âvend Kap kacak zurûf evânî.

âvendî Mahsus şarâb konacak kaba derler.

âvîje Şarab-ı *[15b]* sâfdır.

Hâ'ya Muttasıl Elif-i Memdûde

âhâr Muhtasarî ta'âm ya'nî kahvealtıdır. Niteki[m] nâ-hâr aç durmağa derler.

âhû Ceyrândır. Kebâbı ve sâ'ir ta'âmı olur.

âhûrî Hardal dânesidir. Şurûb yapup mumbar ile ekl ederler, iştihâ verir.

Hemze-i Meftûha

eb Âş ve ta'âm ma'nâsına gelir ve her ne ta'âmı olur ise olsun.

ebrekühen ve ebremürde Sini ve tepsi ve tabak sildikleri süngerdir.

ebist Ağaç kavununun etidir ya'nî lahmıdır. Reçeli olur, âlem mâ'ildir, a'sâba rehâvet verir, batiyyü'l-hazmdır.

ebül Kakule-i sağîrdir ki devâdan bahârdır, pilâva gâyet lezzet verir.

eblûc Mükerrer beyâz nebât şekeridir. Ve beyâz kelle ve toz şekerine dahi derler.

ebyârî Bir nev' güvercindir, kebabı iyi olur.

Meksûredir.

ibre Turfanda meyveye derler. Ve toy kuşuna derler, kebabı olur, hazmı sakîldir. Hubre dahi derler.

Mazmûmedir.

utruc Turuncdur ki ağaç kavunu ta'bir ederler. Kışrından inbik ile su *[16a]* çıkarırlar, edviyedendir ve hoşâba korlar, letâfet verir. Ve etinden reçel ve derûnunda olan ekşiden şeker ile murabbâ yaparlar, safrâyı muzîldir. Çekirdeği sovuk olan hastaya müsta'leb yapup içürürler, ter getirir, ma'lûm-ı âlemdir. Netîce bir mübârek meyvedir bir yeri zâyi' olmaz. Ve Türkî'de turunc dediğimiz

meyveye Fârisî'de nârenc denir. Üç kısım olur, biri tatlı ve biri ekşi ve birisi mayhoş olur. Portakal derler, İstanbul'da şekerden lezîz zuhûr etmeye başladı. Hattâ nev-zuhûr Frenk hekîmleri Âsitâne sâhil-i bahr ve ahâlîsi et'ime-i mütenevvi'a ile elûf ve fesâd-ı dem hasebiyle iskorpit illetine mübtelâlardır. Elbet beher yevm bir dâne portakal ekli lâzımdır ve vacibdir. Ma'a hâzâ kendüleri illet-i müstekreh-i frengîden mürekkeb. Bâ-husûs oldukları arzda portakalı ancak kibarı görebildiğinden Âsitâne'de kesreti kendülerini hayrân eylediğinden hezeyân-ı gûnâ gûn ederler. *[16b]* Ma'a hâzâ alîlü'l-mizâc olan ihvâna muzır olmak melhûzdur. Emzice-i Âsitâne frenge tatbîk olunamaz, ednâ mülâhaza ile ma'lûm sultanım.

Cîm'e Muttasıl Elif-i Meftûhadır

ec Mutlak kabak ve kedû ve sâ'ir envâ'ına şâmildir.
ecmûd Kerefis, me'kûl ve ma'rûf, sevdâyı tahrîk eder ve bâha kuvvet veren sebzevâtdır.

Hâ'ya Muttasıl Elif-i Meftûhadır

ahsüme Boza dedikleri şarâb ismidir. Arpa ve tarı unuyla yaparlar. Arnavud tâ'ifesi mırmırık bozası ve ahâlî-i İstanbul Arnavud bozası ve Tatar kavmi talkay derler. Eğer kısrak südünden olur ise Tatar lisânı üzere kımız derler.
ahker Koru dökülmüş ahkerdir ya'nî közdür.

Dâl'a Muttasıl Elif-i Meftûhadır

edrek Tâze zencebilin murabbâsıdır. Hind'den gelür, lâkin tedbîr ile zencebil kadîdi tertîb edip aynı Hind'den gelen misillü fi'le çıkarup tabh eyledim.
edmen Misk-i hâlisdir. Eşribe ve devâya ve bârid ta'âma ya'nî pâlûze misillü *[17a]* ta'âma letâfet verir. Kesreti dimâğa muzırdır.

Meksûre

idrek Göğem eriğidir, hoşâbı olur. Bâlâda tahrîr olundu. Fârisî'de âlû-yı kilî ve âlû-yı cebelî ve âlû-yı geşte dahi derler. Tabî'ati bârid ve ratbdır, safrâyı müshil ve susuzluğu müsekkindir.

Râ'ya Muttasıl Elif-i Meftûhadır

erbû Armud dedikleri meyveden bir nev'dir.
erbû-cenbiyâ Kavun dedikleri meyvedir.
erdûle Bulamaç aşıdır.
erz Pirinçdir.
erzen Darudır.
erjen Acı bâdemdir.
erzen-i rezzîn Bâlâda tahrîr olunduğu üzere kadehde kalan cür'adan ve şarâb yüzünde olan hubâbdan dahi kinâyedir.
erzenîn Daru etmeğidir.
erzîr Kalaydır ki kap ve kacak kalaylarlar, bi'l-münâsebe tahrîr olundu.
erguvân Kırmızı çiçek verir bir dıraht-ı meşhûrdur. Çiçeği bârid

ve yâbis ve şerbeti def'-i humârda lâ-nazîr ve salatası ve şekerlemesi üskere ve kâsede dururken nazarası gıdâ-yı rûhdur. Hattâ şarâb-ı erguvânî bu şükûfeye *[17b]* nisbet olunur, murâd letâfet-i rengidir.

Zâ'ya Muttasıl Elif-i Meftûhadır

ezâzdem Gûbiyâ ve lûbiyâdır ki, böğrülce ta'bir ederler. Gürcüler lubyâ derler. Mukavvî bir habbedir.

ezrenk Hıyâr-ı bâdreng ki şehıyâr derler. Ucu eğri bir nev' büyük hıyârdır.

Mazmûme

üzdür Acı bâdem zamgıdır. Andan helvâ olur.

Sîn'e Muttasıl Elif-i Meftûhadır

esbânc Ispanakdır.

Meksûre

isfirâc Mârçupedir ki Türkçe kuşkonmaz derler, ta'âmı olur.

ispânec Isfanahdır, ma'rûfdur.

ispeřgam Fesleğenin envâ'ına şâmildir. Her dürlü ta'âmı ve salatası ve sultânîsinin a'lâ dolması olur. Frenc-müşk dahi bu nev'dendir.

isperk Ala-cehrdir. Aşçılar za'ferânı sîneye çeküp bununla sarı aş ve zerde ve sâ'ir sarı olacak ta'âmı boyarlar. Ekl eden hasta olmuş, mâni' değildir. Mazarratı kütüb-i tıbbiyede görüle. Âsitâne'de aşçıları tekdîr ile gücile za'ferân bedeli zerde-çâv *[18a]* kor oldular. Hattâ hatabdan fâ'ide-mend olmak içün lahmı çürütmek içün latron korlar, ma'lûm-ı kibârdır.

ismâr Mersin ağacı yemişinden reçel ve hoşâb olur.

Mazmûme

üskere Eski ma'den ve cümle toprakdan olan su içecek bardak envâ'ına şâmildir.

üslûb Bir nev' ta'âmdır ve kût-ı lâ-yemût geçinmekdir.

Şîn'e Muttasıl Elif-i Mazmûmedir

üşbû Kömürlükdür.

üşnû Kömür ve kömürlükdür.

üşne Kavun ve karpuzun keleğidir.

Meksûre

işkâr Sayd u şikâr etmek.

işkere Mutlak şikârî kuşlardır, şâhin emsâli.

işkine Tirid dedikleri ta'âmdır. Hakkında hadîs-i şerîf vârid olmuşdur.

Mazmûme

üştür-hâr Devedikeni ta'âmı, latîf olur. Bâsûra nâfi'dir, hem ta'âm ve hem devâdır.

üştü ve üştüvâ Mutlak me'kûl ve gayr-i me'kûl yeşillik ve sebzeye derler.

Tâ'ya Muttasıl Elif-i Meftûhadır

etriye Erişte ve şehriye ve erişte âşına dahi *[18b]* derler ki hamîri kesüp rişte rişte edüp pişürürler ve mengûr çorbası ve kulak çorbasına dahi şâmildir.

Gayn'a Muttasıl Elif-i Meftûhadır

ağlikî Nârdenkdir, pilav ile ekl olunur ve şerbeti dahi olur.

Fâ'ya Muttasıl Elif-i Meftûhadır

efrâh Mahbûs için tabh olunan ta'âmdır.

efzâr Edviye-i hârra ve bahârât ma'nâsına gelir. Karanfil ve kimmûn ve dârçîn ve büber gibi şeyler ki tetimme-i kilâr ve havâyic-i ta'âmdır, ma'lûmdur.

Kaf'a Muttasıl Elif-i Meftûhadır

akşe Bulgurdur.

Kâf'e Muttasıl Elif-i Meftûhadır

ekâris Simârûğdur ki mantar derler, müte'affin yerlerde nâbitdir. Yumurta ve revgan-ı sâde ile tabh ve ekl ederler. Mazarratdan gayrı bir fâ'idesi yokdur.

ekâme Mumbardır.

ekec Alıc ve halıc ta'bîr olunan dağî meyvedir.

ekrefis Kerevizdir. Ricâl ü nisâda mukavvî-i şehvetdir.

ek Zend-pâzend lûgatinde buğday ve gendüm ma'nâsınadır.

ekserâ Bir nev' ta'âmdır, un ile pişürürler, ba'zılar *[19a]* erişte çorbasıdır derler.

Lâm'a Muttasıl Elif-i Meftûhadır

elbâ Zend-pâzend lûgatinde süd ve şîr ve leben ma'nâsınadır.

elred İçine sebze koyup bârgîrin arkasına tahmîl ederler ve bâzârlarda fürûht ederler. Âsitâne'de arkasında me'kûlât fürûht edene arka küfecisi derler.

elsâ Mezkûr nahve-i Hindîdir.

elğancâr Âlûdur ki ufacık mayhoş sarıca erikdir. Türkî'de siyahına gövem ve sarısına ve yeşiline çakal eriği derler. Hoşâbları lezîz olur.

Mazmûme

ulbâ Ciğer dolması ve ciğer kavurması ki kalye-i pûtî dahi derler. Ciğer ve yüreği kıyup ve kendi yağıyla kavururlar, bir ta'âmdır.

Mim'e Muttasıl Elif-i Meftûhadır

emrâ Zend-pâzend lûgatinde şarâb ma'nâsınadır.

emrût ve emrûd Armud ma'nâsınadır.

em'âsîn Âb-ı gavre ya'nî koruk suyudur. Limon yerine ta'âma ve salataya korlar.

emne Odun yığını, püşte-i hîzem ma'nâsınadır.

emûs Nânhâhdır ki nahve-i Hindî ve kimmûn-ı mülûkî *[19b]* dedikleri tohumdur. Zikri bâlâda kerrâren tahrîr olunmuşdur.

emîle Emlec-i Hindî'dir. Murabbâsı ya'nî reçeli olur mukavvî ve kibâra mahsûs girân-bahâdır.

Vâv'a Muttasıl Elif-i Mazmûmedir

omac Bir nev' ta'âm-ı mute'ârifdir. Ya'nî hamuru elinde şehriye gibi tel edüp çorba yaparlar ve süd ilâve ederler.

Nûn'a Muttasıl Elif-i Meftûhadır

eneb Badıncândır. Kesret-i tenâvülü fesâd-ı demi ve cüzâmı(?) ve sudâ'ı seherî mûrisdir. Ne kadar lezîz ise o kadar muzırdır, derler.

Ammâ Âsitâne'de ebâ-an-ced ekl olunagelüp tevellüd eden evlâdın nutfesi dahi bu makûle şeyler ile mütevellid olmağla tabî'at olup çendân zarar vermez zann olur, lâkin lâ-mahâle sevdevî mizâca muzırdır, kıyâs olunur. Her ne sûret ise eklinde safâ vardır.

enberût Armud dedikleri meyvedir.

enimen Zend-pâzend lûgatinde üzüm ma'nâsınadır.

enbûs Nahve-i Hindî'dir.

encîr Türkî'de incirdir.

enje Mercimekdir.

entonya Yunânîde *[20a]* kâsnî-i Şâmî ismidir ki hindibâ-i bostânî nev'indendir. Salata ta'bîr ettiğimiz dahi bu nev'dendir. Varakı kebîr ve huşûnetli olur, bârid ve ratab ve ciğer-i mahrûra müfîddir.

engübîn Bal ve asel ma'nâsınadır.

engübîne Bal helvâsıdır ki beyaz helvâdır. Ve ba'zı diyârda mâfiş helvâsıdır derler. Musannife göre akîdedir ki aseli veya şekeri kıvâma getirüp bir tabak içre dökerler ve üzerine câ-be-câ bâdem ve fıstık ve kâhîce ceviz korlar ve müncemid oldukda bıçak ile kesüp ekl ederler. Âsitâne'de bu sûretlerin cümlesine koz helvâsı derler. Akîde-i Âsitâne ma'lûm koz helvâsı hasret-i mülûk bir helvâdır.

engerûh Neferiyye ta'bîr olunan bâğ bozumunda zuhûr eder. Üçer beşer dâneden salkım kalur. Üzümün, dökülmüş dânelerine dahi derler.

engejvâ Koyun.

engeşt Kömürdür.

engüşt-i arûs Bir nev' helvâdır. Hamîri ibtidâ yağ ile perverde edüp parmak tarzında keserler. Ba'dehu *[20b]* kızardup üzerini kıvâmlı şeker veyâ asel ile âlûde ederler. Hâlâ Âsitâne'de ba'zı velîmelerde, bâ-husûs bir mesîreye gidildikde kahvealtı olarak sâdesini ve asellisini yol tâsı ile götürürler. Yağlı lokum veyâ ballı lokum derler.

engüşt-i arûs Parmak üzümü ve gelin parmağı ta'bîr olunan üzüme dahi denir.

engüştû Çengâlî dedikleri hasret-i kibâr yağ ile ve bal ile ezilmiş ıssı etmekdir.

enkiştvâ Poğaca ve gözlemedir.

enkûpâ Zend-pâzend lûgatinde kâsnîdir ve Arabî'de hindibâdır. Bizim salata dediğimiz bostânîsidir.

enkûtîn Zend-pâzend lûgatinde dağ öküzüdür. Envâ'ı olur, sığın ve geyik ve çopur gibi me'kûldur.

engûr-i zeytûnî Zeytûnî renk üzümdür.

engîr Üzümdür.

enûşe Bâde-i engûrdur.

enfâk Ham zeytûn yağı ve torba yağıdır ki su yağı derler.

Vâv'a Muttasıl Elif-i Meftûhadır

evâ ve ebâ Âş ve ta'âm ma'nâsınadır.

evbârîden İnsân ve hayvân olsun bir şey çiğnemeksizin yutmak ma'nâsınadır. *[21a]*

evz Kaz ta'bîr olunur su kuşudur.

evzâr Ta'âm havâyicine derler, bahârâtın envâ'ıdır.
evend Zarf ve inadır ki kap kacak ta'bîr olunur.
evîje Hamr ve şarâb ma'nâsınadır

{Mazmûme}

ûr Dahi çürümüş ve fâsid olmuş meyveye derler.
umac Un çorbası.

Hâ'ya Muttasıl Elif-i Meftûhadır

ehrem Keşkek ve herîse döğecek tokmakdır.

Yâ'ya Muttasıl Elif-i Meftûhadır

eyâğ Ayaklı şarâb kadehine denir.

Elif'e Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bâ Aşâmî et'imeye muzâf olur. Meselâ yoğurt aşına mâst-bâ ve kabak aşına kedû-bâ denir.
bâ-ûş Tohumluk hıyâra ve üzüm salkımının hurdesine dahi derler.
bâbzen Kebâb şişine denir.
bâbûte Su ile dolu bardakdır.
bâtire Turna kuşudur. Külünk ma'nâsına.
bâtis Şebânkâre lûgatinde turunc ma'nâsınadır ki ağaç kavunudur.
bâtûme Paça, ma'lûm kûze-i pür-âbdır.
bâdencîr Çiçek inciridir. Meyvesi mücevvef ve süleymânîdir ya'nî rüzgâr *[21b]* dolmasıdır. Ba'zılar erkek incir derler.
bâdireng Acûr dedikleri hıyârdır Haleb'de çokdur. Hâliyâ İstanbul'da dahi çoğaldı. Ağaç kavununa dahi derler.
bâdirengbûye Oğulotudur. Bâdrûne dahi derler.
bâdrîs Âteş üfleyecek ve eyyâm-ı hâr-rada isti'mâl olunan yelpâze ve mirveha ma'nâsınadır.
bâd-i zen veyâ bâdzen Yelpâzedir.
bâdinc Hindistan cevizidir.
bâdingân Badıncandır. Arabça hadak denir. Frenk badencanına ve kavataya dahi Arabça hadak derler.
bâr Meyve ve çiçek ve za'ferân ve kâfûr ve müşk ve edevât-ı ta'âm vaz' olunan mahal ve ocak ve müte'affin yere ve tabak dolusu ta'âma ve pirinç ve daru unu ki boza yapmak içün hâzır olup henüz süzülmemiş ola ve tenâvüle sâlih nesnedir.
bârdân Sürâhîye ıtlâk olunur.
bâ-rûze Kût-ı yevmiyye ma'nâsınadır.
bâreh Boza ve şarâbdır. Arabî'de nebîz denir.
bâz Mecûs tâ'ifesinin *[22a]* gasl-i beden ve vakt-i ta'âma mu'tâd olan zümreleri ve akabinde iltizâm etdikleri samt u sükût ma'nâsınadır.
bâzdâr Ekinciye ve pâdişâha ve şikârî kuş besleyen kuşcubaşıya dahi derler. Hâlâ Âsitâne'de çakırcıbaşı, şâhinci ve doğancıbaşı ve av ağaları ta'bîr ederler.
bâjen Kösem dedikleri koyundur.
bâzbâr Avcıbaşıya derler.
bâşenk Henüz asma üzerinde olan neferiyye üzüme ve tohumluk hıyâra derler.
bâşe Atmaca kuşu.
bâtis Fârisî'de tut-segül ve Yunânî'de bukertekin Arabî'de semeretü'l-alîk derler. Türkî'de

dahi bölürtegin derler usâresinin şeker ile şurûbu olur nâr-denk yerine kibâra mahsûsdur. Ve dânesi nukl-i meclis ve usâresi hızâb-ı sâbit olur.

bâğah Ben düşmüş üzümdür.

bağıl Koyun ve keçi ağılıdır. Mandıraya dahi derler.

bakılı Elsine-i selâsede müsta'meldir Arabî'de baklâ' ve Türkî'de bakla derler. Bir kaç nev' ta'âmı, gerek revgan-ı zeyt ve gerek ***[22b]*** revgan-ı sâde ve sâde su ile haşlanup salatası olur. Envâ'ı Âsitâne'de tabh olunur. Hattâ nohud topuna varınca ma'lûmdur. Çiçeğini kalay havan içre sahk edüp güneşde kurutsalar a'lâ hizâb olur, derler.

bâgel Âbdest alacak ve el yıkayacak ve her nesne için âmâde olan ılıcak sudur.

bâlâver Su ile memlû bardak ma'nâsınadır.

bâliğ Her nev' hayvân boynuzundan olan şarâb kadehidir. Ağaçdan dahi olur. Gürcistan'da meşhûrdur. Türkçe çamçac derler.

bâleng Bir nev' ağaç kavunudur ki gâyet de lezîz olur. Ekşisi dahi tatlıdır. Kabuğundan murabbâ yaparlar. Direng ma'nâsınadır ki zikr olundu.

bâlengû İsm-i bâdrencbûyedir ki Arabî'de bakla-yı etrecîne ve Türkî'de oğulotu ve kovan otu derler. Lezîz salatası ve rûhu ve suyunu inbikden taktîr ederler, bahâr nev'inden kesret-i tenâvülü dimâğa buhâr su'ûdına bâdîdir. ***[23a]***

pâlûde Ma'lûm paluze derler.

bâle Çuval ve camedâna derler.

bânû Bibi ve hâtûn-u haneye denir ki bizim ıstılâhımızda hanım ve kadın ve tûtî ya'nî kethudâ-yı hânedir. Ve buhûrdân ve gülâbdâna dahi derler. Ziyâfetlerde müsâfiri tebhîr ederler. Ve ta'âm dahi kadîmde haremlerde tabh olunmağla bi'l-münâsebe tahrîr olundu.

Tahn gülzâr-ı hayâl-i men ki
sad bûtsân der ûst
Lâle-eş levzîne şod pâlûde âmed
hoş nazar

bâverdî Bâverd şehrine mensûb bir nev' un âşıdır. Âsitâne'de samsa dediklerinin sâdesidir, ya'nî şeker ve aselsiz olandır.

bâhâr Kap kacak ve inâ ma'nâsınadır.

Bâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bebâ Meneviş ta'bir olunan habbe ile bere kuzudur, pişürülen ta'âma derler.

Bere be-şikest pâyeş dest-i gerdûn
ez kazâ
Ân çunân ki'z derd şod û râ
perîşân pâçehâ

beber Yağ içre kızarmış etmeğe derler. Tarhana çorbasıyla gâyet hoş olur. Bâ-husûs kaymak veyâhud a'lâ tulum peyniri ilhâk oluna.

Yâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meksûredir

bîlus Bir dürlü tiriddir ki yağla pekmezi karışdırup ve içine etmek doğrayup tenâvül ederler. Hasret-i ***[23b]*** kibârdır. Bu ta'âma yörük Türkleri omac derler.

Meftûha

beytek Hurma ve üzüm salkımının neferiyyesine derler.

beyken Ta'âmdan sebebiyle gerü çekilmek ve mümtelî olmakdan kinâyedir.

Tâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

betâ Pirinç çorbası ve ba'zılar lapa ta'bîr olunan ta'âmdır, dediler. Arabî'de behta denir.

betkûp Bir dürlü taratordur ki ceviz içi ve süd ve dere otu ile olur. Pek a'lâsı Âsitâne'de olan taratordur, âlem bilir.

betû Gül suyunu ve şarâbı şişeye dolduracak teneke ve billûr huniye derler. Ve havân eline ve su koğasına ve yağ ve bal debbesine dahi derler.

betûk Bakkâl tablasıdır.

bete Havan eli ki her nesneyi onunla döğerler ve lapa ta'âmına dahi derler.

Bâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meksûredir

tibîğ Ehl-i Berber lûgatinde bir dürlü şarâb-ı müskir ismidir. Tâze hurmadan yaparlar imiş.

Tâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meksûre

bitkenden Gâyet şib' ve imtilâ sebebiyle ta'âmdan *[24a]* bıkmak hâletine denir. Ve bir nev' ta'âma ikbâl etmemek ma'nâsınadır.

bitû Devâ sahk edecek taş havân eline, yağ ve bal debbesine dahi derler.

Cîm'e Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bec Su ve şarâb ve her nesnenin sısızidi ve payitaht-ı kral-ı Engü[rü]s olan şehrin ismidir.

Meksûre

bic Hubûbât nev'inden pirinç ismidir. Arabî'de erz derler.

biceşk Serçe kuşudur. Arabî'de usfûrdur.

Mazmûme

büc Keçidir.

bühâl Kömür ve ateş koruna denir.

Dâl'a Muttasıl Bâ-yı Meksûredir

bidûzeh Ol ta'âmdır ki futaya sarılıp bir mahalle ya bir mesîregâha götürürler, zelle dahi derler.

bide Hasta içün yağsız ve tuzsuz pişürdükleri şorba ve lapaya denir.

Râ'ya Muttasıl Bâ-yı Meftûha

ber Meyve ve semeredir, me'kûl ve gayr-i me'kûl olsun.

bereh Balık ve mâhî ma'nâsına.

berdî Hurmadır.

bersân Karamtık ve hoş-bû bir nev' elmadan ve misket üzümünden olur.

bersûle *[24b]* Bahârât ile terkîb olunur kursdur. Anber habbı zannolunur. Bizim zannımız beng dedikleri İrân'dan zuhûr edüp ve Âsitâne'ye dahi sirâyet etmişdir.

berşûm Ehl-i Necid lûgatinde bir gûne kuru hurmaya derler ki Âsitâne-i aliyyede adalardan gelir ve fukarâ ta'âmıdır.

bergastû Ermenî hıyârıdır ki dere kenârında nâbitdir. Ta'âmı ve salatası veyahûd tatlısu kenarında zuhûr eden ince telli yosundur. Hudâ ekline muhtâc eylemeye, âmîn. Evâ'il-i rebî'ada

yetişmekle ekseriyyâ Bedevîler ve Ermenîler nâçâr tabh ile ekl ederler.

bergandân Ol ayş ü işret ve sohbet ve cem'iyyete denir ki Ramazân-ı Şerîf mütekarrib oldukda dem-sâz olur. Erbâb-ı ayş [u] tarab ve nûş-â-nûş safâ, bıçak silme ve fıtır bozma ve defter bozma ve defter kapama ve Âsitâne'de leyle-i Regâib ve netîce-i Şa'bân-ı şerîfin on beşinde cevâmi'-i selâtîne mahya reseni keşîde ve ba'zan yevm-i şek diyerek evkât- *[25a]* güzâr olurlar imiş. Ve defter kapaması selh-i Şa'bân-ı şerîf ismidir.

Yevm-i şekk-i sıhhîde şîre sıkarken yârân
Sıkboğaz etti gelüp şihne-i Şehr-i Ramazan

bergosî Karnıyarık tohumudur. Arabî'de bezir katûnâ ve Şîrâz'da bengû ve Yunan'da fesliyun derler. Kat'-ı harâret-i hummâya nâfi' ve bâ-husûs gülâb ile rutûbetini alup ve şeker ile pâlûdesi ve sa'lebi ve şurubu olur, hem ta'âm ve hem devâdır.

bergûl Un helvâsı ki efrûşte derler. Ve bulgura ve bulgurla pişürdükleri ta'âma dahi derler.

berfâb Kar suyu ve mecâzen soğuk suya dahi ıtlâk olunur. Ve ta'âma harîs olup ağzı sulanan adama dahi derler.

berk-i kâzrûnî Devâyî bir nebâttır. Şîrâz'da âhû dûstek ve Arabî'de hızâd ve Türkî'de yaban kerefisi ve yaban dereotu derler ve çördük dahi derler. Ta'âmına Ermenîler mâ'ildir. Ba'zı lûgatde delüce genc derler. İstanbul'da harâb mahallerde nâbit yaban kerefisi budur.

bergene Hoşbû atîrâne derler. Akîb-i meclis-i kibârda ıtır ve gülâb *[25b]* ve buhûr ile ikrâm ederler.

bermer Bal arısına derler.

berendâf Bağırsak ve rûde ma'nâsına gelür.

bernî Küçük mertebânî kavanos ve tabağa derler.

bervâze Ol ta'âma denir ki ahibbâ teferrüce gittikde arkalarından tabla veya yol tasıyla götürülen nevâledir.

bere Kuzu ve hamel ma'nâsınadır.

Berre-i beşikest pâyeş dest-i gerdûn ez kazâ
Ançünân kerdered şüd û râ perîşân pâçhâ

berhiyâ Yunanî'de ism-i râziyânedir ki amme rezene derler. Müfredât'da garîb menâfi'ini tahrîr ederler. Ve güzel ta'âmı olur. Bâ-husûs hıyâr turşusuna lâyıkı üzre vaz' olunur ise hem lezzet verir ve râyihasını latîf ve mazarratını def' eder.

berhûh Sabun ma'nâsınadır ki elsine-i selâsede sabun denir

berbân Ma'lûm kuzu kebâbıdır.

berbân-ı muhallâ Bir dürlü kebâbdır. Tere ve tarhûn ve yarpuz ve ekmek ve soğan ile yaparlar. İstanbul'da talaş kebâbı derler. Benim gibi dendândan berî âdemlere kebâba bedel olur.

Cemâl-i berre-i biryân u
husn-i donbe-i keşgek
Çunân bordend sabr ez dil ki
Turkân hân-ı yağmâ râ

bericen Ekmek pişirecek ocağa denir. Arabî'de fırın ***[26a]*** ve âmme firûn derler.

Meksûre

birzen Toprak tavaya denir ki üzerinde etmek ve yufka ve kadayıf dahi pişürürler. Âsitâne'de midye çömleği ve midye tabası derler.

birincâr Pirinç ekilen tarladır, ma'lûm.

Birinc-i zerd ü sâbûnî eger dârî
ganîmet dân
Kenâr-ı âb-i Ruknâbâd u gulgeşt-i
Musallâ râ

birinc şimâle Müza'fer dedikleri ta'âm ismidir. Türkî'de zerde ta'bîr etdikleri ma'rûfdur. Nakl ederler ki Şîrâz'da bir işçi var idi, her ahşâm başlarında oturup önünde bir fânûs yakup a'lâ savt ile işbu beyti okuyarak beyâ pirinç şimâle, deyü zerde satar idi. Beyt

İn şem'hâ ki ber-dil be-ishâk ber-füruht
Ez-rehgüzâr nûr-ı pirinc şimâle bûd

Bu beyt işbu lûgatin bâ'isi olan Ebû İshâk'ındır.

birîzen Pervizîn ma'nâsınadır ki, un ve nesne eleyecek âletdir. Arabî'de gırbâl ve halhâl derler. Geniş gözlüsüne kalbur ve gâyet geniş gözlüsüne gözer ve incesine elek ta'bîr olunur. Ve süzeği ve süzek ta'bîr olunan ***[26b]*** zarfa dahi denir. Yağ ve bal süzecek kapdır. Ve toprak ve taşdan masnû' tavaya dahi denir. İsti'mâli birzen lûgatinde kayd olundu.

birîğ Üzüm salkımı hûşe-i engûr ma'nâsınadır.

birîn Ocak deliği ve bacasına derler.

Mazmûme

burendâf Mutlak bağırsakdır. Hayvânda olan bağırsakdan bumbar tabh ederler. Lâkin Âsitâne'de keçi bağırsağından olan gevrek bumbar olur. Sığâr [u] kibârda Ramazân'a mahsûs gibi bir nefîs ta'âmdır.

burcâf Burçak ta'bîr olunan galledir. Arabî'de milk ve celbân dahi derler. Türkler el değirmeninde un edüp bîçâreler ekmek yaparlar, hâl ma'lûm.

burûz Mutlak meyvedâr ağaca denir.

bürîn Kavun ve karpuz dilimi ma'nâsınadır.

Zâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bezbâz Arabî'de besbâse denir. Türkî'de dahi bu isim ile.

bezrek Keten tohumudur ki yağını çıkarırlar. Fukarâ bununla ta'âmını pişürürler.

bezirkâr Ekinci ma'nâsınadır. ***[27a]***

bezim Ayş ü işret ve sohbet ve ziyâfet meclisine denir meşhûrdur.

bezmâverd Kadı lokması ve kadın budu ve halîfe lokması ta'bîr olunan ta'âma denir. Kavrulmuş et ve tere ve yumurta ile tertîb ederler, meşhûr ta'âmdır.

bezmgâh Ayş ü işret ve sohbet ve ülfet meclisine derler.

bezme Meclisin bir köşesine denir.
bezen Ekincilerin sürgü ta'bîr etdikleri tahtaya denir ki tarlayı onunla hemvâr ederler.

Meksûre

biz Zenbûr ve arı ma'nâsınadır.
büz Keçidir. Arabî'de teys derler.

Pîl-i cengî der mesâf-i Rahş kerkes peykeret
Kem zi yek bozgâle bâşed der neberd-i şîr-i ner

Mazmûme

büzsek Mercimek ismidir.

büziçe Keçi oğlağı büzgâle ma'nâsınadır. Arabî'de halâm ve halân derler. Ve kassâb çengeline dahi derler.

büzîşe Tahîndir ki ma'rûfdur. Pekmez veya asel ve yâhud şeker ile amîhte edüp eyyâm-ı şitâda ekl ederler. Susamdan yaparlar. Ve posasına ve küsbesine dahi denir.

Sîn'e Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bestû Toprak kavanosa ve yayık ta'bîr ***[27b]*** olunan ağaca dahi derler, onunla yoğurtdan yağ çıkarırlar.
besdek Biçilmiş buğday ve arpa destesine denir.
besle Burçakdır, bu galleye huller denir.
besyâ Zend-pâzend lûgatinde şarâb ve hamr ma'nâsınadır.
besîle Yabanî bakla nev'indendir, ta'âmı latîfdir. Ve nisvâna tenâvülü südünü teksîr eder. Türkî'de bezelye dedikleridir. Habbesini revgan-ı zeyt ile tabhı gâyet lezîz olur. Ve taratoru dahi olur. Ve her dürlü ta'âmı olur.

Meksûre

bistir-âheng Erbâb-ı ayş ü nûş ve sâ'ir müsâfir içün âmâde olan levâzımât-ı beytûtet ki yatak ve takımı dediğimiz esbâb-ı mefrûşâtdır.
bisir Pâzend lûgatinde et ve gûşt ve lahm ma'nâsınadır.
bismil Boğulmuş zebih ma'nâsına.

Şîn'e Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

beşem Hazmı sakîl olan ta'âm ve şarâbdır.
beşneze Çengâlîdir ki tahîn ve hurmâ ile veyâhûd ıssı etmek ve yağ ve pekmez ile yapılır. Türkler yağımcur ta'bîr ederler. ***[28a]***

Meksûre

biştâlem, biştâm Ziyâfete da'vetsiz bi't-teb' tufeyl olup giden dalkavuk zümresine derler.
bişkerd Av ve av mahalli ve avlak ma'nâlarınadır. Hazf-i dal ile dahi lûgatdir.
bişkûfe Kusmak ve kayy ve istifrâğ ma'nâsınadır.

Mazmûme

büşhûr Ta'âm ve su artığı ki kabda kalan bakiyyedir.
buşuliyon Yunânî'de bezir-katuna ve besyuş dahi derler. Türkî'de karnıyarık ve bağa yaprağı tohumu dedikleridir. Edviye ve et'imedendir. Bunun lu'âbından sa'leb ve sâ'ir devâlar olur. Bâ-husûs pâlûdesi sü'âle nâfi'dir

ve bade't-tasviye elmasiyyesi olur ki pâlûde envâ'ındandır.

Tâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bat Kaz sûretinde düzülmüş içi boş şarâb sürâhîsi ve sahbâya bat mey derler Arabî'de kâze derler.

betresalyon Lafz-ı Yunânî'dir kerefis-i Makdonî derler. Ba'dehû avâm tahrîf edüp kimi ma'denos ve kimi mağdanos ve ba'zılar tazarruf edüp mi'denüvâz derler. Her ta'âma *[28b]* ve salatalara ilhâkı bâ'is-i lezzet olur.

bat-ı serhayzâr Surâhî-i gamfer âsâydır.

Gayn'a Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bağdâd Mecâzen karın ve batn ma'nâsınadır. Açlıkdan dahi kinâyedir. Hattâ bağdâd-ı hâlî ve bağdâd-ı harâb ya'nî karın boş demekdir ki murâd açlıkdır. Ve boş kadehden kinâyedir.

Vâv'a Muttasıl Bâ-yı Mazmûmedir

bağrâ Bir nev' hamur-ı dakîkden matbûh ta'âmdır ki börek dahi derler.

bûğrâ Acem yahnisi ve ba'zı diyârda salmaaşı dedikleri ta'âmdır. Ve ba'zılar boranı ta'bîr ederler. Ve buğrânî, buğrâhânî muharrefidir.

Ber ser u reş u ber u pehlû-yı buğrâ der hor-est
Kolye hod u kıyma cevşen donbe haftân nân siper

*

Hosor na'ra mî zened ki buğrâ kocâst?
Ki koştend miskîn kâçî çu mâst

Kâf'a Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

bekârâb bûden Leyl ü nehâr bâde ile uğraşmakdan kinâye olur ya'nî müdmin-i hamr olan âdeme ıtlâk ederler.

bekrâyî Portakal ta'bîr olunan meyvedir ki limon ile turunc beyninde olup ve tatlı olur. Ve ba'zılar indinde bekrâyî turunc ağacına aşılanan limondur ki mürekkeb limonu derler.

beksimât Türkî'de pesimet derler.

bekûk Şarâb *[29a]* içecek kaba ve bir nev' hayvan sûretinde masnû' sürâhîye derler.

Meksûre

bik Kömürdür.

bikr-i pûşîde-i rûy Ağzı açılmamış şarâb küpüne derler. Ve kinâye olarak müdmin-i hamra dahi ıtlâk olunur. Ve hâssaten ol bâdeye denir ki henüz şarâba şurû' olmamış mey-i bikr ola.

Mazmûme

bük Şarâb ve su konan yayıkdır

bükrân Tencere ve çömlek dibine yapışıp kalan ta'âmın envâ'ı bâ-husûs tereyağıyla pişmiş pilâv olup ve dört sâ'at kadar dakda ibkâ ve derûnuna bir şey vaz' etmeyüp bahârât ile pirinç lezzeti gâ'ib olmayan pilâvı bükrân edüp tenâvülü ta'âm-ı cennettendir. Fıkırdak minûd yemiş dahi vardır.

bükse Et parçası, kıt'a-i lahm ma'nâsınadır.

Kâf-ı Fârisî'ye Muttasıl Bâ-yı Muvahhide-i Meftûhadır

begmâz Hamr ve şarâb ve kadeh ve piyâle ve ziyâfet ve mihmânî ma'nâsınadır.
begmâz gerden Bezm-i işret tertîb etmekden kinâyedir.
begnî *[29b]* Boza dedikleri şarâba denir. Bâlâda tahrîr olunduğu üzere Arabî'de nebîz dediler.

Lâm'a Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

belbeke Kereyağı meske ma'nâsınadır.
belbele Emzikli bardağa denir ki kumkuma ta'bîr olunur. Ve sürâhî kulkulüne dahi derler.
belben Semizotu dedikleri nebâtdır. Ba'zı diyârda pirpirim ve Arabî'de ferkanc ve baklatü'l-hamkâ derler.
belenc Şarâb kapağı.
belgede Meyve ve sâ'ir hattâ yumurtaya varınca cümle meyve-i tâzenin küflenmiş olanına derler.

Meksûre

bilek Turfanda meyveye ve hindiyyeye derler.
bilkek Âbdest ve el yıkamak içün âmâde olan ılıcak suya derler.

Mazmûme

bülbülî Şarâb ve hamr ve kadeh ve piyâleye derler.
bülsen Mercimekdir. Arabî'de ades derler.
bulgur Umûmen bir uğurdan kırılmış veyâ değirmenden geçirilüp döğülen buğdaydır ki Türkî'de dahi bulgurdur. Ve hurdesine yarma ve simid derler. Ve bulgur aşına dahi derler.
bulmac Bulamac aşına denir. Sâde undan ve sıvık *[30a]* ve etsiz ederler. Fukarâ ta'âmıdır ve Türkî'dir.
bulûk Bâde içmeye mahsûs olan zarfa denir. Her ne sûretde olur ise olsun.
bulûn Tâze gulâm ki meclisde kadehkâr ola.

Nûn'a Muttasıl Bâ-yı Muvahhide-i Meftûhadır

ben Çitlenbik dedikleri meyvedir. Ve bu meyveyi ceviz ile dakk edüp hall oldukda bir tepsiye yayup sıkışdırırlar, sonra baklava gibi kat' ederler. Ahâlî-i Sivâs beyninde gûyâ gâyet latif helvâ olur. Âsitâne'de gurebâ çitlenbik düşürüp bir mikdâr ceviz tedârik edüp birbirine [zamm] ederler imiş ve lûgatde yoktur.
benbâ Dahi çitlenbikdir.
benbel Umûmen ekşi nesne ve husûsen ekşi elmaya denir.
benefşe Ma'lûm bî-nazîr şerbeti ve hamîresi ve salatası ve şurûbu olur. Hem ta'âm ve hem devâdır. Bâ-husûs hamîresine dest-res olundukda üzerine bir mikdâr limon sıkup seheri lor peyniri ile kahvealtı gayet latîf olur imiş. Kibâra *[30b]* mahsûsdur.

Âmed u nevrûz ber demîd benefşe
Ber tu hoceste be-hazm bâd merahşe

beneka Burçak nev'indendir. Türkî'de hürle ta'bîr olunan galledir. Ve kuvvetde mercimeğe şibih olur.

benek Çitlenbikdir.
benkû İsbugul ma'nâsınadır. Karnıyarık dedikleri devâyî habbedir, bâlâda tahrîr olundu.
bengûher Dağ menevişi demekdir. Gâyetde lezîz bir giyâhdır. Andan aş yaparlar.
benûsiyâh Mâş ta'bîr olunan galleye denir. Muzırr-ı şehvet ve muz'if-i esnândır.
benûmâş Benûsiyâh ma'nâsınadır. Ve hâş nev'inden seng dedikleri galleye dahi denür. Maşdan küçürek ve siyah olur.

Meksûre

binceşk Serçe kuşudur. Arabî'de usfûr denür.
bincüşk Kuş dili ta'bîr olunan devâyî ve mukavvî ve şehvet-i nisâyı muharrik bir meyvedir. Arabî'de lisânü'l-asâfîr derler. Dişbudak ağacının meyvesidir.

Mazmûme

bün Hurma salkımına denir.
bunduk Fındık ma'nâsınadır ki meşhûr meyvedir. Tarator ve baklava ve sâ'ir ta'âma idhâl ederler. Tâzesi ve kurusu dâ'imâ me'kûldur *[31a]* ve şehveti ziyâde eder. Hattâ Âsitâne'de kurusunu tartîb ederler. Ve kuyu fındığı derler ve gıdâ'iyeti vardır. Arabî'de bındık derler. Bade't-ta'âm incir ve sedef ile tenâvülü semûm-u ağdiyeye ve asel ile sü'âle nâfi'dir.
bünkerân Çömlek ve tencere dibine yapışan pilâv ve sâ'ir ta'âm lezîz olur. Sâhib-i hâneye kısmet olmayup etbâ' hora geçirirler.
bünküşten Lokmayı yutmak ve bel' ma'nâsınadır.

Vâv'a Muttasıl Bâ-yı Muvahhide-i Meftûhadır

bevzek Buz ma'nâsınadır.
bevn Hisse ve behre, gerek ta'âmda ve gerek sâ'ir nesnelerde hattâ ziyâfetlerde cüce payı diye mevcûd ta'âmdan hisse çıkarırlar.

Meksûre

bivârid Ekşilik ve hamûzet ma'nâsınadır.

Mazmûme

bû Koku ve râyiha ve dağ keçisinin lahmına dahi derler.
bûbâ Dağ keçisinin etiyle pişürülen ta'âma derler.
bûte Sâkı kasîr ve varakı rûy-i zemîne münbasıt olan asma ve kabak ve kavun ve karpuz ve hıyâr ve bunlara şibih *[31b]* nebâtâta denür. Türkçe teğak ve oyum ve devek ta'bîr olunur. Ve deve yavrusuna dahi derler.
bûhul ve bûhle Semiz otudur ki hurfe dahi derler.
bûdene Çil kuşuna denir. Tihu dahi derler. Bir rivâyette bıldırcın kuşu ismidir, Arabî'de selvâ denir.
bûr Süğlün ve kılkuyruğa derler.
bûrek Bir dürlü ta'âmdır, ba'zılar âş-ı buğradır derler, Türkî'de Acem yahnisi derler. Ve bir kavilde senbûsedir ki tahrîfle samsa ta'bîr olunan börekdir ki İstanbul'da baklava ve börek

kenârından kat' olunan yufkalardan pişürürler, cümlenin ma'lûmudur. Ve ba'zılar kutâb ile tefsîr etdiler. Hâlâ tavada aldığı kadar yufka döşeyüp ve aralarına kıyma yâhud peynir ve dere otu döşerler ve bir nev'i dahi ufak fincân ile kat' olunup fincân böreği derler. Ya'nî yağlı hamîrden ince yufkalar açıp cevfini fıstık ve bâdem ve şeker ile dahi doldurup yağda kızardırlar. Ve latîf Mudurnu peyniri ile *[32a]* ve mağdunus ve dereotu ile tabh olunanı pek severim.

bûre Nebât şekeridir.

bûzâr Edviye-i hârre ve bahârâta denir ki ta'âma ekerler, karanfil ve biber ve kimmûn ve darçın gibi.

boza Ma'rûfdur, pirinc unu ve darı unuyla yapıp boza ta'bîr ederler.

bûrîdân Semüzlük otu ve koç otu ta'bîr ederler. Hâtûnlar semirmek içün koyun südü ve pirinç unuyla helvâsını yapup tenâvül ederler.

bûşâd Yunânî'de şalgam-ı hâmdır.

buğlaten Yunânî'de lisânü's-sevr ma'nâsınadır ki öküz dili demekdir. Varakı ta'âm ya'nî dolması ve yeşilliği her mizâca nâfi'dir. Ve şükûfesi devâdandır.

boğanc Çörek otudur, şunîn dahi derler. Arabî'de habbetü's-sevdâ denir. Yoğurt ve tulum peynirine ekerler. Ve nazar içün sıbyâna ta'lîk ederler. Menâfi'i çokdur.

bükân Kiltân ma'nâsınadır.

büklük Meneviş ve çitlenbikdir. Arabî'de habbetü'l-hadrâ ve Türkistan'da çıtlakuc derler.

bûn Pâklanmamış bağırsakdır. Rakîb bûnbârı denir.

bûy-ı ifrâz Bahârâtdır ki ta'âma *[32b]* ekerler.

bûy-ı reng Gül ta'bîr olunan şükûfedir. Gül ile şekeri gereği gibi halt edüp seherlerde ekl olunur. Hem ta'âm ve hem devâdır. Ve nefîse-i zînet-i meclisdir.

Hâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

behet Bir nev' ta'âmdır. Ba'zılar südlü aşı ki süd ve pirinç ile meşhûrdur. Ve bir kavilde mehlebiyye ya'nî tahrîf ile muhallebidir ki firni dahi derler. Ve ba'zılar behet pirinç unu ile tabh olunan helvâdır, me'mûniyye ta'bîr olunur. Baht mu'arrabidir.

Meksûre

bih ve bî Ayvadır. Arabî'de sefercel derler.

Yâ'ya Muttasıl Bâ-yı Meftûhadır

beyâre Bî-sâk olan eşcâr u a'şâba denir, üzüm ve kavun ve karpuz ve kabak gibi. Türkî'de teğek ve devek ve ocak ta'bîr olunur. Mukaddemâ zikr olundu.

beyt-i ferâğ Edebhâne ve memşâ ve kademgâh ve ayakyolu ve helâ ta'bîr olunan kenîfdir.

beyza-i der-âb Ol yumurtadır ki derûnunda henüz piçe mütekevvin olmamış ola, ya'nî pek tâze yumurtadır.

beyûgân Arûsî ma'nâsınadır ki *[33a]* toy ve düğün ma'nâsınadır. Arabî'de velîme denir.

beyûn Tiryâk ve afyondur.

Meksûre

bîhîle Semüzotudur.

bîrezen Taş tabadır ki üzerinde ekmek pişürürler. Rûmeli'nde toprakdan yaparlar.

bîvâre Oklağudır.

biyûyârîden Teklîfsiz yutmağa derler.

biyûbürd Yutdu demekdir.

biyûr Ol meyve ve nevâledir ki içleri küflenmiş ve acımış ola.

Elif'e Muttasıl Bâ-yı Fârisî-i Meftûhadır

pânû Saryun/saryon ve petek ta'bîr olunan zarfa denir ki çamurdan yapılan küp envâ'ıdır. Dâ'imâ müsta'meldir.

pâtîle Mutlak tencere ve helvâcı tenceresine ve büyük kazgana derler.

pâşenk Çıngıl ve çirnik ta'bîr olunan hurde üzüm salkımıdır ki Âsitâne'de çitmik derler.

pâşenge Asma üzerinde kuruyup kalan üzümdür.

pâlâ Pirinç yıkayup vesâ'ir nesne süzecek süzgüdür. Lâkin terkîbiyle ta'ayyüne muhtâcdır. Turşu pâlâ, mey pâlâ, pirinç pâlâ misillü.

pâlâpâl Pek katılanmış pâlûdeye derler.

palavân ve palâven Süzgü ve süzek *[33b]* onunla bal ve yağ sâ'ir sıvık nesne süzerler.

pâlûden Süzmek ve saf etmek.

pâlûde Pâlûze dedikleri ta'âmdır. Mu'arrebi falûzecdir.

pâlîde Süzülmüş ve tasviye olunmuş nesnedir.

pâlîmez Umûmen bâğ u bostân ve mezrû'ât ve husûsen kavun ve karpuz bostânına denir.

pânîz Kand-i sefîddir ki nebât şekeridir. Bir rivâyetde pânîz şekeryün ismidir ki şeker-i kalem dahi denir. Tarafeyni müsâvî kâlıba ifrâğ olunan şekerlemedir. Ve parmak şeker ta'bîr olur ve ba'zılar akîde şekeri ve ba'zılar peynir şekeri ile tefsîr edilir. Ve bir nev' helvâya dahi denir ki şeker ile arpa unundan ve saf terencübin ile de yaparlar. İstanbul'da fellâh Arablar aselî yapup kamış helvâsı diye fürûht ederler. Fânîz mu'arrebidir.

pây pîl Bir nev' piyâledir, bir kıyye şarâb alur. Deryâ nûşân indinde kabaca ta'bîr ile devetabanı derler.

pâtûle Tezpişti derler helvâ nev'inden, yeni *[34a]* şehirlilere mahsûsdur. Ve bir güzel hulviyâttan hoş-hor ta'âmdır.

pâye-i havz Meyhâneden kinâyedir.

Yâ'ya Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

peylüs Ekmek ve yağ ve pekmez ile yapılan tiride derler.

Meksûre

piltik Hurma ve üzüm salkımının küçüğüne derler. İstanbul'da çitmik derler.

Tâ'ya Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

petkîr Elekdir, Arabî'de menhal denir.

Râ'ya Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

perpehîn Semüzotudur ki hurfe dahi derler. Arabî'de ferfeh, yol üzerinde

bitdiği içün baklatü'l-hamkâ dahi derler. Ferfîn mu'arrebidir.

perhû Kilâr ve bodrum ve mağara ve anbâr ta'bîr olunan mevzi'lerdir ki evlerde gılal ve me'kûlâta dâ'ir nesne vaz' ederler.

persüm Ol una denir ki yasdıgaç üzere hamîri kesüp yumak edildikden sonra yapışmamak içün üstüne ve altına ekerler. Istılâhımızda ora ta'bîr olunur.

pergûl Burgul ma'nâsınadır ki bulgura ve bulgur pilâvına dahi denir. Ve efrûşe ma'nâsınadır ki *[34b]* un helvâsıdır. Mâddesinde beyân olundu.

pernec Pirinç dedikleri galledir.

perhâze Kav ve harrâka ma'nâsınadır.

pezûl Fındık ta'bîr olunan yemişe derler.

Sîn'e Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

pes şâm Temcîd ta'âmıdır, Arabî'de sahûr denir.

Meksûre

pist Umûmen un ve dakîk ve husûsen kavrulmuş una denir. Gerek buğday ve gerek sâ'ir hubûbât unu olsun, Arabî'de sevik ve Türkî'de kavud denür. Buğday kavuduna sevîkü'l-hınta derler ki sac üzerinde unu kavururlar. Fukarâ hemyânında hıfz edüp hîn-i iktizâda ekl ederler. Bâ-husûs sefere giden âdemler hîn-i iktizâda bununla kanâ'at eder.

Şîn'e Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

peşmek Peşmânî dedikleri helvâya ve keten helvâsı nizâmından çıkup râbıtasına girmeyince yün gibi tepsiye yayup öylece tenâvül ederler. Yine bir lezzetlice helvâ olur.

Lâm'a Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

pele Feledir ki *[35a]* ağız ve leben ma'nâsınadır ki yeni doğurmuş koyun ve keçi südünden çalınur.

pelîdî Bir nev' gâyet lezîz kavundur ammâ Âsitâne'de görülmedi.

Meksûre

pille Terâzû kefesidir.

Mazmûme

pülpül Fülfül vezninde murâd fiydir ki bahârât cinsinden büber ta'bîr olunan devâ'-i hârdır, fülfül mu'arrebidir.

Nûn'a Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

pencpâ Yengeçdir, Arabî'de seretân derler. Bahr ü nehirde olur edviyedendir. Lâkin zeyt yağı ve limon ve ma'denus ve na'nâ ile yahni gibi tabh ederler, gâyet mukavvîdir. Bâ-husûs bâd-nûşâne pek münâsibdir. Âsitâne'de bunların ta'âm-ı mekrûhun ismi papaz yahnisi ve pulâkî derler, kefere perhîz-lerinde deryâdan çıkan cânavarları mizâclarınca tabh ederler. Ve tatlı su yengeci siyil illetine mübtelâ olanlara matbûh yapup içürürler, bunun ismine kerevit derler. Ammâ bu fakîrin vâlidesi bu illete mübtelâ idi, beher dânesini üçer guruşa

değin *[35b]* alup bîçâreye piliç matbûhu diyerek içürdüm, zerre kadar fâ'idesi olmadı, fefehüm cidden.

pençe Balık ve semek ma'nâsınadır. Ve balık ağına ve zıbgın dedikleri âlete denir. Balığa ve balık ağına pençe ıtlâkının vech-i münâsebeti budur ki çünki balığa Arabî'de nûn denir. Nûn harfi ebced hesâbı üzere elli adede dâldır. Kezâlik balık ağına Fârisî'de şast derler. Ve şast a'dâdden altmış aded ismidir ki pençe lafzının medlûl-i hurûfîsidir, ahad-ı mütevâfıkînin ismiyle tesmiye kabîlindendir.

penik Zend-pâzend lûgatinde aluca ma'nâsınadır ki göğem dedikleri erikdir, derler.

penîrek Ebegümecidir. Arabî'de mülûkiyye derler. Bu nebâtın çiçeği güneş ne tarafa döner ise ol tarafa dönmekle âfitâb-ı gerdek dahi derler. Ve inde'l-ba'z penîrek ism-i nilüferdir.

Meksûre

pinkek Umûmen piyâle ve kâse ve bakır tâsa ve fincân pinkek mu'arrebidir. Hâlâ kahve fincânı bundan me'hûzdur. *[36a]*

Vâv'a Muttasıl Bâ-yı Fârisî-i Mazmûmedir

pût Koyun ciğerine ve ciğer kavurmasına kalye-i pûtî derler ve lût ma'nâsına gelir ki envâ'-ı et'ime ve eşribeye şâmildir. İsm-i cinsdir yiyecek ve içecek ta'bîr olunur. Ve bir nev' kavun ismidir.

pûk Ol galleye denir ki kuyu ve anbâr içre vaz' olunur. Rûmeli'nde dahi mektûm galle anbarı vardır. Ve kâv ve harrâka ma'nâsınadır.

pûlânî Bir nev' ta'âmdır, un ile yaparlar. Ba'zı ferhengde bu lûgati Türkî'dir derler. Ve bir nev' ta'âmdır ki soğuk günlerde pişürürler. Türklerin bulama dedikleri ta'âmdır. İstanbul'da kutu balı diye ufacık kutuyla sıbyâna bakkallar fürûht ederler.

pûle Hışır kavun ve karpuza ve sâ'ir köhnemiş meyveye ıtlâk ederler.

Hâ'ya Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

pehâne Yağlı kiliceye ve gözlemeye denir.

Yâ'ya Muttasıl Bâ-yı Fârisî Meftûhadır

peyreze Teferrücgâha giden seyir ta'âmıdır ki ma'lûm.

peyğâle Şarâba mahsûs *[36b]* kadehe derler.

piğûr Ağzı dar küçük kavanos makûlesidir.

peyker-i gâv Öküz sûretinde olan kadehdir.

peymâne Kîle ve ölçekdir.

Meksûre

piye İçyağıdır. Arabî'de şahm denir.

pîcpâ Ma'rûf envâ'-ı yengecdir.

pîr-i dihkân Köhne şarâbdan kinâyedir.

pîr-i sâlhorde Bu dahi yıllanmış şarâbdır.

pîr-i rûc Evsâfına nazaran Hind tavuğu erkeği olmak gerek, fîl-i murğ dahi derler.

pîşpâre Bir nev' helvâdır, Arabî'de şefârec ve Türkî'de gâzîler helvâsıdır derler.

pîş-hûrd Ol ta'âm-ı kalîldir ki çâşni bilmek içündür, bir iki lokma tenâvül ederler. Hattâ Devlet-i aliyyede bu gürûhun kadri âlî imiş ve hâlâ vardır. Lâkin i'tibârdan kalup yalnız dîvân günlerinde Kubbealtı'nda ta'âm hizmetinde olurlar. El-yevm pâdişâha tabh olunan ta'âmdan silahdâr ağaya ve dârüssa'âde ağasına nümûne birer tabla ta'âm gelüp çâşnisine bakarlar. Ve ba'zen pâdişâh-ı asr dahi tenâvül ederler.

emrûd Bir nev' iri *[37a]* armuddur. Ba'zı memâlikde katırbaşı derler. İstanbul'da bozdoğan armudu zannolunur.

pîlpâ Deryâ küşân beyninde kebîr kadehdir.

pîlgûş Nilüfer çiçeğine denür. Şeker ile şerbeti gâyet latîfdir. Mukattar suyu müferrihâtdandır ve devâdır, hoşâba ra'nâ yakışur.

pîlmurg Pîrûc ma'nâsınadır, ya'nî erkek hind tavuğudur.

pîlvâ İspençiyârve attâr vebahârferşdir.

pînû Keşk ma'nâsınadır ki Türkî'de keş derler. İrânî tabh ile müncemid oldukdan sonra süzüp kurudurlar. Arabî'de ıktır denir, gurebâ ta'âmıdır. Ve masil dediklerine dahi denür ki Türkistan'da kurut derler, yoğurdun sılıkmış suyunu galîz olunca bir def'a dahi kaynadırlar. Gâyetde hâmız olur, pek sakîl şeydir.

pînûvâ Aş-ı pînûdur ki keş ile yapılan makarna misillü ta'âmdır.

Elif'e Muttasıl Tâ-yı Memdûde

tâba Meşhûrdur, matbahlarda müsta'mel tavadır, envâ'ı ma'lûm. Hattâ etmek pişirecek sahana dahi derler.

tâba-i biryân Tava kebâbıdır. İbtidâ *[37b]* eti bir tencerede kızardup ba'dehû tava içre koyup sirke ve tâze sarmısak ve mevsimi ise patlıcan ve kabak ve bamya ve koruk ile tabh ederler. Âsitâne'de kabak basdı ve türlü derler. Vesâ'ir imtizâcı mümkin olan sebzevât izâfesinden sonra toprak tencere ile furunda tabh ederler, gâyet latîf ta'âm olur. İstanbul'da çömlek çatladan ve türlü kebâbı derler, cümlesinin ma'lûmudur.

tâtilî Peşkir ve destârhân, ya'nî havlu ve sofraya ıtlâk olunur.

tâğ Yumurta ve beyza ma'nâsınadır.

tâl Tabak ve tepsi ki altın ve gümüş ve bakırdan masnû' ola.

tâlânek Şeftâlûye karîb bir meyvedir. Şeftâlû ile kayısı ağacını birbirine aşılayınca hâsıl olur. Elma eriği ve ba'zılar tüysüz şeftâlûdür, dediler.

tâhû Arak ve bâde ma'nâsınadır.

tavek Sığır danasına derler.

Bâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tebâhce Gûşt pûhte-i nermdir. Ya'nî sâde ve gerek yağ içre yumuşak ve latîf ve muharrâ pişmiş lahmdır. Mu'arrebi *[38a]* tabâhîcedir. Türkî'de Âsitâne'de

kavurma derler. Çok mahallerde îd-i adhâda kurban etinden tabh ederler.

tebâhe Tebâhîce ma'nâsınadır, kalye-i bâdıncân ya'nî patlıcan kebâbı ve kavurma ki envâ'-ı kesîresi vardır. Silkme ve musakka ve sâ'irine şâmildir. Ve patlıcan kızartmasına ve yumurta ile pişürülen kaygana ve nukla dahi derler.

teberhûn Unnâb dedikleri meyvedir. Ve tarhûn ki tarhûn dedikleri sebzedir. Muzırr-ı cimâ'dır, derler.

teberzed Nebât şekeridir. Ve şeffâf olan tuza dahi derler.

tebşî Türkî'de tepsi ta'bir olunan sinidir. Kadrine nazaran altun ve gümüş ve bakırdan olur.

tebnegû Zenbil ve sepet ve dağar ve çanak ve tabla ve sandık ve attâr kutusudur. Tebnegûy dahi bu ma'nâlaradır.

Tâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tetem, tutum, tezi Ma'rûf ekşi dânedir, âmme sumak derler. Şam böreğine ve sâ'ir ta'âma ekerler, humûzu ile lezzet verir ve kâbızadır.

Cîm'e Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tecer Ocaklı kış odasıdır. Helvâ sohbetlerinde ve hengâm-ı *[38b]* şitâda ârâmgâhdır.

Hâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tahtdâr Câmehâbdır, ıstılâhımızda yatak ve döşek ta'bîr olur. Dahdâr mu'arrebidir.

tahle Nisâ ve ricâl matbahda ve hammâmda giyerler na'lîn ve muhaffefi nalindir.

Mazmûme

tohum Yumurtadır.

tuhgân Semüzotudur.

Dâl'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tedvü Süğlün kuşudur ve kılkuyruk ve terzu ve tezruh ve suna dahi derler.

Râ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

terâşe Kavun ve karpuz dilimlerine derler.

terâhî Turfanda meyveye denir.

terbere Bir nev' üzümdür.

terbuz Kavun ve karpuza ve hıyâra ve acura dahi derler.

terpek Turpdur. Çökeleğe dahi derler.

terh Ağaç kavunudur.

terhân Tarhûn dedikleri sebzeye derler.

terhâne Türkî'de tarhana dedikleridir. Hengâm-ı şitâda çorba yaparlar ve ba'de't-tabh kavrulmuş ekmek ve kaymak yâhud a'lâ tulum peyniri ile çorba yapup tereyağıyla kavrulmuş ekmek ile seherî ekl ederler. Üç türlü olur, birisi bir mikdâr hurde bulguru *[39a]* ba'zı edviye-i hârre ile suda gereği gibi kaynadup tamâm kıvâmını buldukdan sonra üzerine biraz koruk suyu veyâhud süd döküp yoğururlar. Küçük yumaklar kesüp iktizâ etdikde kaynadup tenâvül ederler. Ve bir türlüsü dahi budur ki döğme ta'bir olunan kaynamış buğdayı yoğurt ile gereği gibi yoğurup halloldukdan sonra tarhûn ve nâne ve ma'denus makûlesi

sebze izâfe edüp ba'dehû hurde hurde yuvarlak kesüp kurutur. İktizâ etdikçe haşlayup et ile veyâ kıyma ile çorba yapup tenâvül ederler. Lâkin pek a'lâsı gâyet semiz bir koyunu kazganda vücûdu mahv olunca kaynadup ba'dehû kemiklerini çıkardıkdan sonra pâk istârdan süzüp ol suya mikdâr-ı kifâye dolma kabağını rendeleyüp tekrar hall olunca kaynadup sonra hamîri katup bu su ile yoğurup ve iktizâsı kadar süd dahi ilâve olunur ve kurudup hıfz ederler. Hîn-i eklde *[39b]* kaymak izâfe ederler. Ve darçın ve büber ve kavrulmuş ekmek vaz' ile pek sevdiğim çorbadır.

terhîne Tarhanadır ki envâ'ı zikr olundu.

terğîş Bir nev' zerdâlûdür.

terf Çökeleğe ve keşe ve tulum peynirine dahi derler.

terfîna Terf ile yapılan ta'âmdır ki peynirli börek aşı ve makarna. Netîce peynir ve keş ve çökelek ile olan ta'âmdır.

terfîne Keş ile yapılan aş ve çorbaya denir.

terek Bir nev' helvâdır, sükker ve nişasta ve fesleğen tohumu ile pişürürler. Ter helvâ ta'bîr etdikleridir.

termus Mayhoş ta'âmlı bir otdur, ta'âma korlar. Ba'zılar ayrık ve inde'l-ba'z sakal otu ve kuduz otu dedikleridir. Ve bakla-i Mısrî ve acı bakla ve delüce ve Cühûd baklası ve termiye dedikleri bakladır, ûlâ ve sânîde hâr ve yâbisdır.

terme Turpdur, ma'lûm.

ternâne Mutlakâ etmeğe katık olan yiyeceğe denir. Arabî'de idâm derler.

tervend Turfanda meyveye denür.

tere Umûmen sebzevâta denür ki ta'âm ile tenâvül olunur. Ve husûsan *[40a]* pırasaya denür, kendine dahi derler.

tere-i horasânî Kuzu kulağı nev'indendir. Horasân'da sâk-ı terşek ve Arabî'de bakla-i hâmıza denir, bârid ve yâbis ve kâbızdır.

tere-i şîr Tarhûna şibih bir nev' teredir, acı olur. Âsitâne'de dahi tere derler.

tere-i kürbe Bâdrencbûyedir ki oğulotudur.

terît Mutlakâ etmek doğramak, hah et suyuna o matlûb ise yoğurt ayranına veya süd ve şerbet veyâ şorba olsun, lâkin et suyunda müte'ârifdir.

terîd, terît Tirit ma'nâsınadır. Arabî'de sürîd denür.

terîne Bir nev' katıkdır. İrân ve Kürdistân ahâlîsi yaparlar. Sıfatı budur ki nîm puhte etmek kurusunu ufalayup ve zencebîl ve çörek otu ve kimmûnu hafîfce döğüp şalgam ve pancar ve havuc ve nâne ve tarhûn misillü sebzevâtı ufak ufak koyup doğradıkdan sonra mecmû'unu bir zarf içre korlar ve üzerine bir mikdâr sirke ve pekmez akıdup olanca yoğururlar, andan sonra güneşe korlar. Kırk gün bu üslûb *[40b]* üzre beher yevm sirke ve pekmez koyup ve yoğurup yine

güneşe korlar. Hattâ kıvâm bulunca ba'dehû kurslar düzüp kurudurlar. İktizâ etdikçe su ile yumuşadup un çorbası veyâhud bulamac vesâ'ir un ile yapdıkları ta'âma koyup tenâvül ederler. Buna ba'zılar yağgöle ta'bîr ediyorlar, ismi güzel ekli sakîl bir ta'âm zannolunur. Ve mutlak sebzevât kısmına da terine derler. Ve bir nev' ta'âma dahi derler ki et ve buğday ve sirke ile pişürürler. Arabî'de avîşe derler. Türkî'de dahi avişe aşı derler, keşkek aşı nev'indendir.

Meksûre

tiryâk-i rûstâyî Sarmısakdır. Arabî'de sûm ve fûm dahi derler.

turâc Durâc ve turâc dedikleri kuşdur.

Mazmûme

turb ve turbez Turbdur, Arabî'de fahl denir.

turbek Bir nev' üzümdür, iri ve müdevver olur.

turnek Keklik kuşuna derler.

turş-i kiyâ Umûmen ekşi nebâtâtdır. Ve husûsan bakla-i hâmızadır ki kuzukulağı ta'bîr olunan nebâta *[41a]* denir.

turşi pâlâ Süzek ve süzeğidir ki yağ ve bal süzerler.

turşinek Kuzukulağı ta'bîr olunan nebâtdır.

turfâs Mantar nev'indendir, amma ayçiçeği gibi kad çeker ve sarı çiçek açar. Enginâra ilâve ile ve yalnız revgan-ı zeyt ve soğan ile tabh olunur. Soğuğu güzel olur, muharrik-i bâhdır. İstanbul'da yerelması dedikleridir.

turunc Ağaç kavununa denir.

turuncân Bâdrencbûyedir ki oğulotudur.

turnek Keklik ve deve kuşu ve inde'l-ba'zı süğlün kuşudur ki tezeri ve ebd dahi derler.

Zâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tezuf Tarator ve salataya derler ki yoğurd ile vesâ'ir münâsib sebze ile yapılır, envâ'ı vardır. Ve hıyâr ve yoğurd ile olur ise cacık derler.

tezleb Kavrulmuş kuyrukdur ki kıkırdak ta'bîr olunur.

Şîn'e Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

teşhâne Yatak ve câme-hâb ve yatak vaz' olunacak mahaldir. Ve kilâra ve ibrikdâr odasına denir. Eftâncı *[41b]* hâne dahi derler ve alâ tarîk-i't-te'eddüb memşâya dahi ıtlâk olunur. Arabî'de mîrez derler.

teşe Yağ ölçecek zarfdır.

Meksûre

tiş Susuzluk ve susamak ve âteş ma'nâsınadır.

Gâyn'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tegâr Degâr dedikleridir ve yiyecek ma'nâsınadır. Ve mutlak ölçek ve peymâne ma'nâsınadır.

Mazmûme

tügtuğ Hubûbât ölçeği şinik ma'nâsınadır.

Fâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tefşele Bir nev' kavurmadır ki et yumurta ve havuç ve asel ile ve pırasa ve kuş üzümü ve kişniz ile

dahi kavururlar, ta'âm olur. Ve tâze ve kırık mercimeğe derler ki Türkçe afe derler.

Meksûre

tifâğ Şarâb içecek kadehdir. Nifâğ dahi denir.

Kâf'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

takde Berberîde keşniz ve Arabî'de kenevir ve Türkî'de kişniş dedikleri tohumdur.
takre Berberî'de isim rîze-i Rûmîdir Fârisî'de nânhâh ve Türkî'de nahve-i hindî ve kimmûn-i mülûkî dedikleridir.

Mazmûme

tuklî Türkî'de toklu *[42a]* derler, altı aylık koyuna ve kuzuya denir. Gâyet a'lâ kebâbı olur.

Kâf-ı Arabî'ye Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tekû Yağlı etmeğe denir, gözleme ve çörek gibi.
tekvek Altun ve gümüşden ve fağfûrdan tasvîr sûretinde sürâhîlere derler.
tekâb Hunidir ki şey süzerler.

Lâm'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

telhî Hindibâ ismidir ki nebât-ı ma'rûfedir.
telek Böğrülcedir.

Mîm'e Muttasıl Tâ-yı Meksûredir

timtim Ma'rûf sumakdır.

Nûn'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tenge-i buğrâ Berk-i buğrâdır ki aş-ı buğrâya komak içün mayasız hamîrden açılan yufkadan para gibi küçük küçük doğranan pârelerdir.
tenek Şarâb konulan yatıkdır.

Vâv'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tevâha Kalye-i bâdıncân ve batlıcan kebâbına ve silkme ve musakka vesâ'ir envâ'ına şâmildir. Ve yumurta kayganasına ve mutlaka muharrâ pişmiş ete ve kebâba dahi derler.
tû Kaymak-ı rübd ma'nâsınadır.
tûbâ Zend-pâzend lûgatinde elmaya *[42b]* derler.
tut Dud dedikleri meyvedir, beyaz nev'i hassada incir mu'âdilidir. Ve siyâh nev'i ki Şâm dudu derler, ekşi olur, kurusu sumaka bedel olur. Tut mu'arrebidir. Tatlusuna tut-ı hulv ve siyâhına ki ekşi olur tut-ı hâmız denir.
tut-ı se-gül Böğürdlen yemişidir ki Arabî'de semertü'l-alîk derler ve çilek ta'bîr olunan meyvedir. Şirâz'da tût-ı segül ve tût-ı vahşî dahi derler.
tûtek Kazvîn'e mahsûs bir kısım etmekdir.
tûc Ayvaya denir, Arabî'de sefercel derler.
tûdrî Sumakdır, tudrec mu'arrebidir.
tûde Mayhoş bir nebâtdır, ta'âma korlar. Bu nebâta gelinotu ta'bîr ediyorlar. Ve da'vet ve ziyâfet ma'nâsınadır.
tûrâ Zend-pâzend lûgatinde öküze ve sığıra denir, Arabî'de bakar derler.
tûrek Semizotudur.
tûrenk Horos-ı sahrâyîdir ki süğlün ve kılkuyruk kuşudur.

tûşî Etfâl ve esnâfın ârifâne ziyâfetleridir. Arabî'de tevzî' ve Horasan'da dengâne ve İstanbul'da erfane *[43a]* derler.
tûle Ebegümecidir. Nân-ı külâğ ve hubbâzî derler.

Yâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

teyûr Kızılca üveyik, me'kûldür.

Meksûre

tiyân Ağzı açık büyük tenceredir. Çamurdan olana kavurma çömleği ve kül değarı derler.
tîb Elmadır.
tîrek Ol kabarcıklara denür ki tencerede lahmın nazcı sebebiyle câbecâ suyunda ve galeyân eden yağın yüzünde hâdis olur. Aşçılar beynlerinde tirelenme ta'bîr olunur. Ve ol buğuya ve buhâra denir ki keşkek ve lapa makûlesi ta'âm ocakda kaynar iken câbecâ patlayup yarılmasından zuhûr eder.
tîr-i mâhî Bir nev' üzümdür ve hâyic ta'bir olunan sebzedir. Hâvec derler.
tîrekil Dürd ile mütekeddir şarâb ve telve ile bulanık kahveye dahi derler.
tîzî Zencebildir.

Elif'e Muttasıl Sâ-yı Meftûhadır

sâmir Böğrülcedir
seğâr Destenbûy ki ehl-i Şâm şemâme derler. Türkî'de yaylığac denir küçük kavun şeklindedir. İstanbul'da şemâme derler.

Elif'e Muttasıl Cîm-i Arabî-i Memdûdedir

câdî *[43b]* Za'ferândır.
cârgûn Bezbâzdır, Arabî'de besbâsedir, ceviz-i bevvânın kışr-ı hâricidir.
cârü'n-nehr Su pazısı dedikleri nebâtdır. Arabî'de selka'l-mâ' derler, bârid [ü] ratbdır. Ta'âmı dahi olur.
câset Şırayı çiynedikleri havza ve tekneye ya'nî üzüm salına derler.
câğır Tavuk ve kuş kursağıdır ki Türkçe taşlık derler. Pencvîş ta'âmının bir eczâsı dahi budur.
câliz Mutlak bostân ma'nâsınadır her gûne sebze bâğçesine derler.
câlinos Kadeh ve piyâle ve ayna ma'nâsına gelir.
câm-ı pür ez-şîrmey Ab-ı kevser ile memlû piyâleye işâretdir. Mahbûbun leb-i dehânından dahi kinâye olur.
câm ber seng zeden İşretden tövbe ve inâbet etmekden kinâyedir.
câme Mısır baklasıdır
câm-ı şehriyâr Büyük kadehe ıtlâk olunur.
câm-ı gevherî Billûr kadehdir.
câmkî Kadeh ve piyâledir.
câmkî-hâr Müdmin-i hamra ıtlâk olunur.
câme Şarâb koyacak kabak ve desti ve sürâhî ve kadeh gibi nesnelere derler.
cân beryân Bâde-i sâf-ı *[44a]* safâ-nişândan kinâyedir.
câncân Çömlek dibine yapışmış ta'âma ve nân-ı azîze ıtlâk olunur.
cândâr Tiryâk ve berş ve mükeyyifâtdan olan me'âcîn nev'ine derler.
cân-ı hayvân Mutlak hayvân kısmından tenâvüle sâlih olan

süd ve yoğurt ve yağ bal ve lahm gibilere derler.

Bâ'ya Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cebe Turunc ve portakal ve ağaç kavunu ve kebbâd limonu ve Mısır ve Finike misillü meyvelerin murabbâsına ya'nî reçeline derler.

Râ'ya Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çerganad Cigerekende ma'nâsınadır ki Arabî'de asîb ve Türkî'de mumbâr derler. Ramazân'a mahsûs gibi bir ta'âmdır.

Zâ'ya Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cezder ve ciz ve cezğâl ve cezğâle Dördü dahi kavrulmuş kuyrukdur. Türkçe kakırdakdır.

Sîn'e Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cesâd Za'ferândır. Şu'ûrü's-sakalya derler.

Şîn'e Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çeşin Îd misüllü cem'-i ahibbâ ve ayş ü işret etmekdir.
çeşin bezk Nevrûzdur.
çeşe ve çeğaş ve çeğâz Bir nev' *[44b]* teredir, envâ'ından evvel turfanda biter.

Gâyn'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cağâz Tarı etmeğine derler.
cağale Nâ-resîde meyvedir tahrîf ile çağla derler. Meselâ çağla bâdemi gibi.

cağrât Semerkand lûgatinde mast ya'nî yoğurtdur.

Kâf'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meksûredir

cigerekende Mumbârdır.

Lâm'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

celû çûb Ağaçdan olan kebâb şişidir.
celuz Fındıkdır. Ve acı bâdeme dahi derler.

Meksûre

cilenk Deryâda olur, teke ve kerevit derler. Ekli mukavvîdir.

Mazmûme

cülcelân Kişniş ve susamdır.

Nûn'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cengâr Yengeç dedikleri cânavardır. Hastalar matbûhunu ve cemmâ'lar ve meyhârlar eklini revgan-i zeyt ile mukavvî dediler. Lâkin fakîre cüsbân gelmedi.

Vâv'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cevzâğand Şeftâlû kakına denir ki ceviz ile doldurup kurudup meze ederler.
cevzîne Levzînedir gevzîne mu'arrebidir. Ceviz ve bâdem helvâsına derler.
cevşek Kumkumadır, Arabî'de bülbüle denir. Her nev' *[45a]* su ve şarâb vaz' ederler.
cevşîr Arpa çorbasıdır.

Meksûre

cevâbî Nânhâhdır ki nahve-i hindî ve kimmûn-i mülûkîdir. Etmek yüzüne saçarlar, İstanbul'da kimyonlu gevrek ve çörek dedikleridir.

Râ'ya Muttasıl Cîm-i Arabî-i Mazmûmedir

cüreb Dırâcdır ve Türkî'de turaç dedikleri kuşdur.
cür'adân Bakiyyedân bâdedir.
cüre Hûş u tuyûrun eklidir.

Şîn'e Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çeşe Yağ ölçecek nesnedir.
çeşîre Ak çorbadır ki un ve yoğurt ile yaparlar.

Vâv'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Mazmûmedir

cûce ve cûje Tavuk pilici piçe-i mâkiyân ma'nâsınadır. Lâkin küçüğüne ıtlâk olunur.
cûrbûr Süğlün kuşudur.

cûşâk ve cûş Kaynamak ma'nâsına.

cûşbereh Kulak çorbası ve börek çorbası ve tutmac çorbasına da ıtlâk olunur.
cûlegâh Çayır ve çimen ve murğzâr ma'nâsına da ıtlâk olunur.
cûve Öküz boyunduruğu.

cûher ve cûybâr Akarsuyu firâvân olan mesîre mahallerdir.

Gayn'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

ceğûrât Yoğurtdur. *[45b]*
ceğâla Kuş südüdür ve ham meyve ve Türkçe çağla derler.
ceğâze Tarı etmeği ve turfanda çıkan teredir.
ceğaş Envâ'ından mukaddem yetişen teredir.

Hâ'ya Muttasıl Cîm-i Arabî-i Mazmûmedir

cühûdâne Urbân et'imesinden bir nev' ta'âmdır, beynlerinde tefânuk derler. Bağırsağı pençevişile doldurup yağda kızardırlar. Kaba Türkî'de yağ ördeği ta'bîr ve İstanbul'da şirden dolması derler. Hattâ Ramazân-ı Şerîf'de Bâb-ı Âsafî'de bende Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası teşrîfinde tavuk dolması ve börek tertîb ve onlar dahi kemâl-i iştihâ ile ekl ve bel' eder, cümlenin ma'lûmudur.

Kâf'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çek Yağ çıkarılan envâ'-ı yayıkdır.
çekâk İntifâ'ından kat'-ı ümîd olunan bağ üzümüdür.
çekîce Davardan yağ çıkaracak yayıkdır.

Meksûre

ciğer egende Mumbârdır.

Lâm'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meksûredir

çiltâk Lûgat-i Rûmî'de celimo ki hummâs-ı cebelidir, ya'nî *[46a]* labada ta'bîr olunan nebâtın köküdüdür.

Meftûha

çelgûze Çam fıstığı.
çelmâsâ Süryânî'de hıyâra denir.
çelû Kebâb şişi.

çelûz Fındık ve acı bâdeme derler.
çelûnk Kavun ve karpuz ve hıyâr ve envâ'-ı bostân ocaklarının ismidir.

Mazmûme

çülbân Türkçe fig dedikleri galledir.
çülcân Kişnişdir veyâhud susamdır.
çülle Mantar dedikleri nebâtdır, revgan ve asel konan kaba dahi ıtlâk olunur.

Mîm'e Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cemâru'n-nehr Su pazısı.
cem-i isperem Sultânî fesleğen, salatası gâyet güzel olur.
cemhûrî Eski şarâbdır.

Nûn'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cend Süryânî'de gül ve Arabî'de verd derler, kurusu ve gülbeşekeri ve sâirleri bâ-husûs gül rûhu ve gül suyu ma'lûmdur. Rûhu dimâğa muzırdır.

Vâv'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Meftûhadır

cev Arpadır.
cev câzû Arpa tarzında ince uzun bir habbedir.
cevder Çavdardır.
cevzâgand Şeftâlû kakıdır, döğülmüş bâdem ile doldururlar, çerez olur. *[46b]*
cevzîne Ceviz ve bâdem helvâsına derler.

Meksûre

civânî Nânhâh ismidir ki nahve-i hindî ve kîmmûn-i mülûkî derler. Etmek üzerine saçarlar.

Mazmûme

cüvâze Küçük havan ve dibek ma'nâsınadır.
cûce ve cûje Tavuk pilici.
cûrbûr Süğlün kuşuna denir.
cûş ve cûşâk Kaynamak ma'nâsınadır.
cûşbere Kulak çorbası ve tutmaç çorbasıdır.

Elif'e Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûha-i Memdûdedir

çâpâti Mayasız hamîrden sac üzerinde pişürürler. Türkçe bazlambac etmeğidir.
çârmağz Meşhûr cevizdir.
çâşnigîr Aşcıbaşına ve vekîlharca ve matbah emînine ve et'imeye nâzırların cümle sergerdelerine derler.
çâkûç Bir nev' balıkdır. Ve keklik kuşuna denir.
çâmyûn Tebevvül etmek.
çâmîn Bevl ve gâ'it ma'nâsınadır.
çâvuk Toygar kuşudur.

Bâ-yı Fârisî'ye Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çepâğ Yayın balığıdır.

Nûn'a Muttasıl Cîm-i Arabî-i Mazmûmedir

cünûk Serçe kuşudur.

Hâ'ya Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çehmâk *[47a]* Çakmakdır.

Râ'ya Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çerîş İçyağıdır.
çerbük Zübd ve kaymak ve yağlı yufkadır.

çerbû Şîruğandır ki tahrîf ile şırlağan yağı derler. Anın ile lokma ve zülbiye ta'âmı pişirirler. Ve kandili de yakarlar. Müsteskal-i dâ'ire-i devletdir, gurebâya terk olunmuşdur.

Meksûre

çirye Kaymak ve zübd ma'nâsınadır.
çirbî İçyağından kinâyedir.

Meftûha

çerh Şıra sıkacak tekne ve envâ'ıdır. Asitâne'de üzüm salı derler.
çerh Mutlakâ hareket-i devriyesi olan kebâb sâ'ati ve kebâb tennûresi ve sâ'ire ıtlâk olunur. Hattâ değirmen ve elemeye ve sâ'iri dahi Âsitâne'de müsta'mel ve ma'lûmdur.
çerhist Mengenedir ki üzüm ve şeker kamışı sıkarlar ve üzüm salına dahi derler.
çerz Toy kuşu ma'lûm, Arabî'de hubârî ve Türkistan'da tukadri derler ve çağırgan toy derler. Kumda yattığı içine hâk-i hasbe dahi derler. Türkî'de çahrak ve çahşark ve turgay *[47b]* ve bir rivâyette ankıt kuşudur. Ördek nev'indendir, ma'lûm.
çeres Üzüm salı ve çayır ve otlak ve koru ve sâye-i drahtdır, ba'zan ahibbâ birbirine ziyâfet ederler.
çerğ Çakır ve doğan sakardır ki ma'rûfdur.
çevgend Mumbâr dolmasına derler ve kandil envâ'ıdır.
çerger Meclis-i ayş ü nûşda pûyân olan mutrıb ve hânendeye derler, tetimme-i meclisdendir.
çerendu Kıymadan puhte olan ta'âma ta'bîr olunur ve lahma dahi denür.
çervek Mutlak ekmek ve nân-ı azîz ma'nâsınadır. Ve hassa ol etmeğe denür ki âzım-ı râh olanlar içün dağarcığa konulur. Ve ba'zılar indinde tirit için doğranılan etmeğe denür.
çervende Fânûs ve fener envâ'ı ki şem'i rûzgârdan muhâfaza eden her ne ise ana ıtlâk olunur.

Meksûre

çirâbe Kaymak ve zübd ma'nâsınadır.
çirâhâre Kandîldir ki içinde çırâğ yakarlar. Arabî'de meşkeve derler ve kandîl kodukları hücre[ye] dahi derler.
çirâğ-ı mu'ân Mey-i erguvândır.

Mazmûme

çüzdere Kavrulmuş *[48a]* kuyruk yağına derler.

Şîn'e Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çeşte Et'ime-i kalîledir.
çeşm-i hurûşân Şarâb-ı erguvândır.

Gayn'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çeğ Yayıkdır.
çeğit Döşek ve yorgana dahi derler. Esbâb-ı bezmden demek dahi muvâfıkdır.
çeğel Memşâ ibrikidir.

Mazmûme

çuğuk Serçe kuşudur.
çuğundur Pancardır ki çüğündürdür.
çuğne Serçe kuşudur.

çuğâle Kuş sürüsü ve koyun kellesi ve üzüm tarlasıdır.
çuğtek Çağırgan ve toy ve kervân kuşuna derler.

Kaf'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çek Yayıkdır ki yağ çıkarırlar.

Kâf'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çegânî Gâyet a'lâ ve lezîz bir nev' kavundur.
çekik Serçe kuşudur.
çekender ve çünder Pancara derler.

Lâm'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çelâs Çâşnigîr ma'nâsınadır ve ta'âmı sofraya götürmezden mukaddem her nev'inin çâşnisine bakmak içün birer lokma alırlar. Arabî'de levvâs derler.
çelbek Yağda kavrulmuş yufkadır. Ya'nî *[48b]* gözleme ve pişi gibi.
çelûçûp Ağaçdan olan kebâb şişi.

Meksûre

çilçile Kablubağadır ma'âzallâh meslûle matbûhunu içirirler. Lâkin vâdemde bin kadarını ekl etdirdim, zerre kadar fâ'idesini müşâhede edemedim. Ve Frenk tâ'ifesi ta'âm yaparlar imiş.

Mazmûme

çülek Kefcedir ki kepçe ta'bîr ederler. Ve kaşuğa dahi derler.

Meftûha

çeluc Değirmen taşı dişini açacak dişneğidir

Nûn'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çengâr Yengeç ve seretân ma'nâsınadır. Ve yağ ve bal ile ezilmiş etmekdir. Âsitâne'de şekerli gevrek derler ve çengâlî ve çengâl-i hûş dahi derler. Sefâyinin ve gemilerin kibârı ancak bulur.

Vâv'a Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Mazmûmedir

çurâk Yağda pişmiş gözleme ve Âsitâne'de çörek ve poğaça denir.
çupdâne Sencdir ki Arabî'de gubeyra ve Türkî'de iğde derler.
çûpek-uşnân Arabî'de şecere-i ebîmâlik ve Türkî'de Şam çevğanı ve donuz arşağı ve köpügen derler. Ta'âmda veyâhud mürekkeb *[49a]* içün kırmız dediklerini bununla tabh ederler.
çûpe Oklağudur ki anınla yufka açarlar.
çûr ve çûz Süğlün kuşudur.

Mazmume

çûje Tavuk pilici ki piçe-i mâkiyân ma'nâsınadır.
çevşek Emzikli bardakdır.

Yâ'ya Muttasıl Cîm-i Fârisî-i Meftûhadır

çeylân Unnâb dedikleri meyve-i latîfdir ve demi tasfiye eder.

Elif'e Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hâc Deve dikeni, terencübin onun üzerine nâzil [descend] olur.

Bâ'ya Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

habek-i terencânî Bâdrencbûyedir ki balengü derler. Türkî'de oğulotu ve Arabî'de bakla-i utruciye derler.

habek-i Horasânî Tere-i Horasânî'dir ki kuzukulağı nev'indendir. Hattâ Mısır'da bundan hummâs şerbeti yaparlar. Arabî'de bakla-i hâmıza denir.

habek-i karanfîlî İsm-i firenc-müşk-i yabânîdir. Ta'âmı olur ve misk otu ve piliskindir.

habek-ı Kirmânî ve habek-ı sakrâ Şâhseferemdir, reyhân ve zamirandır. Türkî'de sultânî fesleğen derler. Gâyet a'lâ dolması olur.

Râ'ya Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

harşef Kenger ta'bîr olunan enginârdır. Arabî'de dahi enginârdır. *[49b]*

Sîn'e Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hasu Omac aşıdır.

hasîbek Arabların hasretü'l-mülûkdur. Kuzu bağırsağını birer karış mikdârında doğrayup, beşer beşer birbirine sarup yoğurt çorbasının içinde pişürürler. Karılar biri birine ihdâ edeler.

Mazmûme

huseyn Telâtinden yapılan su matarası ve envâ'ıdır.

Lâm'a Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

halâl Mastaki ya'nî sakızdır.

halâm Kuzudur ve beredir ve Arabî'de mefresdir.

halıkcı İsm-i zülbiyâdır ki Arabî'de zelâbîye ve Türkî'de zülbiyye dedikleri helvâdır.

halîfe Yabânî dereotudur.

Mîm'e Muttasıl Hâ-yı Mazmûmedir

humât İsm-i incirdir ki ma'rûf meyvedir. Arabî'de tîn denir.

humhum Arabî'de ve Türkî'de lisânü's-sevrdir.

Nûn'a Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hancer Boğazda ta'âm ve şarâb geçecek mecrâdır. Türkî'de boğurtlak ta'bîr ederler.

Vâv'a Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

havârî İki def'a elenmiş kepeksiz hâs una derler, hubz-ı ma'rûfdur.

havcem Kırmızı gül ismidir. Hamîre *[50a]* yaparlar, hem ta'âm ve hem devâdır. Lâkin mebîtinde ferş-i mutarrâsı bâ'is-i zükâm ve kâtı'u'ş-şehvedir.

hân ve hâfrân Tarhûndur. Tenâvülü zâ'ikayı muğayyir ve şehveti mükessirdir. Âsitâne'de Ermenîler pek mâ'ildir.

havz-ı tersâ Üzüm şırası sıkdıkları teknedir.

Yâ'ya Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

haysal Mağrib lûgatinde bâdıncân ma'rûf ismidir.

hayz-ı arûs Bâdeden kinâyedir.

Elif'e Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hâr-ı üştür Devedikenidir.

hâjgân Gâyet büyük bakır tenceredir ki bizlerde kazgan derler ve Arabî'de mercel derler.

hâsip Elma ve tüffâh ma'nâsınadır.

hâk ve hâkiye Yumurta ile pişirilen kayganaya ve envâ'ına derler.

hâle bibi Pirincli bulamaç aşına denir.
hâm Pişmemiş ta'âma ve Fârisî'de meyveye ve bir nev' şarâba dahi derler.
hâye dîs Mantarın me'kûlüdür. Türkî'de göbelek ta'bîr olunur.
hâye rîz Kayganadır ki ma'lûm, hâye kîne dahi derler. Arabî'de acce denir.
hâyiden Çiğnemek ve madg ma'nâsınadır.

Bâ'ya Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hubbâzî ***[50b]*** Hâtem çiçeği nev'inden ebegümecidir. Şîrâz'da hatmi-i küçük derler. Varakından ta'âm ve şükûfesinden murabbâ olur. Müferrih ve hem devâdır.

Râ'ya Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

harâb Başdan kara sarhoşa derler.
harîz Kavun ve karpuz ve bıttîh ma'nâsına gelir. Arabî'de râbûğa denir.
hartut Kara tutdur ki iktibâs tarîkiyle böğürtgen yemişine dahi derler.
harset Müdâma basgun meyhâra derler. Arabî'de tâfih denir.
harnûb Keçiboynuzudur. Ve meyve makûlesi ve rûhu ve şarâbı olur imiş.

Meksûre

hırâmîn Yulafdır, ma'lûm.

Mazmûme

hurde-i mînâ Bâdeden kinâyedir.
hurfe Semizotudur.
horûs Horosdur ki derler.

Sîn'e Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

has Lisân-ı Arabî'de maruldur, ma'lûm.
hasir Buzdur ki Arabî'de yah derler.
hasef Ceviz dedikleri meyve-i Etrâkdir.
hasîden Diş ile bir şeyi çiğnemek, madğ ma'nâsınadır.

Yâ'ya Muttasıl Hâ-yı Meksûredir

hıyârze Şûşe hıyardır. Arabî'de şe'ârîr derler, subeke gibi bir nev' uzun ***[51a]*** hıyârdır. Türkçe acur ve âcir dahi derler. Ve Fârisî'de hıyâr-ı kebîr dedikleri ve Mısır'da abdüllâvî ta'bîr etdikleri kuyruğu eğri kavun gibi bir meyvedir.
hîrlevâ Hildir ki kakule-i sağîrdir.
hîrû Hâtem çiçeğidir ve yâhud ebegümecidir.
hîm Bağırsak ve işkenbe kazındısıdır.

Elif'e Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

dârzerd Zerdeçûpe derler ki avâm zerdeçâv derler. Arabî'de urukü's-safr derler. İmâret-i selâtînin aşcıbaşıları zerde içün ta'yîn olunan za'ferânı kendüleri ahz edüp zerdeyi zerde çâv ile sarı ederler.
dârink Et ve lahm yuyacak tabağa denir. Türkçe tağar derler.
dânce Mercimek ve ades ma'nâsınadır.
dânek Mutlak dâne ve habbe ma'nâsınadır, buğday olsun vesâ'iri olsun. Ve zamm-ı nûnla çocukların dişleri bitecek vakitde vâlideleri pişürürler ve ismine diş buğdayı derler. Hattâ bu fakîr şehzâdegânın dişleri hurûca başladıkda diş buğdayı diye pişürüp ***[51b]*** teşekküren akrabâ ve ta'allukâtını ve fukarâyı it'âm ederler. Gûyâ nisâ i'tikâdında işte hem evlâd yetişdirdim ve dişi

dahi çıktı, deyü i'lân ve iftihârı mûcibdir. Lâkin ehl-i keyfe göre muharrâ-sükker ile tabh olunsa berş ve afyon üzere gâyet lezîz çerez olur.

dângâne Ârifâne ile ta'âma derler ki her sakaldan bir tel ile bir yere biraz akçe cem' ederler ve teferrücgâhdan bir mahalle varup safâ-yı derûn ile bir kaç gün teferrüc ederler.

dânkû Aşure aşına ki hefdâne dahi derler.

dânedân Buğday anbarıdır.

debbâ ve dübbâ Teşdîd-i bâ ile kabak ve kedû ma'nâsınadır. Arabî'de kar' denür.

Bâ'ya Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

debâl ve debâle Ağaç kavununa denir.

debûkî Ebegümecine denir.

Meksûre

dibis Hurma pekmezine denir. Arabî'de müferresdir.

Cîm'e Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

decir Böğrülcedir, lûbya dahi derler. Matbûhu dem-i hayzı idrârda mü'essirdir.

Hâ'ya Muttasıl Dâl-ı Mazmûmedir

duhter-i âfitâb ve duhter-i rez Şarâbdan kinâyedir.

Râ'ya Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

der Kara tavuk *[52a]* ve bozbakkal dedikleri kuşdur. Kebâbı lezîz olur.

derâzhân Sofra pişkeri ve destârhân ma'nâsınadır.

derâz-dünbâl Ecnâs-ı sığır ve bakardır.

derâfis, derâfuk Şâm lisânında şeftâlûye denür. Arabî'de hûh derler.

derâpîne nakş-ı peri dîden Billûr kadehde bâde görmek ve cemâl-i sâkîyi müşâhede etmekden kinâye olunur.

derperîs Kûze ve bardak ve kâse ma'nâsına da gelir.

derbîd Nazîre kabûl etmeyen şarâb-ı hoşgüvârdır.

dertâc Mehliye derler, Irak'da tevellüh ve ebegümecinin bostânı nev'idir.

derdâb Destenbûyedir ki şemmâme derler ve Türkî'de yiyleğic derler.

dereş Bir nev' hıyâr ki ince ve uzun olur imiş.

dergam Bir vilâyet ismidir. Onda bî-nazîr şarâb-ı dergamî çıkar, meşhûrdur ve mûsikîde bir nağmedir. Beyt

Çunân müstagrakem der gam ki mutrib
Eger dergam serâyed gam fezâyed

derğîş Bir nev' zerdâlû ismidir.

derkâle Buz ve yah ma'nâsınadır.

derkeşîden Her ne ise kâse ve bardak ile içüp dip göstermekden kinâyedir. *[52b]*

dermâ Tavşan ma'nâsınadır. Hargûşdur ve Arabî'de erneb derler.

dervâze-i nûş Ağızdan kinâyedir.

derre İşkenbeye derler.

deryâk Mutlak afyondur.

deryâ-keş deryâ-nûş Genç ve sarhoş olan sâhib-i havsala yârâna ıtlâk olunur.

deryâ-yı Basra Şarâbla memlû büyük piyâleden kinâyedir.
deryâ-yı sâ'ile Şarâbdır.
deryâ-yı la'l Şarâbla memlû zarfa ıtlâk olunur.

Mazmûme

dürmül Tâze buğday ve nohud makûlesi galledir. Âteşde ütüleyüp pilâvını pişürürler, gâyet lezîz olur. Türkî'de firik ve ütme dahi derler.

Zâ-yı Fârisî'ye Muttasıl Dâl-ı Meksûredir

dijkâme Mahmûra ıtlâk olunur.

Mazmûme

düjen Hadîdü't-ta'am ma'nâsına gelür, merâret arasında bir lezzetdir. Meselâ dârçın gibi.

Sîn'e Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

destârce Destimâl veya yağlık ve yemenî ma'nâsınadır.
destâr-hân Uzun peşkir ve sofra ve nevâle ve zelle ma'nâsına gelür ki bir mesîreye giderken futa ile irsâl olunan ta'âmdır.
dest-âsen *[53a]* El değirmenidir.

dest-enbûye ve destenbûy ve desnübûye Mutlak ıtriyyâtdan terkîb olunmuş şemmâme ve desthoş dahi derler. Elde isti'mâl edüp dem-be-dem istişmâm ederler ve istişmâmı latîf olan meyveye dahi denir. Elma ve turunc ve şemmâme gibi hattâ kudreti olmayan ladinden top gibi yaparlar ve istişmâm ederler.
dest-i pâk Yağlık ve yemenîye dahi derler.
dest-hân Destmâl ve yemenîdir.
destî Meşhûr destidir.
desverde Yufka açacak oklağvadır.

Kâf'a Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

deke Dağ keçisinin erkeğidir. Türkî'de teke derler.

Lâm'a Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

delmek Delmedir, tahrîf ile telmedir ki tâze sütden peynir envâ'ından bir nev' ta'âm-ı bî-mezedir.
delnek Âvenk ma'nâsınadır ki üzüm ve enâr ve sâ'ir meyvelerin âvîze edüp bir mahalle asılan meyvedir.
delîde Bulgur ve yarmadır ki ondan pilâv ve tarhana misillü ta'âm yaparlar.
delînes İstiritya dedikleri midye nev'inden et'ime-i keferedir. *[53b]*

Meksûre

dilker Yekrân ta'âm ma'nâsınadır. Ya'nî tencere dibine yapışan pilâv vesâ'ire ıtlâk olunur.

Mazmûme

dülmül Tâze galledir ki henüz gılâfında olan nohud ve hassâten ütülmüş ve âteşde biryân olmuş tâze buğdaya derler ki firik ve ütme ta'bîr olunur. Pek nâzik pilavı olur. Âsitâne'de fevk derler.

Mîm'e Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

demâğ Arabî'de beyin ve mağz ma'nâsınadır. Nâtık ve gayr-i nâtık hayvânâtın beynidir.

Nûn'a Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

dend Ale'l-ıtlâk eğe kemiğidir, üstühân-ı pehlû ve kaburga

ma'nâsına ve ufûzatlı kekremiş lisânı buruşdurur nârın kabuğu gibi şeylere derler.

dendân-ı epriz, dendân-ı epriş, dendân-ı efriz, dendân-ı efriş, dendân-ı periz, dendân-ı periş, dendân-ı feriş, dendân-ı ked Sekizi dahi diş karıştıracak hilâle denir. Tahrîf ile hilâl derler.

dendân-ı mej Akîb-i ta'âmda tenâvül olunan şerbet ve meyve ve hoşâb makûle denir.

dendân-ı mürd Diş kirâsıdır ki fukarâyı, ta'âmdan sonra *[54a]* kibâr efendilerimiz münâsibiyle fukarâya atiyye ve ihsân sûretinde diş kirâsı verirler imiş.

dendekâle Yaylalarda müncemid olan berrak buz ve yah ma'nâsınadır.

Meksûre

dibek Meşhûr pirinc ve buğday dövdükleri soku dedikleri tokmakdır.

Mazmûme

dünb ve dünbâl Kuyruk ma'nâsınadır.

dünbe güdâz Kuyruk yağı eridecek tavaya derler.

Vâv'a Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

devâc Yorgan ve lihâf ma'nâsınadır.

devir Şarâb kadehidir.

devr-i girân Erbâb-ı safâ ve ashâb-ı işretdir.

devre Dâ'ire-i peymâne-i bâdedir.

Mazmûme

dûbâ Kırmız dedikleri kurddur ki ondan la'lî mürekkeb yaparlar ve ipek ve sâ'ir nesne boyarlar. Hattâ akîde şekeri ve hulviyyâtı ve şekerlemeyi dahi bunun ile kırmızı ederler, lâkin harâmdır.

dûrâğ Davar doğurdukda ibtidâki gün zuhûr eden südüne ağız ve ikinci günü zuhûr eden süde gölemez derler, kesilmiş süd gibi bir yoğurt sûretinde ekle sâlih bir şey değildir. Lâkin çobanlar pek severler.

dostkâm *[54b]* **ve dostkâmî** Hayırhâh olan ahibbâ ve mahbûb-ı nevcüvânlar ile şarâb içmek ve filânın aşkına diye bâde nûş olmak ma'nâsınadır.

dostgân Meclis-i işretde kendi nevbetini ve kendi dolusunu yârâna aşk ve hediye eylemeye ve dolu kadehe ve batiyeye dahi denir.

dûşâ Südü sağılır sağmal dedikleri hayvandır.

düşne ve düşe Süd sağdıkları Türkçe bakrac ve herkek dedikleridir.

dûğbâ Yoğurt aşıdır ki bozca aş ve tuğa dahi derler.

düğü Her nesnenin yağı alındıkdan sonra dibinde kalan posasına ve tencere dibinde yapışan kalan ta'âma bakiyyesine dahi denür.

dûkus Mağrib lûgatinde soğandır, Arabî'de basal derler.

dûkuşu İki kulplu destî ve bardakdır.

dol Kuyudan su çekilen koğadır.

dolâ Sebû ve destî ma'nâsınadır.

dolâbe Mahsûs su dolabına ve küçük mahzen ve dîvâr dolabına dahi derler.

dolâne Acem diyârına mahsûs kırmızı ve mayhoş bire nev' erikdir.

Çakal *[55a]* eriği zannolunur hoşâbı latîf olur.
dûle Şekm ve batn ve karın ma'nâsınadır.

Hâ'ya Muttasıl Dâl-ı Meftûhadır

dihkân pîr Köhne şarâbdan kinâyedir.
dinyârî Bir nev' şarâb-ı la'l-fâmdır. Hukemâ beyninde meşhûrdur.

Fâ'ya Muttasıl Dâl-ı Mazmûmedir

züfker Ma'denüs.
zürrâk Bir nev' ta'âmdır ki buğday unuyla pişürürler, bulamacdır.

Elif'e Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

râfe Sarmısağa şibih bir otdur, pişirüp tenâvül ederler. Bunu yanık otu ile tefsîr ederler.
râk Koç olmuş koyuna denir.
râviz Devedikenidir. Köküne yakın mahallinden tâzelerini kesüp ve soyup salata ve tarator ve nemek ile sâdece hıyâr misillü ekl ederler. Bâsûra gâyet nâfi'dir.
râhî Yufka etmeğine denir. Nân-ı lavaş ma'nâsına.

Bâ'ya Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

rabeysâ Süryânî'de bir nev' balık ismidir. Bahr-i Hürmüz'de çıkar, a'lâ salamurası olur. Mukavvî-i cimâ'dır. Mâhî-i eşne dahi denir.

Cîm'e Muttasıl Râ-yı Meftûhadır *[55b]*

recle Semârûğ ismidir ki mantarın me'kul nev'idir. Türkî'de köylük derler.

Hâ'ya Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

raht Ta'âm-ı yekmerdîdir ya'nî bir âdeme kifâyet mikdârı yiyecek gıdâdır.
rahbîn Keş ve çökelek dedikleri yoğurtdan olan bîmeze ta'âmdır.

Sîn'e Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

resmû Bal arısına derler.

Mazmûme

rüs Harîs ve ekûl ve abdülbatın, Türkî'de inhân derler.
rüste Peynir şekerine denir. Arabî'de ka'bü'l-gazâl derler ve kamış helvâsı ta'bîr ederler. Ve nâbit ve ruyende ma'nâsına gelir.
rüstî Rızık ve rûzî ve nasîb ve ta'âm-ı mâ-hazar ve gıda-i kalîl ma'nâsınadır.

Şîn'e Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

reş Bir nev' siyâh uzunca gâyet latîf hurmadır ve bir cins a'lâ incirdir. Ve müherrâ pişmiş lahma dahi derler.

Tâ'ya Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

ratb-ı nûş-dâden Kemâl-i inbisât ve fart-ı neşâtla yârâna piyâle sunmakdan kinâyedir.
ratl gerân Büyük piyâledir.

Kâf'a Muttasıl Râ-yı Meksûredir *[56a]*

rikâb Sekiz hâneli ve uzun boylu kadehdir ve Fersde pâdişâhların işret takımı teslîm olunan âdeme dahi rikâbdâr derler.
rikâbî Kadeh ve meze ve nevâle konacak hurde tabak ve na'lbegî ki işrete mahsûs ola.

Mazmûme

rukkâl Kömür ve fahm ma'nâsınadır.

Mîm'e Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

remmâs Mastakidir, Türkî'de sakız derler.

Nûn'a Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

rend Hoşbû ve tayyibü'r-râyiha ve hoşgüvâr ve sehlü'l-hamz ve meyvesinden hoşâb olan mersîndir. Arabî'de âs derler.

renk Hisse ve nasîb ve sayda lâyık ve ekle sâlih dağî çarpa hayvana dahi ta'bîr olunur.

renger gülgûn Bâde furûş ki meyhâneci ta'bîr olunur. Arabî'de humâr denir.

rengînâ Şeftreng ma'nâsınadır ki kayısı ağacıyla şeftâlûyü birbirine aşılamaktan hâsıl olur bir meyvedir ki gerçi bu diyârda bu meyve müte'ârif değildir. Lâkin ba'zılar buna elma eriği derler.

Vâv'a Muttasıl Râ-yı Mazmûmedir

rûgan Yağ ve semen, netîce hayvandan *[56b]* ve gerek hubûbâttan ihrâc olunan yağdır.

rûgan-ı hûş Revgan-ı gencdir ki revgan-ı şîr-i puht dahi derler. Türkçe simsim yağı ve tahrîfle susam yağı ve şîrugan galatı şırlağan yağı derler, semûme nâfi'dir.

rûganî Hamîri yağla yoğurulmuş etmeğe denir. Çörek ve poğaça ve gözleme gibi.

rûganîne Kadı lokması ve namâz lokması ve kadın budu dedikleri hamîr aşı yiyecekdir. Ve yağlı peksimete ve poğaçaya ve katmer ta'bîr olunan kat kat yağlı etmeğe dahi denir.

rûnec Mumbar dolmasına denir ve Arabî'de asîb derler ve ba'zılar yağyağır dedikleri A'râbî ta'âmdır.

rûd ve rûde Yağda kızarmış kuzu ve bağırsak ki mumbar pişirirler.

rûs Piyâle-i bâdeye ıtlâk olunur.

Hâ'ya Muttasıl Râ-yı Meftûhadır

rehşe ve rehişî Tahindir ki pekmez ile karışdırılıp ekl olunur.

Yâ'ya Muttasıl Râ-yı Meksûredir

rîbâs Ma'rûf mayhoş ta'amlı dikenli bir ağacdır. Varakı usâresinden şerbet yaparlar kâti'u'l-harâredir.

rîçâr Mutlak murabbâya *[57a]* denür. Husûsan pekmez ile yapılan murabbâya ıtlâk ederler. Reçel rîçârdan muharrefdir. Bâ-husûs envâ'-ı turşuya dahi derler.

rîhbîn Kürdistan'da yapdıkları cacığa derler ki yoğurda maydanos ve tarhûn ve tere emsâli sebze katup ve biraz un dahi koyup ekl ederler.

rîs Ol galîz şorbaya denir ki yoğurt ile yapup lapa ve keşkek misillü koyu ta'âm üzre dökerler ve herîse ve keşkek ta'bîr olunan ta'âma henüz şorba iken ya'nî koyulmazdan akdemce ıtlâk olunur.

rîsî Bir nev' üzümdür.

rîş-i kadı zâlim Şarâb şişesi ağzına bağlanan dülbende derler.

Elif'e Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zârec Zirişk ismidir ki anberbâris dahi denir. Türkî'de kadın tuzluğu dedikleri ma'rûf meyvedir.
zâzil Her şey süzecek süzgüdür.
zâhirî Hoş kokulu nesne. Zâ bedeli râ ile dahi lûgatdir.

Bâ'ya Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zebân terkerden Ağıza lokma komakdan kinâyedir, ya'nî ağzımı *[57b]* ıslatayım demek ola.
zebân-ı gâv Arabî'de lisânü's-sevr derler bir nebâtdır. Varakından dolma ve çiçeğinden reçel ve şükûfesinin suyu inbikden taktîr ile bîmâra nûş etdirirler. Âsitâne-i aliyyede dahi bu isimle müsemmâdır.
zeber-kelûyed Çömlek ve tencere ma'nâsınadır.

Cîm'e Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

züc Yoğurdu kaynadup sıkarlar galîzini keş yapup ve suyunu galîz olunca tekrar kaynadırlar, gâyet de hâmız olur. Arablar masl derler.

Hâ'ya Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zahm-ı biryân Kuyrukla pişirirler bir ta'âmdır.

Nûn'a Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zenbelec Rîvâs ismidir ki reybâs-ı ma'rûfdur. Türkî'de işhûn muharrefi ışkındır.

Râ'ya Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zernek Zirişk ve anberbâris ma'nâsınadır ki kadın tuzluğu dedikleri meyvedir. Zerdeçûpe ismidir ki âmme zerdeçâv derler. Türkî'de sarı ağaç dedikleri kökdür ki imâretlerde zerde aşını bunun ile saru ederler. Ve hardal ma'nâsına dahi gelir.

Ayn'a Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır [58a]

za'ferân Meşhûrdur, sâniyede hâr ve yâbisdir.

Gayn'a Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zeğâr Bir nev ta'âmdır.
zeğâre Nân-ı gâvresdir ki taru etmeğidir.
zeğar ve zeğir Tenâvül olunacak bir ta'âmdır.

Kâf'a Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zekenc Büyük çanağa denir.

Mazmûme

zükâl Kömür ve fahm.

Lâm'a Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zelibyâ Lisân-ı Arabî'de zülâbiye ve Türkî'de zülbiyye dedikleri helvâdır.

Mîm'e Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zemârûğ Mantardır.

Nûn'a Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zend Üveyik kuşudur.

Meksûre

zinyân Nânhâh-ı Hindî'dir ki kimmûn-ı mülûkî ta'bîr olunur dânedir. Habbâzlar hamîre saçarlar.

Mazmûme

zünnâc Mumbâr dolmasına denir, Arabî'de asîb derler.

zünnâr-ı sâğari Mevc-i piyâle-i şarâbdır.

Vâv'a Muttasıl Zâ-yı Meftûhadır

zevâle Hamîr yuvalığı ki sonra andan yufka açarlar, yumak ta'bîr olunur. Ve buğrâ aşı içün el ile ufaklanıp hurde hurde kesilen hamîr kıt'alarına da ıtlâk olunur ve buğrâ da zevâle mahsûs bir ta'âm adıdır ki Arabî'de ferezdeka *[58b]* ve Türkî'de etmek aşı dedikleri ta'âmdır.

zevnec Mumbâr dolmasına denir ve sucuk ta'bîr olunan bahârâtile doldurup kadîd ederler, ma'lûm.

zevâh Mahbûsa mahsûs ta'âmdır.

Hâ'ya Muttasıl Zâ-yı Meksûredir

zihmet Çiğ et ve balık kurusuna denir.

zihek Arabî'de laba, Türkî'de ağızdır ki yeni doğurmuş hayvan südünden tabh eder.

Yâ'ya Muttasıl Zâ-yı Meksûredir

zîc Bir nev' üzümdür.

zîçek Sucuk ta'bîr eyledikleri bağırsak kakıdır ki doldurup kurudurlar. Kış mevsiminde puhte ve nâ-puhte ekl ederler. Ve inde'l-ba'z emlik kuzunun bağırsağından olan kebâbdır. İbtidâ ol bağırsakları gereği gibi gasl eyledikden sonra kıyma ve pirincle ta'biye edüp ve biribirine sararlar. Ba'dehû şîşde kebâb edüp tenâvül ederler. Arablar ona biryânü'l-fukarâ ve Türkler yağ ördeği derler. Âsitâne-i aliyye'de aşcı dükkânlarında gurebâya fürûht ederler. Sarma ta'bîr olunur, hattâ bûy-ı mintinesini setr içün üzerine *[59a]* piyâz ekerler.

zîrebâ Zîre kimmûn, bâ aş ma'nâsınadır. Kimyonlu yahni dedikleridir. Semiz kuzu etiyle ve kimmun ve sirke ile tertîb ederler. Mebtûn ya'nî istiskâ-yı zıkkîye mübtelâ kimesneye müfîddir. Hâlâ bu diyârlarda hâlis incik etiyle pişürürler. Eti çölmeye koyup ağzını hamîrleyüp öylece kaynadırlar. Gâyet de latîf ve nâzik olur, hem gıdâ ve hem devâdır.

zîre-i rûmî, ve zînyân Nahve-i Hindî ki kimmûn-ı mülûkî dahi derler.

zîfâl Büyük piyâle ma'nâsınadır.

Elif'e Muttasıl Zâ-yı Fârisî-i Meftûhadır

jaj İnde'l-ba'z mutlak tereduğ ma'nâsınadır ki yoğurtdan ve a'şâb ve bukûldan yaparlar, Türkçe cacık derler.

jajûmek Böğrülce ve lubyâdır, Arabî'de laba derler.

Râ'ya Muttasıl Zâ-yı Fârisî-i Meftûhadır

jerd Çok ta'âm etmek.

Gayn'a Muttasıl Zâ-yı Fârisî-i Meftûhadır

jeğâre Taru etmeğine denir

Kâf'a Muttasıl Zâ-yı Fârisî-i Meftûhadır

jekkâl Kömür ve fahm ma'nâsınadır.

Elif'e Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

sâtekni Büyük kadehe denir. *[59b]*

sâtil Üzerinde yufka pişürecek demir tavaya denir ki Türkî'de dahi sac derler. Sac etmeği ma'rûfdur.
sâr ve sârec ve sârek Sığırcık kuşudur, pilavı lezîz olur. Şöyle ki ibtidâ sığırcığı kaynadup suyuna pirinc salarlar.
sârûne Üzüm asması.
sâsim Nânhâhdır.
satrayûn Arabî'de husyetü's-sa'leb derler, Türkî'de sâlebdir ki Âsitâne'de şıra veyâhûd pekmez ve asel ile tabh edüp seherî fürûht ederler. Kibâr-ı devlet hengâm-ı şitâda şeker ile tabh edüp nûş ederler. Mukavvî-yı cimâ'dır.
salâr-ı hân İzâfetle hânsâlârdır ki sofracıbaşı. Hindistan'da ve Devlet-i aliyye'de çâşnigîrbaşı derler.
sâliyûn Kerefisdir ki tahrîfle kereviz derler.
sâyegî Kadeh ve piyâle ma'nâsınadır.
sâye ber-virân-ı hum Küpe basılmış üzümdür.

Bâ'ya Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

sebârûk Kebûter ya'nî güvercin ma'nâsınadır.
sebedçîn Ol üzüm vesâ'ir meyvedir ki câbecâ dırahtda kalmış ola. Türkî'de başak ve Fârisî'de ***[60a]*** besâçîn dahi derler.
sebz-i bâl ve sebz-i bâlî ve sebz-i hâl Bir nev' üzümdür.
sebzî Yâ'ya nisbet-i ihtisâsa ile yeşile mensûb ki ahdar ma'nâsınadır. Sebzevâta dahi denir. Nâne, tarhûn ma'denus ve sâ'ir me'kûl olan nebâtâtın cümlesine ıtlâk olunur. Ve surâh-i bâde ve âb [ü] tâb ve tarâvet ü letâfetden dahi kinâye olur.
seb'a elvân Yedi dürlü ta'âmdır ki Fir'avn'ın muhteri'âtındandır.

Meksûre

sibâğ Nân-hoş katık ma'nâsınadır. Ba'zılar tahsîs eylediler. Ya'nî sebâğ ol katıkdır ki süzülmüş yoğurdu kaymak ile karışdırup kararınca tuz koyup ve çörek otu saçup koyun tulumu içre koyup kurudurlar, vakt-i hâcetde tenâvül ederler. Sebâğ bundan mu'arrebdir. Zannım Mengen ve Bolu'dan Âsitâne'ye gelen tulum peyniri budur. Mudurnu'dan gelen tulum peynirinin yağı alınmasa böylece olur.
sibah Tuz ve milh ma'nâsınadır.
sibyûş Tohum-ı isbeğul ismidir ki Arabî'de bezir katuna ve Türkî'de karnıyarık derler. ***[60b]*** Lu'âbından pâlûde ve elmâsiyye pişürürler ve devâdır.
sipâr Esâtü'l-beyt ve levâzım-ı hâne ve üzüm salına ve mutlak kap kacak ve üzüm küfesine dahi derler.
sipârî Eğir ve arpa ve buğday sünbülesine de denir. Ve Hindî'de fûfel ma'nâsınadır ki filfilek dedikleri dânelerdir. Hindîler pân dedikleri yaprakla tenâvül ederler.
sipânâh Isfanahdır ki ma'rûf sebzedir. Âmme ıspanak derler.
siperğam İsm-i cinsdir, çiçeklerin ve reyhânların mecmû'una şâmildir. Ve hâssaten reyhân ismidir ki fesleğendir, râyihası münevvimdir.

Ve hurdesinden salata ve kebîr soyundan a'lâ pirinc ve kıyma ile dolması gâyet latîf olur.

sipice Küpdeki sirke ve şarâb yüzünde kurs şeklinde mün'akid olan köpükdür.

sipîdbâ Mast-bâ ma'nâsınadır ya'nî bozca aş derler.

Cîm'e Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

seccâde-i nân Sofra ve peşkîrden kinâyedir.

secânîden Sıcak ve kızgın nesne ve ta'âmı soğutmak ma'nâsınadır.

Hâ'ya Muttasıl *[61a]* Sîn-i Mazmûmedir

suhtû Mumbâr dolmasına denir.

Dâl'a Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

seder Trabzon hurmasıdır.

sedî Hurma koruğudur.

Râ'ya Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

serângûştî Basma aşı ta'bîr olunan ta'âmdır, undan yaparlar.

serpûşne Kap ve kacak kapaklarıdır.

serçûş Ta'âm tencerede ibtidâ galeyân eyledikde aşçılar çâşniye bakarlar. Ve yahni kaynar iken üzerine gelen yağa dahi derler.

serhoş Mest [ü] mesrûrdur. Gerek bâdeden ve gerek rahîk-i câh-ı ikbâlden olsun.

serdestî Mâ-hadar ve sehlü'l-husûle denir.

serde Beş ma'nâsı vardır. Şarâb kadehi ve ser-halka-i harîfân-ı işret ve sâkî ve bir nev' kavun, ve turfanda meyveye derler.

serğac Ağaç çanağa denir ki kersen ve kavata ta'bîr olunur.

serim Kenger dedikleri nebâtdır. Tâzesini yoğurd ile cacık yaparlar. Arabî'de harşef derler. Hâliyâ enginar ta'bîr olunan sebzevâtın bostanî nev'idir. Lafz-ı Rûmîdir. Ama her dürlü *[61b]* ta'âmını gördük, lâkin cacık ne vechile olur meğer gereği gibi haşlayup merâreti def' oluna.

sermeç ve sermek Arabî'de sermak derler, ısfanahdır.

sermeş Zerdâlû kakına derler ki mağz-ı bâdam ile ta'biye oluna.

Meksûre

sirşik Anberbâris ki kadın tuzluğu dedikleri meyvedir. Ve kıvılcım şerâre-i âteş ma'nâsınadır.

sirişk engübîn Sirke ve asel ile tabh ederler. Tahrîfle serkencebîn derler. Devâ sûretinden ihrâc ile Âsitâne-i aliyye'de sirkeyi inbikden taktîr ve şeker ile şurûbunu tabh edüp eyyâm-ı hârrada küberâ efendiler yemez, nûş buyururlar, *âfiyet bâd.*

siriş Çiriş dedikleri nebâtdır. Tâze iken yoğurt ile pişirüp tenâvül ederler. İhtilâmı dâfi'dir.

Mazmûme

sür Boza ta'bîr olunan şarâbdır. Ve kılıçbalığına dahi derler.

surhbâl Çil kuşudur. Kebâbı latîf olur.

surhpây Kuzukulağı dedikleri tirşimen nebâtdır, ta'âmı olur. Arabî'de hummâs denir. Mısır'da hums şerbeti bundan yapılır. Yabânîsine

[62a] Türkî'de labada denir, bostânîsi hâlen Âsitâne'de dahi me'kûldur.
sürhuk Kızılcık meyvesi ma'nâsınadır.
sürvü Kadeh ve piyâle ma'nâsınadır.

Fâ'ya Muttasıl Sîn-i Mazmûmedir

süflî Ağzı açık büyük tencereye denir ki kazgan derler. Âsitâne'de helvâcı kazanı ta'bîr olunur.

Kâf'a Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

sekbe Bir nev' ta'âmdır, yağlı keşke dahi denir. Ayran tabh ile koyuldan sonra süzüp kurudurlar, gâhîce yağla hafîfce edüp tenâvül ederler.

Meksûre

sig Sirkedir ki Arabî'de (—)
sikâr Kömür fahm ma'nâsınadır.
sikengebîn Sikencebîn mu'arrebdir, sirke engebîndir. Bal ile sirkeden tabh ederler. Müshil-i balgam ve safrâdır. Müferrihâtdan olanı mukaddemâ tahrîr olundu.
sikne-i kânûn Âteş korudur, kömürden dahi kinâyedir.

Mazmûme

sükkâr-ı âhenc Çengel şeklinde ucu eğri bir demirdir. Anınla tencereden et ve etmek çıkarırlar. Arabî'de müteşâl ve Türkî'de ağiş [aniş] ve eyeş dahi derler.
sukârû Âteş koru üzere pişürdükleri et ve etmek *[62b]* vesâ'ir ta'âmdır. Ve gözleme ve külbasdı ta'bîr olunur ve çengâlî ma'nâsınadır. Arabî'de besîse denir. Yağ ve bal içre ezilmiş ıssı etmekdir.
sükürge Bozadır ki tarı unundan yaparlar.
sükre Toprak çanağa denir, gerek ise eski ma'den olsun.

Lâm'a Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

selk Türkî'de pazı ta'bîr etdikleri nebâtdır, pancar dedikleridir ma'lûm. Yaprağı şarâbı sirkeye ve sirkeyi şarâba tahvîl eder.
salît Yunânîde zeytûn yahnisine denir.
selûr Türkî'de yayın balığı derler, netîce tatlı ulu nehirlerde olur.

Mazmûme

sülk Erkek keklik yavrusuna denir.

Mîm'e Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

semârûh Mantardır. Hâye-i dîs ve külâh-ı dîvân ve çetr-i mâh dahi derler. Sahrâda biteni me'kûldur. Lâkin fakîr hiç sevmem, yerelması dahi bu nev'dendir. Ba'zı diyârda ona domalan mantarı derler.
semârûğ Mantarın envâ'ıdır. Bizim diyârda bu nebâta ve hâssaten yerelmasına kemah muharrefi kemeh ta'bîr ederler. Kemâh Arabî'de *[63a]* mantar ismidir.
sumârûk Güvercin kuşuna denir. Hamâm derler.
semârîş Bir nev' balık adıdır. Türkî'de şur ta'bîr olunan balıkdır.
semâkîl Sumak derler, ma'rûf ekşi dânedir.
semâkâr ve semâkâre Meyhane miçosuna derler.
semâne Bıldırcın kuşudur, gerek dahi denir.
semânî Yelve dedikleri av kuşudur. Gâyet lezîz kebâbı olur. Bir rivâyetde selvâdır ki bıldırcın kuşudur.

semek Feth ve zam ile balıkdır.
semnûr Bir nev' ta'âmdır. İbtidâ buğdayı ısladup yeşillenirken rîşelerinin usâresini boza yaparlar. Ba'zı Türkler buna here aşı derler.
semû Tere-i deştî, yani yaban teresidir, ta'âmla tenâvül ederler.

Meksûre

simâk Sumakdır, tahrîfle sumakdır ve humûzetli bir yemişdir. Şâm böreğine ekerler vesâ'ir ta'âma dahi korlar.
simne Türkî'de yaban şâhdânesi derler. Abdülazîz ve habbe'l-lezîz dedikleri dânenin sağîr nev'idir. Gâyet de müsemmindir. Simyon dahi derler.

Nûn'a Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

senbût *[63b]* Yunânîde zir ismidir ki kimmun denigen dânedir. Efdali kirmânîdir, dana yahnisine vesâ'ir ta'âm-ı lühûma ilâve ederler. Kimyonlu yahni meşhûrdur.
senbûse Samsa ta'bîr olunan böreğe derler. Arabî'de katâb derler. Ve samsa, senbûse muharrefidir.
senh Tuz ta'âmıdır, nemek ve milh ma'nâsına.
senk eşken Burçak ve ebûcehil hurması ve âsî hurma ta'bîr olunur, eşkinek dahi derler.
senk-endâz Ol ziyâfetdir ki cem'iyyet-i âmmeye de denir ki evâhir-i Şa'bânda ahibbâ müferreh mesîrelerde ayş ü işret ve zevk ü safâ ederler. Istılâhımızda bıçak silme ve defter kapama ta'bîr olunur müdmin-i hamr ma'nâsınadır.
senk ber-şişe zeden, senk ber-karaye zeden Bâdeden vaz gelüp içmemeğe tövbe eylemekden kinâye olunur.
senk-bostân Bir nev' balıkdır.
senkle Tarı etmeğidir.
sengûr Bozacı ve şerbetci ve sa'lebci sepedi ve pişgunudur.
seni sini Büyük ta'âm tebsisidir. Türkî'de dahi *[64a]* müsta'meldir.

Mazmûme

sünbüle-i zer Mangaldır, içine âteş korlar.
sünbe Üzüm ma'nâsına, Arabî'de ineb denir.
sünüz Çörekotudur. Habbâzlar etmek üzerine ve yoğurt üzerine dahi ekerler.
sünnî Bir balık adıdır. Moltan diyârında çıkar, lahmı gâyet lezîz olur.
sünîz Çörekotuna denir, siyâh dâne dahi derler.

Vâv'a Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

sevin Kap kacak ma'nâsınadır, Arabî'de ene denir, tencere ve sahan ve tas ve bardak gibi. Ve ebdân-ı seg ma'nâsınadır, ya'nî köpeğin su içecek zarfı ki yalak ta'bîr olunur.

Mazmûme

suveydî Sığırcık kuşudur, pilavı gâyet lezîz olur. Arabî'de zerzur denir.
şûh Soğandır, Arabî'de basal denir.
sûrân Sığırcık kuşuna denir.
sûsen Çam fıstığı. Türkî'de çilguze ve gülnar dahi derler.

sûfâr ve sûfâl Mutlak sifalden yapılan zurûf ve evânî ma'nâsınadır. Desti ve bardak ve tağar gibi.

Hâ'ya Muttasıl Sîn-i Meksûredir

sihkâne Şem' ve sâkî ve piyâledir. *[64b]*

sihgül Böğürtlen dedikleri dağî meyvedir. Hoş mezedir ve basura dahi nâfi'dir. Ba'zılar sihgül, çilekdir demiş, bu dahi nevâle-i bezme lâyık meyvedir.

Yâ'ya Muttasıl Sîn-i Meftûhadır

seyre İspinos dedikleri kuşdur. Kebâbı ve pilâvı latîf olur.

Meksûre

siyâr İsm-i keşkinedir ki bir nev' etmekdir. Arpa ve bakla ve iri tarı unlarından yaparlar.

sîhak Bir dürlü kebâbdır. Bir kuzuyu beş on pâre edüp şişde kebâb ederler. Âsitâne'de orman kebâbı derler.

sîr Yây-ı ma'rûfla sarmısakdır ki soğanın bürâderidir. Arabî'de sûm derler.

sîr şoden Doymak ve şeb' gelmek ve usanmak ve bıkmak ma'nâsınadır.

sîgî Şirâz lûgatinde şarâb ve kadeh ma'nâlarınadır. Neteki ve müselles ma'nâsınadır ki şıra-i engûrdan iki sülüsü kaynadup bir sülüsü kalan şarâb-ı ma'hûd-dur. Aslı se-yekî idi.

sîlân Hurma şarâbına ve pekmezine dahi derler.

sîlâne Unnâbdır.

sîm-ned-âb Âbdan *[65a]* ve şarâb-ı nâbdan dahi kinâyedir.

siyû Sîb ma'nâsınadır ki elmadır, Arabî'de tüffâh denir.

Elif'e Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şâh Piyâle ve kadeh ma'nâsınadır. Ve gülâb ile memzûc şarâba dahi derler.

şâhıl Bir nev' galledir, unundan etmek yaparlar. Ba'zılar bunu mısır buğdayı ile tefsîr ettiler. Zamm-ı ha ile de lûgatdir.

şâd Bâde ve şarâb ma'nâsınadır, şâd-hâr bâde-hâr demekdir.

şâd isperim ve şâh perim Sultânî fesleğen, hoş isperim dahi derler. Kavrulmuş kıyma ve pirinc ile a'lâ dolması ve salatası meşhûrdur.

şâd-gûne Döşek ve minderdir, yatıp istirâhat ederler. Ve yasdığa ve dayanacak hakîkî ve mecâzîye denir.

şâdîce Yorgan ve lihâf ma'nâsınadır.

şâsperem İsperğam ma'nâsınadır ki fesleğendir.

şâh-incir Lop inciri ve vezîrî inciri ta'bîr olunan büyük ve gâyet lezîz incirdir.

şâh-belût Kestânedir. Arabî'de belûtü'l-melik ve Rûmî'de kastal derler. Semûmâta ve mesâneye nâfi'dir, *[65b]* lâkin mütevellid-i rîhdır.

şâh-bûy Anbere ıtlâk olunur.

şâhdârû Bâde-i dilcûdur.

şâhzîre Kerâvîyadır ki kimmun-ı mülûkî ve nahve-i hindî ta'bîr olunan dânedir. Zire-i rûmî dahi derler. Nahve-i hindî ta'fîn ve

inbikden taktîr ile lâyıkı ile nûş etmek müdmin-i hamrın idmânından neş'et eden ilele nâfi', bâ-husûs nârın bâde-i gülfâmın mi'desine kuvvet verir.
şâh-lûh Can eriği ve böğrek eriği dedikleri sarıca hurde eriğe denür. Arabî'de icâs-ı asfer derler. Âlûkerde dedikleri budur, çakal eriği değildir.
şâye Meyve ma'nâsınadır. Arabî'de semer ve Türkî'de yemiş ta'bîr olunur.

Bâ'ya Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şebâlenk Nahcîr ma'nâsınadır ki mutlakâ av ve şikârdır, âhû ve dağ koçu ki ayrık koçu ta'bîr olunur ve dağ keçisi ve kolan gibi.
şeber Şu'le-i âteş ma'nâsınadır. Türkî'de yalın ta'bîr olunur.

şebğâ, şebğâr ve şebğâre ve şebğâvâ Ağıl ve mandıraya derler.

şebgarîb Ol nân-ı helvâdır ki *[66a]* meyyitin evvel gecesinde pişirüp rûhu için fukarâya tasadduk olunur.
şebût Kalkan balığına derler. Lahmının letâfetinden kat'-ı nazar zehresi edviye-i ayn denir.
şebîne Murâd geceden kalmış ta'âm ve şarâb bakiyyesidir. Türkî'de bayad muharrefi bayatdır.

Meksûre

şibet Dereotuna derler, salataya ve sâ'ir ta'âma çâşni verir ve yoğurd ile cacığı güzel olur. Şiraz'da şod.

Tâ'ya Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şetrenc Birbirine muhtelit bir kaç nev' galleye denir ki ondan etmek yaparlar. Ve ta'âm pişürürler âş-ı şetrencî ma'rûfdur. Türkî'de ol aşa çavuş aşı derler.
şete Üzüm ve ineb ma'nâsınadır. Ve geceden kalmış ta'âm bakiyyesine denir.
şetî Ta'âm tepsisine denir ki sini dahi derler.

Meksûre

şitâ Nâşitâ ve nâhâr ma'nâsınadır ya'nî sabahdan kahvealtı eylemeyüp sofrası üzere duran kimesnedir. Nâhârî sofralık ve kahvealtı ma'nâsınadır.

Cîm'e Muttasıl Şîn-i Meftûhadır [66b]

şecrûr Kara tavuk ve bozbakkal ve keklikdir dediler.

Râ'ya Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şerbetî Su içecek kâse ve maşrabaya denir.

Meksûre

şirzedek Halıcdır. Arabî'de tüffâhü'l-berrî ve Mağribîler arûr derler.

Mazmûme

şurâhî Tava kebâbı ve güvec ta'bîr olunan kebâbdır ki furunda pişürürler.

Gayn'a Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şeğ Mutlak boynuzdur ki öküz ve gergerdân olsun, andan kadeh yapup nûş-ı şarâb ederler.

Âsitâne'de kati çok lâkin nazrası sakîl olmağla metrûkdur.

Fâ'ya Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şeftâlû Bu isimle ma'rûf meyvedir. Âh el-amân efendim, hattâ bûseden dahi kinâyedir.

şefterek ve şiker Şeftâlûye şibih bir meyvedir, sarıya mâ'il beyaz ve kırmızı olur. Şeftâlûye, zerdâlû ve kaysıyı birbirine aşılamakla hâsıl olur, yine şeftâlû nev'indendir.

Meksûre

şifâdâr Murâd bâde-i zehirdir.

Kâf'a Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şeker-i bâdem Zerdâlû kakıdır ki bâdem ile ta'biye oluna ve bâdemli *[67a]* şekerlemeye ve leb-i dîde-i dilbere de ıtlâk olunur.

şeker-berk Benefşe ve gül hamîresine ve parmak şekerine ve şeker kamışına dahi derler. Arabî'de kuttâ' denir.

şeker-bûre Şeker börek ta'bîr olunan ma'rûf börekdir. Şeker ve bâdem ve fıstık ile terbiye olunur.

şeker-bûze, şekerbîre, şeker bîze Şekerbûze ma'nâsınadır.

şeker-rîz Şekerci ma'nâsınadır. Arabî'de kanâd denir ve mecâzen mahbûbun dudağına ıtlâk olunur.

şeker-i atîk Reng-i leb-i mahbûbdan kinâyedir.

şekerîne Pişmâniye helvâsına derler ve kırma helvâ dahi derler. Arabî'de nâtıf denir.

şekîş Pirinc zenbilidir.

şekîne Mancanadır ki fıçı derler, bâde ve âb ve sâ'ir galleye zarf olur. Ve toprakdan olana penk ve sarpun.

Meksûre

şiker Av ve şikâr ve avcı ve sayyâd ma'nâsınadır.

şikerden, şikerû Avlamak ve sayd ve şikâr eylemek ma'nâsınadır.

şikesten Yemek ve yutmak ve ekl ve bel' ma'nâsınadır.

şikele Kavun ve karpuz dilimine *[67b]* denir ve Arabî'de kurâtü'l-batîh derler.

şikem cihâr behlû kerden Batnı ifrât üzere ta'âm ile doldurmağla seng-i mezâr-ı Yahûd gibi oturmadan kinâyedir.

şikem-hâr Aç ve gürisne ve ekûl kimesnelere ıtlâk olunur.

şikemî Himmeti batnına ve boğazına olan ekûl ve harîs âdeme denir.

şiken Yemek ve ekl ma'nâsına ism-i masdardır.

şikûfe Meyvedâr nihâlin çiçeği ve kay ve istifrâğ ma'nâsınadır.

Mazmûme

şükûh Arabî'de henüz süd emer kuzu derisinden olan tulumdur ki âb ve şarâb korlar.

Meksûre

şikkâr Nesne yemek ekl ve tenâvül ma'nâsınadır.

Mazmûme

şükkâl Kömür ve fahm ve neşhâre ma'nâsınadır ki Türkî'de geviş derler. Hayvan ekl ve bel' ba'de-hû avdet ile geviş getirir.

şükkâliyû Âteş koru üzere ıskarada tabh olunan külbasdıya denür.

Lâm'a Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şeltûk Kabuklu pirincdir.
şelmâye Suda haşlanmış şalgama denir. Hem ta'âm ve hem devâdır.
şelme ***[68a]*** Lapa dedikleri suluca pilâva denir ve lahana turşusu ile yaparlar.

Mîm'e Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şemâle Mutlak mum ve şem' ma'nâsınadır. Ve bir kısım pirinc ismidir ki Şîrâz'a mahsûsdur, pirinc-i şemâle ma'rûfdur.
şemâniye Susuzlukdan sulamakdır.
şemiz Beyâz ve nâzik etmeğe denir ki hâlâ Re'îsü'l-küttâb Reşîd Mustafâ Efendi hazretlerinin tennûr-ı matbah-ı hâsında tabh olunur. Katıkdan müstağnîdir.
şemer Kaymak ve zübde ma'nâsınadır.
şem'-i Yahûdî-i veş Şamata teli gibi berrâk ve saf olan bâdedir, renge derler. Galata'da İsferanca nâm harâb-âbâdda fürûht ederler imiş.
şemlah ve şemlağ Şalgam ma'nâsınadır.
şeme Ağız dedikleri süddür.

Meksûre

şimâr Rezene dedikleri tohumdur, râziyânedir ki bâdyânedir.
şimşeder Zend-pâzend lûgatinde sarmısak ismidir, Arabî'de sûm denir.
şimşek Zend-pâzend lûgatinde genced ma'nâsınadır ki Türkî'de simsim muharrefi susam ve ba'z diyârda gencû dedikleri ***[68b]*** dânedir.

Meftûha

şeme Kaymağa denir, südden tabh ederler. Ve yağlı süde ve peynire dahi derler.

Nûn'a Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şenş Tohumluk hıyâra derler.
şenk-bîz ve şenkle Hurma şarâbıdır ve Pehlevî lisânında ism-i zencebîldir, âmme zencefil derler.
şenkle Salkım ve havşa ma'nâsınadır.
şenî Ta'âm tepsisine derler.

Meksûre

şink Burçakdır ve bir nev' ucu eğri hıyârdır. Ve bir nev' giyâh adıdır ki sirke ile katık yapup tenâvül eder. Hasret-i kibâr et'ime cinsindendir.
şinkiyâr Hıyâr dedikleri uzun ve beyâz ve eğri olur, bunu acur ile tefsîr eylediler. Şâm'dan Âsitâne'ye çekirdeği celb olunup elhamdülillâh bâğ-ı irem-rem Âsitâne-i aliyyedir, bâğçelerimizde mevcûddur.

Mazmûme

şûnîz ve şînîr Şûnîz muhaffefidir ki çörekotu ta'bîr olunur, siyâh dâne dahi derler.

Vâv'a Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şevvâ Arabî'de biryân ve biryâncı ma'nâsınadır.

Mazmûme

şûr Tuzlukdur. Türkçe şoran ve çorak derler. ***[69a]***

şûrbâc Kaynamış ve pişmiş et suyuna denür. Badehu onunla ma'mûl ma'hûd şorba ta'âmında alem oldu.

şûşek Çil kuşudur ve me'kûldur.

şûşmîr Hîl ma'nâsınadır ki kakule Arabî'de hîrbûva denir.

şûşû Tarı ve erzen ma'nâsınadır.

Hâ'ya Muttasıl Şîn-i Meftûhadır

şe Tok ve şu'bân ma'nâsınadır.

şehd Bal ve asel ma'nâsınadır.

şelhe Gâyet semiz ve yağlı lahm ma'nâsınadır.

şehî Mutlak tatlı ve şirîn nesne ve hâssaten bir nev' sükkerî helvâya denir ki nişasta ve yumurta ile terbiye ederler, zâhir güllâcdır. Ba'zılar helvâ-yı bîza-i beyzâ ile tefsîr ettiler.

Yâ'ya Muttasıl Şîn-i Meksûredir

şîb-i pâlâ Turşu pâlâ ya'nî bal ve yağ süzecek zarfdır ki süzeği ve süzek derler.

şidân Hân-ı ni'met ma'nâsınadır ki üzerinde ta'âm tenâvül olunacak tepsi ve sofradır.

şîrâz Ekrâd ve ahtâm tâ'ifesi beyninde bir nev' katıkdır. Dere otunu ufakca doğrayup süzme yoğurda *[69b]* katdıkdan sonra üzerine bir mikdâr süd döküp bir bez torba veya bir gayri kaba koyup yoğurd ekşiyince durdururlar, ba'dehû tenâvül ederler. Ba'zılar bunu yarpuzdan ve fesleğenden dahi ederler. Her hâlde ekşi hamîrden boza mayası gibi salat dedikleri maya koyup ba'dehû üzerine tâze süd doldururlar, beş altı günde bir tekrar süd koyup yirmi günden sonra tenâvül ederler. Türkler buna durak ve ba'zı yerde dipyaz derler, bunsuz ta'âm etmezler. Ve reçel ve murabbâya dahi şarâb derler.

şîrbâ Südlü aşdır ki süd ile pirincden tabh olunur, ma'rûfdur. Şîr süd ve bâ âş ma'nâsınadır. Ve inde'l-ba'z şîrbâd varağ ismidir ki şirâz nev'inden bir katıkdır, Türkler dipyaz derler.

şîrah Şiruğan muharrefi şırlağan yağıdır. Revgan-ı kenced ya'nî susam yağıdır. Arabî'de dühnü'l-hâl denür, ma'lûm.

şîrzene Yoğurddan yağ çıkarılan yayıkdır.

şîr-lu'âb Ya'nî bal, Arabî'de asel denir.

şîr-mâhî Sahûrî dedikleri balıkdır *[70a]* ki Âsitâne'de kayabalığı derler, letâfeti ma'lûm.

şîsû Çil kuşu ya'nî sığırcıkdır.

şîlân Unnâbdır ve meşhûr meyvedir.

şîm Yunus balığıdır ama Âsitâne'de olan donuz balığıdır.

Mazmûme

şüyûşe Kavun ve karpuz dilimine de derler.

Elif'e Muttasıl Sâd-ı Meftûha beyânındadır

sâb Lûgat-i İsfehânî'de sîb ma'nâsınadır ki elmadır. Arabî'de tüffâh denir.

sâbûn Elsine-i selâsede bu isim ile ma'rûfdur.

Hâ'ya Muttasıl Sâd-ı Meftûhadır

sahnât Salamura balığı. Âsitâne'de saldarya balığıdır ki mukavvîdir. Ve nemek-i meclis-i şarâbdır.

Dâl'a Muttasıl Sâd-ı Meftûhadır

sadefgûn Sâğar-ı billûrdan kinâyedir.

Râ'ya Muttasıl Sâd-ı Meksûredir

sıref-i bîçâre reng Şarâb-ı za'ferânî ki şemâtatlı gibi parlak şarâba derler.

Lâm'a Muttasıl Sâd-ı Meftûhadır

salâ Hengâm-ı şitâda ısınmak için âteş yakmak ve fukarâyı it'âm ve Arabî'de kesr-i sâd ile kavurma ve biryân derler.

Vâv'a Muttasıl Sâd-ı Mazmûmedir

sûtla Pazı dedikleri *[70b]* nebâtdır ve beş nev' olur.

Meftûha

senğbûş Harîze-i nâ-residedir. Ya'nî henüz erişmemiş kavun ve karpuza derler ki kelek ve pek küçüğüne düvelek ta'bîr olunur.

Elif'e Muttasıl Tâ-yı Meftûha Beyânındadır

tâk-ı şeker bûre Kıttâb şekeridir. Ya'nî şekerli tava böreği ki yağlı hamîrden ince küçük yufkalar açup bâdem ve fıstık ve şeker ile veya kıyma ile doldurdukdan sonra tekrâr yağda kızardırlar ve şeker börek ta'bîr olunan latîf helvâya da denür. Ve şekerli samsamaya da derler.

Bâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tabâhce Gûşt-nerm ya'nî yumuşak lahm ve hâkine ma'nâsınadır ki kaygana ta'bîr olunan ta'âmdır. Yumurta ve şeker ile tabh olunur.

taberhûn Unnâb ma'nâsınadır.

tabka Rûmî'de bir nev' buğday-ı sağîr ismidir. Fârisî'de kâkel denir, Türkçe kızılca buğdaydır. Mazarratdan hâlî değildir.

tabkarî Küçük tabak ve tepsi makûlesine denir.

Meksûre

tıbâr Bir cins kebîr ve kızıla mâ'il incirdir. Gâlibâ buralarda *[71a]* badencân inciridir.

Râ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tarhaşkûn Kâsni-i sahrâyîdir ya'nî hindibâ-yı nebâtıdır. Türkçe salata derler ve birine hindibâ salatası ve diğerine belhiye denir ki Türkçe kıvırcık salata derler. Erbâb-ı zirâ'at terbiye ile gûnâ gûn yetişdirmişler. Hattâ fakîrin bâğçesinde yedi nev'i mevcûd idi. Ve birisi dahi iki sınıfdır, biri handerlidir ki yer safîri dedikleridir zamğ ondan hâsıl olur ve biri tarhaşkûn ve tarhaşkûk Türkçe güneyik derler.

tarhûn Tohumu olmayup kökünden biter bahar nev'inden hâr bir nebâtdır. Âsitâne'de ekser Ermenî tâ'ifesi mâ'ildir. Lâkin kıllet üzere ekli müheyyic-i cimâ'dır. Ve kökü âkırkarhâdır ki edviyedendir.

tarstûc Tekür balığıdır ki Âsitâne'de tekir derler. Ekli şebgûr illetini def' eder.

tarîh Mâhî-i şâhî dedikleri ki Âsitâne'de mezid balığı olmak üzere kaydı görülmüşdür.

Şîn'e Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

taştker İbrikdâr ağaya derler. Taşt leğen, teşt mu'arrebidir. *[71b]*

Fârisî'de leğen ma'rûf, âbdest ve çamaşur yıkadıkları leğene ve şem'dân ve micmereye de ıtlâk olunur.

Fâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tafle E'am zîre-i sahrâyîdir ya'nî yaban kimmunudur ki Arabî'de kimmûnü'l-berrî derler. İşbu kimmun ki âmme kimyon derler. Mutlak zikr olunsa murâd Kirmânî ki, ma'rûfdur. Bostânî ve berrîsi efdal olanıdır ve kimmun-ı Habeşîye Türkçe kefe kimyonu derler.

Meksûre

tifşil Mercimek çorbasına denir ki mukaşşer mercimek ile ve sirkeden yaparlar, ağdiye-i kadîmedendir.

tıfl-ı meşîme Bâde-i engûrdan kinâyedir.

Lâm'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

talk-ı devân Şarâb-ı erguvândır.

talya Bir cins helezondur. Basdırma edüp tenâvül ederler. Hâlâ Şam diyârında müte'ârifdir. Helezon her sadefî hayvanın ismidir.

Meksûre

tılâ Yalnız Arabî'de hamr ve şarâb esâmîsindendir. Ya'nî müselles dedikleri puhte şarâbdır.

Vâv'a Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tavâf-ı serkeş Âsitâne'de tablakâr ve kuçe ve pazarlarda nev-resîde meyve-furûşlara derler.

Hâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır *[72a]*

tuhef Türkçe mısır buğdayı, Arabî'de ve bundan olan nân ve ta'âma dahi derler.

Yâ'ya Muttasıl Tâ-yı Meftûhadır

tayse Bister ü bâlin, ya'nî yatak takımı derler.

tayfûr İsm-i cinsdir, cemî' tuyûra şâmildir.

Elif'e Muttasıl Ayn-ı Meftûhadır

âşıkbâ Bir nev' âşdır, sirke ile yâhud limon suyuyla pişürürler. Bunu kalye-i suğdî ile beyân ederler ki Arabî'de bakîle dedikleri ta'âmdır.

âkûl Keçiboynuzunun ekberidir. Türkî'de gire derler.

Dâl'a Muttasıl Ayn-ı Meksûredir

idde dâri bikr Henüz el urulmamış bâde ve küpüne de ıtlâk olunur, **idde dârân rezân** dahi derler.

Sîn'e Muttasıl Ayn-ı Meftûhadır

asel-i taberzed Nebât şekerinin şırasıdır. Teberzed mu'arrebidir ki nebât şekeridir. Gâyet muhkem olduğundan gûyâ ki nacak balta ile kırılmağla giderek şeker-i mezbûra alem-i gâlib olmuşdur. Ma'lûm ola ki asıl şeker dedikleri kamışa şebîdir ki şeker kamışı meşhûrdur. Bunun usâresini tabh ile mün'akid olmuş, tasfiyesiz olursa *[72b]* sükker-i ahmer derler. Tekrar tabh ve tasfiye edüp posası mümtâz olur. Bir zarfa dökerler ise ana süleymânî derler ve bir

dahi tabh edüp sanavberî kâlıba dökerler ise fânîz derler. Diyârımızda kelle şekeri ta'bîr olunur. Ve bu tabh-ı sâlisde mübâlağa olur ise eblûc ve kand-ı mükerrer derler. Tarafeyni müsâvî müstatîl kalıba dökerler ise kalem derler. Ve bir def'a dahi tabh ve tasfiye olunup şişeye dökerler ise nebât-fezâr derler. Ve eğer su ile tabh mün'akid olunca kepçe ile birbirine urulup uzun ipler gibi çekilir ise fânîz-i hazâ'ini ve fânîz-i senceri derler. Eğer tabh-ı sâlisde öşrü kadar tâze süd izâfe olunup kaynadılır ise teberzed derler.

Mîm'e Muttasıl Ayn-ı Meftûhadır

amlec Kış kavunudur.

Nûn'a Muttasıl Ayn-ı Mazmûmedir

unnâb Ma'rûf meyvedir. Müshilâtta ve tasfiye-i demde bî-nazîrdir.

Yây'a Muttasıl Ayn-ı Meksûredir

îsî hurd Üzüm salkımından kinâyedir.
îsî dehkân Bâde-i *[73a]* erguvândır.
îsî şeş-mâhe Kemâlin bulan meyvelere, bâ-husûs üzüme ıtlâk olunur.
îsî-i nüh-mâhe Üzüm salkımıdır.
îsî-i her-derd Bâde-i gülgûndan kinâyedir. Beyt

Kimi bengî bu halkın kimi kimisi tiryâkîdir ammâ,
Benim t ab'-ı selîmim bâde-i gülgûna mâ'ildir.

Elif'e Muttasıl Gayn-ı Meftûha Beyânındadır

gârec Sabûh ma'nâsınadır ki sabâh vakti içilen şarâbdır. Ve mutlak şarâba da ıtlâk olunur. Sabûh olsun gubûk olsun cîm-i Fârisî ile de ve za-i ma'ce ile de resîde-i nazardır. Nitekim beyt

Be-güft mürdem ez hâb-ı sabûhî berîminî hîzed
Meger der-dest yây ey perî-rû âfitâb âfend.

gârci Sabûh ma'nâsınadır ki sabâh vakti içilen şarâbdır. Mutlak şarâba da ve sâkiye de ve sabûhu kullanan ehl-i keyfe dahi ıtlâk olunur.
gâz Kazdır, ma'lûm. Ve kaht ü galâ ve şereh ve iştihâ ve iltizâz ile ta'âm yemek ma'nâlarına gelir.
gâş Koruk salkımı ve tohumluk hıyâr ma'nâsına da gelir.
gâvüş Tohumluk hıyâra *[73b]* ve kebîr üzüm salkımına derler.
gâvşu Yine tohumluk hıyâra ve koruk salkımına da derler.

Râ'ya Muttasıl Gayn-ı Meftûhadır

germâsenk Gözleme makûlesi yufkaya da derler, yağda kızardıp tenâvül ederler, geryâsenk dahi derler.
germânûş Tarhûn dedikleri sebzedir.

Meksûredir

gırmic Çörekotudur.

Mazmûme

gurum Yaban koyunu ve mîş-i kûhî ve koç koyuna da derler.

Zâ'ya Muttasıl Gayn-ı Meksûredir

gızlulâver Pirinc ve bakırdan olan debbedir ki içine ehl-i sefer bal ve yağ ve reçel korlar.

Mazmûme

gujib Dânelenmiş tâze üzüme denir.

Sîn'e Muttasıl Gayn-ı Meftûhadır

gasâ Hurma koruğuna derler. Arabî'de büleh denir.

Dat'a Muttasıl Gayn-ı Meftûhadır

gezân Bakiyye-i ta'âmdır.

Lâm'a Muttasıl Gayn-ı Mazmûmedir

gulûl Ol ta'âma denir ki boğazda durup zahmetle aşup gide, hâm muşmula gibi.
gule Ağzı dar küçük bardağa denir.

Mîm'e Muttasıl Gayn-ı Meftûhadır

gamâm İsm-i ebr-i mürdedir ki sünger dedikleri nesnedir.

Nûn'a Muttasıl Gayn-ı Meftûhadır

gancâl Mutlakâ ekşi *[74a]* meyveye denir.

Mazmûme

gonçe-i erguvân Şerâre-i âteş ma'nâsınadır.
gundumâş Böğrülceye denir ki lubyâ ve fasülyeye dahi derler.
gunde Hamîr yoğurmağa denir.

Vâv'a Muttasıl Gayn-ı Mazmûmedir

goc Boynuzlu koç ma'nâsınadır.

Elif'e Muttasıl Fâ-yı Meftûha Beyânındadır

fâyiş Yunanîde bakladır ki bakladır.
fânîd Pânid mu'arrebidir ki kamış helvâsı dedikleri helvâdır ve kand-i sefîd ma'nâsına gelir. Bunu ba'zılar peynir şekeri veya akîde şekeri dediler. Tafsîli asel-i teberzed resminde mürûr eyledi.

Tâ'ya Muttasıl Fâ-yı Meftûhadır

fettât Ufak etmek vesâ'ir rîzeye ve ufantı ma'nâsınadır.

Hâ'ya Muttasıl Fâ-yı Meftûhadır

fahfara Kepek ve sepus ma'nâsınadır.

Râ'ya Muttasıl Fâ-yı Meftûhadır

ferh Tavuk pilicine derler.
ferrüc Tavuk pilici ve güvercin palazına denir.
ferhâk Kâf-ı Fârisî'yle ol kalye ve kavurma makûlesi ta'âma denür ki üzeri yumurtalı ola, bu ma'nâya göre mürekkeb olur. Fer bala ve hâk yumurta ma'nâsınadır.
ferhaşte Tava *[74b]* böreğine denir ve yağlı hamîrden ince ve küçük yufkalar açup cevfini bâdem ve fıstık ve şeker ile doldurdukdan sonra yağ içre kızardırlar ve üzerine şeker veya asel dökerler. Arabî'de katâyif derler ve meşhûr katâyife Arablar künefe derler.
ferhaşe Tava böreği ve tel katâyifi ve ekmek katâyifine dahi derler.
ferhâk Üzerine yumurta gezdirilmiş kavurma ve kebâb ve kalye makûlesine denir.
ferğ Tavuk ve güvercin palazına derler.
fergânîden Gereği gibi ezilmiş hamîr ma'nâsınadır.
ferfûr Çil kuşuna ve bıldırcına ve semiz kuzuya derler.
ferfe Hurfe ki semizotudur, perperim dahi derler. Arabî'de baklatü'l-hamkâ derler.

ferkâmeh Ta'âm üzerine dökülen süd ve sahîhi ta'âm üzerine dökülen sarmısak demek olur.
fermûhend Benefşe çiçeğidir. Hamîresi ve şerbeti olur, ma'lûmdur.
ferûşek Bulgur ma'nâsınadır.
ferûşe Un helvâsıdır ya'nî gâziler helvâsı ve badem helvâsına denir.
ferûk Henüz yumurtlamamış genc kuşa denir. Türkî'de ferik *[75a]* derler.
fervîş Biryân ve kebâb ma'nâsınadır. Zâhiren perviş kebâbı dedikleri bundan me'hûzdur.
ferîz Pasdırma ve sucukdur.
ferîvek Kavuna derler, Arabî'de bıttih derler.
ferîsek Şeftalûdür, Arabî'de hûc derler.

Meksûre

firsâd Beyâz ve tatlı duta derler, siyâh ve ekşi olana şâmî derler.
firâte Üzüm şırasını kaynadıp bir mikdâr nişasta çalup kıvama getürürler ki Âsitâne'de yufka köfteri derler. Bâdem ve fıstık ve fındık ve ceviz ile ekl ederler. Ve köfter sucuğu dahi budur.

Mazmûme

fürûz Kavrulmuş ve biryân olmuş ma'nâsınadır.
fürûşe Yarma buğdaydır ki ta'âm pişirirler.

Sîn'e Muttasıl Fâ-yı Mazmûmedir

füsûcen Gîlân'a mahsûs bir nev' ta'âmdır.

Tâ'ya Muttasıl Fâ-yı Meftûhadır

fetîr Mayasız etmeğe denür, ya'nî kül poğaçasıdır.

Kâf'a Muttasıl Fâ-yı Meksûredir

fikâ' Şerbet tâsıdır.

Lâm'a Muttasıl Fâ-yı Meksûredir

filerz Zelle ma'nâsınadır ki ziyâfeti ba'de'l-ekl çıkı *[75b]* yapup götürdükleri ta'âmdır. Zurefâ hûn-bürden ta'bîr eder.

Mazmûme

füle Ağızdır ki yeni doğurmuş hayvan doğurdukda çıkan süddür.
fülâte İsm-i meydedir ki bir nev' helvâdır. Mâddesinde zikr olunur.
fül Nilüfer çiçeği derler. A'lâ şerbeti olur, hem devâdır.

Nûn'a Muttasıl Fâ-yı Mazmûmedir

funduk Türkî'de fındık ve Arabî'de bunduk derler. Mukavvî meyvedir.

Vâv'a Muttasıl Fâ-yı Mazmûmedir

fûkân Taru unundan yapılan bozadır ki Arabî'de fukkâ' derler.
fûl Bakladır, ta'âmı olur. Arabî'de cercir derler.
fûm Buğday ve hınta ma'nâsınadır.

Elif'e Muttasıl Kâf-ı Meftûha Beyânındadır

kârasiyâ Âlû bâlû dedikleri meyvedir. Cümlenin ittifâkıyla kirasdır, ekşi nev'ine vişne ve kekremtrak nev'ine vişne eriğidir. Kiras ve vişne ağacının zamgı hâr ve yâbis ve câli ve sü'âli kat' eylemekde mücerreb-dir. Ve çekirdeğinin lübbünü ahlîle taktîrde harkatü'l-bevl ve cerâhat-ı mesânede nâfi'dir.

kaz Ma'lûm, *[76a]* yine kazdır.
kazkan Büyük tenceredir.
kakûs Hubûbâtdan mercimeğe denir.
kavred Sakız helvâsı gibi bir helvâdır. Şekeri sahîfe gibi yaparlar, dondukda gevrek gibi kırılır. Hâliyen Galata semtinde yaparlar, müdeccel helvâsı diye fürûht ederler.

Hâ'ya Muttasıl Kâf-ı Mazmûmedir

kuh Koç koyuna denir.
kuhkâr Kurbanlık koyuna derler.

Meftûha

kayd Basdırmadır ki lahm-ı kayddır. İstiskâya nâfi'dir, husûsen sirkede tabh olunmuş ola.

Râ'ya Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

karhâk Köfterli çorba ve gûştâbe ma'nâsınadır.

Meksûre

kırt Pırasa nev'indendir ki kürrâsü'l-mândedir. Âhir-i şitâda ve evvel-bahârda bâğçelerde hâsıl ve me'kûl olanı ki hâlâ pırasadır. Soğan gibi başlı olanına şâmî derler.

Tâ'ya Muttasıl Kâf-ı Mazmûmedir

kutâbî Samsa gibi bir gıdâdır. Türkçe tava böreği derler. Yağlı hamîrden ince küçük yufkalar açup cevfini bâdem ve fıstık ve şeker ile veyâhud kıyma veya a'lâ Mudurnu peyniri veya bakîle dereotu *[76b]* zamm edüp a'lâ revgan-ı sâde ile tabada pişirüp der-akab sofra gelür ise gâyet lezîz olur. Fakîr yalnız peynir ile olanı severim.

Lâm'a Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kal'a-i suğdî Bir nev' kalye ve kavurmadır ki ondan yağlı mumbar ve yumurta ile yaparlar.

Mazmûme

kulârî Bir nev' incirdir ki değmesi sarı olur.

Nûn'a Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kanbît Rûmî ve Arabî'de kelem-i Rûmî'ye ıtlâk ederler ki Türkî'de karnabit ve çiçek lahanası derler.

Elif'e Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kâbek Tavuk ve güvercin ve cümle kuş yuvasına dahi ıtlâk olunur.
kâbîle Hubûbât döğülecek dibek ve cümle mevâdda müsta'mel olan havana derler. Arabî'de mihrâs denir.
kât Şûşter vilâyetine mahsûs bir nev' pirincdir. Yedi sene ömrü var, tekrarına eker ya'nî bir kerre ekilip yedi sene mahsûlünü alırlar.
kârâb İzâfetle ifrât üzere işret mevki'inde îrâd olunur.
kârıncık Bâdrenk ma'nâsınadır ki *[77a]* şenhıyâr dedikleridir. Gâyet de yeşil ve büyük olur. Bunu hıyâr nev'inden acûr ile de tefsîr ederler.
kâsek Küçük kâse ve kadehe derler.
kâsî Hindibâdır ki berrîsine Türkî'de güneyik derler. Bostânîsi dahi bir kaç nev'dir. Biri hindibâ-yı bakl ve biri belhiyyedir ki hâlâ salata ta'bîr etdikleridir. Ve Arabî'de

hindibâya bakla-i Yahûd derler ve inde'l-ba'z ebegümecidir. Ve bir rivâyetde kâsnî, ebegümeci çiçeğidir.
kâse gücâ perem Tufeyliye denir ki da'vetsiz ahibbâya refîk olup ziyâfetgâha varan dalkavuğa derler.
kâselîs Çanak yalayıcı murâd ekûl ve inhân ve dilenci ve dalkavuğa da ıtlâk olunur.
kâl Meyve-i hâm ve pırasa dedikleri sebzeye denir.
kâlâ-şiken Bir nev' helvâdır. Kelâşken dahi derler.
kâlcûş Mâ-hazarî ve fukarâ ta'âmıdır. Bir kaç etmeği doğrayup bir çömleğe korlar ve üzerine ezgimiş bir mikdâr sâde yağ korlar ve büber ve kimmun ve ceviz döküp hafîfce âteş *[78a]* üzre cüz'îce kaynadıp indirirler.
kâlınca İsm-i fâhtedir ki üveyik dedikleri me'kûl av kuşudur. Lâkin avlamağa nâ-mübârek addeylemişlerdir. Şîrâz'da kâlınca ve Arabî'de salsal denir.
kâlûc Güvercin kuşudur.
kâlûsek Bakla ismidir ki tahrîfle bakla ta'bîr olunan galledir.
kâlûşe Tencere ve çömlek ma'nâsınadır. Ve Deylem halkına mahsûs bir nev' ta'âm ismidir, pirinc ve nohud ve pancar ve sirke ile pişürürler, ba'dehû tâze kişniş ile nâneyi yağda kavurup üzerine gezdirirler.
kâle Umûmen kabak ve husûsen şarâb kabağına denir. Ve hâm kavun ve karpuza dahi derler.
kâme Ayran ile karışık süde derler.
kâned Kand ma'nâsınadır ki şeker-i mükerrerdir. Avâm nebât şekeri ve nöbet derler.
kânûn Ocak ve âteşdân ma'nâsınadır.
kâvrek İsm-i meyve-i kebîrdir. Hıyâr-ı kebir dahi derler. Sirke ile turşu yapup tenâvül ederler. Hâlâ Âsitâne'de gebre turşusu budur zannolunur. Asaf, Haleb'de kebar derler *[78a]* hanâzîr illetine nâfi'dir.
kâvûl Sofracı başına ve çâşnigîre derler. Türkistân'da tuşmâl derler.
kâhû Mâruldur, ma'lûm.

Bâ'ya Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kebâbe Bu isimle ma'rûf bir nev' bahârdır.
kebter ve kebûter Güğercin kuşudur.
kebçe Kevgirin karındaşıdır.
kebre-bâ Kebere âşıdır, bâ âş ma'nâsınadır. Mastı-bâ yoğurd âşıdır ki bozca âş dedikleri.
kebkân bezm Sâkîlere ve tavşana ve çengî piçelere ve mahbûb içağalarına derler.
kepk-ker Duracdır ki tahrîfle turâc.
kebûter-dem Mahbûbla ağız ağıza ve dudak dudağa olup bî-kayd humâr-ı dilhâh üzere emmek ve dürrâkî şeftâlûler almakdan kinâyedir.
kebîtâ Bir nev' helvâdır. Arabî'de nâtıf denir. Ceviz ve bâdem ve fıstık ile yaparlar. Türkî'de bunun bir kaç ismi vardır. Ak helvâ ve pişmânî helvâ, ceviz ve bâdem ve fıstık ile yaparlar. Ba'zılar kebîtâ mu'arrebi olan kebîtâyı tahrîf edüp kaya helvâ derler. Ve bir kavlde kebtiyâ bir

nev' küliçedir ki ununu şeker ve susam *[78b]* ile terbiye ederler. Ve kesr-i bâ ile ekmek katâyıfına derler. Arablar buna katâyif derler. Tel katâyifine künefe derler.

kebîde Arabların sevîk dedikleridir, kavrulmuş undur. Türkçe kavrulmuş dâneye kavurka ve ununa kavut derler. Ve mutlak pirinc ve nohud ve arpa ununa da ve bulgura ve yarmasına dahi derler.

Cîm-i Fârisî'ye Muttasıl Kâf-ı Meksûredir

kiçîn Her ta'âm ki yağlı undan tertîb oluna kiçîn derler.

Dâl'a Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kedûbâ Kabak âşı.

kedûh Germâbe ve hammâm ve ılıca ma'nâsına gelir ve câm ve kadeh ma'nâsınadır.

Râ'ya Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kercefû Bıldırcın kuşudur. Arabî'de selvâ derler.

kersân Kavata ta'bîr olunan ağacdan zarfa denir.

kerseb Kerevize derler.

kerek Bıldırcın kuşudur.

kerkefîz Kepçedir ki sevâh sevâhdır, kevgir derler.

kerem Kelem ma'nâsınadır ki lahana derler. Ve kerneb dahi derler.

kermek Bakla ile tabh olunan ta'âma derler.

kerenbâ Lahana âşına derler. Bâ âş *[79a]* ma'nâsınadır.

kerinc Çörekotudur.

kerenkânî Bir nev' latîf üzümdür.

kereh Meske ma'nâsınadır ki Türkî'de kereyağıdır. Ve me'kûlâtın küflenmesine dahi derler.

Meksûre

kirâvüş Yağcı mengenesine denir.

kirkir Bir nev' bakladır. Mu'arrebi cercerdir.

kirinc Çörekotudur.

Mazmûme

kür Pirincdir ki Arabî'de erz derler.

kürârâ Yola gidenler taşır, mataraya derler.

kürc Kavun ve karpuz dilimine derler.

kürkürü kurcen Kıkırdak dedikleri yumuşak me'kûl kemikdir. Dişi olan ekl eder.

kürki Turna kuşdur. Kelenk dahi derler.

kürûş İşkenbe ma'nâsınadır.

küryân Teşekküren kurbân kesmekdir. Arablar fikâke derler.

Zâ'ya Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meksûredir

kizvân Bâdrengbûyedir ki balenkûdur Türkçe oğulotudur.

Mazmûme

küzbere Kişnizdir ki Türkçe kişniş derler. Derece-i ûla âhirinde bârid ratabdır. Usâresinden kırk dirhem mikdârı kâtildir .

Zâ-yı Mu'accemeye Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kejdüm-i bahrî İskorpit *[79b]* dedikleri balıkdır. Şebkûr illetine nâfi'

ve bâ-husûs bunun çorbası gâyet lezîz olur. Fakîr pek severim.
kejgân Tahfîf ile gargan ma'nâsınadır.

Sîn'e Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kesek Et kavurması kalye-i gûşt.
kesnâc Kâsnî ismidir ki hindibâdır. Türkî'de güneyik derler. Berrî ve bostânîsi ma'lûm.

Mazmûme

küsbere Kişnizdir Türkçe kişnişdir. Tâzesini cüz'îce lezzet verecek kadar ta'âma koyup kurusunu şeker ile tenâvül ederler. İntişâr-ı dâ'imî illetine nâfi' ve menîyi muğlizdir.

Şîn'e Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

keştû Fârisî'de kemâl olan üzüme denir.
keştî-i zer Mutlak keştî resminde yapılmış kadehe denir.
keşmeş Çekirdeksiz üzümdür. Kuş üzümüne dahi denir.
keşef Karlıkdır ki su soğudurlar.
keşk Yoğurt kurusuna denir. Türkler kurut derler. Hâlâ keş dedikleridir ki ma'lûm ve inde'l-ba'z bir nev' ta'âmdır ki yoğurt ile pişürürler, keşkek derler. Ve arpa çorbasına *[80a]* keşk denir. Fark için keşk dediğimiz ta'âma da keşk denir. Arabî'de herîse derler. Eğer kaz etiyle olur ise Bu-Sehâk'ın rûhu şâd olur.
keşkâb Arpa çorbasıdır. Keşkâv dahi derler.
keşkbâ Âş-ı halîmdir ki bunu dahi süzülmüş yoğurt ile pişürürler. Âş-ı dakîk dahi derler.
keşkîn ve keşkîne Arpa etmeğine denir ki buğday ve arpa ve nohud, bakla unundan yaparlar. Sâde arpadan pek güzel olur. Hattâ merhûm Sultan Mustafâ Hân-ı Sâlis, yalnız arpa ununun ekmeğini ekl ederler idi.
keşkîne Bir nev' katıkdır ki ibtidâ kavrulmuş unu bir kaba koyup ve üzerine balık salamurası ve ciğ soğan ve pancar ve semiz otu tohumu döküp karışdırdıkdan sonra güneşde ekşidüp tenâvül ederler. İsmi güzel müzahref ta'âmdır.
keşnec Yerelmasıdır.

Meksûre

kişte Elma ve armud misillü meyve kurusuna denir. Hoşâbı güzel olur.

Mazmûme

küşkûfe Serçe *[80b]* kuşudur.

Ayn'a Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

ka'bü'l-gazâl Peynir şekerine derler ve bir nev' helvâdır ki arpa unu ve terencübîn ile yaparlar ve şarâbda dahi müsta'meldir. Hazf-i lâ ile ka'b gazâ dahi lûgatdir.

Fâ'ya Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kef Semizotudur.
kefter Güvercin ve kebûter, Arabî'de hamâme ma'nâsınadır.
kefc ve kefce Kepçedir. Aşçılar bilir.
kefçelîz Ta'âm kurtardıkları büyük çömçedir ki kefgîr tahrîf ile kevgir derler.

Kâf'a Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kek Kâk ve peksimete denir, Şam keki meşhûrdur.
kekej Su teresidir. Salatası olur, devâyî bir otdur. Sultâniye'de dere kenârlarında çokdur.

Mazmûme

kuk Ol tavukdur ki yumurtadan henüz kalup mest ve sersem ola.

Lâm'a Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kelâcû Kadeh ve piyâledir. Bâde ve şerbet ve kahve içecek zarfa denür.
kelâşken Bir nev' helvâdır.
kelem Lahanadır.
kelemâ Zend-pâzend lûgatinde üzüm asmasına denir.
kelinceri Bir nev' kara *[81a]* üzümdür. Herât vilâyetine mahsûsdur, gâyet de latîf olur. Her s*alkımı beş [dirhem] min Tebrîzî ve her tâzesi beşer dirhem vez*n olunur.
kelûc ve külîc Ol etmeğe denür ki hamîri furûn dîvârından kor üzerine düşüp öylece pişmiş ola. Bu ta'rîfe nazaran kirde kebâbcıları furunda pişürdükleri yufkadır.
kelvend Hıyârdır ve meyve ipe dizmeğe dahi der[ler]. İncir, kayısı, armud, alıc vesâ'irleri gibi.
kelvende Mutlak hıyâra denir ve urus hıyârı gibi bir cins ufak ve ince hıyâra da denir. Ve tohumluk hıyâra ve ham kavun ve karpuza dahi derler.

Meksûre

kilencâr Yengec dedikleri bahrî hayvândır, devâdır. Ve ta'âmı bile gâyet mukavvîdir. Lahmı gâyet beyâzdır. Tarîk-i tabhı; evvelâ haşlayup ba'dehû kabuğunu açup etini çıkarup fağfûr tabağa dizüp ve üzerine limon suyu ve revgan-ı zeyt döküp ve bir mikdâr maydanos doğrayup ahşam ta'âmını yalnız böyle iktifâ eylese beş on gün *[81b]* sonra bâhadırca kuvvet verir ki muhtâc olup ekl eden bilür, meğer ınnîn ola.
kilîkân Tarhûndur.
kilîkerden Hardal-ı bostânîdir. Ramazân-ı şerîfe mahsûs gibidir. Bilhâssa usâresi ekşi nâr ağacı dibine dökülse tatlı olur.

Mazmûme

külâl Kûzeger ma'nâsınadır.
külbenk Harman bekçisidir.
kölünbe Yağlı küliçedir ki cevfini helvâ ve fıstık ve bâdemle terbiye ederler. Gözleme ve börek nev'indendir. Fakîr otuz sene mukaddem Âsitâne'de kölünbe fürûht bir Arabı idrâk eyledim. Hâliyâ ma'dûmdur.
külû ve külûc Yağlı büyük yufkaya derler.
külûh Ahlat armudu.
külûh-endâz Evâhir-i Şa'bân'da bâde-nûşân birbirine ziyâfet edüp îde varınca sâğar-ı bâde gülfâmdan keff-i yed ederler. Türkçe bıçak silme ve defter kapama derler.
külî Kaya balığına denir, lahmı gâyet de mukavvîdir. Arabî'de semek

razrâzî derler. Ve yağlı büyük yufkaya da denür.
külîçe Küçük yağlı çörekdir.

Mîm'e Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meftûhadır

kemâ Etmekçilerin furun tathîr eyledikleri *[82a]* bez ve paçavraya derler.
kemâs Şarâb yatığına derler.

Mazmûme

kümân cule Kurbân koyun ma'nâsınadır.
kümküm Za'ferân ma'nâsınadır.
kümeyt Koyu kırmızı şarâba derler.
kümeyt neşât Bâdeden kinâyedir.

Nûn'a Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kenâd Yabânî güğercin ya'nî câmi' güğercini ve murğ-ı ilâhî dahi derler. Arabî'de varşân derler.
kenah Keş dedikleri yoğurt kurusudur. Ta'rîfesiz olmamağla tarîk-i tabhı terk olundu.
kend Nebât şekeridir. Kand mu'arrebidir.
gendenâ Pırasadır.
kendû Su ve sâ'ir şeyler konan küpe derler.
kendûre Seferî sofraya denir ki meşin ve telatinden ve köseleden yaparlar ve ta'âm peşkirine dahi derler.
keştû ve kenşû Koruk ve gûre ma'nâsınadır.
kenger Bu isimle ma'rûf nebâtdır. Yoğurt ile cacığı cimâ'ı mukavvîdir. Ve enginâra dahi derler.

Meksûre

kin bihen Çitlenbik dedikleri meyvedir.

Mazmume

künbeze Bir nev' hıyârdır. Hâm iken gâyet lezîz olur ve inde'l-ba'z hâm kavun ve karpuza derler. *[82b]*
kündû Ak günlükdür.
kündek Etmek ufağıdır.

Vâv'a Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kevâre Üzüm küfesidir.
kevâz Yatık ta'bîr olunan zarfdır. İstersek bâde ve dilersek su konur ma'lûm.
kevâje Nîm puhte nân ve ta'âm ma'nâsınadır ki tatarî pişmiş ta'bîr olunur. Ve nîm pereşt yumurtaya denir ki rafadân derler.
kevter Güvercindir, Arabî'de hamâm derler.
kevhak Neferiyye ta'bîr olunan ufak üzüm salkımına denür, Arabî'de hasla denür.
kevrebâ Kebere âşına denür ki Arablar keberiyye derler.
kevrigiyâh Keçi boynuzu dedikleri meyve-i huşkdur.
kevsek Cümlemizin bildiği bakladır.
kevlem Karabibere derler ki ma'rûfdur, ta'âm havâyicindendir.
keven Muharrem'in on ikinci günü pişürüp fukarâyı it'âm içün olunan aşûra ta'âmıdır.
kevinc Çörekotudur.
kevende Hâm kavun ve karpuza denir.
kevîz Alıc ve halıc dedikleri meyvedir, Arabî'de zü'rûr derler.
kevîş Yoğurt ve ayran koyacak zarfa denir. Türkî'de külek ve sumak derler.

Meksûre [83a]

kivj Alıc ve halıc dedikleri meyvedir. Meftûhadır, zikr olundu.

kivâr Üzüm küfesine denir.

kivâre Çanak ve çömlek ve destî ve kavanos ve saksı gibi çamurdan ma'mûl zarfa denir.

kivâze Nîm pereşt yumurtadır ki rafadân derler. Hem gıdâ-yı ceyyid ve bâ-husûs bugün zuhûr eden yumurtadan beş dânesini âmâde ve tavaya su koyup cüz'îce tuz ilâve ve fıkır fıkır kaynar iken beş yumurtanın beyâzlarının nısfı ki galîzdir, çıkarıp rakîk beyâz ile sarısını bozmayarak galeyân eden suya vaz' ve üzeri perde-i ankebût misillü perde bağladıkda indirüp ve suyunu süzüp lâyıkıyla tuz ve biber ve dârçın ve havlıcân eküp hengâm-ı şitâda kırk gün ekl olunup keyluse mürâ'ât olunur ise ve mukadder ise ekser zükûr veledin zuhûruna delîldir. Hudâ bilür, nefsimde tecrübe eyledim, gâyet mü'essir buldum. Arabîsi cevâzekdir.

Mazmûme

kûpe Yayığa derler, mutlak şey dövecek havan *[83b]* ve dübekdir.

kûpîn Hubûbâtdan yağ çıkarırlar. Arabî'de mu'del ve Türkî'de yağhâne zenbili derler.

kûtâh pâ Sığın geyiği ve tavşana dahi derler.

kâşâseb Uyku ve nevmdir. Bahârlı ta'âm mûcib-i ihtilâmdır malûm. Ve mahbûb-ı müstesnâya dahi denir.

kûfte Döğülmüş ve hurda olmuş. Köfter dedikleri kebâba da denür. Andan yuvalak yuvalak yapıp ba'zı sâde ve ba'zı köfteli çorba ve ekşili yahni misillü ta'âm içre pişürüp tenâvül ederler.

kûfte biryân Kıyma ta'bîr olunan kavurmadır ki lapa vesâ'ir pilâv üzerine dökerler.

kûk Mârul dedikleri salata nev'in-dendir. Arabî'de has denür.

kûkû Yumurtanın ismidir.

kûken Firik dedikleri nîmres buğdayı âteşde ütüleyip pilâvını yaparlar. Mısır'dan gelen a'lâdır.

kûlânic Baklava ta'bîr olunan ta'âmdır, ma'lûm.

kûleh Mangal ma'nâsınadır ki içine âteş korlar, kûlenc dahi derler.

kûmer Armuda denir, ma'rûf meyvedir. Arabî'de kemserî derler.

kûhî Halıc *[84a]* dedikleri meyve-i nâ-hoşgüvârdır, ma'lûm.

Hâ'ya Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kehberek Bâdıncân ismidir ki tahrîfle patlıcan derler. Mûcib-i fesâd-ı dem ammâ gâyet lezîz kırk dürlü ta'âmı olur. Sevâdı muharrikdir. Lâkin fedâ olunur nebâtâtdan değildir. Cümlenin ma'lûmudur.

kehzek Hardal dedikleri tohumdur.

kehzel Su teresidir. Tasuh bî-nazîrdir ve salatası dahi a'lâ olur.

kehneze Esnemek ve şeb'-i tâm hasebiyle gerinmek ma'nâsınadır.

kehir, kiyl ve kîlek Alıc ve halıc ma'nâsınadır.

Mazmûme

kühiste Su ile dolu bardak.

Yâ'ya Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

keyfer Mutlak yoğurt ve süd koyacak kaba denir.
keymak Kaymakdır ki südden olur.
keylûs Ağdiyenin tabh olunanından ibâretdir.
keymûs Mertebe-i sâniyede kebedde tabh ve nazc bulmasından ibâretdir. Hazm-ı sânî ta'bîr olunur. Çünki hazm-ı evvel, keylûs olan gıdânın latîfi mi'deden masarika dedikleri tamarlara girüp mütecezzî olur. Ve masarika ince tamarlardır ki bir tarafı nihâyet mi'deye *[84b]* vâsıl ve taraf-ı âharı mi'kara gider ya'nî karaciğerin çukur tarafına münkaldir. Pes latîf keylûs masarikadan gide, vâsıl olıcak gider de tekrar tabh ve nazc bulup bir hazm dahi olur. Bu mertebede ahlât-ı erba'a mütemeyyiz ve mütekevvin olur.
keyû Maruldur, Arabî'de has denir.
keyve Kâhûdur, ya'nî maruldur.

Meksûre

kîmyâyi cân Bâde-i erguvândır.
kiyâ Sakızdır, kızlar mâ'ildir.

Nûn'a Muttasıl Kâf-ı Arabî-i Meksûredir

kinyâl Bed-mest kimesneye denir.

Elif'e Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kâşâk Şirdân dolmasına derler.
kâkâ Kuru yemişe derler ki çerez-çemen ta'bîr olunur.
kâl Horosdur, tavuğun ehlidir.
gâvgûn-kerden Def'-i tabî'î etmekden kinâyedir.
gâvû Dağ öküzüdür Arabî'de bakarü'l-vahş ve Türkî'de sığır ta'bîr olunur.
kâvis Süd sağacak kabdır.

Dâl'a Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kedek Şirden dolmasıdır.

Râ'ya Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kerâs Lokma ve nevâle ma'nâsınadır.
kerdân Bir nev' kebâbdır. Kuş ve kuzu her ne ise ibtidâ suda haşlayup *[85a]* ba'dehû içini doldurup sonra kebâb ederler, piryan kebâbı ve çevirme kebabı derler, envâ'ı ma'lûm.

Meksûre

kirâncân Pâlûzeye derler, hâlâ pelte dedikleri ta'âmdır.
kirânhâr Ekûl âdeme denir.

Meftûha

kerdnâ Kebâb şişine derler.
kerdnâc Biryan kebâbı ve çevirme kebâba derler.
kerker Bakladır, Arabî'de çerçer derler.
kerîkâh Biryan çömleğinde koyunun boynu gelen yerdir.

Mazmûme

kürâz Yatık dedikleri şeydir ma'lûm, gerek bâde ko ve gerek su.
kürde âlû Yani âlû-kürde ki zerdâlûye şibih hurde ve müdevver erikdir, can eriği ve bir nev'ine sarıca erik derler.

kûr sine-çeşim Aç gözlü harîs âdeme derler.
kürkün Türkî'de firik derler, buğday sünbülesi bir hoşca istihkâm bulmadan âteşde ütüp ve andan bulgur gibi pilav yaparlar, ma'lûm.
kürenc beşîr Selâli âş ta'bîr olunan ta'âmdır.
kürûhe Gerek şeker ve gerek helvâ topu olsun mutlak her yuvarlağa denir.
kürîçe Kireç ma'nâsınadır. Peynir şekerine dahi *[85b]* derler Arabî'de ka'bü'l-gazâl.

Zâ'ya Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kezer Hâvic dedikleri sebzedir.
kezek Nukl ve meze ma'nâsınadır.

Şîn'e Muttasıl Kâf-ı Meksûredir

kişnîr-i hasram Bâde-i engûrdur.

Lâm'a Muttasıl Kâf-ı Mazmûmedir

gülâc Bir nev' helvâdır, Âsitâne'de güllâc baklavası dedikleri meşhûrdur.
külâgîn kerden Piyâleyi bâde-i gülfâm ile lebrîz eylemekdir.
külhac Hamîr yoğurmağa derler.
gülneşât Bâde-i engûrdan kinâyedir.
gülengübîn Gülengebîn muhaffefidir. Âmme gülbeşeker der meşhûrdur, gül ve şeker ile yaparlar ve gülkand derler, aselîsi akvâdır.
külîçe Yağlı çörek ma'nâsınadır.

Nûn'a Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

gendümbâ Buğday âşı ki bizim diyârlarımızda döğme âşı derler, âş-ı halîm budur. Herîseden farkı budur ki herîseyi et ile berâber hallederler. Bunu öylece koyup ve içine et tikeleri ve nohud korlar.
gendenâ Pırası dedikleri sebze-i meşhûrdur.

Vâv'a Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

gevzâb Bir nev' ta'âmdır, pirinc ve et ve ceviz ve nohud ile pişürürler.
gevzâkend İçi ceviz *[86a]* ile ta'biye olmuş şeftâli kakına derler.
gevzîne Ceviz helvâsıdır, Âsitâne'de koz helvâsı meşhûrdur.

Mazmûme

güvâred Ta'âmı hazm etmek ma'nâsınadır.
güvâreş Beyne'l-etibbâ mukavvî ve riyâhî muhallel-i muslıh-ı mi'de olan ma'âcîne derler.
gûr Bâde ve ayş ü işret ma'nâsınadır.
gûrî Şarabı nûş ve edeb hayâ ferâmûş olunarak yaban eşeği gibi sıçrayarak meclis-ârâlık eden yâdigârlara da ıtlâk olunur.
koz Ceviz dedikleri meyvedir.
kûşân Üzüm şırasına derler. Arabî'de asru'l-ineb denir.
gûş hârek Kulak kaşıyacak hilâle denir.
gûştâhüc Yahni keş ma'nâsınadır ya'nî çömlekden et çıkaracak ucu eğri demir şişe derler. Arabî'de minşâl denür.
gûlâc Lâberlâ ya'nî kat kat ve kat ender kat ve katmer demek olur. Bu alâka ile baklavaya alem olmuşdur, ismidir ki baklava ta'bîr olunur.
gûlanc Güllac ve inde'l-ba'z güllâc baklavasıdır.

kûleh ve külhan Külhân ma'nâsınadır. *[86b]*
kûnâ Zend-pâzend lûgatinde kuzuya derler bere ma'nâsınadır.

Yâ'ya Muttasıl Kâf-ı Meksûredir

kîre Sağîr üzüm sepedidir.

Bâ'ya Muttasıl Lâm-ı Meftûha-i Memdûdedir

lâberlâ Bâlâda tahrîr olundu.

Cîm'e Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâcî Kakuleye denir ki ma'rûf edviye-i hârradandır. Hâl ve hîl dahi derler. Cümle havâssından gayri pilâva lezzet verir.

Hâ'ya Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâhişte ve lâhişe Tutmaç âşıdır. Ya'nî tutmaç çorbasıdır. Mizâcsız olanlar içün pişürürler.

Râ'ya Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâr Şükûfe ve çiçek ma'nâsınadır ki ziynet.

Kâf'a Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâkçe Tutmaç âşıdır ma'lûm.

Lâm'a Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâlkâ Lâlek ve lâkeng ma'nâsınadır ki zelle ve nevâle ma'nâsınadır ki ziyâfetde ba'de'l-ekl peştemâla sarılup götürülen ta'âmlardır ve dilencilik ma'nâsınadır.

Mîm'e Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâmâc Zend-pâzend lûgatinde etmek ve nân ma'nâsınadır.

Vav'a Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâvek Etmek teknesine derler ve lavâş ma'nâsınadır ki *[87a]* yufka ta'bîr olunan etmekdir.

Hâ'ya Muttasıl Lâ-yı Meftûha

lâhûre Kavun ve karpuz dilimi, terâşe-i harbüze ma'nâsına, Türkler kaş derler.

Bâ'ya Muttasıl Lâm-ı Meftûha

leb çerâ Çerez-çemen ta'bîr olunan nukl ve nevâledir ki yârân meclis-i sohbetde ortaya döküp sohbet ederek tenâvül ederler. Ve mutlak yiyecek ve hûrdenî ma'nâsınadır.
leb ü eçşime-i hazrâ sâhten Bî-fâsıla harıl harıl bâde içmekden kinâyedir.
leblebü Dihkânîlere mahsûs pancar âşıdır. İbtidâ pancarı sıcak suda haşlayup ba'dehû üzerine sarımsaklı yoğurt döküp tenâvül ederler. Âsitâne'de pancar taratoru derler.

Meksûre

libâ Ağız dedikleri süddür.

Meftûha

lep Büyük lokmaya denür.

Tâ'ya Muttasıl Lâm-ı Meftûha

let enbân Ekûl ve harîs ve cû'u'l-bakar sâhibi kimseye denir. Arablar abdü'l-batın derler.
leter Bir nev' şarâba mahsûs sürâhî nev'indendir. Rıtl bundan mu'arrebdir.

Hâ'ya Muttasıl Lâm-ı Meftûha

lahıt Kassâb satûruna derler.

lahşek Bir nev' ta'âmdır, un ile pişürürler. *[87b]* Bunu erişte âşıyla ve nev'-i helvâ ile tefsîr eylediler. Ve ba'zılar kar helvâsıdır, dediler. Dondurmadır. Âsitâne'de eyyâm-ı hârrada envâ'-ı meyve sûretinde yaparlar, ma'lûm.

Râ'ya Muttasıl Lâm-ı Mazmûmedir

lur Kuzu ve hamel ma'nâsınadır.

Ayn'a Muttasıl Lâm-ı Meftûhadır

la'l-i revân ve la'l-i süfte ve la'l-i kabâ Bâdeden kinâyedir.
la'l-i kabâyî Sarhoşlukdan kinâyedir.

Mazmûme

lu'âb la'l-i sân Bâde-i erguvândır.

Fâ'ya Muttasıl Lâm-ı Meftûhadır

lefet Şalgam dedikleri sebzedir.
lefec ve lefce Biryân olmuş koyun ve kuzu kellesine denir.

Kâf'a Muttasıl Lâm-ı Mazmûmedir

lokma-i halîfe Kadı lokması ta'bîr olunan helvâdır.

Kâf'a Muttasıl Lâm-ı Meftûhadır

lekâme ve lekâme Munbar dolmasına denir. Arabî'de asîb derler.
leken Taşt ma'nâsınadır. Türkî'de dahi leğen derler ve şem'dâna ve buhûrdân ki micmeresine ve mangal ve âteşdân ve fânûs ve fenâr câmına ve câmesine de denir. Lakan mu'arrebidir.

Meksûre

likek Ekşi erikdir, hoşâb yaparlar, sagîr nev'ine uryânî derler.
likel Armuddur. Meşhûr meyvedir, Arabî'de kemserî derler.

Mîm'e Muttasıl Lâm-ı Meksûredir [88a]

limsik Süd ve tuz katılmış yoğurtdur ki çökelek derler. Eyyâm-ı hârrada bunun içine lâyıkıyla sarımsak koyup ve buz dahi ilâve ve hıyârı derin soyup içine hurdelerler. Vakt-i zuhûrda tenâvülü münâsibdir.

Vâv'a Muttasıl Lâm-ı Meftûhadır

lev Bir nev' helvâdır ki Mücîrüddin Bilkalâ'nın işbu mısra'ından münfehim olan izâfet-i beyâniye cihetiyle bâdem helvâsına ıtlâk olunur. Mısra:

Lev levzîne âş derkâr gerdend.

levâş Ma'rûf yufka etmeğidir.
levze Cerb ü şîrîn ta'âma derler.
levzîne Bâdem helvâsına denir.
leviz Bâdeme derler ve haşır olmuş kavun ve karpuza derler.
levin Bir nev' fenâ hurmadır.
levend Ayyâş ma'nâsınadır.
levîd Bakır kazana derler.

Mazmûme

lûbere Yaban koyunu, mîş-i deştî ma'nâsınadır, azem dahi derler. Türkî'de ayrık koyunu ve ayrık koçu derler. Ve su sığırıdır, tonbay ta'bîr olunur.
lûbiyâ Böğrülce ismidir, lûvyâ ve lûbâ dahi lûgatdir, lûbye lubya ma'nâsınadır.
lût Aksâm-ı et'ime-i lezîzeye ve büyük lokmaya da denir.
lûkî Ekûl âdeme ve yufkaya sarılmış ta'âma da denir. *[88b]*

lûr Bir nev' peynir ismidir ki Türkî'de dahi lor ve süzülmüş yoğurda derler.

lûrâ Delme ki teleme peynirine derler.

lûşâbe Latîf ta'âma derler.

lûğîden Süd sağmak ve içmek ma'nâsınadır.

lûke Un ve dakîk ve kavrulmuş un ve sevîk ma'nâsınadır.

lulânec Lâberlâdır baklava derler.

Hâ'ya Muttasıl Lâm-ı Meftûhadır

leh Bâde-i engûra derler.

leher Meyhâne ma'nâsınadır.

Yâ'ya Muttasıl Lâm-ı Meftûhadır

leyçâr Mutlak murabbâdır ve hassâten pekmez ile terbiye olunan murabbâdır. Âmme leçel ta'bîr ederler. Aselî ve sükkerî yaparlar. Meyve envâ'ından tabh ederler, ma'lûm. Ve yoğurt ve süd ile ma'mûl murabbâya dahi denir, cacık ve salata ve tarator gibi.

Elif-i Memdûde'ye Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mâhûr Harâbât ya'nî meyhâne ve envâ'ına derler.

mârçûbe Mârgiyâh ismidir ki helyun dahi derler. Türkî'de kuşkonmaz derler.

mâj Ayş ü işret ve ferâğ u râhat ma'nâsınadır.

mâzbâre Bir nev' helvâdır. Mazyarıc mu'arrebidir. Bu helvâyı ba'zılar gurâbiyye nev'inden şeker börek ve ba'zılar kete ile beyân eyledi.

mâast Yoğurtdur ve cuğrat *[89a]* ve süzülmüş yoğurt ve bir rivâyetde süde çalınacak mayaya denir ki damızlık derler.

mâsîden Südü yoğurt çalmak ma'nâsınadır.

mâşû ve mâşûb ve mâşve Kıldan dokunmuş un eleğidir. Ve yağ ve bal süzeğisine dahi derler.

mâkût ve mâkûtî Acem halkı beynlerinde gâyet de mu'teber helvâdır. Hattâ miyânelerinde helvâ-yı mâkûtîye ez cevher-i yâkûtî meseldir.

mâkiyân Murğ-ı hânegîdir ki tavuk derler. Arabî'de dücâcedir.

mâlikâne Gîlan diyârında bir müte'ârif helvâdır. Katı ve kuru olur. Bâdem ve ceviz ve fıstık ve çitlenbik ve fındık ve kayısı ve şeftâlû kakıyla tertîb ederler. Anınçün heft mağz dahi derler. Hâlâ îdeynde Helvâhâne-i hümâyûn'da tabh olunup huzûr-ı hümâyûna tabla tabla helvâcıbaşılar bu kitâbda tahrîr olunan envâ'-ı helvâyı arz eder, fakîrin resîde-i nazîri olmuşdur.

mânûrek ve mânûk Toygar kuşudur Arabî'de ebü'l-melîh derler ve bir kavilde ankıt kuşudur.

mâhiyâbe ve mâhyâne Salamuradır ki balıkdan yapılır ma'lûm. Âsitâne'de sardalya ve sardarya derler, hâr u yâbisdir. Arabî'de sahnâ *[89b]* ve Şîrâz'da aşne derler.

mâhîce Bir nev' ta'âmdır. Hamîrden erişte gibi ve ba'zısını pul gibi kesüp pişürürler. Acem halkı îd-ı

fıtırda elbette bu ta'âmı sofrada bulundururlar. Beynlerinde âş-ı mâhîce ma'rûfdur. Âsitâne'de Kıbrıs adasından envâ'ı Venedik'den ve Girid'den musanna' hurdelenmiş gelir. Hengâm-ı şitâda *elhamdülillâh* ednâ hânelerinde dahi vardır.
mâhî-i rebyân Milh-i deryâyîdir ki teke ve kerevit ve envâ'ı su canâvarıdır. Arabî'de cerâdü'l-bahr denir.
mâ'ide-i sâlâr Ya'nî sâlâr-ı sofra murâd, sofracıbaşıdır. Hindîler çâşnigîr derler. Avâmın çeşniyir dedikleri bundan muharrefdir.
mâ'idebih Mâ'ide koyucu ma'nâsınadır, murâd sofracıbaşı ve çâşnigîrdir.

Bâ'ya Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mebâr Mumbâr dolmasına denir.

Tâ'ya Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

metâre İbrîk ve âftâbe ma'nâsınadır ve telâtinden olan ibrîka denir. Arabî'de mutahhara ve âmme matara derler.
metek Ağaç kavununa denir.
metîl Pîhsür ma'nâsınadır ya'nî yakacak don yağı mumu ki bal mumunun öğey bürâderidir.

Cîm'e Muttasıl Mîm-i Meftûhadır *[90a]*

meclis-i efrûz Bâde ve şem'dan kinâyedir.

Meksûre

micmer-i âteş Mankal ve âteşdândır.

Meftûha

meçek Mercimek ve ades ve acı bâdeme dahi derler.

Hâ'ya Muttasıl Mîm-i Meksûredir

mihrâb şeker-bûre Şekerbörek ta'bîr olunan helvâdır ki şeker ile terbiye oluna.

Hâ'ya Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

meh Âteş ma'nâsınadır.

Mazmûme

muhallâ Batlıcan silkmesine derler.
muhlif Güğercin palazına denir.

Râ'ya Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mertekû Serçe kuşudur. Lahmı ve bâ-husûs mebâle [?] ile mukavvî imiş.
mercân-ı perverde Bâde-i engûrdan ve sâkînin lebinden kinâyedir.
mercimek Türkî'de dahi bu isimle ma'rûf olup Arabî'de ades denir.
merv Çakmak taşıdır.
mirrîh Yanmış kömür korundan kinâyedir.
mirrîh ve kîv ân dîden Mangal içre yanmış koru görmekden kinâyedir.

Mazmûme

mürûd Armud ma'nâsınadır.

Zâ'ya Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mezer Boza ta'bîr olunan şarâba denir, Arabî'de nebîz derler.
mezek Acı bâdem ağacına denir.
mezkû Bir nev' ta'âmdır.
meju Furunda yanan talaşa denir, Arabî'de şeres derler. Mercimeğe dahi derler.

Sîn'e [90b] Muttasıl Mîm-i Meksûredir

mesîr Buz ve yahçe ma'nâsınadır.

Şîn'e Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

meşkûfe Bir nev' şeker ile perverde bâdem helvâsına denir. Meşkûfî dahi derler.

meşkûl Müşekkel ma'nâsınadır ki su ve gerek sâ'ir nesne doldurdukları tulumdur.

Gayn'a Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mağad Alıc ve halıc dedikleri meyvedir. Ve mağad badıncâna ve me'kûl mantarın sağîr nev'ine derler.

mağzîn İlik helvâsına derler. Ceviz ve bâdem ve fındık ve fıstık ve çam fıstığı mağzların gereği gibi sahk ve mezc eyledikden sonra şeker ile veya asel ile tabh ederler. Helvâhânede pek güzel tabh ederler, şehirde çendân yokdur.

mağiz ve mağzîne Dimâğ ve beyin ma'nâsınadır. Ve her nesnenin içine derler.

Kâf'a Muttasıl Mîm-i Meksûredir

mıkrâza Bir nev' helvâdır. Hamîri makas-vârî kesüp ve yağda kızartdıkdan sonra üzerine tatlı dökerler. Sâde-rû samsadır.

Mazmûme

mukîl Aşûra âşına denür, heftdâne dahi derler. Evsâfı bildiğimiz gibi olmağla tatvîl olundu.

mukliyâ min Bushâk beyt:

İn şem'hâ ki ber-dil be-ishâk ber-fûruht
Ez-rehgüzâr nûr-ı pirinc şimâle bûd

[91a] Çavuş âşıdır ki köfter ve kuyruk yağı ve miyâr ve soğan ve buğday ve pirinc ve nohud ve mercimek ve böğrülce ve bakla ve şalgam ve pırasa ve havuc ile tabh olunur. Evsâfından zâhirdir, ekl edenlere aşk olsun. Izdâdı cem' ile et'ime-i nefîse olmaz, ma'lûm.

Mîm'e Muttasıl Kâf-ı Meftûhadır

kemîden Etmek ma'nâsına[dır].

Lâm'a Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

meleh-i âbî Teke ve kerevit ve istakoz ve envâ'-ı su cânavarlarına şâmildir.

mel'aka Demir kepçeye denir. Horasan'da melâka derler. Ve kaşığa dahi ıtlâk olunur.

Meksûre

mil Etmeği veya eti pişirmek için küle gömmek.

Mazmûme

mül Armuddur ve hâssaten ahlat armudu ve bâdeye dahi derler.

mültenk Ol tenk havsala âdemdir ki iki kadeh bâde ile müteğayyir ola.

Nûn'a Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mentû Şirdân ma'nâsınadır ki ahşâ-yi hayvâniyyeden mumbar gibi doldurup tenâvül ederler. Âsitâne'de fukarâ îd-i adhâda ekl ederler.

menbek Süpürgeye derler.

Mazmûme

müngar Büyük kadehe ve bâdeye dahi derler

münkal [91b] Kömürlüğe derler.

Vâv'a Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mevzi Mısır'a ve Arabistan'a mahsûs bir nev' bî-meze ve urus hıyârı kadar olur.

mevze Bir nev' sükkerî helvâdır. Muz hey'etinde tertîb olunmağla ona nisbet olundu.

Mazmûme

mûş Fâre ve sıçan ma'nâsınadır.

Hâ'ya Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mehyâve Balık salamurası sardarya derler, palamud balığından olur ise lakerda derler.

Meksûre

mihrâs Dibek ve havândır Arabî'de (---) (---).

mih-i merd Esnâf kethüdâsına, şeyhine ve bâzârbaşı makûlesine ıtlâk olunur.

Mazmûme

mühred-i hân Oruç tutup ve sâ'im olmakdan kinâyedir.

Yâ'ya Muttasıl Mîm-i Meftûhadır

mey Şarâb-ı engûre ve gül suyuna ve kadeh ve piyâleye denir.

mey-i puhte Pekmez ve dûşâb ma'nâsınadır. Ve hâssaten Arabî'de afîdetü'l-ineb ve Türkî'de nârdenk derler.

mey-perest Müdmin-i hamrdan kinâyedir.

meyhoş Türkî'de dahi müsta'meldir. Halâvet ve hamûzet beyninde bir ta'am-ı latîfdir. Arablar mez derler.

meydân İçinde bâde olan zarfdır.

meydân küşâde yâften Vüs'at ve ruhsat üzere ayş ü işret etmekden kinâyedir.

meyde İki def'a elenmiş hâlis *[92a]* undan pişürülen hâlis etmeğe denür. Hâlâ Âsitâne'de pide dedikleri bundan muharrefdir. Arabî'de hubzü's-simîd denür. Ve bir nev' helvâdır ki şeker ile tabh olunur. Ve bir kavilde bir kaç dürlü meyveyi şeker ile mezc edüp pişürürler. Ve İrân-ı Türkî'de basdık Türkî'de sucuk ta'bîr olunan yâdigârdır ki kaynamış üzüm şırasına nişasta çalup mün'akid oldukda ipliğe dizilmiş fıstık ve bâdem veyahud cevizi endâmıyla batırup kurudurlar, işte ma'lûm-ı âlem köfter sucuğudur, *ve's-selâm*.

meyde-sâlâr Etmekcibaşıya derler.

meydene Sofracıbaşıdır.

meyzed Meclis-i işret ve safâya denir.

meyzede Kesret-i şarâbdan hâli tebâh olup hareket ü kıyâma iktidârı kalmamış kimseye ıtlâk olunur.

Meksûre

miyân-serâyî Bir nev' üzümdür, Horasan'da kesîrdir.

mîrâş Halkı ta'âma salâ ve nidâ eden kimesnedir.

mîz Konuk ve mihmân ma'nâsınadır ve esbâb-ı mihmânî ve ziyâfete de denür. Ve ta'âm *[92b]* tepsisi vaz' olunan iskemleye de denür. Ve temiz muhaffefi olur, pâk ve tâhir ma'nâsınadır.

mîzbân Konuk sâhibi ve müzayyıf ma'nâsınadır.
mîzed Bezm-i bâde ve meclis-i işrete denir.
mîgezed Mîzed ma'nâsınadır.
mîm Şarâb-ı sâfî ma'nâsınadır.
mîmîz Mevîz ma'nâsınadır ki kuru üzümdür.

Elif'e Muttasıl Nûn-ı Meftûhadır

nâ Su ve âb ve mâ' ma'nâsınadır.
nâcûd Büyük kadehdir.
nâhun bura Nâhun-pîrâdır ki tırnak bıçağıdır, çakıya dahi derler.
nâr Enâr muhaffefidir. Arabî'de rummân derler.
nâr-bâ Ya'nî nâr ile olan ta'âmdır. Hoşâbı pek güzel olur.
nâr-dân ve nâr-ı rubâb Ekşi nâr dânelerine Türkçe lüffân nârı ta'bîr olunur ve mangala ve ateşdâna ıtlâk olunur.
nâr-ı şîrîn Ma'lûm.
nârkend Bağçe-i nârdır.
nârkök Nârhûk ma'nâsınadır ki afyondur. Bunun neş'esi mükeyyifâtın cümlesine fâyıkdır.
nâştâ Nâhâr ma'nâsınadır ki sabâhdan berü bir nesne yemeyüp sofra üzere durmakdır. Nâhârî, sofralık ve kahvealtı ta'bîr *[93a]* olunan ta'âm-ı kalîldir.
nâştâb Nâştâ ma'nasınadır.
nâştâ-şikesten Kahvealtı etmekdir.
nâgevâr ve güvârd Mi'dede hazm olmayan ve batiyyü'l-hazm olan nesneye denir. Ve tohma ve imtilâ ma'nâsına gelir ya'nî ta'âm hazm olunmamakdan nâşî bedende hâdis olan sıkletdir.
nân-ı telh Bayat ve kuru ve küflü ve kurtlu ve çiçekli nâ-me'kûl fahfaradır.
nân-ı dihkân Pâdişâh etmeğidir.
nân şîrîn bûden Etmek tatlı olmak ki murâd, izzet ve nedret bulmasıdır, kaht demek olur.
nân-hûriş hâne Sirkedir, Arabî'de edâmü'l-beyt denir.
nân-ı firûz hânî Acem'de bir kısım etmekdir, tamâm bir batman vezninde olur. Hâlâ dirhem râyic hesâbı üzere yedi yüz elli dirhemdir.
nânkiş Çitlenbik ve meneviş dedikleri.
nân-ı keşkîn Bir nev' etmekdir. Bakla ve darı ve arpa ve buğday unundan olur.
nân-ı gûlâc Kâf-ı Fârisiyle, Arabların katâyıf dedikleri helvâdır. Hâlâ müte'ârif olan tel katâyif değildir, Arablar ona künefe derler. Katâyif *[93b]* dedikleri ekmek katâyifidir ki, ma'rûfdur. Kerrâren tahrîf olundu. Ve güllaç baklavasına da denir.
nân-ı kelâğ Ebegümecidir.
nân-ı müşevveş Gâyet de yufka ve rakîk etmekdir ki pişdikden sonra pekmez veyâ asel veyâ şeker ile yumurta akını gereği gibi halt edüp kıvâmına geldikde yufkanın yüzüne sürerler. Ekseriyâ îdeynde pişürürler. Âsitâne'de köşe başlarında yufka-fürûşlar ma'lûm, etmek dediği yufkadır. Fakîr bundan börek tabh ederim. Şöyle ki; a'lâ Mudurnu peynirini ve dere otu ve ma'denosu lâyıkı üzere yumurta ile mezc edüp üç yufka

ve bu eczâdan münâsibiyle tarh ederek on yedi aded yufka da tekmîl ve kenârlı tepsi içinde kabûl edeceği kadar tereyağı zam olunup nerm âteş ile bir kaç def'a çevirerek âheste tabh olunur. Ve devlethânelerde yapılan yufka her ne kadar da a'lâ ise bunda olan lezzet olamaz. Zîrâ hamîri mayalıdır.

nân-vâ [94a] Ekmekci ki Arabî'de habbâz denür.

nânûhiyye Nân-hâh ma'nâsınadır. Kimmûn-ı mülûkîdir.

nâve Eski çârşeb.

nâhâr Kereste ve nâştâ ma'nâsına ve kahvealtı etmemiş âdeme derler. Nâ ile âhârdan mürekkebdir. Nâ edât-ı nefîdir. Ve âhâr ez-ta'âmdır ki iftâr olunur.

Râ'ya Muttasıl Nûn-ı Meftûhadır

nersek Mercimek ma'nâsınadır.

Sîn'e Muttasıl Nûn-ı Meftûhadır

nesekb-â Mercimek âşına denir.

Şîn'e Muttasıl Nûn-ı Meksûredir

nişâ Nişastadır, buğdaydan olur.

Ayn'a Muttasıl Nûn-ı Meftûhadır

na'nâ Nânedir, Arabî'de na'nâ' denir.

Fâ'ya Muttasıl Nûn-ı Meftûhadır

nefrûc Oklağaya derler ki hamîr açarlar.

nefser-âbâd Akciğere denir, Türkî-i kadîmde öyken derler, soğan ile kavurma koca ve fakîre hâtûnlar mumbâr ve şirden dolmasına korlar.

Lâm'a Muttasıl Nûn-ı Meksûredir

nilk, nemtek, nemnek Alıc ve halıc, Arabî'de zü'rûr denir ve nemtek Türkî'de vişnedir. Kirasa dahi denir.

Mîm'e Muttasıl Nûn-ı Meftûhadır

nemkeri Bir nev' helvâdır. Un ve şeker veyâhûd bal ve pekmez ile pişürürler ve ceviz ve bâdem ve fıstık dahi korlar ve ezilmiş kand ve misk *[94b]* ve gülâb saçarlar. Ve bir kavilde kuru meyveler korlar.

nemeksûd Umûmen tuzlanmış nesne ve husûsen basdırmaya denür.

nemekîne Arabların milhiyye dedikleri ta'âmdır ki tuzlu yoğurda kimmun ve kişniş konup tenâvül ederler.

Meksûre

nimşik Ol süddür ki yoğurd üzere sağup göremez ederler, göremeze ve kaymağa ve kereyağına denir.

Vâv'a Muttasıl Nûn-ı Meftûha

nevâle-bür Bıçağa derler, Arabî'de sikkîn derler.

nevyâve, nevyer Turfanda meyvedir.

Mazmûme

nûşîden İçmek ma'nâsına ve âfiyet olsun ma'nâsına dahi müs-ta'meldir. Arabî'de henleben ve merî'en ile edâ ederler.

nûşîn bâde Şarâb-ı hoşgüvârdır.

Yâ'ya Muttasıl Nûn-ı Meftûha

neysûk Göğem dedikleri erikdir.

Meksûre

niyâz İştihâ ile ta'âm yemeğe denir.

nîm eşkini Nîmşekeri demekle ma'rûf helvâdır. Ta'rîfi yokdur.
niyûsûm Ta'âma olan şere ve hırs-ı gâlib ma'nâsınadır.

Elif'e Muttasıl Vâv-ı Meftûha

vâ Cins-i et'imeye ıtlâk olunur.
vâdânik Turunc ma'nâsınadır ki ağaç kavunudur. Portakalın hemşîresidir. [95a] Bizim turunç dediğimize Fârisî'de nârenc denir.
vâdyân Râziyânedir.
vârdan Oklağudır.
vânc Mercimekdir.

Kâf'a Muttasıl Tâ-yı Meftûha

tek Verdîc ve süğûl dedikleri bıldırcın kuşudur.

Râ'ya Muttasıl Vâv-ı Meftûhadır

verhîn Buğday ve arpa unuyla karışık tabh olunan etmekdir. Arabî'de alis derler.

Zâ'ya Muttasıl Vâv-ı Meftûhadır

vezîr Zerdeçâva derler.
vezîrî Bir nev' sultânî incirdir ki hâlâ lop inciri derler.

Şîn'e Muttasıl Vâv-ı Meftûhadır

veşfenk Semüzotuna denir. Arabî'de ferfah derler.
veşenk Manav dükkânıdır.
veşkel Koç koyuna derler.

Gayn'a Muttasıl Vâv-ı Meftûhadır

veğaz Bâdıncân ismidir ki

Lâm'a Muttasıl Vâv-ı Meftûhadır

vel Umûmen bahârda açılan şükûfedir.
velec Bıldırcın kuşudur.
levlâlî Semerkand lûgatinde mumbar dolmasına denir.

Mazmûme

vülânî Taze şarâba derler.

Yâ'ya Muttasıl Vâv-ı Meftûhadır

veylanec Mutlaka helvâ ma'nâsınadır.

Elif'e Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hâk Zend-pâzend lûgatinde yumurta ma'nâsınadır.
hâven İçinde eczâ döğerler, havân muharrefidir.

Dâl'a Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hediyye-i dendân Diş kirâsıdır ki *[95b]* fukarâya ba'de't-ta'âm verilen surredir.

Râ'ya Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

herkâre Taş ve toprak tencereye denir. Ve bir rivâyetde helvâcı kazanıdır. Ve mutlak içinde ta'âm pişürülen kaba derler.

Fâ'ya Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

heft elvân Hâlâ dürlü ve türlü ta'bîr eylediğimiz ta'âmdır. Meselâ bamya ve bâdincân ve sâ'ir sebze-i latîf ve hoşbûlar ile.
heft meyve Yedi dürlü meyvedir ki bunlardır: Kişmiş ki kuş üzümüdür, aslı Tâ'if'den her diyâra neşr olunmuşdur. Ve kuru incir ve kuru kayısı ki a'lâ hoşâbı olur. Ve şeftâlû kakı ve hurma ve alû-yı bahâr ki ma'rûf erikdir. Arabî'de eccâs denir.
hefûş Bir nev' ta'âm ismidir. Pirincden tabh olunur. Sûreti budur ki, bir mikdâr pirinc-i

mağsûlü pâk ıstara bağlayup bir dibi delik zarf içre sarkıdup ve ol zarfın ağzını gereği gibi kapadıkdan sonra âdeten su konmuş bir çömlek üzre muhkemce oturdup altından âteş yakarlar. Hattâ ol pirinc suyun buhârından *[96a]* hâsıl olan harâretle tabh olur ve bundan a'lâ pilâv olmaz.

Lâm'a Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

helheliyûn Alıc ve halıc ma'nâsınadır.

Mîm'e Muttasıl Hâ-yı Meftûhadır

hem-dem Şarâb kadehine denir.
hem-neşîn Berâber oturup kalkan hânegî yârâna derler.

Nûn'a Muttasıl Hâ-yı Meksûredir

hincimek Ermenî hıyârı dedikleri nebâtdır. Isfanah gibi ta'âmı olur. Arabî'de amlûl denir.
hindibâ Bu isimle ma'rûf nebâtdır. Fârisî'de kâsnî derler. İki nev' olur, berrî ve bostânî. Ve bostânî bir kaç nev'dir. Birine hindibâ-i bakl derler. Türkî'de hindibâ salatası ve kıvırcık salata dedikleridir. Ve biri belhiyyedir ki Türkî'de salata ta'bîr ederler, berrî lâzım değildir.

Vâv'a Muttasıl Hâ-yı Mazmûme

hûd Paçavradan yapılan kava denir.

Yâ'ya Muttasıl Hâ-yı Meksûredir

hîme Köfterli çorbaya denir ki gûştâbe dahi derler. Ve Arablar matbaha derler. Ve odun ve hatab ma'nâsınadır.

Elif'e Muttasıl Yâ-yı Meftûhadır

yâkût-ı revân Bâde rengînden kinâyedir.

Hâ'ya Muttasıl Yâ-yı Meftûhadır

yah der bihişt Kar helvâsıdır, *[96b]* derler. Sıfatı budur ki otuz dirhem pirinc ununu cüz'î kavurup bir tencereye vaz' eyledikden sonra yetmiş beş dirhem şekeri cüz'îce su ile halledüp altı yüz miskâl su ile mülâyim âteş üzre pâlûde kıvâmına gelince kaynadalar, serî'u'l-inhidâr ve kesîrü'l-gıdâdır.

Gayn'a Muttasıl Yâ-yı Meftûhadır

yağlâ ve yağlâvî Saplı tavaya derler.

Vâv'a Muttasıl Yâ-yı Mazmûmedir

yük Uzun ve kalın biryân şişine derler.

Temmet Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ *ve's-selâm*.

Alfabetik Başlık Listesi

Ab

Ca

Mâ

Ahmed Cavid'in *Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ* adlı kitabı, İranlı şair Mevlânâ Ebû İshak Hallâc-ı Şirâzî'nin (ö. 1423 veya 1427) Kenzü'l-İştihâ (İştah Hazinesi) adlı şiirindeki yemeklerle ilgili tâbirlerden oluşan bir sözlüktür. Bu eserinin bizim için asıl önemi, eski İran mutfağı ile Türk mutfağı arasındaki bağlantıları göstermesinden çok kendi zamanına ait gözlemleridir. Cavid bize, 18. yüzyılda İstanbul'un yemekleri, satıcıları ve gıda maddelerinin fiyatları gibi çeşitli konularda bilgiler veriyor ve yemekle ilgili çeşitli gelenekleri anlatıyor; çocukların dişleri çıkınca yapılan diş buğdayı (*dânek*), çörek otunun nazar olarak çocuklara takılması (*buğnec*) ve dostların arası açılınca barıştırmak için verilen yemek (*âştî huvare*) bunlar arasında. Ahmed Cavid sözlüğünde, başta bitkiler olmak üzere birçok yiyeceğin tıbbî faydalarını anlatıyor. Örneğin devedikeni basura (*uştur hâr*), karnıyarık humma ateşine (*bergosî*), karnıyarık peltesi öksürüğe (*buşuliyon*), kimyonlu yahninin istiskâ-yı zıkkîye hastalığına iyi geldiklerini, kuşdilinin (*bincuşk*) kadınlarda şehveti artırdığını söylüyor.

Kitap YAYINEVİ

ISBN 975-6051-35-3

15 YTL

